Biekorf. Jaargang 2

bron
Biekorf. Jaargang 2. Gebr. De Plancke, Brugge 1891

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001189101_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

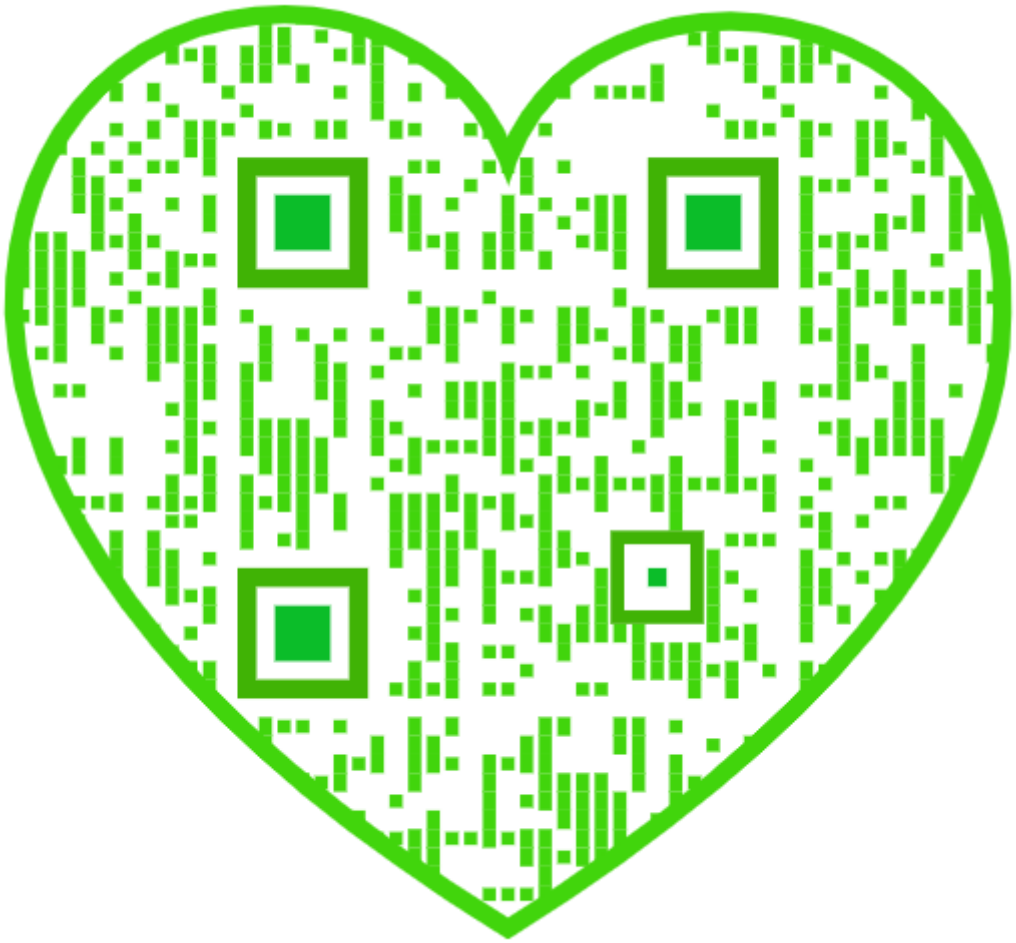

[Nummer 1]

Van den Germaanschen oorsprong der Karlingen

AAN welk voor eenen stam van volk behooren de Karlingen: aan den Frankischen of aan den Gallo-Roomschen? Of nader gezeid: welk land, Belgenland of Vrankrijk heeft het recht de Karlingen onder de zijnen te rekenen, en bijgevolge met vaderlandschen trots te roemen op Karel Martel, den overwinnaar van Poitiers en den redder van de katholijkheid in Europa tegenover den Islam, op Pepijn den Korte, den stichter van het doorluchtig koningshuis en den schenker van de koningskroone der pauzen; op Karel den Groote, den machtigen veroveraar en den stichter van het katholijk keizerrijk van het Westen?

De fransche geschiedschrijvers, alhoewel zij die vrage niet rechtstreeks en behandelen, laten nochtans bij toeval, door hunne wijze van vertellen en beoordeelen, hun gedacht kennen en toonen dat zij niet eens en zijn. Rohrbacher b.v. spreekt van Karel Martel en van Karel den Groote als van echte fransche helden, en zoo doen ook,

meenen wij, het grootste deel der katholijke geschiedschrijvers.

De overige hebben het in 't algemeen anders op: het is immers onder hen een stelsel geworden, sedert Aug. Thierry, den val der Karlingen in Vrankrijk onder Lodewyk V, ten jare 987, toe te schrijven aan eene Gallo-Roomsche volksbeweginge, die het frankendom wilde van kante werpen, om zuiver Gallische koningen op den troon te zetten met Hugo Capet; alhoewel het valsch is dat de Capetianen echte Gallo-Romeinen waren: zij waren eer van Sassischer afkomste. Nochtans moest men aan diezelfde geschiedschrijvers rechtstreeks de vrage stellen of Karel de Groote b.v. een fransche held is, zouden zij waarschijnlijk niet antwoorden van neen, zoo bewijzende, dat zij ofwel lichtzinnig geweest zijn in het aannemen van een stelsel waarvan zij de gevolgtrekkingen verwerpen, ofwel dat zij hunne overtuiginge over het hoofd zien om reden van vaderlandsliefde.

Wat er ook van zij, de reden waarom de meeningen dier overeen stemmen, is dat de bijzonderste roem der eerste geschiedschrijvers niet Karlingen ontleend is aan hunne handelwijze tegenover de katholijke kerke, roem die aan eenen katholijken schrijver voor den oppersten geldt, terwijl hij voor de schrijvers die de kerke min genegen of vijandig zijn niet geschat en wordt, of liever ten kwade geduid.

Op redenaars, en dichters bijzonderlijk, gaan wij niet voort, alhoewel zij meer dan gelijk wie de waarheid of de valscheid, door de aantrekkelijkheid hunner rede, doen aanveerden. Maar als bewijs en gelden zij er niet, omdat zij te veel gebruik maken van hunnen '*multa licent*' en Karel den Groote b.v. '*Charles de France*' noemen, evenals zij hem reeds doen spreken van de Sorbonne: zooals Victor Hugo in: '*légende des siècles - Aymerillot.*'

Om te weten aan wat voor eenen stam van volk iemand toebehoort, is het eerst en vooral noodig te onderzoeken van wat voor eenen stam zijne ouders waren: de plaatse daar hij geboren is of woont en kan zijne afkomste noch vernietigen noch vaste stellen, maar ze enkel staven of

krenken. De afstamming nochtans en is niet genoegzaam om iemands tegenwoordige nationaliteit of landmanschap te bewijzen, men dient ook zijnen aard en zijne zeden in acht te nemen, want men kan aan eenen stam toebehooren van geboortenswege en aan eenen anderen van neiginge, van tale en van zeden. Zoo zijn b.v. vele Vlamingen Vlaming van geboorte en van name, en laci! fransch van tale en van zeden.

Maar bewijst gij van iemand dat hij Vlaming is van geboorte en dat hij geen ander volk is ingelijfd geweest uit eigen keus, door zijne tale en zijnen aard, zoo betoogt gij dat hij een echte Vlaming is.

Twee zaken zijn dus vaste te stellen, vooreerst dat de Karlingen Germanen zijn, of nauwer bepaald Belgen van geboorte, en ten tweeden dat zij hunnen Frankischen stam getrouw gebleven zijn en tot geen Gallo-Franken en zijn misgroeid, alhoewel de echte Franken één volk uitmieken met de Gallo-Romeinen en de weinig talrijke Gallo-Franken. Men bemerke dat hier maar sprake en is van de eerste Karlingen, tot aan Karel den Groote medebegrepen, terwijl zij alleen den roem van het geslacht uitmaken. De Germaansche oorsprong en Germaansche aard van Karel den Groote zullen de stoffe uitmaken van eene bijzondere verhandelinge.

Vooreerst hunne Germaansche afkomste. De Karlingen zijn van Germaanschen bloede van den kant der beide stamvaders, Pepijn van Landen en Arnulf van Metz. Voor den eersten, dient de zake enkel uitgeleid omdat zij niet betwist en wordt, voor den tweeden, dient zij bewezen te zijn, omdat er bij uitneminge zijn, zooals Moeller (*hist. univ. moyen-âge* bl. 81, 2de uitg.) die Arnulf afkomstig maken van het Gallo-Roomsch geslacht. Verders zullen beider geboorte- en woonsteden evenals die hunner afstammelingen, tot aan Karel den Groote medebegrepen, toonen, voor zooveel de geschiedenisse er gewag van maakt, hoe zij die van Germaansch bloed en op Germaanschen bodem geboren wierden, in Germanjen hun leven overgebracht hebben, in Germanjen gestorven zijn en in Germaansche aarde begraven liggen.

De oudste der voorouders van de Karlingen en deze die zijnen name aan gansch het geslacht medegedeeld heeft is een hertog, Karlman bij name. Al wat de geschiedenisse er van weet, maar dat voor onze zake allerbelangrijkst is, is dat hij het geweste bewoonde dat den naam droeg van *Hasbanium* in 't latijn, en Haspengau in 't dietsch. Die streke, die nog ten huidigen dage *Hesbaye* genoemd wordt, ligt tusschen Leuven en Luik, en is begrensd door den Demer, de Maas en de Mehaigne.

En hier zij ter loops herinnerd dat, volgens Kervyn de Lettenhove (*hist. de Flandre* I, bl. 21) de eigendommen der Karlingen strekten van Vlaanderland en 't land van Terenburg tot de boorden van de Maas, de grenzen van Austrasiën en van 't land der Franken; hij vermoedt zelfs dat de wieg van den stam der Karlingen wel zou kunnen gestaan hebben bij de Flamings of Sassen der kusten, vermits de name van Karl geen Frankisch, maar Sassensch is.

Van Karlman en Ermengard wierd Pepijn geboren, bijgenaamd van Landen, 't zij omdat hij te Landen geboren wierd, 't zij omdat hij daar zijn verblijf hield. De Klerck, de dichter der ‘Brabantsche Geesten’ die schreef in het begin der jaren 1300 zegt van Pepijn:

‘Maar te Landen hi te wonen plach
Op eene stede daar man noch mach
Sien staan eene oude hofstat:
Oude Landen heet noch dat.’

Pepijns levensbeschrijver Surius zegt dat hij gestorven ten jare 640, begraven wierd in zijne burcht van Landen, doch later van tijd wierd zijn lichaam, door de tusschenkomste van zijne dochter, de Heilige Begga, naar Nijvel overgevoerd.

Pepijn stichtte het eerste Belgisch klooster, dit van ‘Calfberg’ te Weldert, bij Hasselt. Deze en andere bijzonderheden, die volgen, voegen wij hier bij om te toonen hoe het geslacht der Karlingen diepe in Belgenland geankerd was.

De weduwe van Pepijn Sinte Itta, en zijne dochter de Heilige Gertrude stichtten de abdij van Nijvel en stierven

er. De andere dochter van Pepijn, Sinte Begga, stichtte de abdij van Andenne, tusschen Namen en Hoei, en zijn zoon Grimwald de twee vermaarde abdijen van Stavelot en van Malmedy. Zijne zuster Sinte Amelberga wierd begraven in de abdij van Lobbes in het Henegouwsche: nu berusten hare heilige overblijfsels in de kerke van Binche. De kinderen van Sinte Amelberga waren: Sint Emebert, bisschop van Kamerijk, die stierf te Hamme, begraven wierd te Merchthem dat hem toebehoorde en later overgevoerd wierd naar Malboden; Sinte Reinhilde wier overblijfsels berusten te Saintes, tusschen Brabant en Henegouw; en Sinte Goedele, die haren name gegeven heeft aan de hoofdkerke van Brussel; zij leefde te Hamme, wierd begraven te Moortsel, waar Karel de Groote een klooster stichtte, en in 1047 wierd zij overgebracht naar Brussel.

Pepijn had zijne dochter Sinte Begga in huwelijk gegeven aan Ansegisil, den zoon van eenen Arnulf die later opvolgentlijk bisschop wierd van Metz en kluizenaar en als heilig vereerd is. Arnulf was geboortig van Lay n.o. van Nancy, tot waar de Franken strekten; zij bewoonden immers geheel Austrasien en het noordelijk deel van Neustrien.

In de geschiedenisse van Arnulfs leven die onder het toezicht van zijnen zone Chlodulf geschreven wierd, staat er te lezen ‘*beatus igitur Arnulfus Episcopus prosapia genitus Francorum fuit*; dat is: de Heilige bisschop Arnulf is uit het geslacht der Franken gesproten. (*Acta sanctorum*, *Vita S. Arnulfi IV Jul. Bolland*, bl. 423). En diaken Paulus Warnefried, gestorven ten jare 799, die op bevel van Karel den Groote het leven schreef van Sint Arnulf, zegt: ‘*Qui ex nobilissimo fortissimoque Francorum stemmate ortus*’ die van het alleredelst en allermachtigst geslacht der Franken is. (*De Episc. Mett. eccl. Chesnius*, *Hist. Franc.* 2de deel).

Ansegisil na zijn huwelijk met Sinte Begga schijnt hem gevestigd te hebben te Chèvremont op de Vesdre, en 't is waarschijnlijk daar dat Pepijn geboren is, bijgenaamd van Herstal, omdat hij eerst te Herstal, op den slinkeren

oever der Maas verbleef, alwaar hij een casteel had dat de Karlingen in de jaren 900 nog bezaten: later woonde hij te Jupille (*Jobii villa*), op den rechten oever der Maas, daar hij ook stierf.

Van Karel Martel, die de zoon is van Pepijn van Herstal en bijgevolg Germaan van afkomste, en zeggen de geschiedschrijvers niet waar hij geboren wierd noch waar hij verbleef. Trouwens, van den slag van Vincy voort, in 't jaar 718, was hij gedurig nu hier nu daar op krijgstocht, gansch het koningrijk doorkruisende, en zoo komt het dat hij te Verberie aanzijds Parijs gestorven is. Binst zijn woelig leven en vindt men maar twee rusttijden: den eersten tusschen de jaren 720 en 724, en den tweeden tusschen 725 en 730. Welnu, daar bestaan twee zijner bevelbrieven die ons toelaten te veronderstellen dat hij gedurende die rusttijden in Austrasien verbleef; de eerste brief immers is van 't jaar 722 en gedagteekend uit Herstal, de tweede is van 't jaar 726 en gedagteekend uit Zulpich, dat eertijds deel miek van het hertogdom van Gulik.

Wat er ook van zijn moge, over den Belgischen oorsprong van Pepijn den Korte, den roemrijken zoon van Karel Martel, en valt er niet te twijfelen, aangezien hij geboren wierd in 714, 't is te zeggen 't jaar dat Karel uit het gevangenschap verlost wierd en bijgevolg voór zijne veldtochten en krijgsvaarten.

Wat Karel den Groote betreft, hij is van eenen Frankischen vader en van eene Frankische moeder geboren, hoogst waarschijnlijk te Herstal of te Jupille, alleszins in eene der vorstelijke verblijfplaatsen van het land van Luik, of van het land der Ripuarische Franken, tusschen den Rhijn en de Maas, en hij hield zijne verblijfplaats in Austrasien zooals verder breedvoeriger zal bewezen worden.

Is er nu iets in dien geslachtboom der eerste Karlingen, dat met Vrankrijk gemeens heeft? Wij en worden er niets anders dan Germaansch bloed geware, en komen er geene andere dan Germaansche, ja Belgische plaatsnamen tegen. Van dien kant behooren zij onweerlegbaar gansch en geheel aan Belgenland toe. Dat

zij daarbij oprechte Germanen waren, van aard en van zeden, en geen verbasterde, zal blijken uit de geschiedenisse hunner daden.

R.V.

Aloys

‘**D**E geschiednisboeken berichten ons dat St-Bavo ook (of eigentlik?) den naam van *Alewin* droeg. In den *dagwijzer* van het Brugsche tijdschrift *Rond den Heerd* lezen wy op bladzyde 345 van jaargang 1888, ten dage van 1 October, den dag aan St-Bavo gewijd: “Heer *Allewin*, geheeten *Baue* of *Bavo.*” Nu is *Alewin* of *Allewin*, in zynen oudsten form *Althalwin*, later *Adelwin* of *Adelwyn*, in zynen hedendaagschen form *Alewijn*, ook een echt Oud-Germaansche, een zuiver Dietsche mansdoopnaam, en beteekent *edele vriend....*

In kerkeliken zin is de naam *Alewijn*, *Alwin (Alouin)* verlatijnscht geworden tot *Aloysius*, de naam van eenen Heilige, wiens gedachtenisse ten dage van den 21sten van Zomermaand gevierd wordt. En deze kerkelike naamsform wordt dan in het dageliksche leven wêer tot *Aloys* ingekort. Maar *Aloys* is een gants onredelike en verkeerde naamsform. Van rechtswegen en mag hij door eenen Germaanschen, Nederlandschen, Dietschen of Vlaamschen man niet gedragen worden. Een rechtgeaard Nederlander, hy zy Vlaming of Hollander, Fries of Brabander, zoo hy in den H. Doop den name van *Aloysius* ontfangen hebbe, heete in het dagelyksche leven in zuiveren volkseigenen form, *Alewijn*, of *Adelwijn* voluit.’

Aldus Johan Winkler, in *het Belfort van* 1891, *bl.* 53.

Dat is, meenen wij, de ware oorsprong van den doopname *Aloysius.*

Het kan nochtans, bij een eerste opzien, wel wonder schijnen, dat de germaansche name *Athalwin*, met in een latijnsch kleed te zitten, zoodanig veranderd is dat hij daar *Aloysius* wordt.

Om dat te verstaan dient men eerst ende vooral in acht te nemen dat het verlatijnen maar gebeurd en is, nadat *Athal*=adel, edel, in den name *Athalwin*, bij het Germaansche volk zelve, samengetrokken was tot *Al.* Zoo ook stamt het latijnsche *Albertus*, *Alphonsus*, niet eigentlijk van de oude, germaansche naamgedaante *Athalberht*, *Athalfuns*, maar van de daaruit ineengekrompene germaansche gedaante *Albert*, *Alfons.*

Aloysius komt dus van *Alwin.* Niet rechtsweegs, eventwel.

Alwin, met den latijnschen uitgang *us* daarbij, wierde *Alwinus*, of, op zijn latijnsch geboekstaafd, *Aloïnus.* En zoo lood inderdaad de eerste latijnsche gedaante van dien germaanschen name. In de getijden van Sint Bavo staat er nog immer te lezen: *Bavo*, *qui prius Aloïnus dictus est*, d.i. Bavo die eerst *Aloïnus* genaamd wierd.

En even als dat hedendaags sommige geestelijken, verkeerd genoeg, echt germaansche namen zooals *Karel*, *Albrecht* enz. plegen te verlatijnen, ja, zelfs als zij Vlaamsch spreken of te boeke stellen, zoo zal het Germaansche volk allengerhand het inheemsche *Alwin* laten varen hebben voor het gelatijnde *Aloïnus.* Dit laatste woord, volgens de wet der latijnsche uitsprake, droeg de stemzate op de *i*; zoo nochtans dat de *u* eerst dof, later onuitgesproken gerochte. Dus wierd het woord *Aloïn's*, daarin de *i* lood gelijk in *kind*, bijgevolge alsof het *Aloyns* geweest hadde. Met der tijd viel de *n* weg, en men sprak *Aloys*, zooals men hedendaags doet. Dergelijk verdwijnen der *n* kan men bespeuren in het woord *allesijs*, dat bij De Bo staat en dat de wijze verbeeldt op dewelke vele Vlamingen het woord *alleszins* uitbrengen.

Gebeurde 't nu, wanneer de naamgedaante *Aloys* vrij algemeen in voegen was, dat ze met een kind ten doope kwamen, aan hetwelke de peter of, in 't dietsch gezeid, de godvader, de gevader, bovengemelden name wilde gegeven hebben, zoo meende ongetwijfeld menig geestelijke, om *Aloys* in 't latijn te zeggen, dat hij niets beters en kon doen als daar *Aloysius* af maken. Alzoo ontstond, naar ons bescheiden oordeel, de tweede,

herbakkene latijnsche naamgedaante, die heden ten dage nog alleene in zwange is.

Omdat, ware bovenstaande uitleg nauwkeurig, de name *Aloys* reeds volksgemeene was eer dat de name *Aloysius* tot stand kwam, daarom en is de achtbare Heer *Johan Winkler* niet teenemaal buiten de waarheid met te zeggen: ‘Deze kerkelike naamsform *Aloysius* wordt dan in het dageliksche leven weêr tot *Aloys* ingekort.’ Het een zal immers het ander geholpen hebben om de verkeerde naamgedaante *Aloys* onder het volk te doen voortbestaan.

Wat het boekstaven met enkele of met tweevoudige *i* betreft, in het laatste deel des woords *Alwin*, *Alwijn*, dat komt hieruit, dat *wijn* in dien name een geheel ander woord is als het latijnsch dietsche wijn, *vinum.*

In het latijnsche woord *vinum* is de *i* lang, en derhalve vertweevoudigd in onze tale. Daarentegen spelt het oud germaansche woord *wini* vriend, met korte *i.* Daarom zetten sommigen *Alwin*, *Adelwin*, *Boudewin*, met enkele *i*, al is 't schoon dat ze die *i* uitspreken zooals *kind*, in West-Vlanderen, algemeenlijk uitgesproken wordt.

Onnoodig te zeggen dat Alwin even als Beernhard, Albrecht, de stemzate dient te dragen op de eerste grepe.

JAN CRAEYNEST

Van dien edelen Bruischaard

't **E**ERSTE dat ik vernam *van dien edelen Bruischaard*, het stond gedrukt op een omzendblad van heer *R. Vyncke-Daels*, *wijnhandelaar in de Zuidstraat te Rousselaere.*

Sedert hebbe ik *Bruischaard* vermeld gevonden op weerdschappen, vroeger *menus*, die verdoken zaten in kunstelijk gevouwde schootdwalen, anders gezeid *serveeten.*

Later zag ik *Bruischaard* aan 't werk, of liever aan 't *werken*, want hij werkt geweldig, van zoohaast als hij

al *buischende*, *ruischende en bruischende*, uit zijn kot springt, tot dat hij, zijne bestemminge en zijnen name getrouw, leute, lachen en liederen bij zijne vrienden verwekt heeft.

Deze zouden eventwel behooren indachtig te blijven hetgene in een der *vijftig Vlaamsche Liederen* te lezen staat, die onlangs te Brugge bij Adolf Van Mullem verschenen zijn. Daarin zingt er een luimige zanger als volgt:

> ‘Men roemt, ja, nog den eedlen bruischaard,
> die, zegt men, in den lande van Champagne wast;
> doch zwicht uw hoofd, of 't wordt ne ruischaard,
> van zoo gij wat te wale met der schale brast.’

Dat doet Bruischaard, en dat en verwondert mij niet.

't Gene mij verwondert, 't is dat de zuidersche eigentaalliefhebbers, de provençaalsche *Félibers*, ons Vlamingen voor- of nadoende, ook hunnen *Bruischaard* gevonden hebben, en, zoo 't blijkt, hem veel eere aandoen.

Bruischaard al eventwel en draagt in 't Provençaalsch zulk geenen prachtig schoonen naam als bij ons.

Vader Maerlant, in *Alexanders Geesten*, VII 624, wiste reeds te spreken van:
‘Wijn, clareit ende bruscart.’

‘Voor *bruizen’*, zoo teekent Dr Snellaert aan in zijnen uitleg over die rijmreke, ‘zegt de Vlaming *bruisschen;* tusschen Lei en Zee klinkt het *bruschen*, dat men (zooals in Maerlants tijd) *bru-sken* uitspreekt. *Bruusc-aert* ware dus zooveel als de schuimende drank, bepaaldelijk schuimende wijn in de besprokene zinsnede. Le Grand d'Aussy getuigt dat men in de middeleeuwen bruizende wijnen kende.’ Die gisse van Dr Snellaert staat goedgekeurd in den *woordenboek op Alexanders Geesten*, dien heer Lodewyk Roersch, ten jare 1888, heeft beginnen uit te geven, op last der Vlaamsche Taalkamer.

In het Provençaalsch heet schuimende, bruischende wijn eenvoudiglijk *Champagno-provençau.*

Hier volgt zijn kerstenbrief, getrokken uit den *Armana provençau pèr lou bel an de Diéu* 1891. *Avignoun encò de Roumanille*, *carriero de Sant-Agrico*, 29.

Daar staat te lezen, in die eigene en schoone tale, van het zuider-Fransche volk:

'Erian estouna, *despièi longtèms*, *que 'n terro de Prouvençe*, *ounte noste soléu amaduro e sucro tant de clareto*, *dins li claretiero de Dio*, *d'Eirago e de Castèu-Reinard*, *et de muscat tant fin dins li muscadeliero de Baumo*, *i' aguesse pas dins lou magòci*, *un champagno-prouvençau. Espèriavan....*

Graci à l'ounourable oustaude M.G.-A. Palun, *pou dèn dire qu'espèran plus*, *car tenèn. En effet*, *i' atroubaren*, *a parti d'aro*, *un vin ouneste*, *linde*, *amistous*, *regale de festin*, *vin capitani*, *viéu coume la poudro: fai parti lou tap coume un canoun li boulet*, *finalemen vin digne d'avé pèr lusènto marco l'Estello de la bello co.*

Mai... es pas besoun de lou faire moussa: mousso tout soulet!!

Dat luidt in *ons* Provençauwsch: woord voor woord, 'Wij waren verwonderd sedert langen tijd, dat in Provencenland, daar onze zonne murruwt en suikert zooveel clareit, in de clareitbergen van Dio, van Eirago en van Casteul-Reinard, en muscaat zoo fijn in de muscaatbergen van Baumo, - er niet en was in den handel een Provençauwsche bruischaard. Wij wachtten...

Dank aan 't achtbare huis van *M.G.-A. Palun*, wij mogen zeggen dat wij niet meer en wachten, want wij hebben. Inderdaad, wij vinden daar, van nu voortaan, eenen oprechten wijn, zoet, vriendelijk, den eerewijn van bruiloften en van maaltijden, den wijn boven wijn, zoo dul als buskruid: hij schiet den tap af gelijk een geschut de kogels, eindelijk eenen wijn die verdient te hebben voor eervol kenmerk de sterre met den schoonen steert.

Maar... 't en is niet noodig van hem te doen schuimen: hij schuimt heel alleene.'

Is dat de rechte weêrsplete en 't wel gelijkend namaaksel niet van onzen *Bruischaard?*

Ware ik als heer *R. Vyncke-Daels*, van *Rousselare*, ik schreef rechtuit naar M.*G.-A. Pulun*, *in Avignoun*, en ik liet een kistje komen, of ware 't maar om ne keer te tikken uit vriendschap.

Wilt M. *Vyncke-Daels* er eenen klaai of zesse *Feliberschen magentroost* bij hebben, zoo en moet hij 't maar laten weten naar M. *André*, *agènt de l'oustau Broquis fraire*, *carriere Galanto*, 30, *en Avignoun.* Daar koopt men den:

Liquour di Felibre,
Bloundo coume l'or
Rènd l'estouma libre
E caufo lou cor.

GUIDO GEZELLE

Het meezeken

't IS stille. Rustig ligt
en slaapt het altemaal,
dat leute en leven was,
dat locht- en vogeltaal!
Geen windeken dat waakt:
November houdt den staf
en weert wat wekken mocht
het eindloos duister graf
des aardrijks. Ongebaand
en dood zijn weg en straat;
de voet alleen verwekt,
en 't stappen van die gaat,
een doof gerucht in 't loof,
dat, afgevallen, plekt
den grond, dien 't in een spree
van doodsche varwen dekt.
't Is stille. Gij alleen,
o vlug en vlijtig ding,
dat, langs den natten tak
geklaverd, uw gepink
laat hooren, fijn en snel,
ontsnapt, en snetst alom:
‘Ik leef nog! Piep! Ik leef,
spijts 's winters winterdom!’

Te Kortrijk, den 14sten in Slachtmaand 1890.
GUIDO GEZELLE

Te Dadizeele, op Drijkoningendag, 1891.

Heer Uitgever van *Biekorf*,

DEN voorlaatsten keer bevatte Uw tijdschrift eene bijdrage over het woord *Lampernisse.* Dit trok te meer mijne aandacht, omdat ik vroeger de beteekenis van dat woord vruchteloos had opgezocht: want hier te Dadizeele ligt er ook eene weide die 'de Lampernisse' geheeten wordt.

Dezelfde weide wierd, eertijds, ook 'de Latenmeersch' genoemd; waarschijnelijk omdat - zooals Jan van Dadizeele in 1480 schreef - 'myn laten ghehouden sin II bundere meersch te maeyene.'

Volgens den Heer J. Seghers, is Lampernisse de hernisse (= weide) van Lampo (= Lambertus).

Hier te Dadizeele, kan dit alzoo geweest zijn. De oudst bekende Heer van Dadizeele, de eenige zelfs van dien naam, was 'Lambertus, Heer van Dadizeele, omtrent 1180' (Gesch. van Dadizeele door E.H. Coulon, bladz. 71). Zou deze Lambert hier de eerste kapel van O.-L.-Vrouw niet gebouwd hebben, nadat de H. Bernardus Vlaanderen in 1139 had doorreisd en er den eeredienst van Maria meer en meer verspreid had? In deze veronderstelling, zou 'de Lampernisse' eene van Lamberts weiden geweest zijn, die, door het bouwen der kapel en eerste woonsten, van het kasteel-hof als afgescheiden was. Het oud kasteel stond, tot de verwoesting van Dadizeele in 1580, langs de Heulebeke, eenigszins west van de tegenwoordige dorpplaats.

Een woord nog, met deze gelegenheid, over de beteekenis van den dorpsnaam *Dadizeele.*

Dit woord kan beteekenen:

1° Woonplaats van Dadus, Dade of Dado;

2° Woonplaats van de afstammelingen van Dado: van *Dading*-zeele, volgens Coulon;

3° Verblijf der dooden: van *Dadin*-sele, volgens den geschiedenisschrijver J. De Smedt.

Wij weten niet, waarop al die veronderstellingen, betreffende de oorspronkelijke schrijfwijze en beteekenis, mogen gegrond zijn. Maar, in eene oorkonde van 1180, leest men: *L. de Dadigsela.* Wij kennen geene oudere, zekerlijk bestaande schrijfwijze. Nu, *Dadig-seele* moet, naar ons oordeel, beteekenen *onderhandelplaats*: van het werkwoord *dadigen* of *Dadingen* = tot daad maken, onderhandelen, overeenkomen (de Jager, frequentatieven II bl. 980). Zeker is het, dat Dadizeele, reeds in de XVe eeuw, eene Halle bezat, alsook eene week- en jaarmarkt. Mogelijks van in de vroegste tijden af, zal de bedevaart tot O.-L.-V. aanleiding gegeven hebben tot alle slag van onderhandelingen: zoo geschiedt het nog hedendaags.

Indien de uitmuntende Taal- en Oudheidskundigen van *Biekorf* hier iets anders en beters weten in te brengen, het ware ons alleraangenaamst dit te mogen vernemen. - Daarbij, de menschennamen in de middeleeuwen en vroegere tijden, het ontstaan der eeretitels, enz., enz. zijn belangrijke vraagstukken, die, zoo wij meenen, de aandacht van *Biekorf* verdienen.

Op voorhand bieden wij de Heeren Opstellers onze dankbetuigingen en achtingvolle groetenissen.

Dr J.B.

Mingelmaren

Een friesche nieuwjaarwensch.

‘**H**O graech ik Jo ris sprekke woe,
Dat 'k Jo mijn winsken sizze koe,
Ik wit dat dit net wirde kin.
'k Lit nou Jo mei dit kaertsje witte,
Dat 'k yet deselde for Jo bin;
En rop romhertich Jo tomiette:
Hab altyd eltse libbensdey
De romt fen segen op Jou wey.’

Bin, ben; *deselde*, de zelfste; *eltse*, elke; *fen*, van; *graech*, *graag*, geerne; *hab*, heb; *ho*, hoe; *jo*, *je*, u; *jou*, *jen*, uw; *kin*, kan; *koe*, kon; *libbensdei*, levensdag; *lit*, laat; *mei*, met; *net*, niet; *nou*, nu; *ris*, een *reis*, eens; *romhertich*, ruimhertig; *romt*, *ruimte*, overvloed; *rop*, roep; *sizze*, zeggen; *sprekke*, spreken; *tomiette.* te (ge) moete; *wei*, weg; *wirde*, *worden*, zijn; *wit*, weet; *witte*, weten; *woe*, *wou*, wilde; *yet*, nog. - G.G.

HEDENDAAGS spreekt men vele van verminderinge van uren en verhooginge van loon voor den werkman. Ja menigeen steekt over naar America om daar een gemakkelijk leven te leiden, zoo meenen zij ten minsten.

Maar is het niet bewezen dat het handwerk in America min geldt dan alhier, en dat, als de werklieden meer winnen, het is, omdat zij meer werken dan in onze gewesten.

In Duitsch- en Zwitserland bij voorbeeld betaalt men 3 f. 27 voor het verveerdigen van sommige geweefsels die in Engelland 3 frank, en in America maar 2 f. 20 betaald en worden.

Hoe dat verschil uitgeleid?

Het is omdat onze werkman maar 2 of 3 getouwen en bestiert terwijl deze der Vereenigde Staten er van 6 tot 8 bezorgt.

In eene der grootste uurwerkmakerijen van de nieuwe wereld wint ieder werkman 53 f. 55 te weke, dat is vier maal meer dan in Duitsch- of Zwitserland.

Dit werkhuis gebruikt 420 menschen, maakt wekelijks 9,000 uurwerken, die dooreen aan 7 f. 50 verkocht worden, en brengt bij gevolge 67,500 f. te weke op. In dien tijd betaalt men 22,500 f. daghure. De werkman ontvangt dus 2 f. 50 voor ieder uurwerk, dat is het derde van de weerde. In 't Zwarte Woud beloopt het handwerk tot de 3/5 der weerde.

Heden maken 600 man, in de Vereenigde Staten, al zooveel landbouwgerief als 2145 man er over 20 jaar konden afdoen.

Voortijds woef een volwassen man 39 tot 44 meters lijnwaad te weke, en nu weeft hij er met den stoom 1371 meters in den zelfsten tijd.

Tien werklieden der Vereenigde Staten winnen genoeg om 1000 menschen te onderhouden.

250,000 dienstlieden doen er met den ijzerweg, voor gewillig 2 milliarden en half, een vervoer waarvoor er eertijds 13 millioen menschen, 54 millioen peerden en 55 milliarden frank zouden noodig geweest hebben.

Dit strekke tot voorbeeld der veranderingen die de stoom in het werk te wege bracht.

UITWIJZENS *Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Vl. Academie* 1890 *November*, heeft 's Konings Vlaamsche Taalkamer, van over jaar reeds besloten eenen woordenboek te maken en uit te geven, die heeten zou *Algemeen Nederlandsch Vak- en Kunstwoordenboek.*

Eerst zal zij ‘eene afzonderlijke lijst van woorden laten verschijnen voor ieder vak, dat is voor ieder ambacht, voor ieder beroep, voor iedere wetenschap en elken tak daarvan... Later, wanneer al of nagenoeg al de bronnen zoo zouden verzameld zijn, ware het betrekkelijk gemakkelijk het *Algemeen Kunst- en Valwoordenboek* op te maken: het zou de synthesis zijn van al die afzonderlijke lijsten’.

Derhalve zullen alle Dietsche taalgeleerden en vaklieden uitgenoodigd worden, om dergelijke woordenlijsten op te stellen en in te zenden.

't Gedacht is goed en de onderneminge loffelijk.

Doch krijgen wij daarmeê eenen woordenboek van zooveel mogelijk ‘zuivere, echt Nederlandsche of Dietsche vakwoorden’?

Wij vreezen van neen.

Immers, het echt germaansch zijn der bewoordingen en wordt aan de medewerkers niet genoeg aanbevolen. Integendeel. Op bldz. 283 der bovengemelde *Verslagen* lezen wij: ‘Den Zuidnederlandschen strijdgenooten zij op het hart gedrukt, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie alle *noodelooze woordensmederij* veroordeelen zal. Sommige uitdrukkingen die, door een langdurig en algemeen verspreid gebruik burgerrecht hebben verkregen, kunnen moeilijk of niet geweerd worden’.

Dat is altemale heel waar. En nochtans, die twee laatste zinsneden hadden wij liever gewijzigd gezien; want zij zullen oorzake zijn dat *vele noodelooze schuimwoorden* in dat werk sluipen, die geheel *gemakkelijk*, met een *nuttig* en taalmatig woordengesmeedsel, of zelfs zonder eenig woordengesmeedsel, kunnen geweerd en vervangen worden.

Het zal dus, is 't te vreezen, een halfbakken werk zijn. Dat is jammer!

DIE 't vlaamsch willen verachtelijk maken en de schrijvers uit West-Vlaanderen gestadig beknibbelen, hebben altijd het voorbeeld van Vrankrijk op de lippen om de eenheid van spellen te verheffen.

Zij en weten niet dat er in Vrankrijk ook gestreden wordt en getwist over spelling, dat mannen lijk Breal en Havet tegen het kraam der gebrekelijke fransche spelling opkomen, dat de spelling, door de taalkamer opgedrongen, staat om in duigen te vallen.

Les philologues n'abondent pas à l'académie française, zegt het Polybilion van Slachtmaand 1890.

***

De *Romania* van October laatstleden deelt het grafschrift mede van paus Gregorius V.

Deze sprak onze taal. Het grafschrift luidt:

‘Usus *francisca*, vulgari et voce latina, instituit populos eloquio triplice.’

***

Onze *Loquela* is het eenigste tijdschrift dat enkel met Germaansche taalkunde bezig is.

In Noord-Nederland verschijnen *Noord en Zuid* en het *tijdschrift voor Nederlandsche taal en Letterkunde. Noord en Zuid* placht met taalkunde alleen bezig te zijn: nu handelt het meest over letterkunde. Het *Tijdschrift* van Leiden, waar de beste taalgeleerden van Nederland in medewerken, geeft ook nog al wel bijdragen over letterkundige geschiedenis.

[Nummer 2]

Van den Germaanschen aard der Karlingen

HEBBEN de Karlingen die van Germaanschen bloede en op Belgischen bodem geboren waren, hunnen Germaanschen oorsprong niet versmaad, en zijn zij geene Gallo-Romeinen of Gallo-Franken geworden? Tot bewijs van neen strekt het volgende: het rijk der Franken bestond uit Gallo-Romeinen, Gallo-Franken, weinig in getal, en echte Franken of Germanen. Alhoewel die volkeren, verschillend van stam, maar één rijk uit en mieken, bleef toch voort de aloude strijd bestaan tusschen het verroomscht ras der Gallo-Romeinen en het Germaansch ras der Franken. Welnu, in dien strijd hebben de Karlingen hen al den kant der Germanen gehouden; wat meer is, 't is door hen dat het Germaansch ras voor goed de overhand bekomen heeft over het Gallo-Roomsch. Dus uit de geschiedenisse is goed te maken, vooreerst dat er strijd bestond tusschen de Germaansche Franken en de Gallo-Romeinen, daarna dat de Karlingen in dien strijd niet alleen de Germanen ter zijde stonden, maar dat zij de overwinninge ten voordeele der Germanen beslist hebben.

Eene eerste daadzake die bewijst dat de Germaansche Franken in strijd waren met de Gallo-Romeinen, die ten minsten bewijst dat zij op hun eigen leefden, is de verdeelinge van het rijk der Franken in Austrasien, Neustrien, Burgondien, et Aquitanien. Waarop is die verdeelinge gesteund, 't en zij op het verschil van stam tusschen de volkeren die daar woonden: in Austrasien, dat is tusschen de Weser, de Vosgeezen, de Ardennen en de Marne, waren de inwoners om zeggens uitsluitelijk Franken; in Neustrien, tusschen de Ardennen en de Loire, waren de Gallo-Romeinen verre meest in getal: 't en woonden daar van Frankenwegen niet anders dan eenige benden krijgers die onder Hlodwig daar land als belooninge gekregen hadden; in Aquitanien, van de Loire tot de Pyreneën, waren het al Gallo-Romeinen, en in Burgondien waren het Germanen die gansch verbroederd hadden met de Gallo-Romeinen.

Dus de echte Germaansche stam der Franken van Austrasien en was nog niet versmolten met den stam der Gallo-Romeinen. Wat meer is, zij en wilden onder geen éénen en zelfsten koning staan: Nauwelijks is Hlotaris I, zoon van Hlodwig, gestorven, of Austrasien en Neustrien hebben elk hunnen koning en 't en is maar toen de Merowingen van Austrasien uitsterven, dat Hlotaris II, ten jare 613, de twee landen te zamen bestiert, nadat zij meer dan eene halve eeuwe gescheiden geweest hadden. Maar het rijk van Hlotaris was van korten duur. De Austrasische edellieden vereischten een eigen bestier en Hlotaris wierd genoodzaakt hun zijnen zoon Dagobert over te geven, dien zij voor hunnen koning kozen. En toen Dagobert, zijnen vader opgevolgd hebbende, over de twee landen begon te heerschen en Austrasien verliet om in Neustrien te verblijven, is hij gedwongen door de Austrasiers hun zijnen zoon Sigebert III te laten kroonen als koning van Austrasien. Na Sigebert III zien wij de Austrasiers voor 4 jaren onder Hlodwig II en Hlotaris III, koningen van Neustrien, staan. Het was eene wrake die de Austrasische edellieden wilden uitoefenen tegen eenen Karling, Grimwald, den zoon van Pepijn van Landen, omdat hij zijnen eigenen zoon had willen doen kroonen

na de dood van den Merowing. 't En was maar eene eeuwe later dat de Karlingen gezag genoeg zouden hebben, om hun koningschap aan de Austrasiers op te leggen. Maar even binst die vier jaren van vreemd bestier, waaronder Austrasien boog, komt de veete tusschen de twee volkeren ten duidelijksten te voorschijn: trouwens Eberwin, de machtige huismeier van Hlotaris III en de aartsvijand der Germaansche Franken, jaagt ze uit Neustrien, rooft hunne goederen en wordt door eenen Frank, met name Hermanfrid, vermoord: terwijl de Germaansche Franken, van hunnen kant verbitterd zijnde, en voor goed ondervonden hebbende dat zij met de Neustriers geen huis en konden houden, eenen nieuwen koning op den troon van Austrasien zetten, Hilderik II.

Alsdan ontstaat een bloedige oorlog tusschen de Austrasiers en de Neustriers, die eindigde met den val der Merowingen in Austrasien, de onafhankelijkheid der Austrasiers en hunne opperheerschappij over het gansche rijk der Franken en de Karlingen.

Nog eene enkele bijbemerkinge, om het bovenstaande bewijs te staven: van waar komt het verschil tusschen de afstammelingen der Burgonden en die der Franken? De afstammelingen der Burgonden zijn ten huidigen dage zoo fransch als de echte afstammelingen van de Gallo-Romeinen: de afstammelingen der Franken integendeel hebben nog hunne eigene tale en eigene zeden bewaard. Moet het dus niet zijn dat de voorouders dezer laatsten voor hun vaderlandsch recht gestreden hebben en den stroom opgevaren die de Burgonden medegesleept hadde?

Daar is in het korte de geschiedenisse der betrekkingen tusschen Austrasien en Neustrien, van na de dood van Hlodwig, tot aan het koningschap der Karlingen: geschiedenisse dus van twee volkeren, die, verschillend zijn van oorsprong, wier landen elk hunnen name dragen, die onder malkander niet en willen buigen en die strijden tot dat een van beide de overhand heeft op het andere.

Het ware reeds genoegzaam om te bewijzen dat de Karlingen van Germaanschen aard gebleven zijn: waarom zouden zij, Austrasische edellieden, Austrasischen edel-

dom tegengewrocht hebben in zijn streven voor vrijheid en onafhankelijkheid, of er onverschillig aan geweest zijn? Maar indien er bijgevolg stellige bewijzen ontbraken om te staven dat de Karlingen medegewrocht hebben in den strijd tusschen Austrasien en Neustrien, zou het bovenstaande terecht als genoegzaam bewijzende aanzien zijn. Maar zij ontbreken zoo weinig dat men zelfs mag zeggen dat de strijd tusschen Austrasien en Neustrien de strijd is der Karlingen, en dat hunne geschiedenisse begint met die der openbare vijandelijkheden tusschen de twee volkeren.

Het zijn rechts de Karlingen die door de Austrasische grooten gekozen wierden om aan hun hoofd te strijden en hunne vaderlandsche rechten te verdedigen.

Het is door het toedoen van Pepijn van Landen dat Austrasien eenen nieuwen koning kreeg bij Dagobert I. Het is Pepijn van Herstal die van Diederik III koning van Neustrien, vereischte dat hij de verjaagde Franken in Neustrien zou laten weêrekeeren en hunne goederen terug hebben. Het is Pepijn van Herstal die de Austrasiers opleidde in den slag van Testri, in 687, waar zij hunne onafhankelijkheid wonnen, en Pepijn zijnen name van '*dux et princeps Francorum*' waarna hij hem als huismeier deed erkennen in Neustrien en Burgondien, en waar de Neustriers zoo duchtig geklopt wierden, dat zij binst gansch zijne heerschappij hun hoofd niet meer en dorsten rechten. En hier is te bemerken dat Pepijn, die van dan af de macht zoo niet den name van koning had, zijn Austrasien niet en verlaat om als Merowing in Neustrien zijn verblijf te gaan nemen. Maar zoohaast als hij bij de Neustriers eenen van zijne getrouwen, Nodbert bij name, als hofmeier aangesteld heeft, en Neustrien in den Germaanschen zin hervormd, keert hij naar zijne burcht van Herstal weder. Het is Karel Martel die, in 716, de zege bij de Amblève behaalt op de Neustriers, en, op 21 Maarte 717, de zege van Vincy over de Neustriers en de Burgonden; die, in 718, aan de Neustriers Hlotaris IV als koning opdwingt, en die, in 719, de zege van Soissons behaalt op de Neustriers en de Aguitaners: 't is Karel Mar-

tel, zooals Warnkoenig in zijne '*histoire des Carolingiens*' zegt, die aan de Germanen toebehoort niet alleen om reden van zijnen oorsprong, maar ook nog om reden dat hij meest al zijne veldtochten tegen de Sassen, de Alemannen, de Beierschen en de Araben voltrokken heeft met Germaansche, dat is Autrasische krijgsbenden. Pepijn de Korte die de eerste onder de Karlingen over de twee landen te zamen heerschte moest natuurlijk in sommige zaken aan het Gallo-Roomsche wezen toegeven. Maar de wijzigingen die hij inbracht en roeren nochtans aan het Germaansch recht niet, alleenlijk aanveerden zij neffens het Germaansch recht het recht der Gallo-Romeinen, dat het recht der kerke was: zoodanig dat er onder Pepijn den Korte evenals onder Karel den Groote geene ineensmelting plaatse gehad en heeft tusschen de Germanen en de Gallo-Romeinen, maar eer eene overeenkomste tusschen de instellingen der Germanen en de instellingen der kerke, die overheerschend waren in Neustrien en Aquitanien. Het onderscheid bleef bestaan tusschen Vrijen en Laten: de vrije lieden hadden nog het recht van hen op eigene hand te wreken, zij alleen konden bezitten, zij alleen waren leden van den *placitum* en oordeelden als *rachimburgi* over de geschillen tusschen de vrije lieden, zij alleen hadden recht van te zetelen in de Mei- en Maart-vergaderingen. Het Germaansch rechtwezen en de godsoordeelen duurden voort, en de Salische en Ripuarische wetten bij de Franken, de Burgonden wet bij de Burgonden bleven in voegen. Wat Karel den Groote betreft, eene verdere verhandelinge zal voor hem in 't bijzonder zijnen echt Germaanschen handel en wandel in zijn openbaar en huizelijk leven trachten te staven.

Het zijn dus de Karlingen die Austrasien van Neustrien gerukt en het oude Frankrijk gescheurd hebben, om het op eenen nieuwen voet te herstellen, zoodanig te weten dat voortaan de Austrasiers er zouden meester spelen.

De bijzonderste reden, gelooven wij, waarom iemand hem zoo moeielijk ontmaakt van het gedacht dat de Karlingen aan het huidige Vrankrijk niet toe en behooren is dat het huidige Vrankrijk weggegaan is met den name

die aan zijne Noord- en Oostgeburen eigentlijk toekomt. Men denkt: de Karlingen waren koningen van Vrankrijk: bijgevolg zij behooren de Franschen toe. Ja, maar het huidige Vrankrijk en is maar een deel van het Vrankrijk der Karlingen, en was bij voorbeeld Karel den Groote koning van Vrankrijk, hij was ook koning van Belgenland en van Holland en van Duitschland en van Oostenrijk en van Italien en van een deel van Spanjen! De zaken zoo zijnde, welk voor een der huidige landen mag hem voor den zijnen nemen? Het land waar hij niet alleenlijk koning was, maar dat bij de andere het voorrecht had van hem te zien geboren worden van ouders uit zijnen stam, op zijnen grond, het land waar hij gewoond heeft en wiens zeden hij nageleefd heeft. En zeggen dat de Karlingen Franschen zijn, omdat zij het huidige Vrankrijk overmeesterd hebben, is zooveel als beweren dat de Habsburgers in Oostenrijk aan den Slavenstam toebehooren, omdat zij, buiten de Duitschers, ook Hongaren, onder hun bewind hebben.

De Karlingsche helden zijn dus Belgische helden: en het is onder hun bestier dat de Franken, de voorouders der Belgen, de overwinninge behaald hebben over den Waal, zooals zij het reeds gedaan hadden onder de Merowingen: zoodanig dat het algemeen denkbeeld dat wij moeten opvatten uit de ingewikkelde gebeurtenissen van het Merowingsch en het Karlingsch tijdvak het volgende is: de Franken kleen te moede, veroverden eene eerste maal geheel Gallien onder de Merowingen; maar toen de verwijfde benden der Merowingen den schepter niet meer en kunnen dragen noch de rechten van hun volk verdedigen tegenover den vreemde, alsdan verkiezen de Franken uit vaderlandsliefde eenen nieuwen edelen stam, om hen op te voeren, dezen der Karlingen, eenen stam die Germaansch van bloed en Germaansch van aard en van zeden, den inwendigen vijand van het rijk dat is Neustrien, Burgondien en Aquitanien zou weten te dwingen en zoo Gallien eene tweede maal veroveren; en die eindelijk de verbroederinge der twee vijandige stammen zoude bewerken en bekomen, niet met den min

talrijken te ontaarden ten voordeele van den talrijkeren en ze beide op den zelfsten leest te dwingen, maar met ze in het geloove te vereenigen en ze allen eerbiedige en gehoorzame kinderen te maken van eene en de zelfste Heilige Kerke.

Ten slotte halen wij de treffende woorden aan die Kanonik David schreef ter inleidinge tot het Karlingsch tijdvak in zijne *vaderlandsche historie*, 3de deel: ‘Voorzeker Belgie is de bakermat van het Merowingsch koningschap en van de grootheid der Fransche natie. Het is niet minder de wieg van het rijk der Karlingen. De Pepijnen waren Belgen als wij; Karel Martel en zijn wereldberoemde naamgenoot waren van Belgisch bloed, van Belgische afkomst; geheel Luikerland was erfgoed van hun stamhuis, daar hadden zij hunne villa, hunne paleizen; daar hielden zij, wanneer de krijg hen niet anders riep, hun geliefkoosd verblijf op den voorvaderlijken grond, aan allen dierbaar. Hoe zou dan hunne geschiedenis de onze niet wezen en waarom zouden wij de vreemdelingen alleen laten pronken met mannen die te midden van ons geboren zijn, met wapenfeiten die onze doorluchtige voorouders verricht hebben, met de grootheid van rijken die onze vorstelijke landgenooten gesticht of voorbereid, met de beschaving van Europa waar onze Pepijnen onze Karels de grondleggers van geweest zijn? Waarom zouden wij de Franschen de glorie laten wegdragen van den Apostelijken Stoel te hebben bevestigd, van de tijdelijke macht der Pauzen te hebben gegrond, dewijl die onschatbare diensten bewezen zijn door Belgische landzaten, Belgische vorsten, wier roem het wettig erfdeel is van onze natie?’

R.V.

De zonne rijst

DE zonne rijst,
't gaan balken lichts
dwers door den choor; ze malen,

op wand en vloer,
Gods heilgen, in
roo, blauwe en peersche stralen.

Hoe heerlijk is
de kerke nu,
en weerd het huis te wezen
van Hem, die als
de bronne wordt
van liefde en licht geprezen!

Van Hem die zon
en mane miek,
die kruid en loof laat groeien;
van Hem dien wij,
vol schoonheid, in
elk blommenblad zien bloeien.

Verrukkend is 't
den wierookwalm
in 't morgenvier der vensteren
te volgen, op
zijn' hemelbaan,
doorlaaid van duizend gensteren.

Dan huivert, on-
weêrstaanbaar, iets
in 's menschen merg en midden,
dat hemelwaards
de zinnen voert,
dat knielen doet en bidden!

Tot Kortrijk, den 31sten in Louwmaand 1889.

GUIDO GEZELLE

Brugge aan Zee

IN *Rond den Heerd*, alsook in menige andere week- en dagbladen heeft er meermaals gesproken geweest over de verschillige middels die de Bruggelingen aangewend

hebben om het verzanden te beletten van ‘den vlaamschen stroom,’ het Zwin.

Heeft Brugge zijn verband met de zee verloren en met eenen de bloeiende welvaart die er uit voortkwam, vaste blijft het nochtans dat wij onze voorouders dienaangaande niets te verwijten en hebben.

Het stuk dat wij hieronder mededeelen zal eens te meer bewijzen wat de Wethouders in 't bijzonder genegen waren te doen om hunne dierbare haven open te houden.

't Is een verzoek van wege het Stadsbestier naar 't capittel van Sint-Donaas gezonden om hulpe en bijstand te bekomen. Het stuk is onuitgegeven en staat te lezen in de *Acta capitularia* van Sint-Donaas te Brugge. Hier volgt het van woorde te woorde, uitgeweerd de spellinge:

***Eerweerdige heeren Deken ende capittel van de collegiale kerke van Sint-Donaas in Brugge*,**

Mijnheeren vander wet van deze tijd ende hunlieder voorzaten, Wethouders dezer stede van Brugge, geroerd wezende deur een gemeen woord, dat men dagelijks hoort de goede gehertege lieden jammeren ende, met geweldige deernisse ende medelijden, roepen uit: O Brugge, Brugge, Brugge waar zijdij bevaren, als of zij zeggen willen: O Brugge, Brugge, gij hebt geweest eene van de vermaardste steden, bekend alle de wereld deure, vul mogendheden, eere ende rijkdommen, bevolkt, beweund ende bezocht van alle volkeren; maar die blomme is nu om zoo te zeggen verdwenen, ende zijt gekommen tot verminderinge, ja gevallen in verlatenheid, uw volk is vertrokken, de koophandel van u vervreemd, vele huizen zijn ingevallen ende onbewoond, een ontallijke menigte vernield, ende zijt ten upziene van den voorleden tijden, als of gij niet en waart; hebben heurlieder uiterste beste gedaan omme te zoeken ende te grondeerene de voornaamste reden en oorzake van dezen, ende die wetende, dezelve stede (zooverre als in hemlieden es) van haar verval ende ziekte te doen opstaan ende genezen ende tot haar eerste gezondheid ende voorspoed te herstellen.

Ende bevinden dat 't watere es de voornaamste reden

ende oorzake van alle dezen, want als 't Zween ter Sluis es geweest van goeder diepte ende breedde, bekwaam omme t'onvangene alle schepen van wat quartieren ende uit wat landen dat die kwamen ter zee aanlanden ter Sluis, ende van daar de koopmanschepe uit den grooten schepen ontladen zijnde, gerieflijke met mindere schepen gebrocht worden binnen deze voornoemde stede van Brugge, zonder belemmerdheden van dooden stroomen, was doens dezelve stede in voorspoedigheid.

Nemaar, zooverre als 't voorzeide Zween aangaat, es (Gode zij dank ende lof) gekomen tot redelijke beteringe, ende staat langs om meer om beter te wordene, bij der grooter menigte van den zeewater vallende deur 't nieuwe canaal uit den Zuidenquartiere van IJsendijke ende andere gewesten, ende met den werke dat men daar es voortdoende, ende es te hopene ontwijfelijke dat 't voorzeide Zween ter Sluis zal worden de beste havene van allen den lande van harrewaards overe.

Zoo dat niet over en blijft dan te helpen ten dooden stroomen tusschen Sluis ende Damme, ende maken tusschen tween eene goede vaart, daar inne dat niet van noode wezen zal te verbeidene naar den windgetije ofte stroom, 't welke doenelijk es, mids delvende eene varsche vaart van Damme tot ter Sluis, immers alzoo naar Sluis als meugelijk zal zijn te beleedene.

Dezelve varsche vaart afgescheiden aan de Noordzijde van der zoute, ende niet min dezelve zoute vaart altijds blijvende, maar nochtans die men beteren zal bij rechtinge ende legghen van hoofden, zo dat men hem altijds zal mogen behelpen ter vaart zoo wel met der zoute als met der varsche.

Ende 't ende van de voorzeide varsche, zoude men maken een groot sas ofte schuilplaatse met sterke rebatten omtrent der Sluis, jegens der zee, omme met den hoogen watere de schepen uit 't zelve sas ofte schuilplaats te ontvangene, ende alzoo van daar onbelemmerd, deur de varsche vaart, voorbij Damme te bringene tot voor deze stede van Brugge.

't Welke werk alzoo gebrocht tot voleindinge, en es

niet te twijfelen, de koopman, die vertrokken ende vervreemd es van dezer stede, zal daar wederkeeren tot zijne oude verblijfplaatse: deze stede zal wederomme worden bezocht, de handel ende neringe zullen daar weêr verschijnen ende vermenigvuldigen; men zal de oude huizen herstellen, de ingevallen herbouwen; ende zal worden Brugge wederopgerecht tot haar eerste mogendheid, eere ende rijkdommen; zal den dienst Gods worden vermeerderd, de gebouwen versierd, ende dagelijks nieuwe goddelijke diensten gefondeerd.

Nemaar, tot het uitvoeren van dezen, zijn behoevende zoo veel overgroote kosten, als dat mijnheeren vander wet onmogelijke es, uit der beurze van dezer voornoemde stede, die te konnen nemen; zoo daaromme van noode es in te roepen hulpe ende bijstand van haren goeden vrienden ende goedjonstigen.

Ende niet min meer doende dan haar mogendheid verdragen mag, heeft deze stede haar wel willen belasten ten dezen ende, met twee honderd ponden grooten 's jaars onder erfelijke losrenten den penning 16, lijfrenten 't eenen lijve den penning achte, en van tween lijve den penning tiene.

Brugge, den 23 januari 1547.

AUG. VAN SPEYBROUCK

Peperwiszondag

OP den eersten Zondag van den Vasten placht men, in 't 'Land van Aelst,' door de velden te loopen met een slag van barnende fakkels, bestaande in handsvollen stroo, die aan hoppestaken vastgebonden waren, bij middel van wijmen.

Buiten 't hoppeland wierden boonpersen gebruikt, hoe langer hoe liever.

In de omstreken van Ninove zeggen ze daartegen *walmen branden*, en 't gebeurt er allichte nog.

Alhoewel 't gebruik hier langs den boord van de Schelde niet meer in voege en is, weten onze vaderen genoeg te spreken van *peperwiszondag* en van het *peperwissen branden*, hetgene een en 't zelfste beteekent, en is, als 't walmen branden.

Zou die fakkeltocht misschien ook van oorsprongswegen eene heidensche geplogentheid zijn? Naar den volksuitleg heeft die fakkeltocht betrek op dien der Joden, als ze Onzen Lieven Heere gingen vangen.

't Kan wel zijn; doch die christene zin en wierd ongetwijfeld maar later ingevoerd. Van 't naamwoord *pimpelmees* maakt ons volk *pimpermees*, en alzoo en zal *peperwis* misschien niet anders zijn als *pepelwis*, *pimpelwis*, en zottewis bedieden. Immers zulke vieren door het veld gedregen, moeten wel de wispelturige vlucht van den pepel schijnen te hebben en een schoon zottenspel gelijken. En daar uit is ook reeds te besluiten dat het oud gebruik hier gemeld een overschot is van de eene of de andere heidensche vieringe onzer voorvaders, doet het niet?

V.D.M.

***

Peperwiszondag heet bij De Bo, in zijn *Idioticon*, '*Brallezondag*, *Boralezondag*, *Dominica burarum* of *focarum*, dat is Brandstapel-, Houtvier-zondag.'

Eene *bralle*, zegt De Bo, is eene 'lange perse of spriet, waarop men van boven eenen duts stroo of hooi vastbindt, dien men branden doet den avond van Brallezondag, fr. *buandon.* Eene bralle maken. Het vuur in de brallen steken. De vreugdelichten van den brallen zag men van verre.'

In den *Duikalmanak* heet de eerste zondag van den vasten '*gekkernijenzondag*, *borde-*, *boerde-*, *borale-*, *borelle-*, *branle-*, *brandzondag*,... *brandon*, *Vlammekensavond.*'

Hetgeen men langs de Schelde *wijmen* heet dat heeten wij *wissen*: bij ons zou dus *peperwiszondag*, *peperwissenzondag* zijn.

Wat zijn nu *peperwissen of pepelwissen*, zoo V.D.M. het woord schrijft?
Een *pepel* is een *papilio*, een vijvouder. *Pepel-sot* is *delirus*, bij Kiliaen: zou *pepelwisse* geen *zottenwisse* zijn, en zou *peperwiszondag* geen *gekkernijenzondag* beteekenen, te weten, den zondag als de vastenavondpepels, de vastenavondzotten loopen?

G.G.

Ach! en...

ZOO ellendig zijn,
en geen zonneschijn
ooit mijn huis instralen;
nooit geen' asem halen,
die geen wee en doet!
Roert mij hand of voet
iemand... tieren! Willen
en niet kunnen stillen,
ai-mij! deze pijn!
Ach! en... ach! en... ach! en... ach!... en
zoo ellendig zijn!

Liever ware ik dood
als, in stervensnood,
zooveel duizend werven
her en her te sterven,
zonder vrij te zijn,
ai! van deze pijn!
'k Heb genoeg gebeten...
'k wil 't het leste weten,
van dit daaglijksch brood!
Ach! en... ach! en... ach! en... ach! en
liever ware ik dood!

Wie en klaagde niet?
was er ooit verdriet

erger als het mijne?
Was er immer pijne...
‘*Consummatum est*!’
Een' aan 't kruis gevest
hoore ik tegenspreken,
hoore ik zielebreken,
in zijn stervend lied!
Ach! en... ach! en... ach! en... ach! en
hij en klaagde niet!

Tot Kortrijk, den 18sten in Slachtmaand 1890.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

EEN ambtenaar van Congoland meldt dat de Zwarten van Midden-Congoland tellen gelijk wij, met dit verschil nochtans dat zij, in stede van zeventien, achttien en negentien, altijd zeggen: twintig-min-drie, min twee, min een.

En dat is voor iedereen 't volmaakste!

Zij kennen de getallen, elve, twaalve,... een-en-twintig, maar gebruiken ze zelden. Telkens dat zij in hunne tellinge tot aan het getal tien komen, maken zij met eerde eene schreve op hunnen rechter arm en zij tellen dan de schreven te zamen.

De getallen en kunnen zij niet schrijven; knopen in eene touwe of in eene wisse, kerven in een stuk hout, dat is al dat zij bezitten om geschrevene getallen te verbeelden.

In hun huis hebben zij eene bijzondere plekke voor die knopen en kerven, volgens dat ze betrek hebben op hunne zwijnen, geeten, hennen, schapen, enz.

Hun goed hebben en hunne schulden zijn met bijzondere knopen of kerven aangeteekend.

Die knopen en kerven zijn van dagelijksch gebruik: deze die hem voor 12 maanden verhuurt, maakt eenen knoop bij elke nieuwe mane; een andere die eenen reistocht vergezelt, snijdt alle dage eenen kerf in zijnen gastok.

Ontstaat er twist over eene rekeninge, de knopen en kerven worden voor den dag gebracht en gelden als een onwederleglijk bewijs.

Vermenigvuldigen door 2 kunnen zij als het getal niet te groot en is. Meer en kunnen zij niet. De ambtenaar heeft eens willen

doen verstaan dat 3 maal 6 achttien is, doch de slimsten alleene verstonden hem, en nog toogde het zweet dat op geheel hun wezen stond, welk geweld zij moesten doen om die eenvoudige berekeninge te vatten.

Een hoofdman ontvong 35 bananen, die tusschen hem en tien dragers moesten verdeeld worden.

Wij zouden zeggen: ‘35 bananen voor elf mannen, det is 3 voor ieder, en der blijven 2 bananen over’. Maar de zwarte rekenaar is daartoe onbekwaam.

Hij legt de bananen in hoopkes van 5; der zijn 4 hoopen te kort. Hij neemt dan hoopkes van 4, hij komt nog te kort. Alzoo komt hij op hoopkes van 3, en hij is blijde gelijk eene katte, om dat hij 11 hoopkes heeft en dat er twee bananen overschieten voor den deelder, en van eigen, die 2 waren de grootste en de zappigste van al.

ALS de jonge Alexis De Carne te Veurne in de dichtschole zat, dichtte hij 't volgende:

Alexis onder den zoldertrap.

O lieve zoete geur
Hoe stijgt gij uit dien meur
van koude marmer hier?
De mei in al haar zwier
Met hare blommen al
En bloeien duizendtal
En stoorde nooit zoo zoet
als deze muur hier doet.
- Zoo sprak zijn vaâr en dronk,
Met volle borst en mond,
Dien waseme zoo frisch
Dat het niet zegg'lijk is.
Geen blomme en is het, neen,
Geen enkel blad of blom
En ziet m'in 't veld alom.
Hij stoop en keek..... en zag
Dat daar een lichaam lag,
Zoo schoon, zoo wit als was;
Maar dat reeds killig was.
En uit dat lichaam klom
Een geur, zoo nooit een blom
In 't volle van heur pracht
Er ooit had voortgebracht.

Alexis was 't, zijn kind,
Dat hij had teerbemind,
En daar op dezen stond,
Vol vreugde wedervond. -
Ja, heilig was zijn zoon
En hij..... aanbad de goôn;
Doch, op dit grootsch gezicht,
Had God zijn hert verlicht;
En op Alexis graf,
Zwoer hij zijn goden af.

TE Cornelis-Hoorebeke, in Oost-Vlanderen, zegt men, mijns hoorens, voor stéénput (put om te stenen) *gumputte*, *kumputte*; niet *een* maar *eene kumputte.* Bij Kortrijk, Marckewaards, staat er eene capelle nevens eenen waterput: zij heet bij 't volk capelleje *ter* putte.

De *kumputte* dient de koeiwachters om een vervaarlijk geruchte, *gegum*, *gekum*, *gesteen*, te laten hooren; het zijn *eerdtrompen*, gemaakt als volgt:

Een put is in de eerde gedolven die van onder in verband is met een hol dat schuins door de eerde boort en op eenigen afstand van den put naar boven uitloopt. De koeiwachter steent, kumt, tuit door dat hol, zoo dat zijne stemme verzwaard al den put uitkomt.

G.G.

Te midwege op de levensbaan,
zoo vroeg reeds mogen binnengaan
in 't eeuwig, 't ander leven;
wie 'n zou niet, om zoo schoon een kans,
een honderdjarig leven gansch
en g'heel ten besten geven?

G.G.

Een jong man kan
een oud man zal:
al, alles moet begeven,
dat rechte staat,
dat vaste staat,
dat leeft of schijnt te leven!

G.G.

[Nummer 3]

Van een vlaamsch boeksken uit Luik

AL steekt er nog zoo veel van onze Vlaamsche woorden en zegwijzen in hun Waalsch, als men tegenwoordig de Luikerwalen van onze taal spreekt, dan kunnen zij met zoo'n verachting zeggen: ‘De flamin!....’

't En is nochtans zoo lang niet geleên dat hunne voorouders het Vlaamsch niet verachtten, en dat het zooveel als een *moet* was Vlaamsch te kunnen te Luik. Voor de jonge dochters zelfs miek het Vlaamsch deel van *le programme d'enseignement.* J.-B. de Glen schrijft ergens: ‘*Ores qu'elles portent renom d'être chastes*, *bien morigénées aprises*, *stilées en tous exercices décentz à leurs aages*, *modestes en leurs vêtements*, *peu soigneuses d'afféteries*, *entendues au faict du mesnage*, *en la connaissance des langues wallonnes et flamandes.....*’ En 't waren de luiksche deernen alleen niet die Vlaamsch kosten: het meestendeel der beambten, hooge en leege, in 't bestuur en in 't gerecht, wisten goed met onze taal om te springen.

Ik zou daarover kunnen schrijven, maar dat en is dezen keer mijn doel niet: ik wil alleen vandaag spreken van een onbekend vlaamsch boeksken dat te Luik gedrukt is. Natuurlik, omdat het Vlaamsch geen vreemde taal heette te Luik, wierden er daar Vlaamsche boeken gedrukt. M. de Theux heeft een allerschoonsten boek geschreven: *Bibliographie Liégeoise*, en daaruit leeren wij dat ze in 1556 in de hoofdstad van het Prinsdom begosten te drukken; de oudste vlaamsche boek dien hij kent is van 1569; hij komt uit de prentery van J. Moerberius; - dat schijnt wel een vlaamsche naam te zijn, iets wat op *Moerbeer* of *Moerbeers* moet trekken. Van de 16^{e} en 17^{e} eeuw staan er een heele rij vlaamsche boeken bij M. de Theux opgegeven.

Ik heb er nochtans eenen voor mij liggen dien hij niet gekend en heeft; en omdat hij niet verloren zou geraken, vlieg ik ermêe naar onzen *Biekorf.*

Den Spiegel
Des menschen Leuen/
waer in de onghestadicheyt der menschen/
ende de ydelheyt aller dingen/
die in dese werelt zijn/ gesien wor-
den. Mede oock de groot-
heyd der sonden/ ende de
vier wterste.
Gerstmael int Spaensch door den Eerweer-
digen en Eodvruchtigen Vader Ludo-
vicum Granatensem ghemaeckt. Daer
nae inde Italiaensche sprake overgeset,
Wederom vvt het Italiaensch int Latijn.
Ende ten lesten vvt het Latijn, in onse
Tale, niet sonder arbeyt getranslateert,
door Broeder Ian Sweerts, van Diest,
Carthvyser.

TOT LUYCK,
By Christiaen Duwercx/ zynre
Hoocheyts gezworen Drucker.
M.D.CII.

'*Den Spiegel*' is een in-16° van 224 ongetalmerkte bladzijden, dat is 28 blaren, geteekend A-EE. Achter het opschrift volgt de opdracht; - dan een dicht 'in refereynen;' - dan 'Den Spiegel,' verdeeld in negen 'Capittels;' - dan een toemaatje en nog een dicht; - dan de goedkeuring van den Groot Vicaris Chapeaville. Zulk is de inhoud van het boeksken.

Daar staan twee houtsneeprenten in: de eerste boven de 'refereynen' en boven het einddicht, verbeeldt de Dood met de zeissen, staande tusschen twee zerken; uit iedere zerk komt een geraamte dat een wimpel omhoog steekt; op dien rechts: *Est-ote-par-ati;* op dien links: *mortacis-respice-finem*: *mortacis* voor *mortalis.* Op de keerzijde van 't leste blad staat de tweede prent; zij verbeeldt Onzen Zaligmaker, in de wolken en omringd van engelen.

Die Broeder Jan dichtte nog niet kwalijk. Luistert naar een 'refereyn' of twee:

Och, wilt aanmercken, ghy weeldige herten,
U crancke natuere die sterffelick is;
En doet ghys niet, het sal u smerten,
Als compt die doot die vreesselick is.
Hierom so wilt u spoyen;
Die werelt te verfoyen;
Ick leert u als die wijse doet:
Wat baetet al als ick sterven moet.
***
Sterven so moeten wij, aerm en rijcke:
Wat willen wij ons vermeten dan?
Die pijne der hellen sal dueren eewelijcke:
Hij is wijs diet bevroeden can.
Want dansen en springhen,
Het zijn al verganckelicke dinghen:
Die doot neemt ons het leven soet,
Wat baetet al als ick sterven moet.

Onder de tweede prent met de Dood:

Drie dinghen weet ick voorwaar
Die mij therte maken swaer.
Dat eerste beswaert mij mijnen moet,
Want ick ymmer sterven moet.
Dat tweede beswaert mijn herte meer,
Want ick niet en weet wanneer.
Dat derde beswaert my boven al:
Ick weet niet waar ick varen sal.

Van Broeder Jan Sweerts ken ik nog de volgende boeken:

1° Het gheestelyck roosecransken der ghelooviger sielen, door J. Lanspergium, uyt het Latijn in de nederlandsche sprake overgheset door Broeder Jan Sweerts van Diest Carthuyser. Antwerpen, Verdussen, 1602.

2° R.P.F. Ludovici Granatensis..... Conciones de tempore et Sanctis in epitomen redactae.... Per R.P.F. Joannem Sweertium Diestensem, Carthusiae Coloniensis alumnum.
Maintz, Albinus, 1612.

3° Meditationes de Passione ex Luca Pinello et Henrico Cuyckio.
Keulen, Albinus, 1611.

Over Br. Jans persoon en heb ik tot nog toe niet veel kunnen achterhalen; ik weet dat hij in het Karthuiser Klooster van Keulen gestorven is op den 8sten april 1617, na 35 jaren kloosterleven.

Het volgende over zijne verwanten leert hij ons in de opdracht van *Den Spiegel:*

'De Eerbare, discrete, en de Godvruchtige vrouwe, Juffrouwe Catharina Hercke, huysvrouwe van Frederick Sweerts, Coopman tot Rijsel, wenscht Broeder Jan Sweerts, van Diest, Carthuyser (ghelyck oock haren man, ende haer broeder Niclaes Sweerts, Jonckgesel tot Yperen) veel heyls, welvaren ende ghesontheyt.'

Hij spreekt daar van 'den goeden name ende fame die Frederick Sweerts..... (ghelyck oock ons broeder Niclaes Sweerts) niet alleen tot Rijsel, maar ooc in diversche steden van Brabant, ende Vlaenderen heeft.'

Die opdracht is gedagteekend: 'Vvt het Carthuysers Clooster by Luyck, Anno 1601.'

Is er iemand in Vlaanderen die mij over dien schrijver of over zijne magen meerder naricht kan geven, ik zal er hem dankbaar voor zijn.

POLYD. DANIELS, PR.

IS 't dat gij geern zoudt weten wanneer het zal zomer zijn, vraag'et aan de katte, aldus:

> ‘Katje wanneer gaat 't zomer zijn?’
> ‘Te Meie!’ zal 't katjen antwoorden.

Maar, gij en meugt niet vergeten 't katje bij zijne oore te trekken, terwijl dat gij dat vraagt, anders 't en zou 't niet verstaan.

Uit Friesland

IN den *Frieschen Volksalmanak voor het jaar* 1891 staat er een oproep tot de vrije Friezen, waarvan het hoofd, *in Frieslând frîsk*! een weêrklank schijnt van ons *in Vlaanderen vlaamsch*!

Wij hebben dien oproep, op de eene zijde in 't friesch, op de andere zijde, woord voor woord, in 't vlaamsch overgedrukt.

De woorden die eigentlijk friesch zijn, en schier zonder weerga in ons vlaamsch, zijn de volgende:

Dreeg, draag: kloek, *solide*, zoo ze nu zeggen. *Er:* hij, gelijk in hoogduitsch. *Hawar*! friesche uitroep, in 't fransch: *Allons*! *Heiteland*: vaderland. *Hja*: zij, in 't fransch, *elle*, *elles. Tsjoede*: kwade, booze. *Ont:* tot dat, b.v. in 't vlaamsch *onthier. Sliucht:* slecht, d.i. effen. *Yet*, *yette:* nog; dit woord is het engelsche *yet;* in 't vlaamsch ware 't *iewat.*

In Frieslând frîsk!

't Frîske hert fen 't freämde oerheard,
Frîske seden 't folk ûntleard,
Frîske deugden bûte keard,
Frîske tael forskopt, ûnteard, -
Nea nin seine ûs Frieslând winth,
Ont dy fjouer net mear sint.

HARMEN SÎTSTRA.

Under de oarkûnden în it archîf fen Epama-hûs to Isbrechtum fînth ma in briefke în it frîsk, A^{o} 1529 skreawn throch Gerold Herama oan Hear Goslick Jongama, în de skiednis fen Frieslând wol bikend. Dit briefke hath it folgjende freämde ûnderskrift: '*Disse brief seint my Hear Goslick ongeopbritzen weer ende wolde niet lisse.*' Dy wirden jowe ûs derthroch in merkwirdich preauke fen de ôfgrîselike frîso-hollândske mingelsprake fen dy dagen, do de ûnlîke strîd dy de frîske tael tsjin dîtske, binammen hollândske înfloed to strîden hied, yette net lang lîn bigûn wier, end de earste edelliude, - it ûnderskrift biwîsth it, - hjar yet mar thige min în it hollândsk ûterje koeden.

Dy strîd twiske frîsk end hollândsk, lit ûs ljeavor sidse, twiske frîsk end ûtlândsk, dûret ek în ûs dagen, fjirde heal ieu lettor, yet altîd throch; yette moatte wy Friesen for it bihâld fen ûs tael hoek hâlde tsjin hollândske, end for it bihâld fen ûs eginaerd end ûs âlde frîske sin, binammen tsjin franske geast end înfloed, d.i. de geast fen ûnleaue end stofforgodinge mei al hjar heillease folgen fen jild- end selfsucht.

End och, det îverjen end strîden for de eare end de bloi fen ûs frîskdom end ûs tael, fen ûs âlde folks- end eginaerd, is net it foarstean fen 'provincialisme,' în de tsjoede biteikenisse fen det wird, lîk as wol ris sein wirth, ek wol, - o grouel! - throch Friesen; nee, ûs sake, it herte seith it ûs, - is edelor end stieth heegor, o folle heegor; ûs feane is net mar in goue flagje, hja is de

In Frieschland Friesch!

't Friesche hert van 't vreemde overheerd,
Friesche zeden 't volk ontleerd,
Friesche deugden buiten gekeerd,
Friesche taal verschopt, onteerd, -
nooit geeneen zegene ons Friesland wint,
ont die viere niet meer (en) zijn.

HARMEN SÎTSTRA.

Onder de oorkonden in 'et archif van Epama-huis te IJsbrechthem vindt me' een briefke in 'et Friesch, A° 1529 geschreven door Gerold Herema aan Heer Goslick Jongama, in de geschiedenis van Friesland wel bekend. Dit briefke heeft 'et volgende vreemde onderschrift: '*Disse brief seint my Hear Goslick ongeopbritzen weer ende wolde niet lisse.*' Die woorden geven ons daardoor een merkweerdig proefke van de afgrijzelijke frisohollandsche mingelsprake van die dagen, doen de ongelijke strijd die de friesche taal tegen dietsche, bij namen hollandsche invloed te strijden had *yette* niet lang leên begonnen was, en de eerste edelluiden, - 'et onderschrift bewijst 'et - haar *yet* maar (*van*) degen minderachtig in 'et hollandsch uiten (*en*) konden.

Die strijd tusschen friesch end hollandsch, laat ons liever zeggen, tusschen friesch end uitlandsch, duurt ook in onz' dagen, vierde halve eeuw later, *yet* altijd door; *yette* moeten wij Friezen voor 'et behoud van onz' taal hoek houden tegen hollandsche, end voor 'et behoud van onzen eigenaard end onzen ouden frieschen zin, bij namen tegen franschen geest end invloed, d.i. de geest van ongeloove end stofvergodinge mee al haar heillooze gevolgen van geld- end zelfzucht.

End och, dat ijveren end strijden voor de eere end den bloei van ons frieschdom end onz' taal, van onze oude volksend eigenaard, (*en*) is niet 'et verstaan van 'provincialisme,' in de *tsjoede* beteekenisse van dat woord, gelijk als wel (*een*) reis gezeid wordt, ook wel - o grouwel! - door Friezen; nee' onz' zake, 'et herte zegt 'et ons - is edeler end staat hooger, o vele hooger; onz' vane (*en*)

hillige feane fen in folk, ja fen it âldste folk în al de Nederlânden, romroftich ûnder alle Germanen!

Derom den habbe wy riucht ta det îverjen end ta dy strîd, mar lîk as ‘adeldom forplichtet,’ ja, lîk as de wiere edelman, d.i. de edelman sa er heart to wêsen, *for him selm*, gjin riuchten, alinne plichten kenth, sa moatte ek wy Friesen, oertsjûge fen ûs adeldom ûnder de Nederlânders, end just derom end derthroch, al-Nederlând ta byspil wêse în it bihoffenjen fen âld-nederlândske, fen âld-dîtske deugden.

Hawar den Friesen, weitsje! Thinke oan de wirden fen Dr. Joast Hiddes: ‘De tael is hiel it folk, hja is de natie self,’ end dogge wy net mei oan it forbasterjen fen ûs sprake, det plechtanker fen ûs friskdom, liene wy net it ear oan mannen, ek ûnder ûs, dy sidse det der în de nyore tîd mei sîn spoar- end tramwegen, for ûs frìskdom, for ûs tael end eginaerd, gjin plak mear is, det dy ûttsjinne habbe, det wy neat net oars mear dwaen kinne as to soargjen det wy ‘mei eare ûndergeane,’ nee, wêse wy stând-Friesen, net alinne frye-Friesen, mar stând-Friesen end stând-Friesinnen, ta hwet rang of stând în de maetskippy wy ek biheäre, wêse wy stând-Friesen end stând-Friesinnen, det is, - lîk as ûs afaers, - *from*, *ienfâldich*, *dreeg* end *nederich fen herte*, riucht end sliucht, end fol fiûr în it fêst hâlden oan goede âld-faderlike seden end brûkmen, - den, mar ek den alinne, scille wy net ‘mei eara ûndergean,’ mar scil, as de Heare God wol end mei Sîn help, einlings yette de sîge oan ûs komme, det is, scille ûs seden end ûs tael wer as by âlds ‘van vreemde smetten vrij’ wirde, ja scil ûs, den sûnde, frîske geast al - Nederlând ta seine wirde, ûs geast den fry fen alle oerdwealskens end greatskens, fen alle jild- end selfsucht, dy ûndeugden dy it hjoeddeiske friske folk fordeäre.

Den, *mar ek den allinne*, scil Friesland wer seine ‘winne’ kinne; den allinne scil net sein hoege to wirden det

is niet maar een gou*den*e vlagge, *hja* is de heilige vane van een volk, ja van 'et oudste volk in al de Nederlanden, roemruchtig onder alle Germanen.

Daarom dan hebbe*n* wij recht to*t* dat ijveren end to*t* die*n* strijd, maar lijk a*l*s 'adeldom verplicht,' ja, lijk a*l*s de ware edelman, d.i. de edelman zoo *er be*hoort te wezen, *voor hem zelf*, geen rechten, alleene plichten kent, zoo moete*n* ook wij Friezen, o*v*ertuig*d* van onz*en* adeldom onder de Nederlanders, end just daarom en daardoor, al-Nederland te bijspel weze*n* in het behoefenen van oud-nederlandsche, van oud-dietsche deugden.

Hawar dan Friezen, waakt! Dink*t* aan de woorden van Dr. Joost Hiddes: 'De taal is heel 'et volk, *hja* is de natie zelf,' en doen wij niet mee aan 't verbasteren van o*nz*' sprake, dat plechtanker van o*n*s frieschdom, leene*n* wij niet 'et oor aan mannen, ook onder ons, die zeggen dat er in de nie*uw*ere tijd, mee zijn spoor- end tramwegen, voor o*n*s frieschdom, voor o*nz*' taal end eigenaard, geen plek meer (*en*) is, dat die uit*ge*diend hebbe*n*, dat wij niet*s* niet a*nd*ers meer doen (*en*) kunnen a*l*s te zorgen dat wij 'mee eere ondergaan,' nee' weze*n* wij stand-Friezen, niet alleene vrije Friezen, maar stand-Friezen end stand-Friezinnen, te wat rang of stand in de maatschappij wij ook behoore*n*, wezen wij stand-Friezen end stand-Friezinnen, dat is, - lijk a*l*s o*nz*' ouva*d*ers, - *vroom*, *eenvoudig*, *dreeg* end *nederig van herte*, recht end slecht, end vol vier in 'et vasthouden aan goede oud-vaderlijke zeden en *ge*bruik*ing*en, - dan, maar ook dan alleene, zullen wij niet 'mee' eere ondergaan', maar zal, a*l*s de Heere God wil end mee Zijn hulp, endlings *yette* de zege aan o*n*s kommen, dat is, zullen o*nz*' zeden end o*nz*' taal weêr a*l*s bij ouds 'van vreemde smetten vrij' worden, ja zal o*nz*e dan *ge*zonde friesche geest al - Nederland te*n* ze*g*ene worden, o*nz*e geest dan vrij van alle overweel*digheid* en groots*heid*, van alle geld- en zelfzucht, die ondeugden die 'et huid*en*daagsche friesche volk verder*v*en.

Dan, *maar ook dan alleene*, zal Friesland weer ze*g*ene 'winne*n*' kunnen; dan alleene (*en*) zal (*er*) niet *ge*zeid

ek în ûs heiteland ‘vaderlandsliefde en geestdrift zieltogen in de armen van het ongeloof,’ nee, ek yet în ûs dagen en în de takomst scille den de wirden biwiërheide wirde, for achttsjien ieuen throch de Romein Tacitus skreawn: ‘Clarum inter Germanos Frisium nomen,’ d.i.: forneamd ûnder de Germanen is de namme der Friesen!

Hjelsum, Simmermoanne 1890.

JAN VAN WAGENINGEN THOE DEKAMA

Bonte Kraaie

BONTE kraaie, waar, och armen,
kunt gij, voor uw' taaie darmen,
voedsel vinden, worme of slek,
bij dit daaglijksch broodgebrek?

Eerde en water zijn gesloten,
overal ligt snee' gegoten;
en, 'k en zie geen mensch die ooit
kaf voor u of koorne strooit.

Gij en weet van schuur noch schelven,
van geen wort'len weg te delven;
en ge'n hebt geen spiere brood
bijgeleid, tot meerder nood.

Gij en grijpt, gelijk de gieren,
niet uw'eigen mededieren;
ook en heet uw' kerstenbrief
‘eier-’ - u, noch ‘kriekendief.’

Welk een' armoe komt, deswegen,
gij nu, binst de winter, tegen;
als, alom met snee' bezaaid,
veld en wee van honger kraait!

In die snee' zie 'k, allerstraten,
uw tweevoetig speur gelaten:
eet gij snee', of half vergaan,
laaft gij uwen dorst daaraan?

*be*hoeve*n* te worden dat ook in o*n*s *heite*land ‘vaderlandsliefde en geestdrift zieltogen in de armen van het ongeloof,’ nee' ook *yet* in onze dagen end in de toekomst zulle*n* dan de woorden bewaarheid worden, voor achttien eeu*w*en door den Romein Tacitus *ge*schreven ‘Clarum inter Germanos Frisium nomen,’ d.i.: vernaamd onder de Germanen is de name der Friezen.

Hielshem, Zommermane 1890.

JAN VAN WAGENINGEN THOE DEKAMA

[Gedicht]

Of, hoe kunt gij, vaste aan 't vliegen,
immers uwen buik bedriegen?
kraait, of is hij, lijk uw stem,
zwijgende? Hoe snoert gij hem?

Neen, 'k en hoor geen klachte u klagen,
schoon veel and're om hulpe vragen,
piepen, krieken, om end om:
bonte kraaie, wordt gij stom?

Ei, onmogelijk is u 't leven,
stonde er niet dit woord geschreven,
dat daar Een is die u voedt,
en den nooddruft vinden doet.

Een, die de akkerlelie kleêren
weeft, als Salomons, vol eeren:
Een die, zonder naalde of naad,
vacht en veder groeien laat.

En, voorwaar, 'k en zie geen lijken,
bonte kraaie, ooit in de dijken
liggen, van uw volk; of dood
uw' oorije, van hongersnood.

'k Hoor de menschen bitter klagen,
van de kwade winterdagen;
'k wete er, van gebrek en pijn,
louter, die gestorven zijn.

Gij betrouwt op God, onwetend
aan Diens wetten vastgeketend;
die u vulte en voedsel schiep,
eer Hij u in 't leven riep.

Hij heeft u twee vlerken neven
't lijf gezet, en kracht gegeven;
en twee oogen voert gij fijn,
die scherp ziende en verre zijn.

Op die vlerken zie 'k u roeien
door de lucht, en voorwaards spoeien:
in een omzien, stikken breed,
verre weg van mij gescheed.

Uit die oogen zie k' u spieden,
hooge boven land en lieden;
hooge boven huis en al:
of u God iets geven zal.

Bonte kraaie, uw schamel wezen
leert een' schoone lesse aan dezen
die, verkwistend 't daaglijksch brood,
eten zonder etensnood.

Ach, verdeelden ze, alledagen,
't brood, dat ze *onzen Vader* vragen,
met zoo menig armen bloed,
die 't, lijk gij, gaan zoeken moet?

Waar de neerstig nauwe boeren
hun gegraande peerden voeren,
trekkende aan den wagenlast,
daar is 't dat uw kooren wast.

Hun verlies komt u te baten,
en zoo zie k' u, achter straten,
raad- en roekloos van gebrek,
pekken in nen peerdendrek!

'k Zie u neerstig 't leven halen,
'k zie u ned'rig zegepralen
op een hoopken mesch verblijd,
lijk sint Job, in zijnen tijd.

Bonte kraaie, 't doet mij dere
dat ik uwen troost begere,
  en, eilaas, het doen daarvan,
  dat ik er niet aan en kan!

Laat den winter eens verdwijnen,
laat de Aprilsche zonne schijnen:
  dan, o kraaie, krijgt ge uw deel
  in Gods goedheid, algeheel.

Dan zal God u voedselvollen
nooddruft doen op de eerdeschollen
  vinden; en den ploeg omtrent,
  die den veien akker wendt.

Dan, uw herte omhoog gerezen,
laat het buikske eens weeldig wezen;
  dan, te lijz- of luider stem,
  looft met alle vogels Hem!

GUIDO GEZELLE

Te Kortrijk, den 11-12sten in Louwmaand 1891.

Weêrvoorzeggingen

Uit den verstandigen hovenier

Indien de zon is 's morgens rood,
Zoo giet ze water in de sloot,
Maar 's avonds schoon en rood, merkt mijn,
's Morgens een schoone dag zal zijn.
***
Een klare zonne 's morgens ziet,
Zoo zij de stralen van haar schiet,
Dat beduidt groot regen of wind,
Zegt 't is waar als gij 't bevindt.
***
Petri stoel heft de lente aan
De zomer brengt ons Sint Urbaan
Michiel zendt ons den herfst benauwd
Lucia maakt den winter koud.

Lucia maakt de langste nacht,
Half juni is de langste dag,
Maar half maart en september vrank
Maken dag en nacht even lang.
***
Komt kersttijd met een nieuwe maan
Een vruchtbaar jaar volgt daar aan,
Maar neemt de maan af of is vol,
Men zeidt een kwaad jaar volgen zal.
***
Een groene Kersttijd merkt dat fijn,
Dat zal een gure Paaschtijd zijn,
Maar Kersttijd wit, of guur en koud,
Brengt groene Paschen; dit onthoudt.

Het verken van Egypten

DE Egyptenaren houden het verken in groote eer, omdat ze hetzelve dank weten dat het haer allereerst heeft aengewezen en geleerd de akkers te ploegen, en het ploegyser te maken, met de snuyt de aerde omwroetende, en doorgravende. Ja diegene, dewelke in de leege en zachte plaetsen, langs den Nijl wonen, en behoeven geen ploegen te maken: maer de huyslieden en doen anders niet dan dat ze de verkens op het land stouwen, en daernaer zaeyen, omdat de verkens, door de kracht van het treden met de voeten, ende het wroeten met de snuyt, het geheele land metter haest hebben omgekeerd en het zaed bedekt, 't welk de huyslieden daer omgeworpen hebben.

Mingelmaren

K*ALFSKOP met schildpadsaus.* Zoo vertalen bijna alle spijskaarten *tête de veau en tortue.* Er is hier geen schaduw van schildpad in 't spel; *tortue* is de oude fransche vorm van pan, dus *gestoofde kalfskop*, en is hij met truffels *getruffelde kalfskop.*
Uit het *Belfort* van Louwmaand 1891, bldz. 81.

DE Verslagen der Taalkamer (Hooimaand en Oegst 't jaar 1890) geven ons eenige inlichtingen over '*Woordenboek der Nederlandsche taal'* door Heer leeraar de Vries.

Jammer is het en te betreuren dat men daar voor sommige dingen nog al lichtzinnig schijnt te werke te gaan.

Zoo zegt de Heer Alberdingk Thym: in dat Woordenboek treft men, voor menige woorden, zulk eenen overvloed aan, dat vele gansch nutteloos, en niets anders dan herhalingen zijn; terwijl daarnevens andere woorden maar ter loops en zeer kort behandeld worden, ofschoon een breeder uitleg wenschelijk ja noodzakelijk ware.

Een ander waar gebrek, ligt in de aanhalingen. De opstellers en trekken maar weinige, of bijna geene voorbeelden uit de Zuid-Nederlandsche schrijvers en dichters.

Zoo bevat de derde afleveringe van het 2e deel 744 aanhalingen getrokken uit 102 dichters, waaronder er slechts 44 voorbeelden uit 10 Zuid-Nederlanders te vinden zijn.

De 14ste afleveringe, 3e reeks, heeft 479 aanhalingen, en 457 wierden uit Noord-Nederlandsche, en maar 22 uit Zuid-Nederlandsche dichters gekozen.

In de 15ste afleveringe op 678 aanteekeningen en zijn er toch maar 31 van onze dichters.

En in de 1e afleveringe van het 5e deel en zijn er niet meer als 16 voorbeelden uit 12 Zuid-Nederlandsche dichters, op 701 aanhalingen uit 116 dichters genomen.

En zeggen dat het in de andere afleveringen niet beter en is; en dat de prozaschrijvers, al zoo wel als de dichters, van kante gesteken en in den doodboek gelaten zijn!

Hoe zulk eene aardige handelwijze uitgeleid?

Kennen de heeren opstellers misschien de Zuid-Nederlandsche dichters, schrijvers en taalvorschers niet genoeg?

Het schijnt toch, want in al de breedvoerige aanhalingen van de Taalkamer, en komen wij nievers de vermaarde namen van De Bo of Schuermans tegen wier woordenboeken toch zeker wel schatten van zuivere en onvervalschte tale bezitten. Heer ende meester Guido Gezelle met zijne *Loquela*, zijne gedichten en andere werken en wordt ook nievers aangehaald. Joos, Janssens, Rodenbach, de Ghelder en vele andere schrijvers blijven ook in den doodboek, alhoewel zij menige eigenaardige en echt nederlandsche woorden en wendingen bezitten, of zouden hunne schatten misschien min weerde hebben omdat het meeste deel dezer schrijvers nog in leven en wezen zijn?

't Is dan wel te hopen dat die heeren opstellers naar de rechtmatige klachten van de Taalkamer en van de Zuid-Nederlanders zullen luisteren, en een beter gebruik zullen maken van onze dichters, schrijvers en taalgeleerden. Ware het anders, zij zouden

dan beter den name van Nederlandsch Woordenboek veranderen in: *Noord-Nederlandsch* of nog liever in: *Hollandsch* woordenboek; en de Taalkamer zou het wel beklagen hulpgelden geschonken te hebben, aan een werk dat zoo weinig bate voor ons zoude medebrengen.

En ja, is er nu nog wel middel om dat alles te herstellen?

BIEKORF I, 190, spreekt van een tafelbelleken met Orphaeus, van 1550. Ik bezit een kloksken dat het oudere broerken van dat belleken is, - een *kloksken*, ja; want het komt uit den beiaard van d'oude abdij van Ninove. Mijne moeder zaliger had het gekregen van den eerw. Heer Lebon, een ‘uitgejaagden’ Witheer uit die abdij. Daar en was geen handhave aan. Op den rok staat Orphaeus die op de vedele speelt, een leeuw, een dansende beer, een peerd met een vogelken op zijnen rug, een staande langbeende vogel, een *dito* gaande, een bloemenstruik met een vogelken derop, een wolf, een aap die Orphaeus na-aapt met twee stokken, en een zittende aap. Boven staat:

+ ORPHEVS ES MINEN NAEM.

En onder, in schoone Sint-Pieters lettres:

IC-BEN-GHEGOTEN-INT-IAER-MDXLV.

Dus, in 1545.

De klepel was een lange klepel, maar hij is afgevijld. Boven staat er nu een handhave aan, in den aard van het bloemkruisken achter 't tweede opschrift.

POLYD. D.

VOORDEELIG ware't altemets de jongens de meest kenmerkende verschilligheden te doen gaslaan, tusschen 't Fransch en 't Vlaamsch.

Bij voorbeeld:

Fransch: *six*, *sizième*, *sexto*, *seize*, *soixante.*

De grond van 't woord heeft tot vijf verschillende gedaanten: *six*-, *siz*-, *sex*-, *seiz*-, *soix*-.

In 't Vlaamsch is 't: zes, zes-*de*, zes-*dens*, zes-*tien*, zes-*tig.*

En ge hebt dan nog zes-*tje* en zes-*ter* op den hoop toe!

G.G.

[Nummer 4]

Van twee houtkappers

OVER lange, lange jaren woonden er, op den hoek van een groot woud, twee gebroeders, het waren twee houtkappers.

Pier-Jan, die de oudste was, hadde al de moeite van de wereld om, met zijne vrouwe Griete, kost en kleederen voor hunne schaapkens van kinderen te winnen. Hij en was niet al te slim, menig ongeluk hadde hij al tegen gekomen, en als hij van den bosch kwam, moest hij toen nog zelve ezel spelen, en hout en takken op zijnen eigenen rugge dragen.

Naas was wat jonger, rap lijk eene katte, en snel en vlijtig dat het onzeggelijk is. Moedermensche alleene woonde hij in een huizeken. Naas was welstellender als Pier-Jan, hij bezat hij eene karre en een ezelken, waarmede hij van 's nuchtens vroeg te woudewaard in reed, en zwaar geladen met loovers en takken omtrent den middag plag weder te keeren.

Zoo, 't gebeurde nen keer, op nen schoonen zomerschen morgen, dat Naas, voor dat de hane nog zijn vlerken geslegen hadde, al wakker was en met karre en ezel op weg naar het woud toe. Hij voelde er hem toe gezind om dieper in den bosch te dringen alsdat hij nog ooit gedaan hadde; het lag hem lijk in zijne leên dat hij dien dag zou goede zaken doen. Eenige boogscheuten verre in 't woud, daar was de wagenslag tenden. Naas bond zijnen ezel aan eenen boom vaste en kroop door struiken en hagen dieper en dieper in 't hout. Als 't hem nu dochte dat hij verre genoeg was, zoo stelde hij hem aan het houtkappen dat het helmde. Hij was nauwelijks aan den gang, of... hij hoort al met eens een schuifeling opgaan. Hij smijt daar zijne happe, en hij op handen en voeten rechte naar de plekke toe van waar het geruchte kwam. Voorzichtig sleert hij in eenen gracht en ligt, tusschen de dichte takken en blâren, af te loeren wat er gebeuren zou. Op eenige stappen van hem, komt er eene geheele bende mannenvolk. Een voor een, geheimzinnig en zwijgend, stappen zij haastig vooruit in eenen nauwen boschwegel, die krinkelend tusschen struiken en boomen heenslingert. Hunne kleêren zijn vuil en gescheurd, hunne aangezichten zwart als mooren, hunne oogen laaien lijk een vier in hun hoofd, en zuchtend en zweetend dragen zij elk eenen zwartleêren zak op hunnen rugge. In 't voorbijgaan stijgt er uit die zakken een aardig gerammel, dat Naas zijn bloed doet verkruipen. Een en veertig sterkgespierde manskerels trekken den bevenden Naas voorbij.

‘Wij zijnder,’ heeft het weêrklonken, en de mannen staan boomstille. En Naas, bijna stervende van angst en vreeze, slaat de oogen al den kant van waar de stemme kwam.

Door de spleten der takken, ziet hij, in 't dikste van 't woud, eene groote groote poorte staan.

‘Turksche terwe gaat open’ zoo zei de hoofdman, en knarzend en krakend ging de zware ijzeren poorte aan 't draaien. De mannen treden zwijgend binnen, laten hunne zakken met eenen langen zucht op den grond vallen, dat aardig gerammel komt weder tot aan Naas zijne ooren;

en 't is al geluwe dat hij door de openstaande poorte ziet wemelen.

In een-twee-drie is alles effen en streke, achter de poorte. De mannen komen buiten. ‘Turksche terwe gaat toe,’ zegt de hoofdman, en die aardige poorte vliegt toe, zonder dat er iemand hand of vinger aan steekt.

Lijk den uil voor den dag, zoo vluchten de mannen voor het rijzen der zonne, en stille sluipen de geheimzinnige wandelaars stedewaards heen. Een en veertig, zei Naas, als de laatste man voorbijging.

Als ze lange en verre weg waren, en dat Naas zijn angst wat gestild was, zoo kroop hij langzaam op handen en voeten uit zijnen schuilhoek. Langen tijd en wist hij niet wat gedaan; hij hing tusschen hope en vreeze. Wat bediedde die poorte? Wie waren die mannen? Dieven? Roovers en moordenaars? Maar en was het geen goud dat hij hoorde klinken? Rijke zijn, welk geluk!

Voorzichtig, met stille en lijze schreden, nadert hij de poorte. Daar staat ze voor hem; zijn herte klopt geweldig, en eene koude zidderinge doorwriemelt geheel zijn lichaam. ‘Turksche terwe, gaat open!’ zegt hij, half moedig, half benauwd; en seffens slaan de twee deuren der poorte wagenwijd open.

't Is al geluw en goud dat hij ziet; duizende stukken liggen verspreid op den grond, en aanzijds liggen er zakken op zakken, al vol goud.

In een ommekijken, steekt Naas zijne zakken vol, en smijt nog eenen welgevulden lederen buidel op zijne schouders. ‘Turksche terwe gaat toe,’ zegt hij, terwijl hij al stenen en zuchten onder den vracht naar de plekke spoedt waar hij zijn ezelgetrek gelaten heeft. Met nen wip en nen wrong, ligt het goud in de karre, en Naas vliegt nog nen keer of drie over en weder naar de poorte, tot dat zijn karre volladen was, en dat het ezelke zijnen vrecht hadde. Dan smijt Naas wat loovers en takken op het goud en rijdt met zeven haasten huizewaards.

Wantrouwig en zonder iemands hulpe te vragen, sleurt hij de zakken goud in de verborgenste zale van zijn huis. Deuren en vensters sluit hij dichte, en valt voorzichtig

aan 't tellen zijner goudstukken. Maar hij telde zoo lange en zoo vele, dat hij het moe wierd; en, om zijn werk wat zeerder te doen schuiven, loopt hij naar zijn broeders eene pinte halen, om zijn geld te meten.

Maar Griete, Pier-Jans vrouwe, die niet dom en was, zag al gauwe dat er iets bijzonders moest ommegaan met heuren zwager. ‘Waartoe mag hij toch die pinte noodig hebben?’ zegt ze alzoo in haar eigen, binst dat zij op den zolder klavert: ‘'k zal 't wel weten!’ En de slimme smoutte wat plaksel van onder in de pinte.

Naas had al gauwe gedaan met meten, en droeg de pinte weder 't huis! Griete kijkt in den grond en ziet er een goudstuk aan kleven. ‘Van waar nu dat goud?’ dachte Griete: ‘'k Wille dat achterhalen!’

Naas, met zijn eerste vangste niet te vreden, keerde nog nen keer of drie, met den zelfsten goeden uitslag, naar den rooverskuil weder, en hij wierd schatrijke.

Welhaast stak hem dat eenzaam leven tegen, en tot ieders verwonderinge kochte de houtkapper een groot huis, te midden het dorp. Het stond wat van de bane weg, hadde eenen schoonen voorhof en eene prachtige poorte daaraan, gelijk menig ander huis van daaromtrent. En daar woonde hij nu gelijk nen heere, met eene maarte om hem te dienen.

Menig maal had Pier-Jan, door Griete opgehitst, aan zijnen broeder naar de oorzake van zijnen welstand gevraagd. Nu, dat hij in zijn nieuw huis woonde, en koste Naas zijn geheim niet langer meer houden, en hij leerde zijnen broeder hoe dat hij het moeste aan boord leggen om een welhebbend man te worden.

Zoo, Pier-Jan trekt eens smorgens vroeg, met het ezelke dat hij van zijn broeder ten geschenke gekregen had, naar den rooverskuil. In zijn gedacht was hij al honderd duizend pond groote rijke. Met dat het begon te dagen, kwamen de moordenaars op; in eenen wenk was alles gedaan en ze trokken voort. Pier-Jan telde, een, twee, drie, zonder eens te pinkoogen,... tot dat de een en veertig moordenaars altemale voorbij waren.

Pier-Jan trilt van geluk, en hij naar de poorte. ‘Turk-

sche terwe, gaat open!' Ja, de poorte ontsluit en vliegt bachten hem weder toe. Het geruchte maakt hem verlegen, hij beeft lijk nen loovertak. Maar schitterende hoopen gelds liggen daar voor hem, 't is al goud dat hij ziet of genaakt. Seffens de zakken gevuld en met eenen geheelen vrecht traagzaam naar het karreken gespoeid!

Maar, och arme! hoe de poorte doen ontsluiten? Pier heeft het woord vergeten! Turksche rogge gaat open, Turksche peerdeboonen, Turksche erweten gaat open, maar, die niet en hoorde, dat was de poorte! Schreeuwend en tierend loopt Pier-Jan rond omme end omme, stampt het goud in den grond, maar niets en kan helpen. Wanhopig trekt hij het haar uit zijn hoofd maar 't is alles te vergeefs! Moe gezocht en heesch geschreeuwd, stervende van angst, gaat hij achter de opgehoopte goudzakken schuilen.

Eenige stonden later, hoort Pier-Jan voetstappen dreunen, het geruchte komt nader en nader, en, een oogenblik daarna: 'Turksche terwe, gaat open!' klinkt het voor de poorte.

Ah! daar is het! hadde ik daar toch op gedacht! zei Pier, met eenen versmoorden zucht.

Met den eersten oogslag zien de roovers dat er iemand binnen geweest heeft. Al vloeken en razen doorsnuisteren zij lijk speurhonden alle hoeken en kanten; de zakken worden omverre gesmeten, en Pier, bleek en kluttertandende van angst en vreeze, wordt onder wild getier uit zijnen schuilhoek gesleurd. 'Ha-ha! ge zijt het gij, schelm, die ons geld komt stelen!' En nog roepen en tieren zij, terwijlen dat de hoofdman, met zijn schrikkelijk zweerd, Piers lijf in twee enden kapt: zijn hoofd wordt al buiten en zijne beenen al binnen aan de deure genageld.

(*Vervolgt*)

Eertijds en nu!

‘In Vlanderen..... Vlaamsch!’

EERTIJDS sprak men van 't ‘Geloove;’ nu is 't het *Katholicismus*, of het *Catholicisme*, dat men verdedigt.

Eertijds was 't eene boodschap doen; nu is 't een' *commissie.*

Eertijds wist men van grappen en van kluchten; nu zijn 't *farcen* of *conten (des contes)*, die de *farceurs* vertellen.

Eertijds zei men: nalings, bijkans, albij, schier; nu is 't *à peu près*, dat de overhand heeft.

Eertijds had men eenen dienstman, eenen dienstknecht, eenen knape, eene dienstvrouwe; nu zijn 't *employés*, *conciergen*, *garçons*, *domestiquen.*

Eertijds was 't een overkleed; en nu is 't een' *confectie.*

Eertijds dierf men zeggen en schrijven: ‘Doet uw' klakke af;’ de academische *fatsoendelijkheid* eischt nu: ‘Neem uwe *pet* af.’

Eertijds wist men van schuldenaars en schuldeischers; nu zijn 't *débiteurs* en *créanciers* geworden.

Eertijds dronk men ‘van dien edelen bruischaard’, in Vlanderland; nu *prepareert* men er Fransche *champagne.*

Eertijds zou men gezeid hebben: ‘den zeehertog;’ nu spreekt men liever Araabsch en zegt: den *admiraal.*

‘Danke, danke u, ge zijt bedankt, 'k heb u te bedanken, met dankbaarheid,’ was 't eertijds overal, en, 't was gemeend; nu is 't: ‘*merci!*’ En *Merci* is opgehangen, omdat hij valsch geld sloeg.

Eertijds liepender briefdragers, boden en boodtjes; nu zijn 't *facteurs*, die de brieven bestellen.

Eertijds zei men: ‘Vijf huizen voorbij of leên (geleden) de kerke;’ nu zegt men: ‘vijf huizen *gepasseerd* het *Hôtel de Flandre*!’

Eertijds was 't naar eene weerdschap of eene maaltijd; nu is 't naar een *banquet*, eenen *dîner*, dat men ontboôn, genood, begroet, of liever *geinviteerd* wordt.

Eertijds wist men van legpenningen, van leggeld; nu zijn 't *jetons* of *stongs*, die men legt.

Eertijds was 't ‘de groetenisse, de gebiedenisse, de boodschap;’ nu zijn al 't Fransche *complimenten.*

Eertijds zei men: den ‘terecht’ van eenen brief; nu is 't het *adres.*

Eertijds hoorde men: ‘De vrijheid, de stoutheid, de stoutigheid nemen;’ maar nu moet het, op zijn Hollandsch-Fransch, de *vrijpostigheid* zijn: Fr., *riposte*, *riposter*, *ripost*-igheid, *v-ripost*-igheid!

Eertijds warender wevers, schoemakers, blekslagers, grauwwerkers, stoeldraaiers, enz.; nu zijn 't allemaal *fabricanten.*

Eertijds zei men eenen kin- of eenen geetenbaard; volgens de nieuwe wet zult ge een *sik* zeggen, dat is hoog Duitsch en hoog Hollandsch trouwens!

Eertijds was 't een lijkdienst, eene uitvaartmesse, die gedaan of gezongen wierd; nu is 't de *Godsdienstige plechtigheid: la cérémonie religieuse*, waaraan er ge*presideerd* wordt door den *Ministre du culte!*

Eertijds waren der fooien, oestfooien, kinderfooien, enz.; nu zijn 't altemaal *feesten* of *solemniteiten.*

Eertijds sprak men van lieden die gadinge hebben; nu is 't van lieden die *goeste*, *goestinge* hebben, of die *begoest* zijn.

Eertijds vroeg men: ‘Ga-je iets nutten?’ Nu zegt men: ‘Ga-je iets *profiteeren*?’

Eertijds was er leute, verzet, vertij; nu is 't *plaisir*, *amusement.* En de schier-hollanders zeggen: ‘Wij hebben daar veel *pret* gehad.’

Eertijds waren 't Vlamingen; nu zijn 't *Flaminganten*!

Aan R.L.

ALWAAR gij henenvaart
of moogt uw' stappen wenden,
op zee, te lande, ver
van vrienden en bekenden,
ofschoon gij vele zult
en vele moet vergeten,
onthoudt de dagen toch
die wij te samen sleten.

Wanneer het schip alreeds
zal dobberen op de baren,
en wacht met ongeduld
om vrij in zee te varen,
dat alles staat, bij 't scheen,
in rep en roer in 't ronde,
herinnert u nog eens
dien dag, die navondstonde.

Dien dag - God weet, misschien
den laatsten keer, mijns levens
dat ik u zag - toen wij
gezeten waren nevens
den waterspegel, en
naarmate onz' herten braken
met meerder hope en vrees
van onze toekomst spraken.

Dien avond dat ik u
bij 't rijzen van de mane
die uit den hemel loech,
te Leysele, langs de bane,
den laatsten handdruk gaf,
wij niet meer spreken konden,
maar zochten in den blik
wat 't herte voelde en vonden.

Wanneer ge 't strand, waar 't schip,
geslingerd op de baren,
u stiert, en God u roept,
van verre zult ontwaren,
staat sterk, gesteund op 't kruis,
dat nooit en zal begeven,
en denkt ‘vooruit voor God’
staat op mijn' vlag geschreven.

Vooruit voor God! van als
de zon haar morgenstralen
laat sprietlend door 't geboomte
en bladerholten dalen
tot dat ze klemmensmoe

en uitgeput gaat slapen,
om in de rust des nachts
weer sterkte en kracht te rapen.

Vooruit! vooruit! door bosch
en dorre zandwoestijnen,
geen hinderpale en mag
u onverwinbaar schijnen.
Vooruit! 't gevaar is groot,
de tegenstand is machtig,
maar weest in 't strijdgewoel
de stem van God indachtig.

Zoo 'n zult ge uw levensschuit
op klip noch rotsen breken
maar 's werelds breede zee
- de onstuimige - oversteken!
o Mochten wij malkaar,
na onweêr, storm en winden,
in 't ware vaderland
voor eeuwig wedervinden!

J. NOTERDAEME

Over drie honderd jaar

ZOU de Mane eenig uitwerksel of doen hebben op de gezondheid van den mensch?

Zou het waar zijn dat men den loop der mane moet inzien om de nagels en het haar te snijden, en om den baard te scheren.

't Is eene oude geloovenisse nevens vele andere aangaande mane en sterren; eene die in den tijd vaste voorstaanders en beschermers had; eene die over driehonderd jaar eenen langen en gansch eigenaardigen strijd verwekt heeft binnen de stad Brugge.

Rond de jaren 1530 was er tot Brugge een man toegekomen, Pieter van Bruhesen bij name.

Hij was geboren in de Kempen, geneesmeester van bedrijf, en had onder den name van Bruhesius verschillige latijnsche werkskes uitgegeven over geneeskunde.

Dat de man een ware geleerde was en beweren wij niet, maar hij had toch eene zekere beroemdheid verworven, die nochtans niet voldoende en hadde geweest om zijnen name tot het nageslacht over te zetten, ware het niet van '*Den grooten ende eewigen Almanack voor de stad Brugge*,' dien onze geneesmeester ten jare 1550 liet drukken.

De brave man was geheel en gansch doordrongen van de gedachten die dan in omloop waren over de macht van zonne, van mane en van sterren op de gezondheid der menschen.

Volgens het zeggen der oude grieksche en latijnsche natuurkundigen, moesten zonne, mane en sterren als de eenige ware oorzake aanzien worden van vele dingen die op de wereld geschieden, en onder andere van het groot verschil dat tusschen de menschen hun wezen en hunnen aard bestaat.

Aangezien de menschen op verschillige tijdstippen geboren worden, wanneer de hemel een geheel verschillend uitzicht heeft, wanneer de mane en de zweefsterren op andere plaatsen zitten en in den hemel andere teekenen verbeelden, zoo meenden de ouden daar alleene de reden te moeten zoeken waarom de een mensch lang groeit en de andere kort, de een mager is en de andere vet, de een bleek en de andere rood, enz. enz.

Natuurlijk ook gingen de ouden daar insgelijks de oorzake zoeken, zoo niet van alle, toch van vele ziekten; en onmogelijk was het van sommige dier ziekten te genezen, 't en zij met de meêhelpende kracht van gunstige sterren of teekens.

Niemand en zal het zeker verwonderen dat de mane nogmaals verre de meeste macht had. Maar waarom, meent gij? Omdat, 'zei men', de andere hemellichten te hooge en te verre zitten, om rechtuit op de eerde te werken; maar de mane integendeel zit tusschen de twee: al de eigenschappen en de macht van de bovensterren vallen op haar, en zij werkt ze uit op den eerdbol!'

Zoo hadden de ouden geschreven, en in de jaren 1500 warender vele geneesmeesters die hunne werken doorlazen en hunnen raad stiptelijk volgden.

Die schole was merkelijk aangegroeid sedert dat Paracelsus van Basel zijne werken geschreven had en zijne reizen gedaan door geheel Europa.

Nu nog vindt de geneeskunde tallooze geheimen; wat moest het zijn over gewillig drie honderd jaar? En is 't wat wonder bijgevolg, dat de geneesmeesters de geheime en verholene werken der nature zochten uit te leggen met eene geheime en verholene macht aan de hemellichten toe te schrijven, die voor hen ook onbekende wezens waren of zoo goed?

Zekerlijk waren er eenige geneesmeesters die de leeringe der ouden verwierpen. Het was de nieuwe schole die opkwam; maar de meerderheid hield aan 't oude.

Als er dan iemand ziek viel, was er volgens die schole eerst en vooral gade te slaan of het 's morgens was of 's avonds, bij wassemane of bij krankemane, in welk gesternte de mane zat, hoeverre de zweefsterren waren in hunnen loop en welk gesternte zij dweerschten, enz. enz.

Noch men mocht niet vergeten dat de gestalten die de zweefsterren in de lucht teekenen groote bediedenisse hebben voor het nemen der geneesmiddelen en voor den uitval der ziekte; dat tijdstippen als de zonnewenden, de evennachten, gevaarlijke tijden zijn om te meesteren; dat de samenkomste of de tegenstand van zulke hemellichten moet ingezien worden, gezocht of vermeden.

Bij zonne- of maanverduisteringen en mocht er niets, hoegenaamd niets verricht worden; en steertsterren en waren maar goed om gevaarlijke besmettelijke ziekten te ontsteken.

Daaruit volgde er noodzakelijk dat verschillige dagen van het jaar geheel ongunstig en zelfs gevaarlijk waren om sommige geneesmiddelen te nemen.

Al de geneesmeesters dier oude schole wisten dat, en voor geen goed van de wereld, en hadden zij op zekere dagen noch spuigdranken, noch schuifdranken, noch bloedlatingen, of andere middels durven toedienen of bewerken.

Ongetwijfeld was het wenschelijk ook dat het volk over die zaken onderricht en vermaand wierde, en alzoo

kwam het dat Doctor Van Bruhesen zijnen ‘*Eeuwigen Almanack*’ schreef en uitgaf.

Daarin wierden de eenvoudige lieden wel onderwezen over den loop van zonne, mane en andere hemellichten, en over het menigvuldig uitwerksel daarvan op de menschen.

Elke dag van het jaar wierd erin onderzocht, volgens den loop en de teekeningen der hemellichten, en stond daar aangeduid met zijne voordeelen en nadeelen voor het gebruiken der geneesmiddelen.

't Moet wel zijn dat de ‘Almanack’ groot gerucht miek onder het volk, en dat de leerlingen der oude schole dan nog in aanzien stonden, want de wethouders der stad Brugge kwamen bijeen en sloegen raad om te weten wat er hun te doen stond.

Was 't waar al 't gene de Almanack verklaarde, dan hadden zij, wethouders, te zorgen dat de raadgevingen van Dr Van Bruhesen, die toch maar en schreef voor 't volk zijn welvaren, zoo goed mogelijk gevolgd wierden. En zijn de wethouders immers niet aangesteld om voor de gezondheid der burgers te zorgen?

Alles verbieden en konden zij niet, neen, maar zij konden toch vele.

Alzoo kwam er dan een Hallegebod uit, waarbij de Wet van Brugge verbood aan al de deze die binnen de stad openbare badstoven hielden, de baden toegankelijk te maken buiten op de dagen die de kostelijke Almanack aanwees; insgelijks aan de kruidmengers, van spuig- of schuifdranken te verkoopen of te leveren op de ongunstige dagen; alzoo ook wierd het strengelijk aan de scheerders verboden bloedlatingen te doen, of iets te verrichten op den schedel of op den kinne hunner medeburgers, binnen al de dagen die Dr Van Bruhesen's Almanack als schadelijk opgaf voor dergelijke werkingen.

En lacht niet, lezers: dat Hallegebod heeft te Brugge afgelezen en uitgeklonken geweest; 't was ten anderen uitgegeven met de beste meeninge van de wereld en 't kwam overeen met de gedachten van den tijd.

Lange en heeft het gebod niet onderhouden geweest nochtans. De scheerders bijzonderlijk waren uit der maten

misnoegd en welhaast dierven zij luide op zeggen, dat zij het gebod over 't hoofd zagen, te weten, wanneer Doctor Frans Rapaert in een schrift geweldig tegen dat Hallegebod opkwam en nog veel geweldiger den boek aanviel van zijnen ambtgenoot.

Dr Rapaert's schrift heet *Magnum et perpetuum Almanach, seu empiricorum et medicastrorum flagellum.* Dat is: *Groote en eeuwige Almanak,* ofte wel *geesel der kwakzalvers en hagemeesters.*

Nevens eenige aanvallen die misschien al te hevig zijn, bevat dat werk gegronde dingen.

De oude schole en gaf het nog niet op. Verschillige vlugschriften verschenen, 't eene achter het ander, maar het merkweerdigste van al was de *Clypeus astrologicus contra flagellum astrologorum Francisci Rapardi.* Dat is: De sterrekundige schild tegen den geesel der sterrekundigen van Frans Rapaert.

Dat werk wierd geschreven door Dr Pieter Haschaert, geneesmeester te Rijsel, en het wierd in 't jaar 1552 te Leuven gedrukt, bij Antonius Maria Bergagne.

Het is een waar meesterstuk: nooit en hebbe ik eenen boek gelezen die in 't begin meer belooft, in 't midden min bewijst, en op 't einde onbeschaamder verklaart dat zijn tegenstrever overwonnen is.

Gedurende eenige jaren was al dat te Brugge geleerd was bezig met die vrage. Of mane en sterren eenig vermogen hebben op het schieten en 't groeien van het haar, op het toenemen en 't afnemen van het water, tanden, hoofdpijne enz. enz.

De wetgevers ondertusschen lieten strijden, en hun ongelukkig gebod gerocht versleten en vergeten.

EDWARD VAN ROBAYS

[Gedicht]

Zaait gij in 't wassen van de maan
Dat zal meest in *kruid* uitslaan.
Maar wat gij in 't afnemen zaait
De kracht haar in de *wortels* leidt.

***

D'ouwevaar komt omtrent Sint-Geert
Dan moeten d' boonen in de eerd.

***

Plant gij in 't wassen van de maan
Dat zal meest in het *hout* uitslaan,
Maar wat gij in 't afnemen plant,
De *vrucht* werd schoon en zeer playsant.

***

Een bolle zon en wit van schijn
Dat zal gewis een regen zijn,
Als d' zon in zwart' wolken ondergaat
's Morgens gewis regen ontstaat.

***

Een zonnen hof des morgens vroeg
En de wolken onder haar droef
't Zal regen of onweer zijn,
Dat zeggen d' oude wijze liên;
Zijn 't wolken zwart en droef in 's morgens
Voor regen en wint moogt gij zorgen.

***

Als een hof om de zonne gaat
Gemeenlijk dan regen ontstaat.
Maar gaat de hof ter zijde open,
Van die zijde komt de wind aanloopen.
Maar zoo de hof geheel vergaat,
Schoon weer dan te verwachten staat.

Mingelmaren

DE snelste stoomschepen hebben nu nog zes dagen noodig om van Engeland naar America te varen. Zij leggen 37 kilometers af ter ure, hebben de kracht van 15000 stoompeerden en wegen 10 millioen kilos.

Om den overtocht in vijf dagen te doen, zou een schip moeten 45 kilometers ter ure doen.

Volgens de berekeningen van eenen engelschen deskundige, en is dat maar mogelijk voor een schip dat veel zwaarder is en veel krachtiger: het schip zou moeten 30 millioen kilos wegen en de kracht hebben van 30000 stoompeerden.

Dat schip zal dan rond de 3 keeren meerder moeten zijn als de grootste schepen die nu bestaan! Zou men wel wachten tot de twintigste eeuwe om dat te verwezentlijken?

't **L**IGT alles weêrom wit gesneeuwd,
zoo wit of waar' 't een laken:
hoe gaan Gods lieve vogelen nu
aan 't daaglijksch brood geraken?
Ze vinken en ze kwinken mooi,
ze schijnen wel te vreden,
maar.... Heere spaart uw vedervolk
van 's winters eendlijkheden!

G.G.

GROENGEMEID geboomte, boven
mij, waarin den Heere loven
duizend vogelen, klinkend klaar,
op hun dappere tongensnaar:
wel, wat zijt gij zoet om hooren,
zoet om zien, gij vogelchooren,
die daar wipt en, onvervaard,
woont in 't blijde boomgevaart!

G.G.

't **Z**IJ rijk of arm, het zij
in baar- of stervensnood,
één is 't begin van al,
één 't ende, en 't is de dood.

G.G.

Te oorkonden.

DEN 23sten in slachtmaand 1891 overleed te Aldea Santa Maria, in Argentina, de vlaamsche zendeling, eerweerde Heer Adolf Frederik Marichal.

Hij wierd te Beernem geboren in 1849, en te Gent priester gewijd in 1874. Tien jaren lang oefende hij zijnen priesterlijken ijver in 't gentsche, en vertrok daarna als zendeling naar Argentina in Zuid America, om aldaar onder zijne landgenooten en andere bewoners het Geloove te bewaren en te verkondigen.

Eerst zonder huis of kerke ging hij de christenen bezoeken, onderwijzen en troosten, doopte honderden kinderen en jongelingen die nooit eenen priester gezien en hadden, wettigde en zegende honderden huwelijken, bouwde verschillige capellen en richtte allenthenen christelijke kerkhoven in.

Vele goed heeft hij in korte jaren gesticht en lange zal zijne gedachtenisse daar in zegeninge blijven. R.I.P.

HET woord *haren*, *haarde*, *gehaard* staat bij Verdam bekend als een middeleewsch werkwoord, dat den zin draagt van 1° *scherp zijn*, 2° *scherp maken.* Van *haren*, zegt Verdam, komt het nederlandsch woord *haarhamer*; 't hoogduitsch *haarhammer* en 't oud Friesch *hàrhamer.*

Een *haarhamer* is een boothamer, een hamer om de zeisen te booten of te haren.

Deken De Bo heeft het woord *haren* opgeteekend, niet, gelijk Verdam, uit middeleeuwsche, dikwijls misafgeschreve pergamenten, maar uit den levenden mond des volks.

Haren, zegt De Bo, is ‘scherp en dun kloppen met eenen hamer op eene bootscharre, fr. *chapler.*’ *Haarhamer* is bij De Bo, een ‘ijzeren hamer, ook boothamer genaamd, waarmede men eene pikke of zeisen.... scherp klopt.’

Nu, dat woord *haren* is langs de Schelde bij de pikkers mondsgemeene, trouwens zij zeggen:

> ‘Haren en wetten
> en zijn geen verletten:
> 't pakt de vrucht meê
> en 'k ruste er wat meê.’

[Nummer 5]

Van twee houtkappers

GRIETE, Pier-Jans vrouwe, was geheel den godschen uchtend bezig met zingen dat het helmde. Zij droomde van geld en van goed, en zij droeg al een schoon zijden kleed, dat wel eene elle sleepte.

Maar 't wierd twaalve, en Pier en kwam niet. Wat zal hij geld mede hebben, dacht Griete! 't Wierd twee, en nog nievers geenen houtkapper te ziene. De vrouwe zat verlegen en ze liep wel honderd keeren kijken aan den hoek van het woud, of zij haren man nog niet en zag opdagen.

Maar als 't viere sloeg en kon het Griete niet meer herden; de tranen sprongen uit hare oogen. Zij liet alles in den brand, en zij, rechte naar 't huis van haren zwager.

't Was zuchten, weenen, bidden en smeeken, tot dat Naas eindelijk beloofde van uit en op zoek te gaan achter Pier-Jan. Bevreesd en verlegen slaat hij den weg in, dien hij aan zijn broeder gewezen hadde. Na lange en vele gaans vond hij den ezel diepe in het woud, bezig met weiden om zijnen honger wat te stillen!

Schrikkelijk! zuchtte Naas! En hij, lijk nen schicht, rechte naar het geheimzinnig gebouw. ‘Wat aardig ding hangt er mij daar boven de deure?’ zei hij, van zoo gauwe hij tusschen de takken, de poorte halvelinge in de ooge kreeg. Hij naderde voorzichtig, al ommekijken, of er daar geene moordenaars bij of omtrent en waren. Hij naderde en daar stond de poorte duidelijk voor hem. ‘Ongelukkige broeder! Arme Griete!’ snikte Naas, en hij en kon zijne oogen van Pier zijn verminkt aangezichte niet afweren. ‘Dood! In stukken gesneden, o wee!’ Zijne oogen schemerden, en hij ging ineenzinken..... Maar neen, misbaar en kon niet baten, en hij rechtte hem moedig op! ‘Er moet hier gewrocht worden, en dan nog spoedig’ zuchtte Naas.

In een-twee-drie sprong hij vooruit, scheurde met geweld het lichaam van de deure, laadde het op zijne schouders, en al schudderen en huiveren onder zijnen ijselijken vracht, liep hij het in zijn voertuig verbergen. Rap gelijk den weerlicht, vloog hij weer ter poorte. ‘Turksche terwe gaat open!’ 't Geld en 't goud, dat daar bij geheele hoopen lag te schitteren en te glinsteren, en zag Naas niet, maar hij greep het overig deel van zijn broeders verminkte lichaam, en droeg het in vollen spoed bij het andere. Na wat droog gers en wat takken op zijn rijtuig gesmeten te hebben, trok hij droefgeestig huizewaards heen. Maar hoe fel de ezel hem weerde, hoe hij zweette en schuimde, 't en zat geen schuif in, en traagzaam, traagzaam kroop het treurig getrek vooruit, bijzooverre dat het donker avond was, als zij voor het eenzame huizeken van Pier-Jan stille hielden. Naas zocht geheel den weg, om te weten hoe hij hem uit dat slecht garen ging trekken.

Griete, de arme sloore, was vooruit geloopen en overlaadde haren zwager met alle slag van vragen! Deze deed haar zoo voorzichtig mogelijk het schrikkelijk nieuws uiteen. En 't was krijschen dat zij deed, snikken en huilen, om een steenen herte te doen scheuren.

‘Zwijgt,’ zei Naas, ‘en stille, of wij zijn al te gare verloren! Zoo de roovers ons kennen, vermoorden zij

ons.’ Met deze woorden wierd Griete wat bedaarder en haar zwager drumde ze in huis.

‘Luistert,’ hernam Naas terwijl de vrouwe nogmaals aan 't weeklagen ging: ‘de moordenaars zijn machtig en wij moeten alles wel verdoken houden.... Pier-Jan is dood en daartegen en kunnen wij niets; ik zal u twee buidels goude geld geven, om met uwe kinders, door de wereld te geraken. 'k Neme nu het lichaam mede naar huis, morgen eer het dag is, breng ik het hier weder, geen hane en zal er over kraaien, en wij zullen overal zeggen dat uw man schielijk overleden is!’

Griete kreet en jammerde tot dat het genoeg was. Zij verstond nochtans dat hare zwager gelijk hadde, en zij onderwierp haar al zuchten.

Naas spoedde huizewaards. Zijne meid, Fijntje bij name, die uit den vreemde kwam, en nog maar weinige maanden bij Naas besteed en was, had van jongs af voor een slim, zinnelijk, nauwkeurig en godvruchtig vrouwmensch bekend gestaan. Weinige kennissen hadde zij buiten den huize en was van haren heere verre betrouwd. Van zoo zij het geruchte van zijn rijtuig gehoord hadde, was zij op gesprongen en naar de poorte geloopen om open te doen. De baas vezelde haar iets in heure oore, en in eenen oogpink was het lijk van den houtkapper binnen en in den verholensten hoek van het huis weggesteken.

Van geheel den nacht en wierd daar geene ooge geloken. Aangezien hij niet verder en kon, lei Naas alles uit aan Fijntje, maar gebood op te letten en te zwijgen. Hij gaf haar zijne laatste inlichtingen en 's morgens ten drie'n, trok zij nog met den donkeren, ten huizen uit.

Haastig snelde zij door de eenzame straten heen, rechte al het ander uiteinde van het dorp. Welhaast hoorde zij schuifelen en zingen dat het klonk in den nacht. ‘'t Zal hier zijn dat Crispijn woont,’ zeide ze in heur eigen, en ze trok aan het klinksnoer; en daar stond ze voor eenen armen schoemaker die verwonderd was over zulk een vroegtijdig bezoek.

- ‘Is 't hier niet dat baas Crispijn de schoemaker woont?’

- ‘Om u dienst te doene, vrouwke: wat is er van uwe begeerte?’

- ‘Maar 't dunkt mij, baas, dat gij wel vroeg op en aan 't werk zijt.’

- ‘'t Is noodig ook, want als ik mijne kinders wille wel kleên en reên, dan moete ik tijelijk beginnen kloppen en kleunen.’

- ‘Enwel, ik kome u een werk vragen waarvoor gij geld, groot geld zult krijgen, als gij het wilt aanveerden.’

- ‘Aanveerden, dat doe ik zonder twijfel,’ zei de schoemaker, en hij sprong op van blijdschap.

- ‘Maar baas, 't en is maar een aardig werk.’

- ‘Als 't maar geen kwaad en is, zou ik alles doen om geld te winnen; laat maar hooren.’

- ‘Neemt een elsen, eene handsvolle pekdraân, en komt mede met mij, gij moet een lijk thoope naaien, dat door moordenaars in twee'n gekapt wierd. Maar 't is een geheim, ge en moogt niet weten, waar het te doene is, en daarom moet gij geblenddoekt zijn. Eene goede belooning en menige goudstukken staan u te wachten.’

Crispijn was wel een weinig verlegen, omdat hij Fijntje noch van verre noch van bij en kende, maar de goudstukken glinsterden bekoorlijk voor zijne oogen, en, 't hoofd omwonden met eene schroo lijnwaad, trok hij gewillig mede.

Na lange en vele gegaan te hebben, kwamen zij aan Naas zijne woonste. De schoemaker wierd voor het lijk gebracht, en als iedereen weg en uit de voeten was, zei men hem den blenddoek af te leggen. Hij en zag niet anders als vier naakte wanden en een lichaam in twee'n gekapt liggen, waarbij er eene keerse stond te branden. Crispijn stelde hem zoo driftig aan het werk, dat het, na 't vierde van eene ure effen en gedaan was.

‘Doet weder uwen blenddoek aan’ riep men van binnen, en, na eenige oogenblikken, kwam er iemand bij den schoemaker, die hem vijf goudstukken in zijn hand doog en stillekens vezelde: ‘'t Is wel gewrocht.’ Over

van vreugde wierd Crispijn naar zijne woninge wedergeleid.

Van voor 't eerste daglicht, lag Pier-Jan in Grieten's huis; en 's morgens was geheel het dorp bedroefd, over de onvoorziene dood van Pier-Jan, den braven houtkapper.

(*Vervolgt*)

Hernisse - Lampernisse

HET moeten ongetwijfeld nog vele andere lezers van dit blad als Dr J.B. uit Dadiseele, met aandachtigheid den uitleg gelezen hebben dien Heer J. Seghers, in *Biekorf,* I, bl. 363-365, nopens de hierbovenstaande woorden gegeven heeft.

Eerst en vooral de liefhebbers van taalkunde; zooveel te meer omdat hoogleerar J. Verdam, in zijn *Middelnederlandsch woordenboek,* ten jare 1889, nog drukte, wegens *hernesse*: ‘een vlaamsch woord... waarvan de oorsprong onbekend is en dat in verwante tongvallen niet wordt aangetroffen.’ Menige anderen moeten nieuwsgierig zijn naar de beteekenisse en de naamreden dier beide woorden, omdeswille dat zij ze dagelijks bezigen of hooren bezigen in het spreken; want die overoude namen zitten heden ten dage nog veel dieper in de volkstale alsdat er bij De Bo aangeteekend staat.

De Heer Seghers meent, mits het oudfriesch *urhêrnesse* = ongehoorzaamheid, dat *hernisse* eigentlijk ‘gehoorzaamheid’ wilt zeggen, en diensvolgens eene weide aanduidt die eertijds geen vrijgeweed en was, maar die eenen bijzonderen eigenaar toebehoorde. De dorpname *Lampernisse*, zegt hij, beteekent: *Hernisse* van eenen heere die *Lampo* hiet.

Aangezien nu die uitleg, om verschillige redens, onnauwkeurig schijnt, zoo weze 't ons toegelaten te onderzoeken of er geen middel en is om den oorsprong en het bedied dier woorden te achterhalen, zonder daar die

alleszins friesche woordgedaante *hêra* = hooren, bij te berde te brengen.

1) *Hernisse.* Bij hetgene De Bo zegt, wegens de levendheid van dat woord, zij hier nog dit gevoegd, dat er nu ter tijde weiden zijn te Loo en te Vladsloo, in het Dijksmuidsche, mitsgaders tot Oostkerke, in het Brugsche Vrije, die het sprekende volk de *hernessen* noemt.

Hoe dat woord uitgeleid?

De Vlaamsche Wacht, 4*de jaar*, *n*^{o} 1, vermoedt, verschillende daarin teenemaal van meeninge met den Heer J. Seghers, dat *hernisse* zoovele te zeggen is als ‘gemeene weide,’ d.i. vrijgeweed.

Noord en Zuid, in zijn 4de jaar, blz. 309, drukte deswegen als volgt:

‘De uitgang *nesse* of *nisse* vindt men in verscheidene Nederlandsche plaatsnamen; men denke aan *Hontenisse*, *Ossenesse* en andere... Dat *heernesse*, gemeene weide beteekent, of laagland, schorren, die voor het gemeen toegankelijk zijn, is zeer waarschijnlijk. Men vergelijke slechts *heerweg*, *heerbaan*, e.a.’

En op blz. 247, van dat zelfste jaar, staat er: *‘Nesse* of *nisse* is inderdaad “schor;” men vergelijke *Hontenisse*, *Bruinisse*, *ter Nisse*, *Eemnes* en andere plaatsnamen.’

Inderdaad, in L. Meyers *Woordenschat* van de jaren 1600 en oneffen, beteekent het woord *Nes*, ‘waterleegte, zijp.’ De Jager, in zijne *Frequentatieven*, blz. 423, zegt. ‘het subst. *nes*, bij Weiland en Halbertsma (Overrijss. wdb.) door *waterleegte, zijp* verklaard, heeft Oudaan voor *broekland* (in) *Agrippa* 302.’

Hetgene ons aleventwel duister schijnt in dezen tweeden uitleg, dat is het eerste deel des woords *heernesse.* Men zegt wel: vergelijkt *heir*weg, *heir*bane. Maar in deze laatste woorden bediedt *heer* of *heir* = leger. Een heirweg is dus eigentlijk een weg voor 't leger, een legerweg; daarom is hij gemeenlijk zeer breed. 't Is eenigszins te verstane dat ‘heirweg’ somwijlen gebruikt zou worden in den afgeleiden zin van ‘openbare, gemeene weg;’ maar dat gedacht van ‘openbaar, gemeene’ en zit

eigentlijk in het eerste deel des woords, d.i. in *heir*, alleene niet, maar in geheel 't woord zooals het gaat en staat. Derhalve begrijpen wij moeilijk hoe dat onze voorouders, om te beteekenen dat eene *nesse*, waterleegte of broekland, gemeene of openbaar was, daar *heernesse* zouden tegen gezeid hebben.

Wat meer is, bovengemelde uitleggers schijnen niet te weten dat het woord *hernesse*, in de middeleeuwen, niet altijd weide en beteekende, maar ook dikwijls gebruikt wierd in den zin van *kudde.*

Zoo vindt men de latijnsche zinsnede: *Percutiam pastorem et dispergentur oves gregis*, volgender wijze verdietscht: ‘Ic sal slaen den herde ende die scaep der hernessen sullen ghestroyt werden.’ Dat voorbeeld, met nog menige andere, staat in Verdam's *Middelnederlandsch woordenboek.* 't Valt moeilijk om vatten, bij aldien het woord *hernesse* moet uitgeleid worden op eene der hooger aangeduide wijzen, hoe dat de zin van *kudde* daar kan inzitten.

Een derde uitleg wordt voorngesteld, of liever gegist door hoogleerar Verdam, in zijn *Middelnederlandsch woordenboek*.

In eene middeleeuwsche oorkonde leest hij: ‘Elc voocht sal den onbejaerden kinderen seker maken have ende *hoimisse* op erve, aldaer si verstorven sijn, of in die naeste prochie.’ Dat woord *hoimisse* meent hij miszet te zijn voor *hoirnisse.* Met dat veronderstelde woord *hoirnisse* voortgaande, zoo zegt hij als volgt:

‘Indien het woord “hernesse” afgeleid was van fransch *heir*, *hoir*, erve, erfgenaam, en den germaanschen afleidingsuitgang *nesse*, dan zouden de vormen *hernesse* en *hoirnesse* even goed te verklaren zijn: ook zou men zich dan kunnen denken dat hetzelfde woord de beteekenis heeft van *weiland* en *kudde* (vee): de algemeene beteekenis zou dan zijn *wat iemand door erfenis aankomt.’*

Hetgene hoogleeraar Verdam bijzonderlijk aan gezet heeft om in de fransche tale den oorsprong van hernesse te gaan zoeken, 't en is de mogelijkheid niet van de tweevoudige beteekenisse des woords te doen verstaan, maar

wel de mogelijkheid van den tweevoudigen klank der wisselwoorden *heirnisse* en *hoirnisse* uit te leggen; namentlijk door de fransche wisselwoorden *heir* en *hoir* = erfgenaam, die alle twee, zegt men, van het latijn *heredem* komen en aan twee verschillige fransche gouwspraken toebehooren, even als *rei* en *roi* van het latijnsch *regem, lei* en *loi* van *legem.*

Doch die reden, om het fransch hier tusschen te brengen, ofschoon dat ze als de bijzonderste geldt, en is niet zeer gewichtig; want, zoo genomen dat er in die oorkonde inderdaad *hoirnisse* moet gelezen worden, dan zou dat woord wel (*oi = oo*) *hoornisse* zijn, en zoovele beteekenen als *behoornisse*, toebe*hoornisse, toebehoor.* Dat vermoedt, ten anderen, hoogleeraar Verdam zelve, zeggende: 'Doch mogelijk is *hoirnisse* bedoeld in den zin van *wat iemand toebehoort, eigendom.*'

Zou een vierde uitleg, deze te weten dien De Bo vermoedt, in het *Bijvoegsel* zijner eerste uitgave, de eenvoudigste en de ware niet zijn?

Zooals de lezer bij De Bo kan zien, wierd ons woord, in de oudste oorkonden, dikwijls *herdnesse* geboekstaafd. Voegt daarbij dat te Loo, in Veurne-ambacht, het woord *herdnesse* nog immer bij het volk gebruikt wordt, in den zin van 'weide.' Men spreekt daar van 'de groote herdnesse' en van 'de kleene herdnesse.'

Nu, Kiliaen en Meyer, o.a., kennen het werkwoord *herden* = het vee weiden, *pascere pecus.* Met bij den stam dezes werkwoords, niet het zelfstandig naamwoord *nesse*, zooals hierboven, maar den gekenden achtervoeg *nesse* of *nisse* te doen, hebben wij *herdnesse* op zijn oudsch of *herdnisse*, even als: groetenesse = groetnisse, van groeten. Herdnisse kan willen zeggen oftewel: de daad van te herden, van te weiden; oftewel: de stede, de vlakte daar eene kudde geherd, geweid wordt, te weten *weide;* oftewel: hetgene geherd, geweid wordt, te weten *kudde.* Alzoo beteekent *lavenisse* of *laafnisse* = de daad van te laven; *vangenisse* = gevangenhuis; *getuigenisse* = hetgene getuigd wordt.

De tweevoudige zin van *kudde* en *weide* dien de oude oorkonden inderdaad aan *hernisse* of *herdnisse* geven, kwame, volgens dezen laatsten uitleg, geheel wel overeen met den tweevoudigen zin dien Grimm aan *Lämmertrift*, en De Bo aan *drijf*, in hunne woordenboeken toekennen, namentlijk: a) hetgene gedreven wordt = kudde; b) de weg daar de kudde gedreven wordt.

De woordgedaante *herdnisse* zal wel ouder en nauwkeuriger zijn als *hernisse* zonder *d*, en bijgevolge deze die men moet in acht nemen, om de naamreden te vinden. 't Is waar, het oudste bescheid dat De Bo aaanhaalt en daar *herdnesse* in te lezen staat, is gejaarmerkt: 1343. Doch dat die woordgedaante veel ouder is blijkt uit het volgende:

In de jaren 1059-1065 heeft Williram, geboortig van Worms of daaromtrent, Salomons Hooglied in het hoogduitsch vertaald en uitgeleid. In dat werk, dat J. Seemüller, ten jare 1878 heruitgaf, staan de latijnsche woorden *ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum* verhoogduitscht als volgt: *daz íh nîet írre nebegínne gên únter den córteron dînero geséllon*, d.i. dat ik niet verdoold en beginne gaan onder de kudden dijner (= uwer) gezellen.

De drie merkweerdigste handschriften daar Willirams Hooglied in bewaard is, zijn dit van Breslau, dit van Eversberg, in Beieren, die alle twee van de jaren 1000 dagteekenen, mitsgaders dit van Leiden, dat insgelijks van de jaren 1000, of ten hoogsten van de jaren 1100 is.

Nu, in dat Leidensch Hs., het welke Merula in 1598 te Leiden overgedrukt en uitgegeven heeft, staat bovengemelde zinsnede als volgt: *thaz ich niet irre ne beginne gen under the herdnisse thinere gesellon.*

Hier hebben wij dus het woord *herdnisse* met den zin van *kudde.* Het latijnsch woord *grex* = kudde, dat in het hooglied meermalen wederkeert en dat de andere Hss. door *córtare, córter* of *herta* vertalen, vertaalt het leidensch Hs. gemeenlijk door *herdnisse.*

In Willirams tijd, hadde zijne hoogduitsche gouwsprake, die men *oostfrankisch* noemt, alreede de westger-

maansche *th*, zelfs in het begin der woorden, veranderd in *d*, en de west-germaansche *d* omzeggens altijd in *t.* Ziet *W. Braune's Ahd. Gramm.* bl. 126 en 131. Bijgevolge het Leidensch Hs. heeft eenigszins Willirams spellinge gewijzigd. In steê van *thaz, the* enz. zei Williram *daz, de*; in steê van *under* zeide hij *unter*; en hij zou dus *hert*nisse gezet hebben met eene *t.*

Heeft Williram inderdaad *hertnissa* gebezigd, oftewel heeft een Nederduitscher, die dat hoogduitsch overboekte, het woord *córter* door *herdnisse* vervangen, dat hem duidelijker scheen? Dat ware moeilijk om zeggen. Wat er ook van zij, vaste is het dat *hertnisse*, op zijn hoogduitsch, of *herdnisse*, op zijn nederduitsch, alreeds in de jaren 1100, of nog vroeger te boeke staat in den zin van *kudde.* Dat bewijst dat *hernisse* bij middel van *herdnisse* moet uitgeleid worden.

Daar blijft nochtans eene moeilijkheid. Wij zeiden dat *herdnisse* gemaakt wierd van den stam des werkwoords *herden*, dat Kiliaen en Meyer bekend was. Ja maar, Kiliaen leefde in de jaren 1500 en oneffen. Bestond het werkwoord *herden* reeds 3, 4 en 5 honderd jaar vroeger? In het middeleeuwsch dietsch en heeft het Verdam niet tegengekomen. Diefenbach in zijnen *wrtb. d. Gothischen sprache* geeft: Angelsassensch of oudengelsch *hyrdan*, oudnoordsch *hyrda*, *hirda*, als werkwoorden met den zin van weiden, wachten, bewaken. Van een hoogduitsch werkwoord *hertôn* en gewaagt hij niet, noch Graff ook niet in zijnen *Ahd. wortschatz.* Wilt dat zeggen, omdat het nievers geboekt en staat, dat het ook bij het oudhoog- of oudnederduitsch sprekende volk onbekend was? Neen 't toch. En ware 't zake dat *herdnisse* niet anders en koste uitgeleid worden, dan zouden wij, uit het bestaan van het naamwoord mogen besluiten dat het werkwoord, even als in verschillige andere oudgermaansche talen, ook in het oudhoog- en oudnederduitsch moet bestaan hebben.

Doch men kan eigentlijk voort zonder het werkwoord. In die oude tijden wierd de uitgang *nisse* somwijlen bij *zelfst.* naamwoorden gevoegd. Alzoo hadden ze in het oudhoogduitsch *Gotnissa* = Godheid.

Zoo genomen dat het *werkwoord* niet en bestond in die tale daarin *herdnisse* of *hertnissa* tot stand kwam, dan moet ons woord gemaakt zijn van het *zelfst. naamwoord*, dat in het gotisch *hairda*, in het oudhoogduitsch *herta*, in het ouddietsch *herde* lood, en *kudde* beteekende. En, even als dat: *Godheid*, *vriendschap*, *heerschap*, *overheid* enz., dagelijks gebruikt worden in den zin van: God, vriend, heere, overste, zoo ook kan *herdnisse* of *hertnisse* hetzelfste bedieden als *herde* of *herta*, d.i. kudde.

Geheel wel. Maar hoe uitgeleid dat *herdnisse* = kudde, insgelijks *weide* beteekent?

Het woord *herdnesland* = land voor eene kudde, dat, uitwijzens De Bo, van ouds *weide* beteekende, kan gediend hebben als overgang tot den tweeden zin van *herdnesse*, te weten tot dezen van: *weide* of *weideland.*

Bemerkt daarenboven dat er eertijds twee woorden *herde* bestonden. In den beginne waren ze verschillig van uitgange, doch waren, van vóór de middeleeuwen, in *onze* tale, gelijkdanig geworden. Het tweede woord *herde* was afgeleid van het eerste. Het lood in het gotisch *hairdeis*, in het oudhoogduitsch *hirti* en beteekende, met eenen anderen uitgang, het zelfste als ons hedendaagsche *herder*, d.i. eenen die de herde of kudde bestiert. Dat tweede woord *herde* is veel langer gebruikt gebleven als het eerste, dat men, op zijn eigen, in het middeleeuwsch dietsch, zelden of nooit meer tegen en komt. Het kan dus gemakkelijk zijn dat onze middeleeuwsche voorouders het oud woord *herdnisse* ook beginnen verstaan hebben alsof het voortgekomen ware van *herde* = herder, en den uitgang -*nisse.* Alzoo wierd *herdnisse* zoovele te beteekenen als *herdernisse*, herderschap. *Herderschap* of *herdnisse* geraakt gemakkelijk gebezigd in den zin van ‘land daar een herder zijne bedieninge uitoefent, d.i. *weideland.*’ Vergelijkt *graafschap*, enz.

2) *Lampernisse.* - 't Zijn weiden te Dadiseele, tot Ardoye, tot Oedelem en misschien elders nog, die *de lampernessen* heeten, bij 't volk. Ware 't niet wonder dat al die weiden eerst aan iemand toebehoord hadden die *Lampo* was bij name, en dat Lampernisse overal beteekende: hernisse of weide van *Lampo*?

Daarom meenen wij dat *Lampernisse* anders hoeft uitgeleid te worden.

Hetgene wij nu een *lam* = schaap heeten, hiet in het gotisch, oudsassensch, oudhoogduitsch *lamb*; het heet in het engelsch nog immer *lamb.* In het dietsch der middeleeuwen, vindt men naast *lam* ook *lamb*, b.v. in Lanceloot III, 14808, en zelfs *lamp*, b.v. in *van den levene Ons Heren*, r. 3057, 3166. Kiliaen kent nog, benevens de nieuwe woordgedaante, de oude, volle gedaante *lamb.* Lampernisse zal dus = *lamphernisse* zijn, of, als ge wilt, *lambhernisse*, dat met de *b* voor *h*, *lamphernisse*, *lampernisse* worden moet in de uitsprake. En eene *lampernisse* beteekent eene hernisse voor lammeren, 't is te zeggen, in de hierbovengemelde gevallen, *schaapweide*, *schaapwee.* Dat zal insgelijks de zin zijn vanden gekenden dorpname *Lampernisse*; mitsgaders van den name *Lampernesse*, dien het volk geeft aan een gehuchte tot West-Nieuwkerke, in 't Ipersche.

JAN CRAEYNEST

Zijn eerste stap

ZONDER hulpe of steun van iemand,
langs des levens enge baan,
heeft ons zoontje dezen uchtend
zijnen eersten stap gedaan.

Zou hij vallen? Neen hij 'n viel niet,
maar hij stapte voort in 't gras,
stapte en ging en stond bij vader
die, verstrooid, den Biekorf las.

En hij keek en loech als zeid 'hij:
'Vader, langs de wereldbaan,
'k heb alleen en zonder vallen
mijnen eersten stap gedaan!'

Ei! den eersten stap uws levens:
waar, mijn kind, leidt hij naartoe?
Zult gij langs de bane wandelen
van het ware en van het goê?

Zult gij 't strijden niet ontvluchten
en de rots die wonden laat,
om den breeden weg te volgen
waar men over blommen gaat?

Ha! God spare u en beware u
van hetgeen de wereld biedt,
want zij geeft aan hare aanbidders
valschen schijn en anders niet;

Niets dat 't menschelijk hert kan laven
en zijn dorst naar 't eeuwig goed,
niets dat 't brandend zielezuchten
naar de waarheid ooit voldoet.

Stapt vooruit, en ziet niet omme,
stapt vooruit met mannenschreên;
ginder staat de levensbake en
't licht dat moet uw stappen leên.

J. NOTERDAEME

Van 't hondsdeel eten

't **W**AS in den ouden, ouden tijd. Daar kwamen toen lange en groeizame zomers. De velden stonden dat jaar schoone bekleed en het koorn en was nog nooit zoo wel gelukt. De schuren zaten tot in de veurst volgetast en de graanzolders lagen vliemende vol met terwe, rogge en gerste. De boeren en wisten er louter geenen weg meê: aan den man brengen en kosten zij niet, want elkendeen hadde overvloed; aan het vee geven, dat deden ze wel, maar het koorn minderde toch zoo trage!

Ge moet weten, in dien tijd waarvan hier sprake is, groeide er aan ieder lisch van de terwe, van de rogge, van de gerste, eene koornare; en daarmede was het dat ieder zaadtje vier of vijf keeren meer beschot gaf als dat het hedendaags geeft.

Zoo, de boeren, om hun koorn weg te maken, meenden niets beters te kunnen doen als daar hun land mede te messchen.

Ja maar, de Groote Zaaier van hierboven en was in 't geheele niet tevreden over dat verkwisten, en zoo verre ging het, dat Hïj besloot het koorn, 't jaar daarachter niet te laten schieten; en het zou alzoo gegaan hebben, hadde 't niet geweest van Onze Lieve Vrouwe, die met gevoudene hadden en smeekende stemme bij Onzen Lieven Heere ging ten besten spreken: ‘Al en verleendet Gij maar ééne auwe op ieder strootje, zei ze, om tot voedsel te dienen van de honden en van de katten.’

‘Mijne goede Moeder, sprak Onz' Heere, ‘gij ziet hoe dat de mensch kwistig leeft en hoe hij 't edele koorn, dat ik voor hem geschapen hebbe, in de vier winden smijt: zulk eene overdaad en kan niet ongestraft blijven.’

Maar Onze Lieve Vrouwe sprak toch zoo schoone, dat de Groote Zaaier hem door hare smeekingen liet overhalen en aan haren wensch voldeed.

Van dat jaar voort, en liet Hij op ieder strootje maar eene enkele auwe meer groeien, ‘tot voedsel van de honden en van de katten.’

Alzoo komt het, zegt het volk, als wij koornwerk nutten, dat wij *van 't hondsdeel eten.*

* * *

't Bestaat eventwel nog een andere uitleg van die spreuke.

De landbouwers hebben het schoon gebruik van gewijd water over de terwe te sproeien, eer dat ze zaaien. Voor de rogge en doen ze dat niet, in de terwestreken; en daar zegt het volk dat Onz' Heere de rogge niet en zegent, omdat Hij dat voor den mensch niet en schiep, maar wel voor de honden en voor het vee.

Zoo komt het, alswanneer wij roggenbrood nutten, dat wij *van 't hondsdeel eten.*

ANT. VERWAETERMEULEN

De eerde doomt

DE eerde doomt, de biezen leken
van den vroegen morgenbrand,
die, in 't Oosten opgesteken,
bijt in 't baardig weideland.
Grauw is 't over nacht gevrozen;
over dag, van 's morgens vroeg,
viert en vonkt het zonneblozen
fel, maar nog niet fel genoeg,
om het koele graf te ontsluiten,
waarin 't zaad geborgen ligt,
wachtende, om op nieuw te spruiten,
Maarte, naar uw zonnelicht.

GUIDO GEZELLE

Te Moorseele, op den 25sten in Kortemaand, 1891.

Mingelmaren

IN een Brusselsch blad lezen wij het volgende:

'*A* 2 *heures*, *un grand concours pou'l'slingere*, *pou' tous les* ketjes *du quartier.....*'

Ketje of *Katje* is een lapname, voor Brusselaar, of *Brusselaire*, zoo 't anderen schrijven.

'*Mardi*, *tous les* spele *qui sont pas finis iront* vouche.'

Vouche dat is *voorts*, te Brussel.

'*A* 3 *heures*, *à l'Minime*straut, *tirage en haut du ballon Basoef.*'

'*A* 8 *heures assemblaage à l'*Hallepaut *pou'l'*tap-toe, *qui fera s'*wandeling *dans tout l'quartier del* Marolles. *Tous les* troumeleers *del garde civique* in beurgers kleere *feront un sortage dehors avec des* vetpotten *allumés.*'

L'Hallepaut, is *de Hallepoorte.*

Tap-toe is de tijd van den *tap toe* te draaien, en uit te schee'n van drinken; *la retraite*, in 't Fransch.

'*A* 10 *heures grand* vierwerk, *tiré en bas par* Truitje *Pétard; mais on connaissons cô pas l'place où ce qu'i's'ra.*'

Coeur et cerveau!

BIJ 'de inhaling van eenen nieuwen pastoor komen er nog somwijlen oude gebruiken voor.

Zoo b.v. in Limburg, zal een hoop wilden, door zwertgemaakte, met vel gekleed en met nen boog gewapende lieden verbeeld, den

nieuwen herder tot wijd buiten de parochie gaan afhalen. Soms zijn ze ook met smakken of zweepen gewapend, banen den doortocht en maken een helsch lawijd tot in de kerk toe. 't Is zeker 't heidendom dat den waren Godsdienst ontvangt?

Een zwarte, die volgens de overlevering vast en zeker het heidendom verbeeldt, zal voor de kerkzulle gaan liggen en de pastoor zal hem vertreden, eer hij 't Godshuis binnenstapt.

Gewoonlijk ook nog ligt aan de kerkdeur, in eenen krocht, de duivel verscholen. Hij zal den nieuwen herder niet binnenlaten vooraleer deze de muil met een geldstuk gestopt heeft.

Een kind biedt den heer pastoor een schaapken aan met eene zilveren mák, die als een vlaaienschupken later dienst kan doen.'

(Getrokken uit ''t Daghet in den Oosten,' 1889, 3de afl.)

OP den 23sten april van 't jaar 1843 was de zeer eerweerde Heer Jacob De Haene, zaliger, overste van 't kleen seminarie van Haesebrouck in Fransch Vlanderen, te Roomen, bij cardinaal Mezzofante, den vermaarden taalkundige.

'Uit welk bisdom zijt gij? Vroeg de cardinaal eerst, in 't Fransch.

'Uit het aartsbisdom van Kamerijk,' antwoordde ik.

'Spreekt men daar geen andere talen als de Fransche?

'Toch wel, uwe Hoogheid: Vlaamsch.'

Van nu voort en sprak de cardinaal niets anders meer als Vlaamsch, rechts als of hij een geboren Vlaming geweest ware, ievers van 't Kortrijksche; en zonder eenen enkelen keer te haperen.

Zelfs gaf zijne Hoogheid mij nog eene lesse toe.

Ik had immers, 'k en weet niet meer op welke vrage, geantwoord:

'*Ellijtje.*'

Cardinaal Mezzofante onderbrak mij:

'Dat woord en versta ik niet,' zei hij, in mijne oogen kijkende.

'Inderdaad,' antwoorde ik, na wat nadenkens: '*Ellijtje*, dat zegt het volk, maar het rechte woord is *een weinig.*'

'Ja zoo, *een weinig*,' zei de cardinaal, en hij eindigde 't gesprek met ons te laten weten dat hij al zijne talen geleerd hadde als hij, te Bolonja, boekwaarder was van de Hoogeschole en aldaar lesse gaf in de Oostersche spraken.

Uit het werk van den eerweerden Heer *J. Lemire*, leeraar in 't kleen seminarie tot Haesebrouck: *L'Abbé De Haene et la Flandre. Lille*, *F. Deman*, 69, *rue Esquermoise*, 1891, bl. 162.

[Nummer 6]

Van twee houtkappers

DIEN zelfsten nacht was er ook nieuws in het roovershol. Als die moordenaars, omtrent den drie'n, van hunne strooptochten wederkeerden vonden zij de deure van hunnen schuilhoek rekwijd open staan.

‘Dood en vernielinge,’ riep de hoofdman der roovers uit; ‘ons geheim is ontdekt! Op zoek dan, makkers, die 't lijk gestolen heeft en kan niet verre zijn!’

Lijk eenen drom speurhonden, stoven de moordenaars uiteen, doorzochten geheel het gebouw van onder tot boven, doorliepen al de schuilhoeken van 't omliggende woud, maar keerden al te male ijêlshands, naar hunnen hoofdman weder. Dezen zijne oogen gingen aan 't glariën en hij stampvoette van gramschap.

‘'t Hoofd van dien waaghals’ riep hij, ‘moeten wij hebben, eer het avond is! Lotje getrokken, wie van ons het halen, of het zijne verbeuren moet!’

En, zoo gezeid zoo gedaan, een der roovers wierd door het lot uitgesteken om op zoek te gane.

In eenen heere verkleed trekt hij nog lange voor den morgenschemer naar het dorp. Maar met moeite had hij de eerste huizen bereikt of hij hoorde er blijmoedig schuifelen en zingen.

Op goeden uitval trekt hij binnen, en, van zoo haast als dat hij den geestigen schoemaker ziet, die al op zijnen leest zat te kloppen en te kleunen, begint hij hem maar rechtuit aan te spreken.

‘Vriend lief,’ zegt hij al zoo, ‘gij zijt wel vroeg op van dage en ge zijt toen nog blijde van 's nuchtends.’

‘Ongetwijfeld ben ik geestig en 'k heb er redens toe ook: goudstukken mogen rapen, binst dat de slapers nog in bedde liggen, dat en gebeurt alle dage niet voor den armen Crispijn!

‘Hoe! heeft het hier dan goudegeld geregend!’

‘Neen, neen 't! maar ik hebbe van den morgen, of liever van den nacht, al vijf blinkende goudstukken gewonnen!’ En de schoemaker schudde het geld dat het klonk.

De moordenaar wierd hoe lang zoo meer benieuwd, doch hij bedwong hem en vroeg koele weg: ‘En wat werk hebt gij dan verricht?’

‘Genaaid,’ vezelde Crispijn: ‘zwijgt, 'k en mag het tegen niemand zeggen maar toch..... En hij vertelde zijne gevarenesse, hoe hij een lijk had moeten t' hoope naaien.

‘En waar moest ge naartoe voor dat aardig werk?’ ‘'k En wete het zelve niet, vriend, want de vrouwe die mij kwam halen was mij onbekend; geblinddoekt wierd ik daar naartoe geleid en geblinddoekt weder herwaards gebracht.’

‘Toch,’ zei de moordenaar, ‘zoudt gij het mij wel omtrent kunnen doen vinden? Kunt gij dat, zoo geve ik u nog zooveel goudstukken als dat gij er dezen nacht gewonnen hebt.’

‘'t Is effen,’ riep de schoemaker, ‘verblindt mij, neemt mijne hand, en nog voor dat het dag is, zal ik u wel brengen waar gij zijn moet.’

Al zoeken en sukkelen kwamen zij alle twee aan de

poorte van Naas zijn huis, waar men gewillig eene halve ure te voorn, het lijk van Pier-Jan uitgedregen hadde.

‘'t Moet hier ievers zijn,’ fluisterde Crispijn, ‘want als ik herwaards kwam, heb ik tegen den stijl van een hekken geloopen, en 'k moeste dan nog eenige stappen doen om tot aan de huisdeure te komen.’

De roover die op alles voorzien was, haalde een stuk krijwit te voorschijne en maakte een kleen teeken op den deurstijl.

Haastig slopen de twee mannen weg: de hanen begonnen immers de menschen wakker te kraaien.

Als Crispijn nu weder in zijn huis kwam, kreeg hij nog tien blinkende goudstukken. Hij was in den hemel van blijdschap, en neerstig viel hij weder aan 't werk, van zoo dat die aardige heere, zonder verder bescheed te geven, verdwenen was.

In 't huis van den welstellenden houtkapper, was alles weder in ruste en op zijnen schik gerocht.

Nen keer dat het helder dag wierd ging de meid, volgens gewoonte, naar de messe te wege. Binst dat zij den voorhof doorstapte speurden hare oogen overal rond, om te zien of er nievers geen strootje of geen stokske in den weg en was blijven liggen, en 't en sleepte niet lange aan, of ze kreeg het teeken in de ooge dat de moordenaar gemaakt hadde.

‘Die dondersche jongens!’ schold ze, terwijlen dat zij al bezig was met haren vinger nat te maken, om het kruiske uit te wrijven. Wanneer alles schoone uit en er geen 't minste overblijfsel meer van te speuren en was, trok zij ter kerken om voor de lavenisse van Pier-Jans, ziele te gaan bidden.

Binst den voormiddag zag men eenen heere in het dorp zwerven en ronddraaien, en 't scheen dat hij liefst rond de huizen drendelde die met eenen hof en eene poorte van de strate gescheiden waren; 't scheen ook dat hij het volk vermeed; maar zijne oogen vlogen nieuwsgierig rond, gelijk de oogen van iemand die aan 't zoeken is zonder te vinden. 't Was vergeefs gezocht, want de moordenaar, immers 't was hij, en kon nievers meer het

teeken ontdekken dat de zindelijke meid, nauwkeurig uitgevaagd hadde.

Moe gezocht, vol angst en vreeze, keerde de uitgezondene roover bij 't vallen van den avond, naar zijne gezellen weder. Van zoo haast als hij in den kuil trad en vertelde dat hij onverrichter zake huizewaards kwam, wierd hij vaste gegrepen en door den opleider onbermhertig het hoofd afgeslegen!

's Anderdags 's nuchtends wierd er een tweede moordenaar uitgezonden, en alles verging gelijk den voorigen morgen.

De klapwijven van het dorp staken dien dag hunne hoofden bijeen, en ze vertelden zoetjes dat er toch wederomme zulk een aardige heere, al kijken en zoeken, rond geloopen hadde, en... wat dat al te male bedieden mochte. Maar het bleef daarbij en niemand en gerocht er wijs uit.

Als de moordenaar 's avonds t'huis kwam voer hij lijk zijn gezel van daags te vooren. ‘Van den nacht moet het speurhondtjen uit op zoek, en morgen hebben wij 't hoofd van den dief, of 't zal kwalijk gaan!’ zei de hoofdman, terwijlen hij een kleen, dungelipt manneken bekeek, wiens stralende katoogen diepe in zijn hoofd getrokken zaten.

‘'t Zal gedaan zijn, hoofdman,’ riep de roover.

Van eer dat de vogels van het woud wakker schoten, was 't speurhondtje al op gang naar het dorp: 't haafde ook bij den schoemaker. Deze stond verwonderd, maar, met dat hij nogmaals hoorde van goudegeld, was hij in eenen wink wederom verblind.

‘Mijne teekens en zullen zij niet uitvagen’ meende de moordenaar, als Crispijn weder aan de zelfste poorte bij donkeren nachte stilhield, en hekken en gelent wierden met striepen, trekken en kruisen overdekt.

Als Fijntje 's nuchtends naar de messe wilde, en als 't al die hanepekkels en reken op de poorte zag, liep het gloeiende van gramschap naar zijnen heere en 't viel in bittere klachten uit.

‘Maar baas toch wat mag er hier gaande zijn, 't is al drie uchtenden te reke dat ik teekens op de poorte

vinde. Eerst was het een kruisken, dan wat grooter trekken en nu staat geheel het hekken en 't gelent erbij, vliem vol geteekend.'

'Grappen van straatjongens' zei Naas al glimlachen

''t En doet baas, sprak Fijntje, en 't wierd verlegen': 'Gisteren avond heb ik gaan kijken en 't en was geen spiere van een teeken te ziene. 'k Beginne te denken dat er een ongeluk over ons hoofd hangt, en dat het Pier Jans ziele is die ons alle nachte komt mare doen van op te letten. Ja, grootmoeder heeft mij dikwijls verteld dat de geesten hunne bloedverwanten komen waarschuwen.'

'Zijt maar getroost, en 'n loopt achter al die bijgeloovige gedachten niet, en gaat maar gerust naar de messe.'

Fijntje en geerde die antwoorde niet en haastig viel het aan 't werk om alles te doen verdwijnen, want 't zindelijk ding en koste die teekens niet lijden. 't Kwam dien dag wel wat te late in de heilige messe, maar 't en was zijne schuld niet.

Hoe 't speurhondtje dien dag rondliep en zocht en herzocht, 't en kon ook de woninge die Crispijn aangeduid hadde niet vinden; en moedeloos, en al klappertanden van vreeze, sloeg het 's avonds den weg in naar den rooverskuil.

Als het zijne gevaarten uiteendeed, glariëoogde de hoofdman dat het schrikkelijk was, en de moordenaars, die bevende in 't ronde stonden, meenden al 't mannekes hoofd voor hunne voeten te zien vallen. Maar de rooversbaas bedwong hem en sprak: ''t Moet hier iets achter schuilen dat aardig is. Wij en hebben nog nooit zulke dingen tegengekomen; 'k en wille geene van uwe hoofden meer, 't en zou niet baten; 't is elders dat de knoop ligt, en ik zelve zal hem vandage nog vinden en ontwernen, of 'k en heete geen hoofdman; 'k zal slim tegen slim spelen.'

(Vervolgt.)

Skiermonts-each

WEET gij wat eene *skierkrie* is: in 't Vlaamsch niet, maar in 't Friesch, de oude zustertale van 't Vlaamsch?

Skierkrie in 't Friesch ware *schierkraaie* in 't vlaamsch.

Maar *schierkraaie* zelve en is maar half verstaanbaar, omdat de kraaie die in Friesland *schierkraaie* heet bij ons eenen anderen name draagt, te weten *bontekraaie*, en bij de geleerden *corvus cornix.*

Het woord *bonte* is eigentlijk een schuimwoord, dat uit het latijn in onze tale overgewaaid is. Het latijnsch *punct-*, uitsprekens *ponct-*, is bij ons *ponte*, en verzacht *bonte* geworden; ook waarschijnelijk genoeg zal dat vreemd woord *bonte* ons eigen woord *schier* buitengedaan hebben, uitgeweerd bij de Friezen, die nog zeggen *schier*kraaie voor *bonte*kraaie.

Ik hebbe eenen capitaine *Bonté* gekend, die niemand el en was als *hopman Bonte*; en gij hebt gewis in uwen leertijd nog gehoord van *le Capitaine Bonté köé:* dat was de vermaarde *schipvoerder Bontekoe.*

Schier en Bonte beteekenen beiden *twee-* of *veelverwig: varius*, *versicolor.* De *schierkraaie* heeft eenen zwarten kop, eenen zwarten steert, zwarte vlerikken; anderszins is zij uit den witten grauw, dus *schier*, *bonte.*

Laat ons nu naar *Skiermonts* overgaan. Wat mag dat te zeggen zijn?

Monts, in 't Friesch, is *monk*, *munk*, *monik*, *meunik*, *monnik*, *munnek*; of met een oud eigen woord, *eenzate*, *eenzater*, *eenzelle*, *eenzeller.*

De Vlamingen moeten eertijds ook een woord *mont*, *monte*, *munt*, *munte* gekend hebben, dat eenzaat ofte meunik beteekende; hoe zouden ze immers de woorden *muntekoe* en *montefrok* gemaakt hebben?

Eene *muntekoe* is eene koe die geene kalvers en krijgt; en een *montefrok* is eigentlijk een *frok* of *frak*, een kleed dat de *monken* dragen; met vreemde woorden gezeid, een paters habijt, verder ook een *pater* een *munk.*

De geboortename (Pol) *De Mont* is dat Pol *de monk*,

de munk, *de meunck* niet, de weersplete van de *De Muynck's* en de *Lemoinne's*?

Een *schiermonk*, wat zou dat zijn?

Daar zijn witte, bruine, zwarte monken; ja, maar daar zijnder ook die peper en zout, die wit en zwart, die wit en bruin gekleed gaan.

Dat zijn *schiermonken*, *schiermonten*, of *skiermontse*, op zijn Friesch gezeid.

De *schiermonken* hieten bij de Hollanders eertijds *bonte papen.*

Een strate te Leeuwarden, in Friesland, die nu de *Pompemakers-steeg* heet, droeg vroeger den name van *Bonenpaters-steeg*, vroegst van al *Bontepatersseeg.*

Laat ons aannemen dat de Schiermonken dus wit en zwart dragende Dominicanen zijn: wat is *Skiermonts-each* dan?

Each is de Friesche gedaante van een woord dat in 't vlaamsch *ooge*, *ouwe*, *eie*, *ei*, *ee* luidt, en dat bewaard is in *landouwe*, *eiland*, enz. Het beteekent eigentlijk *water*, omwaterde grond, waterland, eiland. *Skiermonts-each* is dus *schiermunken-ei*(land), *bontepaters* eiland te zeggen: *Schiermonnik-oge*, *Schiermonnik-oog* heet het in de Hollandsche schriftwereld; en 't is een van de menige eilandekes die van den top van Noord-Holland tot langs de kust van Denemark gezaaid liggen, te weten *Texsel*, *Eierland*, *Flieland*, *Schiermonnikooge*, *Bosch*, *Bottum*, *Borkum*, *Luyst*, *Nordernei*, *Baltrum*, *Langooge* of *Langerooge*, *Spikerooge*, *Wanger-*of *Wrangerooge*, *Mellum*, *'t Nieuwe Werk* en *Heligo-* of *Heiligenland.*

Van welke *bonte munken* of *schiere eenzaten* het skiermonts eiland zijnen name gekregen heeft, of hoe, dat en wete ik niet.

De Trappisten, de Duinheeren en de Dominicanen dragen wit en zwart; de Discalsen dragen wit en bruin.

Terwijl iemand nu zoekt welk slag van schiere meuniken eertijds te Schiermonnikooge woonden, zal ik u zeggen dat de schiermonnikoogers jaarlijks, van Cinxen avond tot Cinxen woensdag morgen, hunnen martdag vieren of hunne *merke*, zoo zij 't heeten.

De *merke* wordt op Cinxenavond geopend, met het plan-

ten van de *kallemooi*, dat is van den *kalen mei*, in 't vlaamsch. De kale mei is een mast van wel dertig voet lang; daarboven aan wordt een ijfer genageld, die niet veel korter en is; boven dien ijfer zit een zware groene meitak, met de vaderlandsche vlagge. Wat leeger hangt er, wederends aan een dwershout vastgemaakt, twee ijele flasschen.

Eer de kale mei volveerdig is moet er nog een korf boven aan, en in dien korf een levende hane, voorzien van geweekt brood, om 't leven te houden, en overspannen met eenen lap zakkegoed.

Als heel dat gevaarte op den grond nu gehave en gereed ligt, haalt men 't omhooge en maakt men 't vast met teetouwen en pinkels, op het zand van de *kallemooiplak*, waar de kramen staan, of liever *het kraam*, want 't en staat maar een.

En toen is 't merke, of zoo wij dat heeten kerremesse.

Op *pinkstertrooi*, dat is *pinksterdrie*, den derden Cinxendag, met 't vallen van den avond, wordt de kale mei, met korf en hane en al, geveld en weggedaan tot dat 't naaste jaar komt, en die den hane geleverd heeft wordt hem terug en thuis gebracht.

's Anderdags vroeg is 't ende van de kermesse.

Van 't *Meiboomplanten*, van 't hanekappen weet men ook in Vlanderland; maar van eenen hane op te steken, en van hem drie dagen tusschen hemel en aarde te laten hangen, daar en weet ik tot nu toe geen weergade van.

Die nader bericht begeert omtrent *Skiermonts-each* en de *kallemooi* leze in den *Frieschen Volksalmanak voor het jaar* 1891, *Leeuwarden*, *A. Meijer*, bl. 48-62, een Friesch opstel van W.D.

De *bonte paters* nu *pompemakers* van Leeuwarden kunnen *Predikaren* geweest zijn, want in de jaren 1500, zegt mij een betrouwbare oorkonde, was er te Leeuwarden een Dominicaner klooster.

Wat de *schiere* of *bonte* paters van *Skiermûntsjeach* of *Skiermûntsjaeic* betreft, dat zullen gewis Cistercienser munken geweest zijn; immers Johan Winkler, in zijn *Algemeen Dialecticon*, I. 453, zegt dat schiermonnikoge

‘een eigendom was van het Claerkamp bij Rinsumageest in Friesland.’

Luidens eene aanteekeninge in de *Bloemlezing uit oudfriesche geschriften*, *door F. Buitenrust Heltama. Leiden*, - *E.J. Brill.* 1890, bl. 89, IV. - 4, was ‘Clericamp, onder Oudkerk,’ een ‘Cistercienserklooster onder de parochie van Rinsmageest.’

Dat die *Cistercienses* een eiland in eigendom bezaten en moet niet verwonderen. Onze Duinheeren, ook *Cistercienses*, bezaten wel vroeger een deel van het eiland shepey (*scapeia*, *schaapei*, *schaapei*land) in den mond van de Thems; z. daarover, *Codex Diplomaticus* van O.L.V. ten Dunen, nu 't gr. Seminarie te Brugge, bl, 145, 17 jan. 1197; *Leven... van den gelukz. Idesbaldus*, *Sint-Nicolaes* 1828, opdracht van *Nivard van Hove; Compendium chronolog. Abb. B.M. de Dunis* door den E.H. Karel De Visch, Brussel 1660, *Proef. fol.* 6., bl. 44, 59; *Jac. Meyerus*, bl. 45; *Rond den Heerd* 1887, bl. 54.

Uit bovengenoemde oorkonden blijkt dat Richard I, bijgenaamd *coeur de lion*, koning van Engeland, gevangen zat in Tyrol; dat Helias, Abt van Dunen, die bij den Aartshertog wel stond, met een deel groote Heeren van England naar keizer Hendrik VI trok, van Duitschland, en Richard hielp losgelden, ten prijze van een groot geld; dat Richard haafde te Antwerpen en vandaar vertrok naar Sandwich, maar niet zonder Abt Helias gegroet en bedankt te hebben; dat later, te weten op den 17 in Louwe van 't jaar 1197, die zelfste Richard, nu koning herkroond van Engeland, den Abt en de *schiere* of *bonte* moniken van Dunen iets meer als nen Godloon gaf, te weten, ‘*intuitu caritatis et pro salute anime nostre et omnium predecessorum nostrorum... in puram et perpetuam eleemosinam... ecclesiam que appellatur Estkirsche* (Oostkerke) *in scapeia vacantem cum omnibus pertinentiis et libertatibus suis*, *integre*, *libere et quiete et inconcusse in perpetuum possidendam.*’

Eilaas, *integrè*, *liberè*, *quietè*, *et inconcussè.* Het duurde tot in Pieter Hellinc's tijd, des 35sten Abts van Dunen die Thomas Gabytus aanveerdde en profeste (1567) eenen

munk, die uit Engeland gevlucht was, en die later *Procurator et AEconomus* van Dunen op het eiland Sheppey zijnde, onder koninginne Elisabeth gevangen geworgd, ontweid en gevierendeeld wierd, op den 13sten in Meie 't jaar 1575.

‘*Cujus imagines ubique visuntur*’, zegt Devisch, in zijn *Compendium* (1660). Een van die *imagines*, te weten eene schilderije op doek, hangt in de meeste leerzale van 't groot seminarie te Brugge en verbeeldt den engelschen pater *Procurator*, met een strop aan zijnen hals en een mes in zijne slinkere zijde. Onder die maar al te sprekende beeltenisse staat er:

B. Thomas Gabytus Religiosus abbat. de Dunis et sui Moñrij Procurator apud Regem Angliae, *ibidemque pro fide suspensus* 13 *Maii* 1575.

Ter streep

OVERLAATST ontving ik eenen doodbrief uit..... *Mariakerke-op-zee.*

Waarom die nieuwigheid? Is het inderdaad noodig iets van dien aard in te voeren? Waarom de middeleeuwsche benaming niet ten nutte gemaakt, en gezeid: *Mariakerke-ter-streep*, gelijk men ook beschreven vindt: *Oostende-ter-streep; Mariakerke-ter-streep* en *Westende-ter-streep*, dat is *sur le bord de la mer?*

Dagelijks lees ik van *Heyst-op-zee:* zei men ne keer: *Heyst-ter-zee*, ware dat geene vlaamsche en vloeiende knepe, die zou blijven?

Beveren pleegt van over ouds *Beveren-bij-Harelbeke* geheeten te worden. Het wilt ook al in 't nieuwe gekleed gaan, en zoo lees ik: *Beveren-aan-Leie* en *Beveren-op-Leie.* Zou Deken Do Bo 's geboorteprochie er bij verliezen, stonde er *Beveren-ter-Leie?*

***

DIE ons bovenstaande reken inzond, schijnt te beweren dat men zegt Middelkerke-, Mariakerke-, Westende-Oostende ter streep, omdat die plaatsen aan zee liggen.

Volgens ons is dat geheel en gansch mis.

‘Eene striepe land, zegt De Bo in zijn *Westvl. Idio-*

ticon, is eene streep of strepe, eene schroode land. B. v. Eene striepe land langs den ijzeren weg.'

En ja, *de streep* is eene schroode land van omtrent vier uren gaans, die langs de zee gelegen is. Op het eene uiteinde, langs den westkant, ligt Westende, en op het andere Oostende; in het midden ligt Middelkerke.

Die uitgestrektheid grond en is anders niets als land dat aan het water onttrokken is, en dat eertijds langs alle kanten doorslingerd was van menigvuldige bijstroomtjes van den Yzer, die daar vrij hunnen weg zochten. 't En zoude ons niet verwonderen ware het groote geleed, dat langs de *streep* loopt van aan Lombartszijde tot bij Oostende, daar een van de meeste af was.

Ter *streep* zou dan waarlijk eene groote schroo land zijn, langs den noordkant door de zee gezoomd en langs den zuidkant door dien waterloop. Maar over Oostende en kan die streep niet meer opgespoord worden: duinen en land loopen geheel verre eer ze afgesneden worden, noch en kunnen daar geene striepe meer verbeelden.

Die loop van den Yzer staat duidelijk in de Keure waarbij Philip van Elzaten al het nieuw land '*Terrae Novae*,' dat men op het water kon winnen, en dat gelegen was te Westende ter streep, tusschen de duinen, den Yzer en de zee, aan de abdije van Oudenburg gaf.

Die opene brieven wierden geteekend in 1173, en wij lezen er onder ander: '*Apud* Westende Terstreep *ubicumque inter dunas et Isaram et mare jacet et omnem terram novam.....*'

Dat *Nieuwland* vindt men overal in 't Noorden van Vlanderen, ja achter de Molenmeersch in Brugge zelve ligt er een Nieuwland. Van in 1104 wierd al het land, dat de abdijen op het water wonnen, hun door de graven van Vlanderen geschonken, en altijd '*Terrae Novae*' genoemd.

Aan dat Nieuwland, tusschen de zee en den Yzer, kan men dus alleen den name geven van *streep* en 'ter streep', en 't en kan maar gezeid worden van de dorpen alleene die er in liggen.

Voor 't overige meenen wij ook dat Heyst-op-zee de slaafsche vertalinge is van Heyst-sur-mer.

Doch '*Heyst-aan-zee*' en '*Beveren-aan-Leie*' zijn schrijfwijzen, die wij voor althans niet en zouden durven kwaadkeuren.

AUG. VAN SPEYBROUCK

Eerste-Communie

HEERE, wat U weergegeven,
Voor 't geluk van dezen dag!
Voor 't geluk van heel mijn leven,
Heere, wat U weergegeven!
Nu mijn nedrig hert, verheven
In uw liefde, U smaken mag;
Heere, wat U weergegeven,
Voor 't geluk van dezen dag!

A.J.M. JANSSENS

Hoe het woord 'prins' verdietscht?

HET woord *prins* is een schuimwoord dat uit Vrankrijk naar hier overgewaaid is. De Franschen zelve hebben leeren zeggen *prince* achter de Latijnen, die *princeps* zeiden.

Dat woord dat eigentlijk 'eerste, voornaamste' beteekent, heeft in het fransch - en daarna in het dietsch - bijzonderlijk twee verschillige zinnen gekregen:

Het beteekent: 1) overste eener landstreke, 't zij grave, 't zij hertog, 't zij koning, enz. In die beteekenisse wordt het ook in onze tale dikwijls gebezigd, alhoewel dat wij een schoon inlandsch woord aan de hand hebben. Immers ons woord *vorst* d.i. *vorste*, *voorste*, *voornste*, bediedt van oorsprongs- en gebruikswegen, rechts het zelfste. Van daar komt *vorstinne*, *vorstendom*, *vorstelijk*,

enz. Daarom en zal een rechtgeaard Dietscher dat schuimwoord, in dezen eersten zin, niet gebruiken.

Doch het fransch woord *prince* heeft nog eenen anderen zin, dezen namentlijk van 2) ‘zoon uit vorstelijken bloede.’

Daartoe en bezigt onze tale het woord *vorst* niet, maar wel het uitheemsche *prins.* 't Ware nochtans wenschelijk dat wij dit gedacht ook in eigene tale zeggen kosten. Maar hoe?

Tegen iemand die nog geen *man*, die nog geene *vrouwe* en is, maar die het zal of kan worden, zegt ons volk, van over ouds, *jonkman*, *jonkvrouwe;* die name blijft hun bij al zoo lange als dat ze niet verhuwlijkt en zijn, al waren ze ook nog zoo oud gegroeid.

Zou een kind van vorstelijken bloede, dat nog geen *vorst*, dat nog geene *vorstinne* en is, maar dat zulks, bij erfenisse, bij huwelijke of anderszins zal of kan worden, niet taal- en redematig *jonkvorst*, *jonkvorstinne* heeten?

Ware 't niet gemakkelijk en duidelijk gesproken kwame men te zeggen: *jonkvorstinne Wilhelmina*, *jonkvorst Boudewin* zaliger?

JAN CRAEYNEST

Mingelmaren

DE verzachting, die de H. Kerke, volgens tijd en noodwendigheid, aan de vastenwet toebrengt, doet somtijds vermonden hoe onze voorouders plachten te vasten. Zoo was het dat ik hoorde vertellen van eene voorname boerinne van Belleghem die leefde over honderd jaar: Zij pastte 's morgens haar talrijk vee op; deed haar huis te kante, sneed eenen ruwen boterham en lei hem op haar spinnewiel. Daar zat zij, nog nuchter, neerstig te werken geheel den voornoene, en telkens dat het ure sloeg, maakte zij haar kruis, kustte traagzaam haren boterham en lei hem weder. Als 't elve sloeg, at zij hem op, en ging de noenspijze bereiden voor haar volk.

Nu zouden zij voorzeker te flauw zijn, en te *nerveus*, om zoo kloekmoedig verstervinge te doen, en 't goed voorbeeld aan andederen te geven.

De vrouwe was eene Christina Drouillon, weduwe van Rogier Libberecht, overleden te Belleghem den 10 junij 1787.

HET werkvolk was over eenige dagen bezig met de putten te delven, om er de grondvesten in te leggen van de staanders die het gewelf van de nieuwe kerke te Sysseele zullen dragen. Vier meters onder den grond vonden zij een ouden arduinen zerk, van 1 m. 60 lang op 1 m. breed.

In het midden ligt eene priestergestalte in prachtig middeleeuwsch messegewaad. In zijne handen houdt hij een schoon gothisch kelkske, en zijn hoofd rust op een kussen, dat op de vier hoeken versierd is met eenen kwispel.

De lijste draagt op de vier uiteinden de zinnebeelden van de evangelisten, en het volgende opschrift:

Hier leghet begraeven heer Jacob van der Elle, priester, die starf int jaer Ons Heeren MCCC LXII den XIIIsten dach in meie. Bid God over de ziele.

Onder de voeten van den dienaar des Heeren staat zijn wapenschild, waarop een keper en drie duivelkopkens.

De keper is nog geheel duidelijk, maar van de drie dingskens die er nevens zijn kan men het een en het ander maken. Wij besluiten dat het kopkens zijn, omdat de drie bulten die er te voorschijn komen, geheel wel trekken op de koppen van het wapen van de *van der Ellen*, dat te zien is te Brugge in O.L.V. Kerke, in den middenbeuk, onder het standbeeld van Sint Simoen.

A. VAN SPEYBROUCK

Fransch Vlanderen

DEN 14sten in Louwmaand laatstleden heeft het *Comité flamand de France* zittinge gehouden.

De zeer eerweerde Heer Carnel heeft den korten inhoud gegeven van een werk voor hetwelke het genootschap der wetenschappen van Rijsel, in Kerstmaand laatst hem vereerd had met eenen grooten gouden eerepenning.

Dat genootschap had een prijsvrage uitgeschreven voor het opzoeken van spraakleer, zinbouw en klankwezen van het Vlaamsch in Fransch Vlanderen. Zeer eerw. Heer Carnel heeft die bezondere opzoekinge gedaan voor de tale van de stad Belle alleene.

Hij heeft het goed gedacht gehad van de eigenaardigheden dier gewestsprake vatbaar te maken met drie gewoone eenvoudige samenspraken in die tale op te stellen.

***

Hoogweerde Heer Dehaines diende vervolgens een afdruksel in van zijn schrijven over '*de kunste te Amiens op het einde der*

middeleeuwen, *en hare betrekkingen met de oude vlaamsche schole.*'

Die eigenaardige en zelfstandige kunstschole die binst de jaren 1400 te Amiens bloeide, sproot onmiddellijk uit de vlaamsche kunste.

Deze zette haren geest en hare gedachten over, die nochtans later den invloed ondergingen van de streke en van het naburige Parijs, de hoofstad van het Koningrijk.

Alzoo ging de vlaamsche kunste van Amiens over naar Rouen, naar Laon en naar Parijs en drong zelfs tot in 't herte van Vrankrijk, tot Angers en tot Bourges, ten tijde dat de vlaamsche kunstenaars van de Hertogen van Burgondië naar Dijon geroepen werden.

Ten onrechte wierd de bloeiende schole van Dijon *burgondische schole* genoemd. 't Was wel inderdaad de vlaamsche schole met hare eigene kenteekens en eigen leven. Zij had zelfs nog kracht genoeg om voort te zetten tot Aix, Avignon en Marsillien waar zij de wondere hoofdkerke van Alby verheven heeft die nu nog getuigenisse geeft van hare doorslaande macht in het Zuiden van Vrankrijk.

De vijftiende eeuwe is de eeuwe der vlaamsche kunste en het herleven der kunste en is van 't Zuiden niet gekomen, maar wel van 't Noorden. Het nieuw leven was uit de vlaamsche schole gesproten en van daar straalde het tot in Vrankrijk en Italie, ja zelfs tot in Duitschland waar het den kunstveerdigen Albrecht Durer deed ontstaan.

DOCTOR Winkler, schrijvende in het loopende jaar van *Rond den Heerd*, bl. 98, en weet geen gemeens te vinden tusschen de geslachtsnamen *Blanchet* en *Planckaert.* Ik geloove het wel: *Planckaert* trouwens of *vander Plancke* dat over een paar honderd jaar neit zelden onverschillig voor denzelfsten stam gebezigd wierd, is een vlaamsche name, die, van over eeuwen in zwang is, meest al de kanten van Kortrijk, en de *Blanchet*'s zijn drukkersvolk, die over 150 jaar van Orleans naar Kortrijk gekomen zijn.

H*EIDENDOM.* In 't graafschap van Sussex, ten zuiden van Engelland, bestaat er bij de landsche menschen, eene aardige geplogentheid.

Daar opent men dikwijls eenen poot van de zwijnen om er eene hoeveelheid lood tusschen vel en vleesch in te steken. En die lieden zijn overtuigd, dat zulks den duivel uit het dier jaagt, en het tegen alle kwaad bevrijdt.

OVER tijd van jaren toogde er mij een liefhebber, een peerd dat al den slinkeren kant van zijnen hals, onder de hangende stressen van de mane, een wonder merkteeken droeg. Het kort haar strekte rechts en slinks, keerde en wendde zoodanig dat het eene schoone en welgegroeide terwauwe uitteekende. De graantjes lagen er in gelid en in reke, het kaf en de baard zelve waren er bij der ooge zichtbaar.

'Dat en is niet te verwonderen,' zei de liefhebber, 'omdeswille dit peerd is in de Oestmaand, ten tijde der rijpe terwe, ter wereld gekomen, en al de veulens die ten oeste geboren zijn dragen dat wonder teeken, tot bewijsstempel van den buitengewonen tijd hunner geboorte.'

Wat zeggen mannen met kennisse en ondervindinge van dien uitleg?

LEERGIERIGHEID van Karel den Grooten: te midden eenen veldtocht schrijft hij naar zijnen leermeester om hem te vragen waar Mars, de dwaalsterre, mag geblonden zijn, dat hij ze sedert lange niet meer en ziet. En eene andere maal: waarom in geen een der vier Evangelien de lofzang aangehaald en staat van Ons Heere na het Heilig avondmaal?

- Ah! kloeg hij eens, hoe jammer dat ik geen twaalf geleerde prieters en hebbe gelijk Augustijn en Hieronymus waren! Daar Alewin op antwoordde:

- De Schepper van Hemel en van aarde was te vreden met twee, en gij zoudt er twaalve willen.

(J.B. Weiss. Weltgeschichte Karl der Grosse, bl. 105).

C*AESAR Spraakkunstmaker.* - 'Max Müller, *Lect.* I, bl. 107, wijst er op, dat uit Caesar's *De Analogia* blijkt, dat de beroemde veldheer en wereldveroveraar tevens de uitvinder was van de Latijnsche benoeming *ablativus*, dat Caesar de studie der spraakkunst zoo belangrijk achtte, dat hij gedurende zijnen oorlog in Gallie (de Romeinsche Atjeh-oorlog) er zelfs een boek over schreef, zou wel eens aangehaald mogen worden tegenover hen, die de geheugenstudie van wis- en natuurkundige wetenschappen voor de eenige studie van beteekenis houden.'

Uit *Noord-en-Zuid*, 1889, n° 5, bl. 410 geteekend: *Taco H. de Beer.*

[Nummer 7]

Van twee houtkappers.

DEN zelfsten dag nog reed er, bij 't vallen van den avond, een lange en breede olieslagerswagen het dorp binnen. Vier kloeke peerden trokken dat zij schuimden: zij schenen er moede en heel tenden uit. Twee knechten voerden ze, en achteraan kwam er een man, deftig gekleed, die eene ooge in 't zeil hield en aan wien geheel het getrek moest toebehooren.

Op den wagen lagen er 39 groote olievaten, in drie reken van dertiene ieder.

Het volk stond verbaasd over de halve deuren te kijken, en ‘wat schromelijke wagen!’ zei de een gebuur tot den anderen. De baas zag er misnoegd uit: zijne oogen vlogen wijds en zijds, en 't scheen hem al tegen te steken.

Traagzaam, traagzaam, al kraken en al zuchten, voer de wagen door de straten van het dorp; de peerden hijgden, dat het deernisse deed om zien.

Als zij nu omtrent het huis van Naas den houtkapper kwamen, stond geheel het getrek boomslags stille, en, wat

de baas ook deed of zei, 't en kon niet baten, de wagen en verroerde niet meer.

‘Wat nu gedaan?’ zei de baas zijnen knechten, ‘in geheel het dorp en is er geen eene herberge waar wij behoorlijk kunnen vernachten!’

Ongeduldig en onsteld stapte hij naar Naas zijne woninge, en vroeg om den bewoner van 't huis te spreken. Fijntje verschoot, van zoo 't hem aanschouwde, maar 't leidde hem toch binnen, en 't ging met tegenzin zijnen heere roepen.

‘Vriend,’ sprak de vreemdeling, van zoo zij malkaar gegroet hadden, ‘'k zitte waarlijk verlegen, en 'k zou u eenen dienst willen vragen. 'k Ben olieslager van beroep, ik moeste vandage eene schrikkelijke groote bezendinge doen naar het dorp dat eene ure verder op ligt, maar, och Heere, wij hebben onderwege breuke geleden, en we zijn een geheel ende achter tijd. De peerden en kunnen bijkans geen been meer stijven, en ze zijn zoo moe dat zij er bij gapen. Wat moet ik gaan doen? 't Wordt donker avond en mijne bestellinge en kan ik toch vandage niet meer gedaan krijgen. Gij ziet er mij een goede mensch uit, gij zult mij hier wel laten vernachten, en uw groot voorhof zou mij wonder wel dienen om er mijne oliestukken te lossen, terwijlen dat men den wagen vermaken zou. Mijne peerden en mijne knechten zullen wel op 't een of op 't ander pachtgoed binnen geraken.’

En zijne schalke oogen bekeken Naas met zulk een smeekende beleefdheid, dat deze de vrage toestond, en den vreemdeling volkomen vrij liet, om alles naar wille en begeerte te schikken.

De olieslager en was nog geen tien schreden verre buiten de deure, als Naas aan zijne meid gebood een bedde voor den vreemdeling gereed te maken; Fijntje verschoot geweldig; verlegen en benauwd smeekte het: ‘Maar, mijnheere, gij en zult hem toch in uw huis niet laten slapen, meene ik: 't ziet er mij zulk een aardigaard uit, 'k en zou er voor geenen spellekop trouwe in hebben.’

‘'t Is ne mensch die in nood is,’ zei Naas, drooge weg, ‘en doet maar seffens wat ik u geboden hebbe.’

Fijntje sloop weg naar zijn werk, toch schudde 't zijn hoofd en zuchtte 't in zijn zelven: ‘God spare ons van ongelukken!’

Op het voorhof was de vreemdeling al druk aan den gang, om de oliestukken te doen lossen. De heere en was er nooit geenen oogpink van weg, en zijne blikken volgden zorvuldig al de bewegingen, die de twee knechten deden om alles in zijn schik te brengen.

De nieuwsgierigen en de kinders en mochten er noch hand noch vinger aan steken, ze wierden zorgvuldig buiten het hekken gedreven: wilden ze wat zien, zij moesten over het gelent kijken.

De oliestukken wierden met alle voorzichtigheid verhandeld en één-dikte in eenen hoek van het voorhof geleid.

Fijntje was boven, bezig met in de voorkamer het bedde van den zonderlingen olieslager te maken, en, ne keer dat het ter vensteren uitkeek, zag het hoe dat de knechten hen moesten weren om het laatste oliestuk voort te wentelen, ten einde het van vooren aan in de reke te krijgen en naast het huis te leggen. ‘'t Is aardig,’ zei het alzoo in zijn zelven, ‘maar de andere stukken schenen algelijk veel lichter.’

't Was nu donker avond geworden, peerden en knechten waren elders ruste gaan zoeken. De olieslager zat binnen in de voorzale aan 't klappen, Naas was geestig en blijde van eenen vreemdeling te herbergen en hem uit den nood te mogen helpen.

Iedermaal dat Fijntje in- of uitging, om de heeren te bedienen, bekeek het den vreemdeling, met nijdige en wantrouwige blikken. Nen keer dat de olieslager volop aan 't klappen was, al menig gebaar maken, zag het, al met eens, iets wemelen en blinken onder zijn bovenkleed, dat hij stellig geweigerd had af te doen. Fijntje verschoot hem bijna dood, maar 't weerhield hem, 't en sprak geen woord en 't keerde bedwelmd naar de keuken weder.

‘Een dolk, een moordenaar!’ zuchtte de meid, ‘en mijnheer die op niet en let! Maar ik en wille niet vermoord zijn, ik zal om volk gaan, en waken geheel den nacht.’

Na dat de heeren van alles wel voorzien en volop aan 't redekavelen waren, verliet Fijntje dievelinge het huis, 't ging in het gebuurte twee felle kerels halen, 't leidde ze in 't stille de keuken binnen, en 't verdook ze zorgvuldig in eenen hoek.

Wanneer het nu omtrent den tienen wierd, en Naas met den olieslager uit en tenden geklapt was, gingen ze beiden boven en naar bedde.

Fijntje, het herte vol achterdocht en onruste, bleef met de twee geburen op, wachtende wat er geschieden mocht. Als ze omtrent eene ure stillekens gekokeruld hadden, begon de olielampe te spokken, te verbleeken en, lijk een stervenden mensch, achter asem te snakken.

Fijntje schoot hem haastig om de oliepulle, maar, hoe het ze helde en wederhelde, geen druppel olie en was er uit te krijgen.

Waar nu olie gaan halen? Alle winkels waren gesloten, en de menschen te ruste.

‘Wacht,’ sprak een van de wakers, ‘laat ons naar die tonnen om olie gaan, die heere en zal het nooit bekennen.’

Zoo gezeid, zoo gedaan. De twee geburen naar buiten, en Fijntje achter, met de snikkende lampe.

Zij gingen rechte naar het eerste oliestuk en trachtten het open te doen. De maarte stond bachten hen te lichten, geleund tegen het tweede vat, en onvoorziens liet ze haar licht twee maal tegen het oliestuk kloppen. Seffens sprong zij eene schrede achteruit, want die kloppen klonken zoo holde, en 't scheen haar eenen zucht en eene beweginge in de tonne gehoord te hebben.

Bliksemsnel schiet er heur een gedacht te binnen en moedig keerde ze weder tot bij de tonne.

Klop-klop-klop, ging het, en Fijntje leunde al beven zijne oore tegen het vat.

‘Mag ik komen?’ vroeg er eene heesche stemme. ‘Wacht nog een beetje,’ fluisterde 't slim ding, en 't miek zijne stemme zoo zwaar als dat het kon.

De wakers waren om te sterven van schrik, maar Fijntje, met een teeken van zijne hand gebood ze te zwijgen, en

nader te komen, en 't ging gelijkerwijze op al de volgende tonnen kloppen: het kreeg en 't gaf overal de zelfste antwoorde.....

‘'t Is effen,’ vezelde Fijntje en het trok de wakers stilzwijgend binnen in huis.

Eenen oogenblik later kwamen ze alle drie, op stille lijze schreden uit het huis, met groote ketels. De olie van het eerste vat wierd uitgeschept en in de keuken over een laaiende vier gehangen. Het vier wierd geweldig aangehitst en de eene pot achter den anderen gekookt dat hij brobbelde.

Wanneer alles gereed was, droegen zij de ziedende oliepotten voorzichtig naar buiten; en terwijlen een van de wakers eenen ketel ziedende olie schepte, en de andere de bomme van het tweede stuk met geweld openrukte, stond Fijntje met het licht nevens hen, maar als de heete olie in de tonne stroomde, juichte het in zijn herte: ‘Moordenaar uw tijd is gekomen!’

Het bomgat wierd gestopt, een verdoofde doodschreeuw versmoord, eenige krampachtige bewegingen in de tonne gehoord, en alles viel stille, doodstille.

Met klimmenden angst wierd deze werkinge tot zeven en dertig malen in de diepste stilzwijgendheid herhaald. En zoo ontvingen die moordenaars, in ziedende olie levende verbrand, de rechtveerdige straffe hunner talrijke misdaden.

Na deze heldendaad ging de meid voorzichtig, voorzichtig haren heere roepen en vertelde hem alles wat er gebeurd was. Daar Naas verbaasd en verbluft stond te kijken sprak zij hem zegepralend toe: ‘Ziet gij wel, mijnheer, dat ik gelijk hadde, en dat het moordenaars waren!’

De wet wierd verwittigd en bleef binnen den huize verborgen, om te zien wat de verkleede olieslager ging aanvangen.

Als het twaalve sloeg, schoof de man omzichtig de venster zijner slaapkamer op, en smeet een... twee... drie... steentjes buitenwaard naar de tonnen; maar niemand

en roerde noch en poerde. Twee, driemaal deed hij het zelfste, maar omdat er geene levende ziele te voorschijn en kwam, wierd hij schrikkelijk benauwd. In eenen oogpink waren zijne slaaplakens thoope gebonden, hij naar beneden gegletst, en weg te wege; maar hij viel in de handen van de wet, wierd gebonden en vastgeleid.

‘Ja, ja, ik heb het altijd gezeid dat het moordenaars waren’, juichte Fijntje, en 't huppelde van blijdschap. Het wierd door iedereen geloofd om zijne zorge en om zijne getrouwigheid.

Weinigen tijd daarna wierd de hoofdman levende verbrand, tot straffe van zijne euveldaden.

‘Turksche Terwe’ wierd ten gronde toe vernield. Al het goud en de rijkdommen, op groote wagens geladen, wierden naar het dorp gevoerd en alle man aan wien men iets gestolen had mochte zijn goed wederhalen; maar daar bleven noch vele kostbaarheden die niemand en kwam wedervragen.

De weduwe van Pier-Jan kreeg er een goed deel af, en Fijntje, de nooitvolloofde meid, wierd er naar verdiensten rijkelijk mede beloond.

Dit verhaal wierd mij, bijkans van woorde te woorde, van eene vlaamsche vrouwe verteld.

L.D.C.

Hallelujah

RECHTE neerwaards,
ongelenigd,
valt de sneeuw; die,
  blij noch blank,
moze maakt en
moze menigt,
straten verre en
  uren lang.

Koud is 't, schoon de
dagen langen;
en de bijstere
wolkenlucht
houdt den mensch bij
't vier gevangen,
daar hij schaars de
vlagen vlucht.

Zal dan nooit meer,
moegeknezen,
vrij mijn hert van
kommer zijn?
Zal 't dan nooit meer
uitgebezen,
zal 't dan nooit meer
zommer zijn?

Zonnekrachten,
brandt en bluistert;
breekt de ketenen,
schendt het graf,
daar ik zitte en,
weggeduisterd,
wachte, och arme, uw
stralen af!

Kan 't niet helpen?
Wil noch zal men
immer luisteren
naar mijn stem?
'Hallelujah!'
hoore ik galmen:
'Christus rees, rijst
meê met Hem!'

Te Kortrijk, op den 9sten in lentem. 1891.

GUIDO GEZELLE

Vlanderen

't **W**ARE lang om verhalen wat er al over den oorsprong van 't woord *Vlanderen* geschreven en gedrukt wierd; tot hiertoe meenden wij dat het verre waarschijnlijkst was de naamreden van het woord te zoeken in *vla*, *vlade*, *vlae*, *vlande* geworden, en vandaar in 't meervoud *Vlanderen.* Men bleef aleventwel staan met den name *Vlaming*, die zijnen uitleg bleef eischen.

***

Vlanderen is de derde naamval meervoud van *vland.

Om er met zekerheid over te oordeelen moet gij weten dat de Oudgermaansche eigennamen doorgaans in den derden naamval staan en dan de volgende verbuigingen overloopen.

In 't Oudhoogduitsch vinden wij als meervoudige naamvallen van *lamb:*

N. Lembir,
G. lembiro,
D. *lembirum*,
A. lembir.

De volgende naamw., worden in hun meervoud lijk *lamb*, verbogen: *kalb*, *huon*, *rind*, *li*, *rîs*, *blat.*

't Bestaan ook voorbeelden dier verbuiging in 't Oudfriesch:

N. Clâther, Oudfr. kleederen.
G. clâthra,
D. *Clâtrum*,

en 't Oudsassensch:

G. hônerô, eierô.

Van daar in 't Midddelnederlandsch:

N. Kinder,
G. kindere,
D. kinderen,
A. kinder.

Men vindt nog lijk *kinder: berder*, *doeker*, *gater*, *houter*, *cruder*, *riser*, *telgher*, *wichter*, enz.

Past *Vlanderen*, niet heel nauwkeurig op den 3^{en} naamw. meerv. *kinderen?*

***

't Woord *Vlam* bestaat.

Loquela (n° 10 Sporkel 1890) heeft het w. *vlamvol* aangeteekend, te Isenberghe en te Lichtervelde gezant.

Een glas kan *vlamvol*, vliemvol, vlamende vol water staan.

Vlam heeft dus de bediedenis van effen, vlak.

Vlam staat ook in het *Haspengouwsch Idioticon*, onlangs leden verschenen.

Rutten heeft het woord *vlamkoek* aangeteekend, dat ovenkoek te bedieden heeft, en de weersplete is van 't dietsch fransch woord *flamiche:* licht broodtje, soort van gebak.

Flamiche bestaat uit *fla* en *miche. Miche* beteekent wegge, kleen wittebrood, en *fla* zal wel het fransch woord *flan* zijn, dat in de samenstelling zijn *n* voor de *m* van miche verloren heeft.

Lijk *vlamkoek* uit *vlam* en *koek* bestaat, twee deelen die om zeggens het zelfste beteekenen, zoo is ook *flamiche* uit *flan* en *miche* van omtrent de zelfste bediedenis, samengesteld.

't Fransch woord *flan*, wordt door Kluge van *Fladen*, door *Loquela* van vlade afgeleid: maar als men rekent dat de fransche *n* van *m* herkomstig is, kan men gemakkelijk gissen dat *flan* niets anders en is dan ons dietsch woord *vlam.*

Aangezien *vlamkoek* samengesteld is uit twee woorden, waarvan het tweede strekt tot beteren uitleg van het eerste lijk in de samengestelde woorden, *damhert*, *muilezel*, *walvisch*, *meekrap*, enz., kunnen wij gemakkelijk de boteekenis van *vlam* bepalen. *Vlam* bediedt lijk *vlade: placenta*, *libum*, *koek*, *pannekoek*, *platte koek.*

Vlade wordt gebruikt voor eenen effenen, platten koek, maar ook voor eene vlakke uitgestrektheid gronds, voor *blekland*, gelijk men zegt rond Oostende, dat vroeger blank van het 't water zal gestaan hebben. Dat woord is in dien zin bewaard in *vladsele*, mitsgaders in den *vlae-*

busch, naam van eene hofstede vroeger den eigendom der abdij van Ter Doest.

Waarom zou *vlam*, daarin ook, niet overeen komen met *vlade*?

Vlam, beteekent dus 1° plat, 2° platten koek, 3° uitgestrekheid platten grond.

Welke is de afleiding van *vlam*?

Wij en hebben niets gevonden. De spraakwetenschap en is ook niet voldoende voor den uitleg van *vlade:* de spraakgeleerden brengen *vlade* in de Indogermaansche familie der woorden die met *plat* verwant zijn, en geven geen nauwkeurig bescheed, geene wetenschappelijke ontstukking van het woord.

***

Wordt de naam, *Vlaming*, nu niet duidelijk?

Lijk de Moeringen, *les Morins*, aan de moeren hunnen naam ontleend hebben, zouden Vlamingen aan den effenen, platten grond, dien zij eerst rond Brugge bewoonden, en waar zij als Friesen en Saksen aangeland, of als Franken binnengedrongen waren, zouden zij, vragen wij, aan de *vlam-en* hunnen naam niet schuldig zijn?

***

Welke is nu de oorsprong van **vland*, 3e naamw. meerv. *Vlanderen*?

**Vland* bestaat uit het woord *vlam* en den *suffix d*, die hier het Indogermaansch achtervoegsel *to*, *ta* vertegenwoordigt. Germaansche voorbeelden: Oudhoogd. *mor-d*, Got. *skan-da*, Oudhoogd. *pro-d*, broê enz.

'*-md-* wurde *-nd-*' zegt Brugmann in zijnen *Grundriss der Vergleichende Grammatik der Indogermanischen Sprachen.* Die stafwissel wordt in 't Germaansch gevonden.

Aldus hebben wij Got. *skanda* nevens *skaman*, beschaamd zijn; Oudh. *rant* van den wortel *rem* nevens angels. *rîma*, rand; Got. *hund*, honderd nevens het Litanisch *szimtas;* Oudijsl, *sund*, het zwemmen, nevens *zwemmen*, enz.

Krachtens de zelfste verwandeling *md = nd* hebben wij *vland* van *vlam-d.*

***

't Is *Loquela* die 't woord *vlam* ontdekt heeft; 't is *Loquela* die *vland* van *vlam* heeft afgeleid en hiermede heeft zij eenen regel van klankverwisseling toegepast, dien de duitsche taalgeleerdheid ook van heuren kant had waargenomen.

't Woord *vlamkoek*, dat wij in 't Idioticon van Rutten lazen, kwam den uitleg van *Loquela* bevestigen, die ten anderen met al regels van de germaansche taalgeleerdheid overeenkomt.

J. SEGHERS

Ten uitewaardsgange

DE boomen zien zwart van de zwellende botten:
o zonne, wanneer zal uw' macht, onbevaan,
weêr 't springende blad en de banden ontknotten,
waarin 't twee drie maanden heeft muurvast gestaan?
Staat achter, o nijdig geweld van den winter,
houdt af uwe vuist: in de botten begint er
weêr vreugdiger pulsslag en leven te slaan!

De boomen ontwekken, zij zidd'ren, zij beven,
zij striemen door 't blauwe geluchte, onbekleed,
doch staan, en bewust schier en blij dat zij leven;
lijk machtige reuzen, ten strijde bereed.
Staat achter, o nijdig geweld van den winter,
uw rijk heeft een einde: in de boomen begint er
weêr hope te rijzen, weêr hulpe aan ons leed!

De boomen zien zwart en hun' dreigende schachten
staan veerdig en vrij, als de spere in de vuist
des ridders, het kampwoord ‘ten storme!’ te wachten:
het klinke, en daar loopen zij henengedruischt!
Staat achter, o nijdig geweld van den winter:
de boomen slaan uit, en zoo zaan herbegint er
weêr meidag gevierd te zijn. - Wreede, verhuist!

Te Moorseele, op den 25sten in kortem. 1891.

GUIDO GEZELLE

Over Mikroben of Levelingen

KOCH'S uitvindinge tegen tere en teerziekten heeft in de laatste tijden geheel de wereld in rep en roere doen komen. Alle verstandige lieden, lezers van Biekorf, weetgierige snuisteraars in nieuws- en andere bladen, weten daar ongetwijfeld tegenwoordig meer als genoeg van, en zij en begeren niet daarmeê verder lastig gevallen te worden.

Dat en ben ik eigentlijk ook van zinne niet van te doen, en ik ben ten anderen te stijf verveerd voor de geduchte heeren keurlieden van het berek van Biekorf, om het te durven aangaan met geheel versletene ware voor hunnen toog te komen.

Maar op Koch peizende, en op zijn geneesmiddel, viel 't mij in dat de lezers misschien niet en zouden kwaad zijn van nadere kennisse te maken met die kleene wezentjes, oorzake van tere en andere besmettende ziekten, die zoo eene geweldige en vreezelijke rolle spelen in de levende wereld, 't is te zeggen met de *mikroben* ofte de *levelingen.*

Over die levelingen, hunnen aard, hunne kenmerken, hunne werkinge enz., willen wij tegenwoordig eenige bladtjes schrijven.

't En is van vandage niet dat de mensch op het gedacht gekomen is dat de oorzake van besmettelijke ziekten in levende wezens te zoeken is, en 'k en wete niet beter of een geleerde pater Jesuiet heeft, van in de jaren zestien honderd, de meeninge uitgesproken dat de cholera door kleene diertjes veroorzaakt wierd. Hij beweerde zelfs met zijn vergrootglas die diertjes in het bloed van cholerazieken gezien te hebben. Dat het hem in dien tijde met zijne vergrootglazen onmogelijk was den leveling van de cholera, die later door Koch gevonden wierd, te ontdekken en behoore ik wel niet nader uiteen te doen. Hij zal zeker tot dan toe nog onbekende deelkes van het bloed, of ievers eene toevallige mengelhoopkens in het bloed, ontwaard hebben.

Het is, als ik niet en misse, de zelfste pater, bij name Anastaas Kircher, die de verrottinge onder al heure ge-

daanten - en hij rekende onder verrottinge niet alleenlijk 't gene wij daar nu door verstaan, maar ook vele besmettelijke ziekten, zoo namentlijk de rotte koortsen of typhus, de cholera, de peste, misschien ook de pokken - die de verrottinge aanzag als het werk van kleene levende diertjes.

Der heeft naderhand vele en lange her- end- wederher gezaagd geweest over die doenwijze: de eene zoeker was voor de diertjes de andere tegen.

Later kwam eene nieuwe zake, nauw betrek hebbende met onze levelingen, te berde, ik wille spreken van de zelfteling, of *'generatio spontanea'*

Eene van de ijverigste voorstaanders van die leeringe was pastor Needham, een begaafde en vernuftige katholijke priester uit Londen. De vermaarde Buffon en vele andere geleerden stonden hem bij en keerden hunnen kant voor zijne gedachten.

Zijn bekwaamste en geleerdste tegenstander was de Italiaansche priester Spallanzanli, 'een der ervarenste natuurkundigen aller tijden,' zegt een protestantsche leermeester der geneeskunde, van hem sprekende.

De eerste houden staande dat krieldiertjes en andere, bij der blooter ooge onzichtbare, kiemkes van 's zelfs ontstaan, daar waar er van te vooren maar doode stoffe en was.

De andere beweerden dat die levende wezens voortkomen van andere levende wezens, die, om zeggens altijd, onder de gedaante van stof allenthenen in de lucht zweven, en, langs alle kanten nederzinkende, daar tot groeite en wasdom komen, waar zij voldoende voedsel, vocht en warmte vinden.

Die strijd tusschen die tegenoverstaande meeningen bleef hardnekkig en lange duren; veel werkers wrochten voor, noch meer en sterkere tegen.

Fr. Schultze uit Berlijn, Schwann, leermeerster, eerst ter hoogschoole van Leuven, later te Luik, en Cagniard-Latour, een franschman, bewezen eerst, bezonders voor 't gene aangaat het gisten van den wijngeest ofte al cohol, dat de zelfteling geen reden van bestaan en had.

Pasteur heeft later die zake in handen genomen en zoo klaar en duidelijk de valschheid der leere van de zelfteling doen blijken, dat men ze voor goed als begraven mag aanzien.

't En duurde ook niet lange of een der tegenwoordig best gekende levelingen, de stokkeling der kole - *bacillus anthracis* - was gevonden.

Van toen af wierd men van lang zoo meer in dien zin te werken, eerst en meest in Vrankrijk, waar Pasteur, de groote meester, zijne belangrijke en wonder vruchtbare proefnemingen in gang had.

De gewichtigste vooruitgang nochtans, voor het ontdekken, 't onderzoeken en 't kennen der levelingen wierd bewrocht door Koch, als hij zijn buitengewoon merkweerdig werk, ‘over de besmettelijke wondziekten’ in het licht gaf.

De leeringe wegens de levelingen is sedert dien in eenen ongeloovelijk korten tijd met reuzenstappen vooruitgeloopen; de wetenschap wegens de levelingen is bewrocht en doorgrond geweest van meesters en leerlingen, geheel de wereld door; vele nieuwe zulke wezens zijn ontdekt, vele onbekende en onvoorziene zaken, daarmeê betrek hebbende, in den klaren gebracht; maar wij moeten er om der waarheidwillen bijvoegen, die snelle voortgang en de zekerheid in het werk en zijn maar mogelijk geworden door de groote helderheid, die op nog ongekende banen door den nauwkeurigen en bewonderensweerdig vlijtigen arbeider Koch op die zake gebracht, en in zijne bovengemelde uitgave geboekt wierd.

(*Vervolgt*).

Mingelmaren

OP den 3den in Oostermaand 't jaar 1477, kwam te Delft in Holland de eerste *Vlaamsche* bijbel uit. Het was de eerste boek, die uit de eerste drukkerij kwam, welke in die stad opgericht wierd. (Uit den duikalmanach van het drukkersambacht in Frankrijk).

De plaatsname Donk in West-Vlanderen

ZALIGER De Bo drukte in R. de H. (1874 bldz. 271-272), eenen opstel over Donk, en hij gaf den uitleg van het woord; over zijne beteekenisse en is men in 't geheele niet 's eens. Nochtans, volgens dezen opstel en zou Donk in onze streke als plaatsname niet gekend zijn, 't en zij in den wijk Zeldonck te Oedelem, die dan nog op de grenzen van Oost-Vlanderen ligt.

Dat Donk nochtans eertijds bij de West-Vlamingen wel gekend was, blijkt uit de volgende plaatsnamen, die bijna al, op twee uitzonderingen na, nog door het volk genoemd en aangewezen worden; zoo hebben wij: 't goed ter Doncke, dat te Aerseele ligt.

Zeldonck	wijk te Beernem
Donk	wijk te Caeskerke
Zeldonk	wijk te Oedelem (door De Bo aangehaald)
Zeldonck	wijk te St-Jooris (bij Brugge)
Donk	wijk te Sysseele.
Langedonk, (of ook)	Langendonk te Lendelede.
Den Donck	eene hofsteê te Nieuwkerke
Vriesendock	eene hofsteê te Lisseweghe
De Zeldonckmeulen	eene hofsteê te St-Jooris (bij Brugge)
De Zeldonckstrate	eene hofsteê te St-Jooris (bij Brugge)
Donkmeulen	eene hofsteê te Sysseele

Werdonk, eertijds eene heerlijkheid, nu een hofstedeke, te Lendelede.

Het Donkstuk, eene brokke land te Cortemarck.

Wellicht moeten er nog plaatsnamen in onze gouwe geweest zijn, die met het woord Donk gemaakt waren, maar met het vervallen en herbouwen eener hofsteê, met het afbreken van eene herberge of van eenen molen, met het veranderen van eenen eigenaar of het verhuizen van den pachter, veranderen de namen of geraken ze uit den zeg, en zij slijten weg gelijk het met vele oordnamen 't geval is.

A. VERWAETERMEULEN

IN 't jaar 1851, heeft de vermaarde oudheidskundige Heer de Rossi eene allerschoonste muurschildering ontdekt die Onze-Lieve-Vrouwe voorstelde, met het kindeke Jesus op hare knieën.

Die schilderinge wierd gevonden in het kerkhof van s'Priscilla. Nieuwe ontdekkingen die onlangs gedaan wierden hebben den Heer de Rossi toegelaten met zekerheid den ouderdom dier schilderij te bepalen. Zij moet toebehooren tot het begin der tweede eeuwe of misschien nog tot vroegere tijden. Hoogst waarschijnlijk wierd zij geschilderd tusschen het jaar 97 en het het jaar 117 onzer tijdrekeninge.

De schijngeleerden zijnder wel mede die zeggen dat de H. Kerke in de eerste eeuwen geene beelden van heiligen en bezat. Zij zijn dus ook mis die beweerden dat de eerste beeldtenissen van O.L.V. maar gemaakt en wierden achter de kerkvergaderinge van Ephesen in 't jaar 431!

IN den of het *Jahrbuch der Görresgesellschaft*, 1890, bl. 717, staat er een schrijvens van *Leeraar Jostes*, *te Vrijburg*, *in Zwitserland*, wegens een Haagsch handschrift van *Gerhard Zerbolt van Zutphen*, die, gelijk *Thomas* Hamerken, bijgenaamd *a Kempis*, een van de *Fratres communis vitae* was, en een voortreffelijke Godsgeleerde; hij stierf op den 4den in kerstmaand 1392, te Deventer.

Die Gerhard vertaalde *de libris teutonicalibus*, van 't lezen ‘dietscher boucken’, en daarin zegt hij, onder andere het volgende:

‘Hugo de sancto Victore leert in sinen boucken van den ghebede, dat ghewarich ghebedt gheleghen es in begherten ende innicheiden des herten ende niet in den woerden die wi lesen van buten. Die ghebeden dan, die den mensche alremeest verwecken tot innicheiden ende devocien ende helighen bernenden begherten, die siin den menschen alre nuts ende oerburlics ghelesen.....

Jeronimus spreect, det die ackermanne in den lande van Bethleem bi harer ploug allerluya pleghen te singhene ende die mayers die salmen ende die arbeeders in den wiingaert yet goets vander heiligher scriift.’

Dit stuk vlaamsch, of liever Dietsch, van de jaren 1300, zendt ons Professor *Paul Alberdingk-Thijm* van Leuven, niet twijfelende of elke lezer van *Biekorf* zal 't gemakkelijk verstaan.

Heeren opstellers van ‘Biekorf!’

MIJ dunkt dat wij, West-Vlamingen, niet al te trotsch en mogen zijn omdat wij het aloude woord Haren (Biekorf, 1891, bl. 4) bewaard hebben, immers wij en zijn alleene niet.

Hier in ons gemeente woont een broeder, geboortig van Munster-Bilsen, (Limburg), die het woord zeer wel kent, benevens *haar-hamer* en een ander woord welk waarschijnlijk in West-Vlanderen onbekend is, te weten: haarbol, d.i. een aambeeldje of handaambeeld, waarop de pikke of de zeisen ligt om geboot of gehaard te worden.

En zoo is 't, lijk meester Gezelle zoo wel bemerkt in zijne aanteekeningen op Hiawatha, dat menig woord aanzien als westvlaamsch, nader onderzocht, waarlijk den algemeenen taalschat blijkt toe te behooren. Jammer maar dat men in alle gouwen zoo ijverige naspeurders niet en vindt gelijk ten onzent.

Uw ootmoedige dienaarin X^{to},
C.D.

[Nummer 8]

Eene Reliquie van het Heilig Bloed te Brugge, in de jaren 1056-1066.

IEDEREEN in Vlaanderen weet dat het Heilig Bloed van O.H. Jezus-Christus tot Brugge toekwam in het jaar 1148; deze kostbare schat was de loon der heldendaden van onzen graaf Diederik van Elzaten, voor de verdediging van het graf des Zaligmakers.

Hetgene min bekend staat, 't is dat er, omtrent ééne eeuw vroeger, reeds eene andere Reliquie van het Heilig Bloed te Brugge vereerd geweest had, op eenige stappen van de plaats waar de onschatbare pand onzer verlossing nu nog rustende is.

Wij zullen in het korte de geschiedenis dezer *eerste Reliquie van het Heilig Bloed* te kennen geven, en er eenige bijzonderheden bijvoegen over de abdij van Weingarten waar zij nu nog dagelijks door menige bedevaarders bezocht en door eenen jaarlijkschen en, ja, wonderen *Ommegang* vereerd wordt.

***

Den eersten keer dat ik iets vernomen heb wegens reliquien van het Heilig Bloed die elders nog dan te Brugge bestonden, 't is bij het lezen van het *Passieboeksken* van Eerw. Pater Victor de Buck. Daar vond ik immers: ‘Te Brugge in Vlaanderen, te Mantua in Italiën en ten Heiligen Berg in Beijeren toont men van O. Zaligmakers bloed[(1)].’ Later, in het Collegie van Brugge, vertelde onze geleerde vriend M. James Weale, dat er hier, reeds in de XIe eeuw, eene Reliquie van het Heilig Bloed in de kapel der graven van Vlaanderen moest geweest hebben. Hoe wij daarover verwonderd stonden en moet niet gezeid zijn!

Dat alles was meer of min vervlogen toen wij, in Juni 1890, eenen brief lazen, uit den *Univers* van Parijs in de belgische gazetten overgedrukt, wegens den 800sten verjaardag van het Heilig Bloed te Weingarten, in Wurtemberg[(2)]. 't Is alzoo dat wij vernamen dat de tegenwoordige Reliquie van Weingarten aan onzen graaf Boudewijn van Rijsel toebehoord had, en dat wij, met den Proost van het Edele Broederschap van het Heilig Bloed te Brugge, besloten eene bedevaart te doen tot dezen onschatbaren pand, die in Duitschland eenen gedurigen toeloop van volk verwekt en met de treffendste godsdienstige plechtigheden vereerd wordt.

***

Bij onze terugkomst van Oberammergau zijn wij naar Weingarten gegaan, langs de Boden-See, meer gekend onder den naam van het meer van Constanz. Van Friedrichshaven naar Ravensburg zijn er 20 kilometers ijzerweg; en van Ravensburg loopt er, in 10 min., een tram naar Weingarten.

(1) Passieboeksken.... enz., door Victor de Buck, Brussel, 1851, bl. 210. De geleerde Bollandist voegt erbij: “dit van Brugge verkreeg de Heilige Lodewijk van den Keizer van Konstantinopelen en schonk het aan den Graaf van Vlaanderen.... enz.” In de derde uitgave van dit zelfde werk (bij Beyaert-Storie, Brugge 1884), staat er dat Diederik van Elzaten het Heilig Bloed verkreeg van den Keizer. Men weet nogtans dat onze graaf die Reliquie ontving van den Bischop van Jerusalem.

(2) 't Is waarschijnlijk de Reliquie van Weingarten die vermeld wordt als bestaande ‘ten Heiligen Berg in Beieren.’

Al afstappen hoorden wij uit eene halve dozijne kindermonden den herhaalden vreugdekreet, '*grüsz Gott*, *grüsz Gott!*' dien de voorbijgangers ons dikwijls in den Tyrol toegestierd hadden, maar die nu als *welkom* in de ooren klonk der christelijke ouders van een talrijk huisgezin. Daar ter streke nogtans zijn er vele protestanten; maar het godvruchtig gebruik der voorvaders blijft algemeen in eere, bij alle standen der bevolking.

Weingarten ligt op den Maartensberg, waar de hooge torens zijner kerk en de uitgestrekte gebouwen zijner Abdij een blijvend bewijs zijn van de macht en van den pracht dezer aloude Benediktiner stichting.

Ons eerste bezoek was tot het Heilig Bloed. Het berust in het achtergedeelte der *mensa* van eenen rijken autaar, onder den koepel der kerk. Met eenige andere bedevaarders gingen wij de kostbare Reliquie vereeren, en men liet ons toe ze in het bijzonder te onderzoeken. Hadden wij toen het gedacht moeten hebben van onze bedevaart te beschrijven, wij zouden alles met meer nauwkeurigheid nagespeurd hebben. Wij mogen in alle geval getuigen dat de overblijfsels van het Heilig Bloed des Heeren te Weingarten in een dik maar doorschijnend kristaal bewaard zijn. In dat kristaal, dat maar één stuk uit en maakt, is er eene opening geboord, en, zonder zulks als zeker te willen bevestigen, schijnt het ons dat deze holte omtrent drie centimeters lang en ongeveer drie millimeters diep zijn moet. Het Heilig Bloed, dat er ingesloten en ingezegeld is, ziet er zwartachtig uit. Het wierd in dat kristaal geplaatst ten jare 1735, door den Abt Alfons Jobst, en het kristaal zelve miek het middendeel uit van eenen prachtigen fierter, geheel in goud, en bezet met 26 rubinen, 15 saphiren, 37 smaragden, 3 amethysten, 1 hyacinthus en 110 diamanten[1]. Deze fierter had de weerde van eene ware fortuin. Hij was het nauwkeurig namaaksel van den alouden fierter in Romaanschen trant,

(1) Deze en meest al onze andere bijzonderheden komen uit het wonderschoon boekje van Eerw. Heer Antoon Busl, pastoor te Ravendorf. '*Die ehemalige Benediktiner-Abtei Weingarten*,' gedrukt te Ravensburg, in 1890.

van het jaar 1200, die op verre na zoo kostelijk niet en was, en waarvan het kristallijnen gedeelte ook in 1735 afgekeurd en om die reden verbrijzeld wierd.

Eilaas, in het jaar 1803, wierd dit prachtig kunstwerk medegenomen door den prins van Oranje-Nassau, zonder dat men wete waar het belonden is. Gelukkiglijk liet de vorstelijke roover de Reliquie zelve tot Weingarten; hij deed zelfs eenen fierter maken, geheel en gansch volgens den leest van den ouden, maar in verguld koper, om het Heilig Bloed erin te bewaren en te vereeren.

***

Maar in welke omstandigheden en wanneer is het Heilig Bloed te Weingarten aangekomen?

Volgens de aloude oorkonden van Weingarten, die daarin ééns zijn met deze van Mantua, zou Longinus, die de zijde van den gekruisten Zaligmaker met zijne lans doorboorde, op dien zelfden oogenblik, door een wonderwerk van Gods genade, geloovig geworden zijn. Hij zou aanstonds het bloed dat, met water gemengeld, uit de wonde van Jesus liep, in een looden vat gevangen en het voortaan met de diepste godvruchtigheid bewaard en vereerd hebben; na het scheiden der Apostelen zou hij naar Mantua gegaan zijn, in Noord-Italiën, waar hij het geloof verkondigde en aan vele heidenen het heilig Doopsel toediende.

Doch, vreezende dat het dierbaar Bloed, na zijne dood, door de vijanden van het Evangelie zou kunnen onteerd worden, besloot hij zijnen schat in den schoot der aarde te verbergen, en hij deed het inderdaad, te Mantua, waar hij korts nadien de marteldood gestorven is.

Wat er ook zijn moge wegens dit verhaal (ziet bij de Bollandisten, den 15sten Maart), haasten wij ons te doen opmerken dat de eeredienst die aan het Heilig Bloed van Weingarten bewezen wordt, niet gesteund en is op de tot hiertoe beschrevene gebeurtenissen, maar op de mirakels die bij de terugvinding van het Heilig Bloed geschiedden, en op de goedkeuring van twee heilige Pauzen, den Heiligen Leo III en den Heiligen Leo IX die

de zake ten gronde onderzochten en de gemelde Reliquie ter vereering lieten uitstellen.

Verhalen wij hoe en wanneer die wondere gebeurtenissen plaats grepen.

***

Oude en geleerde schrijvers, die de Eerw. Heer Busl aanhaalt, en die wij zelve gelezen hebben[1], getuigen dat men in het jaar 804, te Mantua, in den grond een looden vat gevonden heeft met het opschrift '*Sanguis Christi*', *bloed van Christus.* De echtheid van dezen schat wierd door wondere daadzaken bewezen, en het nieuws verspreidde weldra zoo verre dat het aan de ooren kwam van Keizer Karel-den-Grooten. Op het aandringen van dezen vorst, ging Paus Leo III naar Mantua, deed een grondig onderzoek over gansch die zaak, verklaarde de echtheid der voorgevallene wonderdaden en bij gevolg ook deze der Heilig Bloedreliquie. Daarna ging hij zelf alles vermelden naar den keizer, die toen, rond Kerstdag, tot Crecy bij Reyms verblijvende was.

Ongelukkiglijk, en reeds vóór het einde dier zelfde eeuw, oordeelde men dat het noodig was nogmaals het Heilig Bloed te verbergen, en alzoo ontsnapte het aan het gevaar waaraan het, tijdens den inval der Hongaren, Noordmannen en andere barbaren in Italiën, zekerlijk zou blootgesteld geweest hebben.

Rond het midden der XIe eeuw bestond te Mantua de oude overlevering nog wegens het Heilig Bloed; doch niemand en wist waar de dierbare schat verborgen lag.

Maar de goddelijke voorzienigheid, die zoo wonderlijk is in al hare werken, liet toe dat een arme blinde man, een zekere Adalbero, dienen zou ter verheerlijking van de verlorene Reliquie. Adalbero wierd in een visioen, door Sint Andries, den Apostel, vermaand dat het Heilig Bloed in den hof van het gasthuis verdoken was; hij wierd belast zulks kenbaar te maken, met de belofte dat hij zou ziende worden indien hij gelukte den eeredienst der Reliquie te doen herinrichten.

(1) In de Monum. German. histor. Tom I.

Martialis, de toenmalige bisschop van Mantua, deed op de aangewezene plaats den grond doorgraven, en in de tegenwoordigheid van eene menigte geestelijken en geloovigen vond men een houten kistje met een marmeren fierter, waarin een looden vat stond met het Heilig Bloed. De Reliquie wierd naar de kerk van den Apostel Sint Andries overgebracht, en Adalbero wierd van zijne blindheid genezen. - Dit alles geschiedde in 1048.

***

Het volgende jaar, in de maand Februari, beklom Paus Leo IX den Heiligen Stoel. De keizer van Duitschland, Hendrik III, die het wonder nieuws vernomen had, verzocht den Paus daarover zijn gedacht te willen uitdrukken. Zijne Heiligheid Leo IX ging naar Mantua, en nadat hij alles onderzocht en de getuigen onderhoord had, bevestigde hij de waarheid der mirakelen die gebeurd waren en liet toe de gevondene Reliquie als het ware Bloed van Christus plechtiglijk te vereeren.

***

Men kan wel denken met welke vreugde deze uitspraak van den Paus van Rome onthaald wierd! Maar zoo veel te grooter was ook de droefheid, ja de verbittering der inwoners van Mantua, toen Leo IX zijn ontwerp te kennen gaf van het Heilig Bloed naar de hoofdstad der christene wereld over te brengen! Het schijnt zelfs dat de Mantuanen hen met gewapender hand daartegen zouden verzet hebben.

Later nogtans wierd er eene overeenkomst gesloten, en de Keizer, als scheidsrechter aanveerd, stelde voor de Reliquie tusschen Rome en Mantua te verdeelen. De inwoners van Mantua stemden daarin toe, en besloten zelfs het Heilig Bloed in drieën te verdeelen. Diensvolgens bleef het grootste deel te Mantua, en de twee andere vielen Keizer Hendrik III en Paus Leo IX te beurt.

Leo IX behandigde zijnen pand aan de kerke van Sint Jan van Lateranen waar hij nu nog bewaard wordt, doch weinig gekend is. Daarover misschien eenen anderen

keer, alsook over de Reliquie van Mantua: deze wierd in het jaar 1849 door oostenrijksche soldaten verdelgd; maar in hare plaats vereert men nu eene kleine Reliquie, in vroegere eeuwen van de groote H. Bloedreliquie afgescheiden ten voordeele van den edelen stam van Gonzaga, die ze over eenige jaren aan de Sint Andrieskerke heeft teruggeschonken.

***

Er blijft ons over de geschiedenis na te gaan van de Reliquie die Keizer Hendrik III, zijn leven lang, overal waar hij ging, bij hem bewaarde, en waarover hij op zijn sterfbed beschikte ten voordeele van Boudewijn van Rijsel, graaf van Vlaanderen.

Deze Boudewijn was een der machtigste vorsten van zijnen tijd. Tot twee maal toe voerde hij oorlog tegen den keizer, en de vrede en was nog niet gesloten toen Hendrik III, in de maand September 1056, te Bothfeld, ziek wierd, en daar, na zeven dagen, stierf, op 5den October.

Hendrik III had eenen zoon, die toen nog maar vijf jaar oud en was, en dien hij, reeds den 21 sten Juni 1054, te Aken, als koning had doen erkennen en kroonen. Wanneer hij zijn einde zag naderen, verstond de keizer dat dit kind de grootste moeielijkheden zou tegenkomen, en hij schikte alles ten beste mogelijk om zijne vijanden te bedaren en het bestier, dat in naam van zijnen jongen opvolger ging beginnen, te vergemakkelijken. Een der middels die hij daartoe in het werk stelde, schijnt hierin bestaan te hebben dat hij de Reliquie van het Heilig Bloed schonk aan zijnen geduchten tegenstrever Boudewijn V, graaf van Vlaanderen, als onderpand van rechtzinnige verzoening. Na 's keizers dood trachtte Paus Victor II alle ongeschillen te vereffenen, en gelukte allerbest in zijne onderhandelingen met Boudewijn V en Godfried van Lotharingen.

Wat er ook zijn moge nopens de beweegredens van Keizer Hendrik III, zeker is het althans dat hij de Reliquie van 't Heilig Bloed te dien tijde aan onzen vorst bestemde, en dat die schat naar Vlaanderen overgebracht wierd.

***

Iets dat min zeker is, maar dat ons als onbetwistbaar voorkomt, 't is dat het Heilig Bloed *naar Brugge* kwam. Hoe zou het anders kunnen geweest hebben? Was immers Brugge reeds toen de machtigste handelstad niet van het Noorden? (Zie Kervyn de Lettenhove, *Hist. de Flandre* I, *liv.* 4). Was zij de gewoonlijke verblijfplaats niet van het gravelijk hof? Ja, dit schijnt ons zonneklaar te vloeien uit de tegenwoordigheid tot Brugge van een aantal gebannen prinsen uit Engeland, die, onder Boudewijn, in onze stad eene schuilplaats kwamen zoeken. 't Is ten anderen met eenen dier prinsen, met Tostig, zoon van Godwin, dat Judith, eene der dochters van onzen graaf, in echt getreden is, rond het jaar 1052. - Onze graven hadden hun paleis op den Burg, bij Sint Donaas, en de Reliquie van het Heilig Bloed zal in hunne kapel met den grootsten eerbied bewaard geweest hebben.

***

Eene andere vraag die niet zonder belang is, ware van te weten of Judith het Heilig Bloed voor eenigen tijd zou naar Engeland overgebracht hebben? Het dunkt ons van neen. Eene geheel oude kronijke van Weingarten, die ik te 's Gravenhage heb doen uitschrijven, en waaruit vele der voorgaande bijzonderheden getrokken zijn, zegt dat Boudewijn de Reliquie behouden heeft tot het einde van zijn leven, en ze alsdan, door schikking van zijnen laatsten wil, met veel andere kostbare schatten aan Judith bestemd heeft. M.J. Weale is nogtans van een ander gedacht; hij schrijft mij dat Judith het Heilig Bloed in Vlaanderen wederbracht, na den veldslag bij York waar heur man Tostig in 1066 sneuvelde. Is deze bewering op oorkonden gesteund die wij niet en kennen, en die meer betrouwen verdienen als het handschrift van 's Gravenhage? *That is the question!*

Boudewijn V stierf te Rijsel, den 1sten september 1067. Judith is waarschijnlijk, na de dood van haren vader, naar Trier gegaan, waar Odo of Udo, een harer broeders, Aartsbisschop was. In alle geval wordt de kerkvoogd van Trier aangewezen als middelaar tusschen Judith en Welf IV,

tijdens de onderhandelingen voor haar tweede huwelijk; en 't is door deze gebeurtenis, die in 1071 voorgevallen is, dat de Reliquie van het Heilig Bloed naar Weingarten overgebracht wierd.

***

Het stamhuis der Welfen was Weingarten uit der mate genegen; om die oorzaak, en ook om haren kostbaren schat van het Bloed des Heeren aan verdere wisselvalligheden niet bloot te stellen, heeft Judith van Vlaanderen besloten hare Reliquie aan de Benediktinen dezer Abdij te overhandigen. De plechtige belofte van deze edelmoedige gifte te doen draagt de date van 31 Mei 1090, daags na O.H. Hemelvaart. De eigentlijke overhandiging van het Heilig Bloed, en greep nogtans maar plaats in 1094, eenige dagen vóór of na de dood van Judith, die gestorven is den 5den Maart van het zelfde jaar.

Met welken eerbied, met hoeveel betrouwen de heilige Reliquie te Weingarten sedert acht eeuwen bewaard is, dat staat geboekt in een aantal schriften en werken van alle slag: wij hebben daar het verhaal gelezen der wonderen die gebeurd zijn, der bezoeken van hooggeplaatste kerkvoogden en prinsen, der geestelijke gunsten door Pauzen en Bisschoppen toegestaan, - en ook, eilaas, het verhaal van de vlucht der kloosterlingen die tot acht maal toe hunnen kostelijken pand hebben moeten onttrekken aan de bedreigingen hunner vijanden, bijzonderlijk in de 16^{e} en 17^{e} eeuwen, tijdens de oorlogen die toen dikwijls Duitschland in rep en roer stelden.

***

En toch is het Heilig Bloed altijd naar Weingarten teruggekomen, en 't blijft er, spijts het afschaffen der Abdij in 1803, vereerd met de innigste godsvrucht en omgeven van de prachtigste kerkelijke geplogentheden.

De bijzonderste der feesten is sedert onheugelijke tijden de eigenaardige *Ommegang* die daar den naam draagt van '*Blutritt*': 't is eene wondere processie, waarin een aantal der aanwezigen te peerde rijden; de bijzonderste '*heiligbloedridder*' die het Heilig Bloed draagt, en is

niemand anders als de kapelaan die nevens de parochiale geestelijken belast is met den eeredienst der Reliquie. Hij zit te peerde, op eene rijkversierde zadel in roode pane en goud; en rondom hem, eertijds gelijk nu, is er eene eerewacht van vier ridders die hem met vanen in hunne hand vergezellen.

Deze *Ommegang* bestond ongetwijfeld reeds in het jaar 1490: dat staat vermeld in het brons van '*Osanna*', eene ontzaggelijke klok, van meer dan 2 meters doorsnede, die gegoten wierd tijdens den vierhonderdjarigen jubilé van Weingarten, en die in 1890 voor de achtste eeuwenfeest hare blijde toonen in de lucht deed weêrgalmen.

De 'Blutritt' gaat uit op den '*Blutfreitag*', dat is daags na O.H. Hemelvaart. Hij begint ten 6 uren 's morgens en duurt tot rond ten elven.

Vóór den franschen tijd (want Duitschland heeft er ook zijn deel van gekregen) was de stoet uitnemende prachtig. Ware legersdrommen kwamen van alle kanten naar Weingarten toegesneld. Zij bestonden meest uit ridders, in veelkleurige kleedij uitgedoscht, maar ook uit voetgangers die den optocht kwamen opluisteren. Steden en dorpen, ja zelfs bijzondere heeren, deden eenen oproep aan hun volk, en de vrijwilligers waren bij duizenden in getal. Eenige afdeelingen kwamen op met hoofdman en onderofficieren, muziek en zelfs veldpaters. Van daags te voren was Weingarten en het omliggende reeds geheel bezet. Andere afdeelingen snelden 's morgens toe, en honderden ridders, die op hun eigen kwamen, gingen ook mede in den stoet. De beschrijving van dien *Ommegang* in de verledene eeuw laat ons oordeelen dat hij een wonder vertoog zijn moest. Stippen wij eenige cijfers aan: in 1701 waren en 2400 heiligbloedridders; in 1720 waren er 4387; in 1726, 5045, en in 1753 telde men er 7055! De volgende jaren valt men wederom op vier duizend. - De ommegang wierd eenigen tijd afgeschaft, in den eersten helft dezer eeuw; maar sedert 1849 heeft hij wederom hernomen, doch met veel min pracht als eertijds.

Hij gaat uit daags na O.H. Hemelvaart en wordt door talrijke ridders vergezeld: verleden jaar, op 16sten mei,

waren er boven de 500! Veel voetgangers doen insgelijks den Ommegang door de dorpen en velden van den omtrek. De gewone toeloop bedraagt rond de 20,000 vreemdelingen; verleden jaar waren er boven de 50,000.

De priester die het Heilig Bloed draagt leest de Heilige Mis om 5 uren. De plechtigheid begint ten 6^{en}. Aan het hoofd van den stoet komen kruis en vanen, daarna eene biddende menigte, gevolgd van het stadsmuziek en van de zangers. Hierop volgt nog een draagkruis met standaarden, en eindelijk het Heilig Bloed, gedragen door den kapelaan te peerde, en omringd van zijne eerewacht. Achter het Heilig Bloed komen eene andere menigte bedevaarders, en de stoet wordt gesloten door verschillige honderden ‘heiligbloedridders’. - De Ommegang blijft vier keeren stil staan, en vier keeren ook wordt het Heilig Evangelie afgelezen en de zegen met het Heilig Bloed over de velden gegeven.

Rond ten elven is de Ommegang ten einde. De priesters, ten getalle van 30 tot 40, wachten den stoet af aan den ingang der kerk. Nogmaals wordt aan het volk eene benedictie gegeven; men trekt de kerk binnen en de Hoogmisse begint.

Na den laatsten plechtigen zegen met het Heilig Bloed kan iedereen in het bijzonder met de Reliquie gezegend worden: en 't is met deze eerbetuigingen dat de feest gesloten wordt.

***

Zal het nu wel iemand verwonderen dat Weingarten, die zoo vele doet tot verheffing van het Heilig Bloed, ook nog met eene dankbare genegenheid de gedachtenis bewaart van Judith van Vlaanderen? Hare stoffelijke overblijfsels, met deze van haren gemaal, rusten in eene krochte, t'einden den arm der kruiskerk, al den Noordkant. Jaarlijks op haren sterfdag en op dezen van hertog Welf IV, doet men voor hunner zielen laafnis een plechtig jaargetijde, en in die afgelegene streek van Duitschland, staat de naam van Vlaanderen, na acht eeuwen, nog bekend: en hij is er zonder ophouden vereerd in den persoon van ‘*Judith von Flandern*,’ de uitstekendste weldoenster der aloude Abdij van Weingarten.

H. ROMMEL

Over den Germaanschen tweeklank ai

HET Oudgermaansch bezat eenen tweeklank *ai*, beantwoordende aan de Indogermaansche tweeklanken *ai* en *oi*, Grieksch αι en οι, latijn *ae* en *oe*, *û.* Hier willen wij onderzoeken welke de opmerkelijkste veranderingen zijn, die deze tweeklank, in den loop der tijden en tot den huidigen dage, bij een groot gedeelte der Germaansche volkeren, ondergaan heeft. Eenige voorbeelden van gelijkaardige veranderingen in vreemde talen zullen hier of daar, tot opheldering van het gezegde, en ter vergelijkinge, aangehaald worden.

I. 1. Bij het uitbrengen der klinkers grijpen bewegingen der tonge plaats, in horizontale of kimrechte en in verticale of loodrechte richtinge. Met betrek tot de kimrechte richtinge, worden de klinkers onderscheiden in *innewaardsche* (door de Engelschen *back* en door de Duitschers *gutturale* genoemd), *uitewaardsche (front*, *palatale)* en *gemengde (mixed*, *gutturale-pallatale)*, naarvolgens dat zij uitgebracht worden met toenadering van het vorenste deel der tonge tot het hard gehemelte, of eindelijk met eene beweging der tonge die tusschen de twee voornoemde het midden houdt.

Met betrek tot de loodrechte richtinge, worden de innewaardsche, uitewaardsche en gemengde klinkers, volgens den minderen of meerderen graad der toenadering van de tonge tot het gehemelte, verdeeld in *hooge* (daarvoor zeggen de Engelschen *high*, de Duitschers *hoch*), *leege* (*low*, *niedrig*) en *middelbare* (*mid*, *mittel*).

Het onderstaande afbeeldsel dient om de zake aanschouwelijk te maken. Ik zette er de klanken in, die het meest noodig is aan te geven, om hetgene volgen zal verstaanbaar te maken. (Vergelijkt Eduard Sievers, Grundzüge der Phonetik, 3de uitgave).

	Innewaardsche	**Gemengde**	**Uitewaardsche**
Hooge			i
Middelbare	a	ə	e
Leege			ä

II. 2. In onzen tweeklank *ai*, hebben wij eenen innewaardschen middelbaren *a*-klank, gevolgd van eenen uitewaardschen hoogen *i*-klank. Het was te voorzien dat de kimrechte afstand, die tusschen *a* en *i*, zooals iedereen zien kan nog al groot is, alsook de mindere loodrechte afstand tusschen de twee leden van den tweeklank met den tijd zouden afnemen, of ook ten volle verdwijnen. Wat ook werkelijk geschied is. De toenadering dezer twee klanken kon in twee richtingen plaatse grijpen, ofwel van *i* tot *a* toe, ofwel van *a* tot *i* toe.

III. 3. In het Angelsassensch is de *i* door progressieve of vooruitwerkende inlijkinge der *a*, waarschijnlijk eerst tot *e* geworden, met vernietiging van den loodrechten afstand. Dit verwandelde *ai* in *ae.* Zoo was het ook dat de algemeen Grieksche αι in het Baeotische land als α□ gesproken wierd; en dat de oorspronkelijk latijnsche *ai*, eerst in de volkstale, later algemeen, in *ae* veranderde, om naderhand nog verder ontaard te worden. Zoo is het ook dat in menige streken van Duitschland de tweeklank, die *ai* en *ei* geschreven wordt, in de volkstale als *ae* te voorschijn komt.

Met verminderinge van den kimrechten afstand, zal in lateren tijd de uitewaardsche *e* veranderd zijn in de gemengde *ə.* Dit is de klank die gehoord wordt in de uitgaande lettergrepen der engelsche woorden *baker*, *beggar*, enz., en die nagenoeg eenluidend is met onze eind-*e* in *gave*, *bane*, enz. Met den tweeklank *aə* is het, volgens de engelsche en de buitenlandsche ‘Phonetikeren,’ dat de lange *a*, zooals zij voorkomt in *father*, *farther*, *alms*, enz., gesproken wordt. Hierbij nochtans gaat de *e* over tot een enkelen overgangsklank, zonder eigentlijk bepaalbare tongenstelling; en gelijk zij hedendaags wel eens door de *a* opgeslorpt wordt, zoo was zij in den voorangelsassenschen tijd volkomen verloren gegaan. Daaruit komt het dat het Angelsassensch eene *â* heeft om aan den Germaanschen tweeklank *ai* te beantwoorden; alzoo worden de oorspronkelijk Germaansche woordgedaanten *stainaz* - steen, *bainam* - been, in het Angsass. wedergegeven door *stân*, *bân.*

4. In het Oudfriesch, dat overigens met het Angelsassensch veel gemeens heeft, is de tweeklank *ai*, in zekere bepaalde gevallen, denzelfden weg ingegaan. Alzoo Oudfr. *klâth* - kleed uit *klaith.* Aan de Friezen hebben wij het Nederlansche *ladder*, Friesch *lâdra*, ontleend; waarnevens het regelmatig dietsche *leere - leedere* in het Westvlaamsch alleen in gebruik is.

5. Dezelfde overgang van *ai* tot *â* is in sommige hedendaagsche talen waar te nemen. In menige streken van het duitschsprekende land wordt de geschreven Oud- en Middelhoogduitsche tweeklank *ei* - Germaansch *ai*, weder als *ai* gesproken. Verder wordt het tweede bestanddeel onderdrukt, en *ai* wordt *â.* Dit is, onder andere, het geval in de Zwitsersche stad Schaffhausen, waar men *brât*, *fâl*, *lâd*, enz., zegt voor het hoogduitsche *breit*, *feil*, *leid*, enz. (Vgl. Heinrich Stickelberger, Lautlehre der lebenden Mundart der Stadt Schaffhausen).

Bij het ongeleerde volk in Engeland wordt de *î* (uitsprake *əi*) somtijds als *ai* gesproken, en gaat dan verder tot *â* over; zoo hoort men *lâf*, *wâz*, *bràdl* als uitsprake van de geschreven woorden *life*, *wise*, *bridle.* En ik zou moeten missen, of ik heb ook Belgen hunne *ei* en *ij*, in de streken waar deze laatste tot eenen tweeklank ontwikkeld is, als *â*, of zoo niet, toch als *ä* hooren uitspreken. Met *ä* verbeelde ik de engelsche *a* in *man*, *bad*, enz., die daaromtrent overeenkomt met de Westvlaamsche *e* in gesloten lettergrepen, bij voorbeeld in *men*, *bedde*, enz. Voor Brabant, getuigt 'Ons Volksleven,' 1ste jaar, bl. 45, dat daar de tweeklanken *ij* en *ei* veelal als *ai* en *a* voorkomen.

6. Uit de Angelsassensche *â - ai* heeft het tegenwoordig Engelsch, door het voegen eener lippenronding bij de gegeven tongstelling eene *ô* ontwikkeld. Eerst was 't eene min of meer opene *ô*, die later in geslotene *ô* overgegaan is. Hedendaags wordt zij, zooals door de gezaghebbendste 'Phonetikeren' erkend wordt, als tweeklank, te weten als *ou* uitgesproken. Zoo zijn de Angelsassensche vormen *stân* en *bân* nu *stone* en *bone* geworden. In het voorbijgaan weze bemerkt dat hierin de reden ligt waarom in zoo vele woorden eene engelsche *ô* (gesproken

ou, geschreven *o*, *oa*, *oe*, enz...) beantwoordt aan eene dietsche scherplange *e*, eene duitsche *ei*. - Voor de nauwkeurige uitsprake van dezen engelschen tweeklank, vgl. Aug. Western, Englische Lautlehre, bl. 22, waar ook het gedacht van anderen aangegeven wordt.

De friesche *â* uit *ai* wierd ook reeds oudtijds met eenen klank tusschen *a* en *o*, zoo iets als de westvlaamsche lange en gerekte *a* in *jaar*, *dagen*, gesproken. Nu is deze klank bij streken veranderd in *ou*, verder in *ua*, enz... (Theod. Siebs, Geschichte der Friesischen Sprache, in Grundriss der German. Philologie, Band I, bl. 734.

In het gebuurte van Schaffhausen, is de *â* uit *ai* < *ei* < *ai* insgelijks verwandeld in eene opene *ô*, die verder in den tweeklank *oa* overgaat, wat ook in het Beyersch en Oostenrijksch Duitsch het geval is.

Of er iets dergelijks in onze dietsche gouwspraken omgegaan is, en weet ik niet te zeggen.

ALFONS DASSONVILLE

(*Vervolgt*)

Mingelmaren

IN n° 3 van het loopende jaar wierd er het eene en het andere gezeid nopens '*Woordenboek der Nederlandsche Taal*' van heer leeraar de Vries.

Wij hebben de twee laatste afleveringen overloopen en bekennen met voldoeninge dat de eene, deze te weten die bewrocht wierd door de heeren Dr A. Buts en Dr J.W. Müller, al de woorden opneemt van De Bo's *Idioticon.*

De andere afleveringe die opgesteld wierd van Dr A. Kluyver, verdient voort al de bemerkingen die wij vroeger gedaan hebben.

SEDERT eenigen tijd is men bezig met de groote zale van ons oude brugsche stadhuis te herstellen.

Van deze weke, terwijl de werklieden een gat aan 't kappen waren onder de dakinge, om daar eenen anker te laten inzinken, kwamen zij op eenen grooten witten steen. Ongelukkiglijk waren er al eenige brokskens afgesprongen, eer zij gewaar wierden, dat de steen hoegenaamd aan de steenen van den muur niet en geleek.

Aanstonds wierden de meeste zorgen aangewend om te zien wat er voor den dag zou komen. En wat was het? eene steenen hoekbekleedinge, die, God weet van waar gekomen was en daar gediend had om een ankergat te stoppen.

Het is een waar meesterstuk, zoo fijn en zoo zuiver is het uitgewrocht. De grond is rood-oranje en daarop in verheven beeldwerk een prachtige griffoen, het is te zeggen het welgekende zinnebeeldig dier met leeuwenlichaam en arendsvleugelen. Al de uitstekende deelen er van zijn met het beste goud verguld, en alhoewel de steen daar misschien eeuwen lang in 't kalk gebleven is, zoude men zeggen dat hij maar gisteren verguld en wierd. Voor lieden die hen maar zelden met oudheid- of bouwkunde bezig en houden, zal het misschien noodig zijn te zeggen dat wij hier onder hoekbekleedinge die versiersels verstaan, die gebruikt wierden in de hoekverbindinge van kleene bogen, en die in het fransch '*écoinçon*' genoemd wordt.

Te Brugge wierd het laken eertijds met een teeken gelood waarop een griffoen stond. Is die steen misschien afkomstig van het een of het ander gebouw dat toebehoorde aan de lakenneringe?

AUG. VAN SPEYBROUCK

DE amerikaansche Edison heeft eene wondere uitvindinge gedaan met zijnen *Phonographe.* Alle dage hoort men nieuwe toepassingen van dat wonder ding.

Een overrijke americaander, Stephen Anderson, lag sedert zes maanden lam te bedde, noch hij en kon zijn laatsten wille op het papier niet stellen. Op het einde deed hij hem Edison's *Phonographe* brengen en hij zei zijnen laatsten wille luide op; daarna deed hij het wonder tuig toesluiten en toezegelen. Den 13sten in Lentemaand stierf hij en den 20sten wierd de *Phonographe* plechtiglijk voor al de erfgenamen geopend en allen hoorden en herkenden geheel wel de stemme van den overledene, die als 't ware zelve zijnen uitersten wille kenbaar miek. O die uitvinders!

DEN 16sten in Kortemaand van het jaar 1497, kwam te Venetië uit de boekdrukkerij van Alde Manuce, de eerste gedrukte grieksche Spraakkunste, opgesteld door broeder Urbaan Boliziano.

[Nummer 9]

Ter zee, *of* aan zee, *of* op zee?

T*ER zee* en *aan zee*, *ter* of *aan* deze of gene rivier, in samengestelde plaatsnamen, als *Heist-ter-Zee* en *Beveren-ter-Leie* of *Heist-aan-Zee* en *Beveren-aan-de-Leie*, *Beveren a/d Leie*, zijn zekerlik geen verkeerde taalformen. Zy zijn *goed* Vlaamsch, en *goed* algemeen Nederlandsch ook. Lijkwel, oud en oorspronkelik en *best* Nederlandsch of Vlaamsch en zijn deze taalformen niet. Van ouds en heeft men ze niet gebruikt. De oude Hollanders en Friesen, in de tyden toen men de tale nog zuiver hield, en kenden deze formen niet; en de oude Vlamingen denkelik even min. Van ouds en oorspronkelik is het: *op* zee: Katwijk-op-Zee, (Catwyck op See), en Katwijk-binnen, twee dorpen by Leiden in Holland, waarvan het eerste aan de Noordzee, het andere binnen de duinen, binnen in het land, tusschen de zee en de stad Leiden gelegen is. Maar heden ten dage schrijft en spreekt men in Holland anders niet als Katwijk-aan-Zee, Noordwijk-aan-Zee, Egmond-aan-Zee, in tegenstellinge met Katwijk-binnen, Noordwijk-binnen, Egmond-binnen. Zoo ook in Friesland: Makkum-op-Zee (Mackum op See), de volle oude naam

van een vlek in Friesland aan het Flie, in tegenstellinge met Makkum-op-de-Klei (op kleigrond), de naam van een gehucht by den dorpe Bosum in Baarderadeel, Friesland; en met Makkum-op-Zand (Mackum op Sandt), de oude naam van een dorp in West-Stellingwerf, Friesland, dat heden ten dage niet meer alzoo, maar met den oorspronkeliken name van Makkinga genoemd wordt.

Dit zelfde is van toepassinge by plaatsen die aan rivieren liggen, en die, in onderscheidinge van andere gelijknamige plaatsen, met die riviernamen genoemd worden; b.v. Krimpen-aan-den-IJssel en Krimpen-aan-de-Lek, twee dorpen in Zuid-Holland, beoosten Rotterdam; Alfen-aan-den-Rijn in Zuid-Holland en Alfen-aan-de-Maas in Gelderland. In oude geschriften en vindt men anders niet als Crimpen op den IJssel, Coeln opten Rine, enz.

Men wane niet dat de form *op* zee of *op* eene rivier een *Gallicisme* zoude zijn, een verbasterde taalform uit het Fransch overgenomen: Boulogne-*sur*-mer, Châlons-*sur*-Marne. Dit is niet alzoo. Maar de hedendaags geijkte algemeen Nederlandsche taalform *aan* zee of *aan* eene rivier (Katwijk-aan-Zee, Heist-aan-Zee, Krimpen-aan-den-IJssel, Beveren-aan-de-Leie), boude ik eerder voor een *Germanisme*, een verbasterde taalform uit het Hoogduitsch overgenomen: Cöln *am* Rhein = Keulen-aan-den-Rijn. Men zorge er echter voor by de riviernamen (niet by de zee), de lidwoorden niet achter wege te laten; het is niet: Beveren-op-Leie (even als in het Fransch Châlons-sur-Marne), veelmin nog Beveren-aan-Leie, maar Beveren-op-de-Leie, Beveren o/d Leie. In den form *ter* (Heist-ter-Zee, Beveren-ter-Leie) die ook geenszins afkeuring verdient, is het lidwoord reeds opgesloten.

JOHAN WINKLER.
Haarlem.

STEEKT uwe rechtere hand omhooge en zegt dat ik zegge: ‘Ik zwere...’ - ‘Mijnheere,’ zei Boerke Naes, ‘'k en hebbe nog nooit van mijn leven gezworen: ge gaat moeten om mijnen zeune zenden: - hij kan 't dat *wel*!’

Over Mikroben of Levelingen

DE levelingen, ook zwammen geheeten, (in het duitsch noemt men ze *Pilze*, in het fransch *Microörganismes* of *Microbes*) vervallen in drie groote ondergeslachten, te weten:

1) de spoutlevelingen of eenvoudig de levelingen, (duitsch *Spaltpilze*, fransch *Schizomycètes*);

2) de spruitlevelingen of gistelingen, (duitsch *Sprosspilze*), (zie prente X);

3) de schimmellevelingen of zwammelingen, (duitsch *Schimmelpilze*), (zie prente XI).

In deze bladtjes zullen wij ons bijzonderlijk bezig houden en willen wij nauwere kennis maken met de eigentlijke spoutlevelingen of kortaf met de levelingen.

De gistelingen, waaronder wij den leveling van het gisten van den wijngeest tellen, en de zwammelingen, die eenige huidziekten te wege brengen en oorzake zijn van 't gene wij de versche (*le muguet*) noemen, en hebben niet al te veel wetensweerdigs aan; wij zullen er dus zoo weinig mogelijk van zeggen, en alzoo tijd en plekke sparen voor het spreken van de 'LEVELINGEN'.

De levelingen behooren tot de kleenste, eenvoudigste tier- of plantgewassen[(1)]; zij bestaan uit *protoplasma* of oorstoffe, zijn eenvakkig of eenzellig; 't en is tot nu nog niet uitgewezen of die oorstof een haam, hulle of omkleedsel heeft ofte niet, maar 't is waarschijnlijk van ja. Dat de levelingen somtijds meerzellige plantjes schijnen komt hieruit dat zij dikwijls in hoopen blijven liggen achter hunne verdeelinge, en de wederzijdsche schikkinge en aaneenschakeling der afzonderlijke zellekes zou doen peizen dat er waarlijk levelingen zijn die uit meer als een zelle bestaan.

De levelingen worden gewoonlijk in drie oorijen of geslachten verdeeld:

1) De korrellingen (*cocci*, *micrococci*).
2) De stokkelingen (*bacilli*).
3) De schroevelingen (*spirilli*, *spirochaeti*).

(1) Vele, zoowel geleerde als ongeleerde menschen meenen dat de levelingen 'diertjes' zijn en dat zij tot het dierenrijk behooren; dat is mis: *mikroben* of levelingen zijn plantgewassen.

De korrellingen zijn ronde, korrel-, kogel- of eidanige levelingen.

Zij kunnen op verschillige wijzen geschikt of aaneengeschakeld zijn.

Alzoo zijn er die altijd op hun eigen bestaan en afzonderlijk van malkaar gezien worden, (zie prente I).

Eenige worden tweelingwijze of getwee'n opgemerkt; 't is meestendeels het geval voor den tweekorrelling van de longontsteking (*diploccoccus pneumoniae*), die boven aldien ook nog in eenen hof - gelijk de mane bij smoorachtig weêre - te zwemmen schijnt, (zie prente II).

Andere korrellingen komen in reken, als aaneengesnoerde perels voor; dat zijn de zoogenaamde reesemkorrellingen (*streptococci*), (zie prente III).

Nog andere liggen in hoopen, in de gedaante van krabben en trossen, en worden deswegen tros- of kluisterkorrellingen geheeten (*staphylococci*).

Den gewonen reesemkorrelling en den witten, gouden citroengeluwen kluisterkorrelling vindt men gewoonlijk daar waar dracht of etter (*pus*) ontstaat; dat zijn de dracht- of etterkorrellingen (*streptococcus pyogenes* en *staphylococcus pyogenes albus*, *aureus* en *citreus*).

De zevenooge en de rooze staan ook onder 't beheer dier korrellingen.

Sommige korrellingen blijven in regelmatige hoopen liggen achter hunne verdeeling; men zou zeggen dat 't opeengestapelde klampen of pakken zijn; men vindt er van dat slag in 's menschen mage; zij heeten kreeuwe- of vleeschelingen der mage (*sarcina ventriculi*), (zie prente IV).

De stokkelingen bestaan uit langwerpige stok- of stafgedaantige levelingen.

Onder de stokkelingen vinden wij eenige der best gekende en vermaardste levelingen; onder andere:

den stokkeling der kole (*bacillus anthracis*), (zie prente V-VI).

den stokkeling der tere (*bacillus tuberculosis*, (zie prente VII);

den stokkeling der typhuskoortsen (*bacillus typhi abdominalis*;

den stokkeling der melaatschheid (*bacillus leprae*);

den stokkeling van den keelkrop (*bacillus diphtheriae*);

Bijvoeg op Biekorf no 9, 1891.
Levelingen.

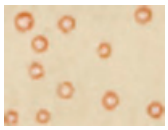

Afzonderlijke korrelingen.

Reesemkorreling.
Streptococcus.

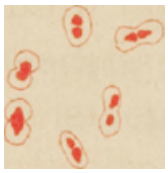

Tweekorreling der longontstekinge.
Diplococcus pneumoniae.

Vleescheling der mage.
Sarcina ventriculi.

Stokkeling der kole.
Bacillus Anthracis.

a Stokkeling der kole met speierlingen.
b Speierlingen afzonderlijk.

Stokkeling der tere.
Bacillus tuberculosis.

Schroeveling der cholera.
Spirillum cholerae asiaticae.

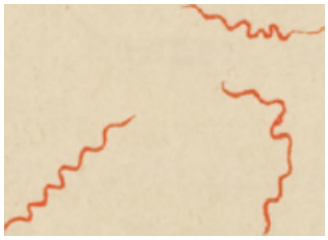

Schroeveling van den herhalenden tijphus.
Spirochaete Obermeieri seu typhus recurrentis.

Gisteling van den wijngeest.
Saccharomyces cerevisiae.

Zwammeling van het hoofdzeer.
Tinea favosa.

Boek-en Steend. van K. v.d. Vyvere-Petyt, Brugge.

den stokkeling der verrotting (*bacterium thermo*);

enz., enz.

De schroevelingen bestaan uit lange, gekrulde, klauwof schroefwijs gewrongene levelingen.

De bezonderste onder hen zijn:

de schroevelingen van den cholera (*spirillum cholerae asiaticae* of *kommabacil*), (zie prente VIII);

de schroevelingen van den herhalenden typhus (*spirochaetum Obermeieri* of *typhi recurrentis*, (zie prente IX).

***

De levelingen en kunnen, elk op zijn eigen, bij der ooge niet achterhaald of gezien worden; dat weet iedereen die entwatsch begrijp heeft van de hoegrootheid dier oneindig kleene wezentjes.

Een millimeter en is al niet bezonders lang, en een teerlingmillimeter en is ook maar een geheel kleen vatje. Als men dan bepeist dat de meeste hoop dier levelingen veel dunner en weinig langer zijn als het duizenste deelken van eenen millimeter, dat er millioenen en millioenen levelingskes in eenen teerlingmillimeter kunnen, dat en zal zeker zoodanig niet meer verwonderen.

Ook is het te verstaan dat men vergrootkijkers van doene heeft om die wezentjes op te sporen en te ontdekken; om hunne gedaante, bewegingen, veranderingen, ontwikkeling en wasdom na te gaan en waar te nemen.

Daartoe bezigt men een gestel van glazen dat duist keers en meer vergroot, uitnemend kunstig gebouwd, en met bezondere hulpinrichtingen voorzien is, om lichtstralen te vergaren en de helderheid te vermeerderen.

En daarmeê en is men nog op verre naar niet altijd tenden moeite; want vele dier levelingen alhoewel zij zoo helder mogelijk verlicht en beschenen zijn - te helder somtijds - hebben een gelijkbrekend lichtvermogen met het vocht waarin zij zwemmen, of met de webbe (*tissu*) waarin men ze opspoort; en deswegen kunnen zij moeielijk ervan onderscheiden worden; want het is het verschil van lichtbrake of lichtversprietelinge dat het eene voorwerp uit het andere bij der ooge kennen laat.

Daarom *verwt* men de levelingen.

Levelingen (*Pilze*, *Zwammen*, *Microbes*).

III) Schimmellevelingen of zwammelingen (*Schimmelpilze*).

II) Spruitlevelingen of gistelingen (*Sprosspilze*).

I) Spoutlevelingen of Levellingen (*Spaltpilze*, *Bactéries*).

3) Schroevelingen (*Spirilli*, *Spirochaeti*)

a) Schr. van den cholera.
b) Schr. van den herhalenden typhus (*Sp. typhi recurrentis*).

Levelingen (*Pilze*, *Zwammen*, *Microbes*).

III) Schimmellevelingen of zwammelingen (*Schimmelpilze*).

II) Spruitlevelingen of gistelingen (*Sprosspilze*).

I) Spoutlevelingen of Levellingen (*Spaltpilze*, *Bactéries*).

2) Stokkelingen (*Bacilli*).

a) Stokkeling der kole (*B. anthracis*).
b) Stokkeling der tere (*B. tuberculosis*).
c) Stokkeling van den typhus (*B. typhi abdominalis*).
d) Stokkeling van den keelkrop (*B. diphtheriae*).
e) Stokkeling der melaatschheid (*B. leprae*).
f) Stokkeling der verrotting (*Bacterium hermo*).

enz., enz.

Levelingen (*Pilze*, *Zwammen*, *Microbes*).

III) Schimmellevelingen of zwammelingen (*Schimmelpilze*).

II) Spruitlevelingen of gistelingen (*Sprosspilze*).

I) Spoutlevelingen of Levellingen (*Spaltpilze*, *Bactéries*).

1) Korrellingen (*Cocci*, *Micrococci*)

a) Enkelkorrelling.
b) Tweekorrelling (*Diplococcus*).
c) Reesemkorrelling (*Streptococcus*).
d) Kluisterkorrelling (*Staphylococcus*).
e) Vleescheling (*Sarcina*).

enz.

De geverruwde zellekes slaan natuurlijk meer in de ooge als de verruwlooze, men bemerkt ze daar waar er van te vooren niets te zien 'n was; men ziet ze beter daar waar zij voordien maar duister of half zichtbaar 'n schenen.

En dat ook en is nog niet altijd toereikende om sommige levelingen te ontdekken; alzoo, onder andere, en is de stokkeling der tere daarmeê nog niet in het net te vangen; hij eischt nog scherper onderzoek als vele van zijne booze slachtgenoten.

Gij moet hem eerst geverwd krijgen daar waar gij hem zoekt, 't zij in de uitgehoeste vochten, 't zij in de webben waar hij zijn loos en doodend werk verricht; en achterna moet gij alles ontverwen dat omtrent hem en geen teerstokkeling 'n is, 't gene gelukkiglijk, bij middel van zuren (*acides*) nog al rap gedaan kan worden; hij alleene houdt nog langen tijd zijne verwstoffe vaste en prijkt en praalt in rood of peersch gewaad, na dat men hem rood of peersch gemaakt heeft: 't is of wilde hij zeggen: hier ben ik nu baas alleene.

De bezondere en wederzijdsche schikkinge der afzonderlijke levelingskes onder malkaar doet nog het een slag uit het andere erkennen.

Sommige, zoo wij vroeger al zeiden, liggen getwee'n, eenige in reken, andere in hoopen, opeengestapeld, enz. Sommige levelingen hebben eenen hof rondom hen, gelijk de mane bij smoorachtig weder.

(Vervolgt.)

Dr ALFONS DEPLA.

O.L.V. ter Mote te Deerlijk.

IN 1526 stond Deerlijk onder 't gebied van Heer Andries, die zijn casteel had, waarvan men heden ten dage den wal kan zien, op den hoek dien men nu nog ‘Den Dries’ heet.

Andries was een godvruchtig man. Op zekeren dag deed hij eene belofte, en, verkreeg hij wat hij vroeg, hij zou eene capelle bouwen met den grootsten eeke uit zijne bosschen.

Langen tijd nadien schonk God aan Andries wat hij zoo vierig had verlangd, maar hij, hij en dacht niet meer op zijne belofte van eertijds.

Vele jaren vliegen voorbij. Op zekeren dag doet Andries den grooten reuzeneeke neêrevellen. Hem in den grond krijgen en was niets, maar hem wegvoeren, dat scheen onmogelijk. Tot acht sterke peerden wierden aan den wagen geleid en onder de kletterende zweepslagen trokken zij dat de ketens kraakten en knarsden. Die niet en verroerde was de wagen.

‘Dat is toch een aardig dingen,’ peisde Andries, en hij en verstond er hem niet aan. - ‘Laat ons den boom zagen, zei hij tegen zijn volk. 'k Wille weten wat er aan schilt.’

't Wierd op staanden voet gedaan. Maar pas had de zage eenen vuist diepe in het hout gebeten of een kleen O.L.V. beeldeken viel er uit, voor Andries zijne voeten.

Hij verstond nu. Hij had zijne belofte vergeten, maar O.L.V. had ze aangeteekend op haren grooten rekenboek en had intusschentijd heure beeldtenisse laten in den boom zetten als in eene capelle die heur van rechts wege toekwam.

Ter stond en ter plaatse zelve deed Andries de capelle bouwen van O.L.V. ter Mote.

Over den Germaanschen tweeklank ai

IN het voorgaande hebben wij in hoofdzake de gevarenissen vervolgd van den Germaanschen tweeklank *ai* in het Anglo-friesch, en ze in vergelijkinge gebracht met jongere taalverschijnsels van denzelfden aard in de hedendaagsche engelsche, hoogduitsche en dietsche volkssprake n.

IV. 7. Wenden wij ons nu tot de duitsche (waaronder de dietsche) talen. Daar vinden wij eene toenadering van de *a* tot de *i*, onder den *regressieven* of achteruitwerkenden invloed van dezen laatsten klank.

In bepaalde gevallen is de Germaansche *ai* in het Oudhoogduitsch, zooals algemeen in het Oudnoordsch, door *ei*

vervangen. Dit en is niets dan eene verbeelding van den klank, bij middel der letters of boekstaven door de Germanen aan de Roomelingen ontleend, en gelijk alle klankverbeeldingen is zij onbekwaam de geringe klankonderscheidingen der gesprokene talen voor te stellen. De *ai* zal wel eerst, met vermindering van den kimrechten afstand tusschen *a* en *i*, als *əi* gesproken geweest zijn, zooals de engelsche î in *life*, *child*, enz., bij de goed opgebrachte Londenaars tegenwoordig uitgesproken wordt; daarna zal deze tweeklank, met volledig verlies van den kimrechten afstand, tot *ei* geworden zijn. Later is hij in een uitgebreid gebied van het duitschsprekende land weder tot *ai* geworden, zooals hij ook tegenwoordig in de geleerde kringen, in de schole, op den kansel en op den schouwburg gesproken wordt. In de volkssprake luidt hij *ei*, *ai*, *ae*, *oi*, *ea*, *ua*, enz...

8. Door vooruitwerkende inlijkinge van *e* op *i*, is *ei* verder in *ê* verwandeld. Deze *ê* is in het Oudsassensch algemeen, alsook in het Middeleeuwsch Nederduitsch. In het dietsch is het ook meest (in het Westvlaamsch om zoo te zeggen altijd) *ê* die aan de oudere *ai* beantwoordt; waarnevens toch ook *ei* geldt, zooals overigens ook het geval is in het Oudnederfrankisch. Het Friesch heeft ook in bepaalde gevallen *ê* uit *ai.* In het Middelnederduitsch was dit, volgens Otto Behaghel (*Grandr. der German. Philol. Band I*, *bl.* 567) een gesloten *e*-klank. Mogen wij hetzelfde veronderstellen voor het Middeleeuwsch dietsch? Zekerlijk was deze *ê* uit *ai* verschillend van den gerekten *ē*-klank, uit *e*, *i* en omgeklankte *a* in open lettergrepen: het vermijden van rijmen op *ê* en *ē* geeft daar een voldoende bewijs van. In tegenstelling met de ‘beschaafde Nederlandsche uitspraak’ waar *ê* en *ē* als gesloten lange *e* samengevallen zijn, is de *ê* in de meeste (of in alle?) gouwspraken hedendaags van de *ē* nog verschillend; daarom ook worden beide in de spraakkunsten nog onderscheiden onder den name van scherplange en zachtlange *e.* Zou de *ê* < *ai* misschien altijd als een min of meer duidelijke tweeklank in de dietsche gewesten voortgeleefd hebben? Dit ware moeilijk om aannemen, uit reden der

jongere veranderinge waardoor deze klank is getroffen geweest. Te meer daar de *ê* in *feeste*, *casteel*, enz., uit de fransche *e* in *feste*, *castel*, enz., alsook de *ê* in *leege* uit eene omgeklankte *â*, denzelfden weg als *ê* uit *ai* ingeslagen hebben: en voor deze en is het zekerlijk niet geoorloofd eenen tweeklank als grondlage aan te nemen. Dat de *ai* nochtans in de eene of de andere streke als tweeklank kan blijven bestaan hebben, en wordt hierbij natuurlijk niet geloochend.

Wij besluiten dus uit het voorgaande dat de *ê* uit *ai* als enkele klank geheerscht heeft. Nu, het gebeurt dikwijls dat een enkele lange klank, die de stemzate draagt, met eene dubbele drukking van den ademtocht gesproken wordt: hiermede wordt beduid dat de ademtocht, die tot het uitbrengen van eenen klank uit de longers gedreven wordt, de volle kracht waarmede hij aangezet heeft laat verminderen, om aanstonds daarna met vernieuwde, doch mindere kracht, door mond en neuze uit te varen. Daardoor wordt de lange klank in twee'n verdeeld, op zulke wijze dat gedurende het tweede ademdrukken de tonge de rustlage toegenaderd wordt, ofwel den klank die aan den gegeven klinker toekomt, duidelijker voortbrengt.

9. In het tweede geval ontstaat uit den enkelen *ê*-klank de tweeklank *ei*, zooals veelal in Nederduitschland gebeurd is. Deze klank is dan aan verdere ontwikkelingen onderworpen, en alzoo hoort men tegenwoordig in Westfalen, in stede van de Middeleeuwsche *ê*, de tweeklanken *ei*, *ai*, *oi.*

Voor het overgaan van *ai* tot *ê*, vergelijkt het Grieksch, wiens *aι*, alhoewel nog altijd zoo geschreven, reeds van de tweede eeuw na Christus, als *ê* gesproken wordt; het latijn, wiens *ae*, uit *ai*, reeds in den voorchristelijken tijd tot *ê* geworden was in de uitsprake; het fransch wiens oude dubbelklinkende *ai* als *é* en *è* uitgesproken wordt, hoewel de oude schrijfwijze trouw is bewaard gebleven.

De Grieksche □ι is eveneens reeds in de vijfde eeuw voor Christus eene gesloten *ê* geworden.

Voor de verandering van *ê* tot *ei*, *ai*, *oi*, enz... verge-

lijkt het fransch, dat de latijnsche lange *e* in open lettergrepe, alsook de *ê* uit *en+s*, verwandelt in *ei* en *oi*; bij voorbeeld *mê - mei*, *moi*; *mensem - mêsem - meis*, *mois.* - De Engelschen spreken hunne lange *e*, dat is de gerekte *a*, zooals in *name*, en de *ai*, *ay*, enz., zooals in *hail*, *way*, als *ēi*, terwijl deze in Schotland nog als gesloten *e* gesproken wordt. En wel! in de volkstale gaat deze *ēi*, ook wel over tot *ei*, *əi*, *äi.* - Te Lier, Antwerpen en rondom klinkt de zachtlange *e* eenigszins, *ei*-achtig. (Ons Volksleven, 1ste jaar, bl. 12). En zonder zoo verre te gaan, hooren wij niet dikwijls, in zekere slepende stadstalen, de *ē*, evenals sommige andere lange klinkers, als tweeklanken uitbrengen? Te Kortrijk, in Overleye, is eene uitsprake *gelēize*, *gegēive* voor *gelezen*, *gegeven*, heel gemeene.

De brugsche volkstale heeft ook eene neiging tot het vertweeklanken der lange klinkers; het zou mij verwonderen, hoorde men niet in den een of den anderen wijk *ēi* voor *ē*; nochtans en weet ik voor alsnu daar geen zeker bescheed over te geven. Verder wordt de opene *ē*, die men in Westvlaanderen, met volle onderdrukking der *r*, in woorden hoort zooals *keerse*, *meersch*, in Kortrijk stad, alsook te Poperinghe en in de omstreken als *ei* gesproken.

(Vervolgt)

ALFONS DASSONVILLE

Het sneeuwt

HET sneeuwt! De grijsde hemel
wordt duister van 't gewemel
der vlokken die aan 't spelen gaan
en kruiswijs door malkander slaan.

Het sneeuwt! De naakte boomen
die slapen en die droomen
van zomerweêr en zonneschijn
beginnen half gekleed te zijn.

Het sneeuwt! Met bonte kleeren,
de menschen huiswaards keeren,
met baarden die naar 't grijsde staan
en mantels zwaar met sneeuw belaan.

Het sneeuwt! En langs de straten
zijn kinders, uitgelaten
die zingen en die gaan, verblijd,
aan 't dansen op het sneeuwtapijt.

Het sneeuwt! De vogels vluchten
en onder daken zuchten,
want sneeuw en heeft voor 't pluimgeslacht
toch niets dan honger meegebracht.

Het sneeuwt! Op schuur en mikke
de sneeuw ligt vingers dikke
en al wat men ten lande ziet
't is sneeuw op sneeuw en anders niet.

Het sneeuwt! De lijze vlokken
intusschen wierden brokken
die dalen stil en ongestoord
en 't sneeuwt maar altijd sneeuwen voort!

J. NOTERDAEME

Anseghem

BUITEN twijfel is *Anseghem* zeer oud. Moeilijk nochtans is de hedendaagsche naam dier gemeente te verkennen in dezen, die de eerste oorkonden er aan geven.

Kanonik van de Putte, die de jaarboeken uitgaf van het Gentsche Sint Pieters-klooster, zegt dat het *Ansoldengim*, 't welk Rogier in 't jaar 983 met kerke, bosschen en landouwen aan de moniken er van gaf, niets anders en was dan de parochie, die wij nu *Anseghem* noemen.

Inderdaad wij zien verder in denzelfsten boek, dat

Ansoldengim, nu in 1042 *Ascoldengim*, lag juxta *Afligim* (Aflingehem, Aflinghim, Avlinghim, Avleghem, Avelghem).

En van Lokeren in de jaarboeken van de oudheidkundige kamer van Belgenland, Boek III, bl, 523, zegt dat *Ansoldingehem* in de Kortrijkgouwe, *in pago Curtracense*, te vinden is.

Weinig gemeenten kunnen op zulke oude oorkonden aansprake maken. Van dien hoogen ouderdom bestaan er nog twee andere getuigen, te weten: de kerke en de doopvonte. Het voorenste deel van de kerke schijnt van de jaren 1000 of elf honderd te zijn. De doopvonte is van den zelfsten tijd en alleszins een merkweerdig stuk. Zij is geheel en gansch uit blauwen arduin gekapt, en zoude wel kunnen verveerdigd geweest zijn, door die vermaarde steenhouwers van Doornijk, die de doopvonten van Beernem, Zedelghem en van een aantal andere kerken van Vlanderen en van Noord-Vrankrijk binst de zelfste jaren gemaakt hebben, ja, zelfs verzonden tot in Vrankrijk toe.

De kuipe is gedregen door schroefstaanders, die op eene vierkante zuile rusten. Zij is versierd met zeemeerminnen en met een opschrift in Sinte Pieters letters: *Eenen Here*, *eenen Ghelove*, *een Dopsel* (Tot Ephesios, IV, 5). 't Is het eenigste opschrift in vlaamscher tale, meenen wij, dat ievers in kerken van die tijden te vinden is. Op de vier hoeken staan de vier evangelisten.

Jammer genoeg: die schoone vonte is nu weg uit de kerke, en moet voor pronkstuk dienen in den hof van 't kasteel.

***

Anseghem ligt op de scheidinge van de wateren, die al den eenen kant naar de Schelde, al den anderen naar de Leie vloeien. Die heuvelketen is zeer kronkelachtig en heeft alle slag van uitsprongen en draaiingen, en de wateren zoeken daar tusschen hunnen weg.

De oude roomsche heirbane van Cassel op Tongeren dweerscht geheel de gemeente van het Noord-Westen naar het Zuid-Oosten, en is op sommige plaatsen wel veertig voet breed.

De gemeente is nu volgens kadaster in vijf deelen

gesplitst. In het eerste deel, dat het ‘goed ter Mote’ heet, vinden wij drie oude heerlijkheden: de goederen ter Mote, te Walskerke en ter Schaegen.

Een man, die wij geleerd achten en die over een dertigtal jaren in zijn zeventigste jaar gestorven is, zei dat de ware name van de kapelle op het goed ter Schaegen, kapel ten *hoekuit* was, en niet te *koekuit*, gelijk ze nu zeggen. Zij wierd gebouwd door eenen der Heeren van Schaegen, en dat ten gevolge eener belofte. Die heer was op zee *tenden de wereld*, en beloofde van op het voorste ende van zijn goed, eene kapelle te bouwen, was 't dat hij gave en gezond mocht te huis komen.

In dat heiligdom heeft er langen tijd een groot ei in ijzeren banden gehangen. Het ei is eerst verdwenen en daar de kapelle stond en is er nu niets anders meer als een gekruiste O.L. Heer tusschen eenige sparreboomen.

Sommige stukken dragen zonderlinge namen, als: Baanste veld, de Wakie, het Maantjes veld, het Stiersveld, het Schild, de Pacht of het Meulenbroekveld, enz.; de drie meerschen heeten: de kwâ peerdeweê, de groote meersch en de koolmeersch. 't Zijnder die denken dat men hier eertijds buschkolen gebrand heeft; andere dat men er buskruit zou gemaakt hebben.

Onder de zeven wegen die dit deel der gemeente doorsnijden komt de prachtige Heirweg van Kortrijk naar Audenaerde en de Vijverdam, die eertijds tot dam diende aan eenen vijver, die nu drooge ligt.

Der zijn drie groote putten die eenen bijzonderen name dragen: de maantjesputten, het kruiswater en de *zange*put of *zaue*put. Te Anseghem zegt men *zawe.* (*Zouw* of *zauw* schrijft L.W. Schuermans in 't Algm. Vlaamsch Idioticon, 't zelfde als: zode of zoogracht, watergracht, kleine waterloop, goot, riool, straatriool (Belg., Limb., Diest, Hagel.); bij Kil. *Soywe* of *Soye*, *Soode*, zode. - Weiland zegt dat *zode* ook eene gegravene bronne beteekent, waarschijnlijk van *zieden*, of 't ruischen van het bronwater). De *zaueput* kan dan bronput, waterloop of gracht zijn.

De eenigste beke is de *Maalbeke*, die twee watermolens bedient.

('*t Gaat voort*).

Mingelmaren

IN ‘Biekorf’ 2de jaar, bl. 64, wordt gesproken van ‘haren’ dat scherpmaken beteekent, en ‘haarhamer’. Beide woorden zijn bij ons in Friesland nog in volle gebruik.

Als bij ons in den ‘ongetîd’, - de hooitijd - (gewonelijk de tweede helft van Juni en eerste helft van Juli) over onze stille ‘fennen’ en ‘mieden’ het eentoonig getik gehoord wordt van de maaiers, die hunne ‘seinen’ (zeisen) zitten te scherpen, door met een hamer op de snede te kloppen, dan zeggen wij: ‘hark, der harreth in mîr’ of ‘der binne mîren aan it harjen’. De hamer waarmede dat scherpmaken, dat ‘harjen’ geschiedt, noemen wij: ‘harhammer’, en het ijzeren spit dat de ‘mîr’, de maaier, in den grond steekt om er, bij ‘it harjen, de seine’ op te leggen, heet ‘harspit’.

Mij docht u zou dit een en ander wel gaarne willen vernemen, en daarom meld ik het u.

Vaarwel, Heer, met een trouen handslach, uw vriend,
JAN VAN WAGENINGEN
thoe Dekama.
Hjelsum, Paaschmaandag 1891.

TE Rutten, in Limburg, zingen de kinders te Vastenavond:

Teintje de Vlochter,
hier woont 'n schoon jonge dochter,
lang moet ze leven,
veel moet ze geven,
dit jaar ne schilling,
d'ander jaar ne pilling,
ieder schilling woogt een pond,
Vrouw en Meester blijft gezond,
en zulle me dannu hebben
e stukske van der weggen,
ik steek het alin mijn lêre zak,
goei Meui geef wat!

Teintje: Tantje. *Vlochter*: vlechter? *Pilling*: .....? *Woogt:* weegt. *Wegge*: terwenbrood. *Meui*: Moeie.

DIJSENDAG, 26sten dezer, zal de eerw. Heer Jan De Gryze van Iseghem, te Vlissinghe inschepen voor Congoland. De eerw. Heer Cambier uit het Doornijksche en de twee negers die hij uit Africa gebracht had, zullen hem vergezellen.

Uit Fransch Vlanderen

HIER volgt een onuitgegeven klinkaard van Michiel De Swaen, den vermaarden Vondel van Duynkerke, ons toegezonden door Dr C. Looten, van de Hoogschole te Rijssel.

Aen den heer van Steel
mij onbekent
over syne clacht op mijn vertrek
uijt hollant.

Wat claegt gij, heer van Steel, wat doet gij hollant treuren,
Om dat een' wilde Swaen syn kust verlaten heeft?
De Swaen met meerder recht tot rouwe sigh begeeft,
Nu een soo soet verblijf niet meer hem mag gebueren.

O hollant! vreedsaem lant, waer in de vryheit leeft
Wat socht ik die vergeefs bij uwe nagebueren
Waer Frans en Castiliaen de rust en vrede schueren
Waer 't hooft der borgery voor vremde heeren beeft.

O had ik, lieve lant, in uw begryp gebleven
hoe vroelijk wiert mijn stem tot singen voortsgedreven,
of aen de Rotte-stroom of midden op de Maes!

Nu leef ik, in een oort, waer vreughde is uytgeweken
myn spys is bittre gal; mijn sang: Eylaas! eylaes!
och! och! waer heb ik mij, misleyde Swaen, versteken!

't Stuk en draagt geene dagteekeninge: maar 't klinkdicht is zeker geschreven geweest voor 't jaar 1706, dat aan 't ende staat van ons handschrift.

C.L.

MISDRUK. - In den voorgaanden nummer van ‘Biekorf,’ bl. 124, 16de reke en volgende, van boven, moet gelezen worden:... naarvolgens dat zij uitgebracht worden met toenadering van den tongwortel tot het week gehemelte, of met toenadering van het vorenste deel der tonge tot het hard gehemelte, of eindelijk...

Bl. 125, 9ste reke, van onder, moet gelezen worden *ə* insteê van *e.*

Bl. 126, 4de reke, van onder, en bl. 127, 1ste reke van boven, moet gelezen *ōu*, insteê van *ou.*

[Nummer 10]

Over Mikroben of Levelingen.

KOCH heeft eenen geheel anderen aard van kenteekens weten in te voeren, doordien dat hij de levelingen op zekere voedzame leefbodems zaaide en ze daar aankweekte; vele levelingen en zijn immers anderszins, noch door hun eigen, noch door hunne uitwendige gedaanten of schikkingen, noch door hun verhouden tegenover verwstoffen, uit elkander te onderscheiden.

Die leefbodems, zoo men het wel kan vermoeden, en zijn niet al van den zelfsten aard. Men gebruikt er velerlei om er de verscheidene levelingen op te kweeken.

Wij zullen eenige der meest gebruikte opnemen en bekend maken, namentlijk:

1. Een slag van KLIBBER, Fr. *gélatine*, die samengesteld is uit vleeschuittreksel, vischlijm en zeker slag van zouten;

2. Het BLOEDWEI - *serum sanguinis* - waaruit de bloedkorrels getrokken zijn;

3. AGAR-AGAR: zoo noemt men zekeren aard van *lichen* of boommos, dat veel slijm- of klibberachtig voedsel bevat;

4. *Gekookte eerdappels.*

Deze voedstoffen worden kiemvrij gemaakt of ontlevelingd (*stériliser*), meestendeels door de warmte (100°), zoo dat er niet het minste levende kiemke in over en blijft. Men is dan geheel en gansch zeker dat maar *die* levelingen die er *achterna*, 't zij door den waarnemer, 't zij uit de lucht enz., ingeraken, en zullen wassen en hunne levenskracht ter uitinge brengen.

Men kan op die voedstoffen de levelingen inenten, zoo het bijna altijd op den eerdappel, en soms op andere leefbodems gedaan wordt.

Klibber wordt gemeenlijk op platte glazen uitgebreid of in glazen buizekes gevuld: daarop wordt dan geënt.

Die klibber wordt ook ondertusschen vloeibaar gemaakt door het verwarmen; men mengelt dan den leveling, of de verschillige slagen van levelingen, met den leefbodem, en men tracht den klibber, 't zij in de glazen buizen, 't zij op de platte glazen allerwegen goed uit te breiden opdat, zooveel mogelijk, de verschillige levelingen van malkander zouden afgescheiden blijven.

Die leefbodems, door de koude wederom vervast, worden vervolgens voor luchtstof en andere verontreiniging beschut; en zoo kan ieder leveling dan zijnen gang gaan, elk volgens zijnen eigenen aard.

De eene spreiden uit in 't wijde, de andere gaan meer in de diepte; sommigen bouwen kegels, sommigen nog wonderlijker gedaanten; eenigen groeien tot op eene zekere diepte naar omleege en houden daar op, enz., enz.

Veel levelingen, als zij alzoo op hunne eigene eenigheid en zonder tusschenkomste van andere levelingen wassen, schijnen en zijn wezentlijk verwig; dat is het geval met den goud- en citroengeluwen kluisterkorrelling van den etter, met den leveling van den blauwen etter, enz.

't Zijn er die de verschillige voedstoffen vloeibaar maken, of eenige onder hen; 't zijn er ook die wassen zonder iets aan den leefbodem te veranderen.

Al die kleene bijzonderheden worden nauwkeurig opgemerkt en aangeteekend, en, naarvolgens dat de nagewezene veranderingen en doeningen ontstaan of afwe-

zende zijn, altijd of maar ondertusschen voorkomen in gegevene omstandigheden, wordt de leveling gerangschikt en wordt hem zijne plaatse gewezen.

Eene geheele andere zake is nu nog het achterhalen of zulk of zulk een leveling oorzake is - en alleene oorzake - van zulk of zulk een uitwerksel: of hij, bij voorbeeld, oorzake is van eene gegevene ziekte, ja of neen.

Volgens Koch zijn er drie waarnemingen noodig om te kunnen, met zekerheid, goed doen dat een leveling de verwekker is van eene bepaalde ziekte, om hem te kunnen als het eigene, het *specificum* aanteekenen van zulke of zulke eene krankheid.

1. Men moet dien zelfsten leveling altijd en in alle omstandigheden vinden in eene en de zelfste ziekte.

2. Men moet dien leveling kunnen van de andere levelingen afzonderen en op zijn eigen kweeken.

3. Men moet met dien zoo afzonderlijk gekweekten leveling bij dier of mensch, die ziekte altijd die zelfste ziekte, en die ziekte alleene kunnen te wege brengen.

Sommige levelingen bestaan onder twee verscheidene gedaanten; ten eersten als gewone levelingen, zoo wij ze vroeger al beschreven hebben; ten tweeden als speierlingen (*spores*) of zaad van levelingen. (Z. prente VI).

De speierlingen zijn een slag van blinkende graantjes die ontstaan in het lijf van den leveling (bijna uitsluitelijk in de stokkelingen); zij schijnen te worden uit eenen dichteren aard van oorstoffe of *protoplasma.*

Die speierlingen ontstaan meestendeels als de levelingen geen voedsel genoeg meer en hebben om regelmatig voort te wassen. Er komt een slag van verdichtinge in hun midden; hunne stoffe wordt taaier, duurzamer; zij kan weêrstaan en in zwang blijven tegenover werkingen die den gewonen leveling geheel en voor altijd ten niete brengen.

Uit ieder een van die speierlingen - uit dat zaad - die allenthenen verspreid liggen en zoo taai zijn tegen 't sterven, kan later altijd een nieuwe leveling ontstaan, immers gelijk een plante die uit haar zaad herboren wordt.

Dat en is ten anderen de eenigste wijze, zelfs de bijzonderste wijze van vermenigvuldiging niet van de levelingen. Zij wassen, zoo wij 't vroeger halvelinge zeiden en zoo 't hun name uitgeeft, de eene door het spouten of spletten van hun lijf in de langde of in de breede; de andere vermenigen en wassen door versprietelinge, vertakkelinge, enz.

De levelingen bestaan daaromtrent overal. In alle bewoonde streken vindt men allerhande levelingen in de lucht zweven; zoo wel levelingen die onschadelijk zijn of schijnen, als levelingen die de ergste besmettelijke ziekten veroorzaken.

De levelingen zitten ook in den eerdbodem, bijzonderlijk in de bovenste lagen ervan, waar er veite en voedstoffe ligt en waar de lucht aan kan. Van daar komen zij boven, met de planten, met het drinkwater, met de opgaande lucht, en alzoo worden zij schadelijk en verderfelijk, ofschoon zij van te voren niets en verrichtten.

Men vindt ze tot in het verstold en gevrozen water, in het ijs.

Boven de hoogste bergen, daar waar de lucht geheel en gansch zuiver is en waar geen menschen en komen, daar en vindt men geene levelingen.

Het en is niet moeielijk om verstaan, ingezien die levelingen overal te vinden zijn, dat er, allenthenen en altijd voort, van hunnentwege gistinge en werkinge bestaat.

Is er ievers entwat dat kan verrotten zoo is de leveling der verrotting daar seffens bij, om zijn werk te verrichten; en heeft hij warmte genoeg om te leven of om zijne levenskrachten te uiten, hij zal verrottinge te wege brengen.

Zet melk in eene verwarmde kamer, en aanstonds zullen de levelingen erin vallen en hun werk beginnen, de melk doen zuren, doen gisten, enz.

Met wijn, bier, suiker, zeem, vaart gij van 's gelijken.

Willen wij nu spreken van de ziekmakende levelingen, zoo moeten wij getuigen dat zij niet altijd en overal en bestaan. Verscheidene omstandigheden maken dat men ze in sommige plaatsen vindt, in andere niet; de leveling van den cholera, van de melaatschheid en is gewoonlijk maar in sommige landen te vinden; van eenen anderen

kant zijn de etterlevelingen bijna overal en ten allen tijde na te speuren; en, hebt gij wonde of verzwering op of in uw lichaam, die kwade leveling kan daar etter in te wege brengen.

Langs waar kunnen nu meestendeels der ziektelevelingen in eens menschen lichaam geraken?

't Zijn natuurlijk verschillige wegen daartoe.

1. Door de ASEMPIJPEN of LUCHTADEREN, te beginnen met mond en neuze. Al de levelingen, die met stof of andere zaken vermengeld, in de lucht vliegen kunnen ingeasemd worden, en bij gegevene omstandigheden daar de ziekte verwekken wiens oorzake zij uitmaken; langs daar kunnen zij ook in het bloed geraken en verdere uitbreidinge nemen.

2. Door de SPIJSVERTERENDE INGEWANDEN: wij kunnen levelingen in onze mage of darms halen met het eten en het drinken; en vele ziekten, waaronder typhus, cholera, rooloop (*dyssenterie*) worden ongetwijfeld, om zeggens altijd, op die wijze betraapt.

3. Iedere, 't is gelijk welke WONDE kan ingang leveren aan de levelingen; dat is bezonders het geval voor etteringe, rooze, miltevier of kole, sommige gedaanten van tere.

(*Vervolgt*)

Dr ALFONS DEPLA

De doorenhage

DE zwarte doorenhagen, eindlijk eens
met jeudig groen deurstoven,
het blijde jaar beloven.

Nog onlangs op den tuin, daar was het sneeuw,
al dat mijne ooge ontmoette:
nu bloeit en riekt hij zoete.

o Zomerdoorenhage, willekom;
en, met den meidagmorgen,
laat weg de winterzorgen!

Komt, bouwt nu vogelnesten, blij genoeg,
en wacht niet tot ter jaren,
Gods vlugge harpenaren.

En hoore ik, eer de doorenhage bleust,
en gloeiend hangt vol hiepen,
uw' kleene jongskes piepen!

Dan, wakker, oude en jonge, al in de locht,
want haast is allenthenen
het blijde jaar verdwenen.

GUIDO GEZELLE
Te Kortrijk, den 28/4/91.

Over den Germaanschen tweeklank ai

10. 'k **E**N kan niet nalaten het vertweeklanken der *ê* in vergelijkinge te brengen met de gelijkdanige behandeling die de *î*, in de germaansche, zoowel als in de romaansche talen, ondergaan heeft.

Iedereen weet dat de germaansche *î* (uit indogerm. *î* en *ei*) in groote gedeelten van Duitschland, Nederland, Belgenland en bijna door geheel Engeland als een tweeklank voorkomt, die *ei*, *əi*, *äi*, *ai*, *oi*, enz., gesproken wordt (verder kan deze klank, zooals hooger bemerkt is, weder vereenvoudigd worden tot *ā*, enz., waaruit nieuwe tweeklanken mogelijk zijn).

De Franschen hebben eerst de latijnsche korte *i* in open beklemtoonde lettergrepen gerekt tot *ī*, en ze daarna behandeld gelijk voor de latijnsche *ē* hooger is gezeid geworden. B. v. *pīlum (*van *pilus)* > *pīlum* > *peil*, *poil.*

11. Zulkdanig zijn de tweeklanken die uit eene tweespitsige *ê* ontstaan, wanneer de tonge, gedurende de tweede ademdrukkinge, de stellinge die aan de *e* eigen is vaster inzet, en ze gevolgentlijk overdrijft, hetgene eene *i* te wege brengt. Wordt de tonge integendeel, binst het tweede ademdrukken, tot de rustlage genaderd, dan

onstaat een tweeklank *eə*, die tot verdere ontwikkelingen, zooals *éè*, *ie*, *ia*, enz. bekwaam is. Op deze wijze is het dat de westvlaamsche uitsprake der scherplange *e* = germ. *ai* ontstaan is. Het eerste deel van dezen tweeklank is eene geheel opene *i*, omtrent eene *e*, of beter een volle klank en is het niet, maar alleenlijk een zeer vluchtig gesproken overgangsklank; het tweede deel, dat de stemzate draagt, is eene nog al opene, ietwat gerekte *e.* Zoo is het, ten minste, in de streken, waar deze tweeklank duidelijkst uitgebracht wordt, zooals b.v. te Kortrijk en ommelands. In andere streken van Vlaanderen is de afstand tusschen de twee deelen, die den klank uitmaken, minder, en in eenige steden zelfs, zooals te Iper en Oostende, is hij volkomen te niete gegaan, en daar en blijft maar een enkele *ê*-klank meer over.

Den westvlaamschen tweeklank *ee* en kan ik aan niets beter vergelijken dan aan de fransche *ie* in *bien*, *hier*, *ciel*, enz., Deze is ontstaan uit de latijnsche korte *e*, die in open beklemtoonde lettergrepen eerst gerekt wierd, en uit *ae*: *hèri* > *hēri* > *hier*, *caelum* > *ciel.* Alleenlijk treedt in den franschen tweeklank de *i* duidelijker voor den dag, en de *e*, die kort is, is ook meer open, zoodat er een meerdere afstand is tusschen de twee deelen dan bij ons. En toch en is het, bij menschen die wat genegen zijn tot overdrijvinge in het uitbrengen hunner taalklanken, niet onmogelijk de vlaamsche woorden *deel*, *steen*, te hooren uitspreken met denzelfden klank als de fransche woorden *ciel*, *tienne.*

12. In Westvlaanderen is de stemzate (evenals in fransch *ie*) op het tweede lid van den tweeklank verschoven. Maar elders is zij op het eerste lid gebleven. In ‘Ons Volksleven’, 1ste jaar, bl. 12, wordt de scherplange *e* in de Antwerpsche en Brabantsche streken verbeeld door *éä*, *ieë*, hetgene wel eenen tweeklank zal voorstellen met een beklemtoond eerste lid, dat eene geslotene *e* of eene opene *i* is. Deze uitsprake hoort men ook wel in Oostvlaanderen. Hierbij kan het eerste deel min of meer gerekt zijn, en werkelijk wordt deze tweeklank veelvuldig met eene lange *i* gesproken, hetgene als

natuurlijk gevolg eene verzwakking van het tweede lid te wege brengt; verder gaat dit laatste ten volle verloren, en daar en blijft niets dan een enkele *î*-klank meer overig. Zulks is het geval in de nabijheid der streken waar *íe*, *ĭə* heerschende is. In geschreven berichten wordt deze klank natuurlijk door *ie* verbeeld; alzoo in ‘Biekorf’ 1ste jaar, bl. 144, *kliere*, in het Dermondsch volkslied, voor *kleeren.*

Alzoo komt men van het klankrijke *ai* tot het bijna klanklooze *î*: verdere klankverzwakkinge en is niet meer mogelijk; maar wie weet of deze *î* niet met der tijd nieuw bloed ingegoten wordt en nieuwe krachten bijgezet, en of zij niet eens, gelijk met de germaansche *î* gebeurd is, tot eene uitsprake *ai* terugkeert.

Hier volgen nog eenige klankveranderingen die met de voorgaande mogen vergeleken worden.

Van *ei* tot *î.* - Wij hebben hooger gezien dat de grieksche □ι reeds in de 5de eeuw voor Christus tot eene geslotene *ê* geworden was; in de 3de eeuw voor Christus is deze *ê* tot *î* verwandeld, zooals zij tegenwoordig nog is, al schrijft men nog altijd □ι.

In het oudste latijn schijnt de indogermaansche *ei* nog een tweeklank geweest te zijn, doch in den letterkundigen tijd alleenlijk *î.* In het germaansch ook is de indogerm. *ei* tot *î* overgegaan.

Van *ê* tot *î.* - De grieksche η, eerst eene opene, later eene geslotene *ê* is sedert lange als *i* gesproken.

In het germaansch bestond eene geslotene *ê*, die door *ea*, *ia*, *ie* tot *î* geworden is in de duitsche talen. Dezen klank hebben wij in het woordeken *hier.* De gemeengermaansche *ê* in den verleden tijd der oorspronkelijk verdubbelende werkwoorden heeft denzelfden weg gevolgd: *hield* < *hêld* < *hehald;* alsook de latijnsche lange of gerekte *e* in eenige vroeg ontleende woorden, zooals *brief*, *priester* uit *brēvis* < *brèvis*, *prêster*, samengetrokken uit *presbyter.*

Het fransch heeft ook in sommige gevallen eene *i* als voortzetting eener latijnsche *ē*: *cire* < *cēra.*

De lange en gerekte *e* van het middeleeuwsch engelsch, waar klanken van verschilligen aard en oorsprong in samengevallen waren, is in het tegenwoordig engelsch grootendeels tot *î* voortgerukt (geschreven *e*, *ee*, *ea*, *ie*, enz.) Hedendaags dringt deze veranderinge nog verder in de volkstale, daar, volgens de getuigenisse van J. Storm (Englische Philologie, Band I) de woorden *James*, *name*, enz., door de ongeletterden met *î* gesproken worden, in steê van *ēi* uit *ê* die bij de lieden van goede opvoedinge gehoord worden.

Eindelijk mag hier nog het vertweeklanken der opene lange *e* in *peerd*, dat in streken van het Antwerpsche en het Brabantsche als *piêd* gesproken wordt, aangegeven worden ter vergelijkinge met de oudere vertweeklankingen, waaraf hooger sprake was.

Daar is een staaltje der veranderingen die in den loop der eeuwen het klankstelsel eener tale storen kunnen. De wezentlijkste verwisselingen, die den germaanschen tweeklank *ai* getroffen hebben, kunnen in het korte volgender wijze voorgesteld worden:

	{ â		
ai >	{	{ ei	
	{ ei > ê	{	{ ié > ê
	{	{	{ {íe > î.

ALFONS DASSONVILLE

Beeldspreuken

DE Vlamingen zijn vermaard voor hunne beeldspreuken en voor hunne verruwprachtige dichtveerdigheid.

Zoo de vlaamsche schilders zoo zijn de vlaamsche dichters, meene bijzonderlijk die dichters die niet en weten dat zij dichters zijn, en wier spreuken eene schoonheid voeren die zoo eigen en zoo onovertreffelijk is als de schoonheid van het eenvoudig akkerlelieken (*convallaria majalis*) of van het alderfijnste schildersverdriet (*Saxifraga umbrosa*).

Hier volgt eene handsvolle zulkdanige dicht-of blomgewassen:

‘*Als 't ne keer geld regent en boonen waait; en dat de vlage in mijnen zak draait*!’

Dan, en dan alleene, ging er Roseke Riemaeckers beginnen aan denken, om nen nieuwen mantel te koopen.

‘*De kleermaker heeft hem de mate genomen van op nen perelare*.’

Dat was de oorzake, volgens M.N. te A., dat de frak van zijnen vriend hem zoo kwalijk om het lijf hing.

‘*Eenen appel voor een ei.*’

Zoo luidt eene spreuke, die schoone stafrijmt en die aan de boerenneringe ontleend is; zij bediedt een dingen van kleene of geringe weerde voor een ander dingen dat meer weerd is.

In 't fransch en geldt die spreuke niet.

‘*Als de kweerne niet meer en deugt*, *men moet den meulenare helpen.*’

Zoo sprak een bijna tandeloos oud manneken, dat bezig was met de korsten van zijnen boteram in zijnen caffie te weeken, om ze eetbaar te maken.

De *kweerne*, dat is de handmolen.

't Is van Duimke dat hij klapt!’

Dat is: Hij vertelt leugens, leugenmaren, gelijk de mare van Duimke en van Koetje Blare.

‘*'t Is in de asschen gevallen.*’

Dit is een zeggen van lieden die gewend zijn, over de asschen van den eerd, bij 't vier, bereide spijze te nutten. De spreuke bediedt dat eene zake mislukt, zonder goede uitkomste gebleven, aan de rampe gekomen is.

Vertaalt dat zeggen in 't fransch, en ge zult schaars eenen zin hebben.

‘*'k En ben ik van nu voort niet veel haver meer weerd!*’

Dat zei een veintje van boven de 't negentig, sprekende van hem zelven onder het beeld van een oud versleten peerd.

''k En kan met zulk volk mene' pap niet koelen!'

Dat is beeldelijk gezeid voor *aan tafel zitten*; dat wederom een beeldspreuke is voor handelen, overeenkomen, zaken doen.

'*De beste pijlen zijn geschoten.*'

Dat ondervindt b.v. die eenen koopdag bezoekt als al 't beste en 't schoonste verkocht is.

'*'t Is een klaverviere*, *als me u ziet.*'

De spreker van die spreuke meende dat hij zijnen vriend zoo zelden zag als dat men zelden een klaverblad met vier bladerlingen vindt.

'*Wat gaat Jan Kwist-de-kole nu doen*? *Krotte verkoopen en zijn gerief houden.*'

Dit was 't gedacht van een die wist hoe dat 't Jan vergaan had, eer hij aan zijn twaalfste ambacht begost.

'*'t Is jammer dat ze dien boer het hekken op zijn hielen gaan trekken.*'

Dat is te zeggen: Hem van zijn hof doen gaan en uitschudden.

'*Ik kan hem laten*, *zonder hem te haten*, *maar 'k en zouder geen wafels vooren bakken.*'

Wafels bakken voor iemand dat is hem blijk en teeken geven van groote vriendschap.

'*Die muur is zoo tenden*, *zoo moe en zoo ziek*, *dat hij zonder uitstel moet herbouwd zijn.*'

Die spreuke wierd van eenen ouden vlaamschen metsenare gedicht.

'*'t Is vichtig jaar dat ik getrouwd ben*, *en iemand die stekeblend is kan 't geluk lezen dat ik-ik gehad hebbe.*'

Eertijds schreef men de bezonderste geschiedenissen des getrouwden levens, geboorten, huwelijken enz. in eenen *handboek.*

'*Wij gaan hem in dat stik geheel laten.*'

Geheel laten bediedt hier hem *laten gelijk hebben*, schoon hij geen en heeft, en het *stik* niet verder betwisten.

'*Iemand de oogen uitzitten.*'

Dat doen ze, die ievers blijven zitten, tot dat ze er te vele zijn, tegensteken en voortgewenscht worden.

‘*'k En kooze den keuning voor mijn' vader niet*!’

Zoo spreken ze, die iets verkregen hebben, of hopen te verkrijgen, en die daarbij hun ingebeeld geluk vergelijken tegen 't geluk van 's konings zone en erve te zijn.

‘*Wat moet ik nu gaan doen*, *met mijne vijf arme schapen van kinders?*’

Die spreuke is aan het herdersleven ontleend en in 't fransch vertaald en zou zij waarschijnlijk geenen zin hebben.

‘*En wel Heere, als 't regent, wij zijn wijlieden zoo gauw nat*!’

Dat is: wij zitten kort van geld, wij en kunnen tegen geenen onkost; van 't minste dat er voorenvalt, wij zijn broodeloos en geheel op strate.

‘*Men zou hem zijn herte in zijn hand geven!*’

Dat hoort men zeggen, b.v. op iemand die, door louter nalatigheid of met opgezetten wille, zijn werk kwalijk doet. Het woord is gewis zeer oud; en hoe zou men wreedaardiger kunnen zeggen: men zou hem dood slaan.

De spreuke stafrijmt schoone.

‘*'k En gave mijnen dag voor geen honderd guldens.*’

Vergelijkt die spreuke bij: 'k En kooze den keuning voor mijn vader niet.’

‘*Den hane op den messing vinden.*’

Dat heet t'huis komen eer de hane, met zijne binnen, te roeste gegaan is; als hij nog bezig is met kezen op den messing; als de zonne nog niet ten neste en is; als 't nog dag is; eer 't vallen van den avond.

‘*Als ge mistrouwd zijt, beurelt u ton dood aan de stake!*’

Als eene koe ievers gestaakt is, 't is verloren gebeureld, kan of wilt er heur niemand verstaken of los doen: zoo is 't de misverhuwelijkten ook, - trouwen is hou'en.

‘*Leege getoomd zijn.*’

Dat is eene beeldspreuke, die 't volk ontleent aan het peerdendrijven. Een peerd dat leege getoomd is kan zijnen kop neerwaards laten hangen. Een mensch die zijn

hoofd neerwaards laat hangen is of schijnt moedeloos, ongehert, raadloos: hij is leege getoomd.

‘*Hij ware goed om om de dood te gaan.*’

De dood komt altijd te vroeg, en, moest ze gehaald worden, de traagste bode ware de beste.

‘*'t En heeft nooit niemand zijnen hangel moeten aan de boomen hangen.*’

't Kloekmoedig vrouwke wilde zeggen: 'k zal wel bij iemand, of ware 't om Gods wille, geherbergd en onder dak geraken.

‘*Dat gaat zoo zeere voort als boonen knopen en zand spinnen.*’

Dat gaat trage trage voort.

‘*'t Vriest dat de slunsen aan de boomen hangen.*’

Dat is: het vriest dat het ruwrijmt.

Wie en heeft het zien niet bewonderd van die witte, geruwrijmde *ijsslunsen*, die, bij aanhoudenden vorst, aan de boomen hangen, ja en eraf vallen?

‘*'k En zou niet geern hebben dat hij mijn stuitemande draagt.*’

De zin is: droege hij mijn *stuitemande*, mijnen broodkorf, achter de bane; en hadde ik honger, ik zou te lange moeten wachten eer hij bij mij is: hij gaat traagskes, hij trutselt achter den weg.

‘*Als 't niet en betert*, *we zullen nog vervriezen onder de pikhoopen.*’

Een *pikhoop* is, volgens De Bo, een pikkeling, eene legge, *une javelle*, in 't fransch; dus: als 't niet en betert 't zal vriezen tot den oeste.

‘*Die mensch zou geven dat 't haar deur zijn hoedtje groeit.*’

Hij zou geven dat hij zelve niet genoeg meer en heeft om eenen nieuwen hoed te koopen als 't nood doet.

Ziet gij hem daar *geschilderd* staan, met de stersen haar die door de gerren van zijn dood versleten hoedtje sprietelen?

‘*Dat er een blend peerd in mijn huis kwame*, *'t en zou voor geen kluite kunnen breken.*’

Zoo schilderde een oud weduwken zijne armoe uit: 't had al verkocht dat er in zijn huis was om 't leven te houden.’

‘*'k Ben tenden alle straten.*’

Zoo zeggen de Vlamingen, als er, van gezondheidswege of anderszins, noch hulpe noch bate meer te verwachten en is.

In 't fransch en is die spreuke niet zegbaar.

‘*Ware de wereld een' koe, hij zou 't endeke van den steert zijn.*’

‘*Hij*,’ dat was een die altijd en overal te late kwam.

‘*Die kanne is duist jaar oud.*’

Zoo zeggen de Vlamingen, als ze willen bedieden dat b.v. eene kanne ievers zeer nipte hangt, staat, ligt, immers in 't naaste gevaar is van breken. 't Zijn weinig kannen die duist jaar meêgaan: en wel die kanne is alsof ze, duist jaar oud zijnde, op heur alderlaatste meêgaan stonde.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

DE eerweerde heer pastor van Damme heeft ons het volgende stuk bezorgd, zijnde het afschrift van eenen zerksteen, die eertijds te Damme te zien was en nu sedert jaren verdwenen is.

Wie de verdietschinge der latijnsche verzen gemaakt heeft, en weten wij niet.

Haec sunt crania Aubertini Royer et uxoris ejus sepultorum in medio chori.

O tu qui florem mundi sequeris vel honorem
hoc speculum cernas ut mundi gaudia spernas
Aubertinus ego Royer sub pulvere dego
prostratus membris sub dena luce decembris
anni milleni centeni ter quater ac quadrageni
Vivus magnifico carus comiti ludovico
jura Receptoris Rexi quam pluribus horis
flandris pergratus prelatus, nunc superatus
mortis natura quae non liquit sua jura
ponitur omnis honor mundi veluti modo ponor

nunc quaero veniam, te quaeso precare mariam
Stet pro parte mei, consors ut sim Requiei. Amen.

O gij die 't bloemken uwer jeugd,
bekommert staeg in eer of deugd
Wilt dezen spiegel eens aenzien.
opdat ge 's werelds dienst zond vlien
Ik *Aubertinus Royer* groot,
moet hier vergaen in asschen snoot
mijn leden men hier strekken sag,
in december den thiensten dag
van het *derthien honderste* jaer,
en *vier en veertig* nog daer naer
ik was aen den graef lodewyck,
seer aengenaem en minnelyk
het recht van syn ontfangerijen
heb ik bediend seer lange tijen
de vlamingen my minden seer,
ik was hun heer maer nu niet meer
want de dood door haeren aerd,
en heeft aen my ook niet gespaerd
maer heeft my alhier neergeleyd,
met macht en pracht en heerlijkheyd
nu bid ik om vergiffenis,
gy bid Maria om lavenis
dat sij toch wilt mijn voorspraek zyn,
opdat ik haest ben uyt de pyn.

DE eerweerde Augustiner monik, Pater *F. Georgius Salomons*, in zijn *uur-werk van de Seven wee-en*, *opgedraeghen voor Nieuw-Iaer-Ghiefte aen Me Vrouwe M. Joanna Isabella Des Maystres*, *Abdis van het out vermaerdt Clooster van Sinte Brigitta*, *genaemt Marie-Throon binnen Dendermonde den* 1 *Ianuarij* 1667, gedrukt te Antwerpen bij Jacop Mesens, 1667, schrijft eenen *Sendt-brief aen de Godvrachtighe*, *Ghestichtighe*, *en Lofweerdighe Ioef-vrouwen Brigittinen*, *binnen Dendermonde den* 1 *Februarij* 1667, en zegt daarin, bl. 311, als volgt, uitgeweerd de spellinge:

‘Ulieden zeer eerweerde Mevrouwe Abdisse,... hoe zij, gelijk Brigitta, eerst lang stom ende de Vlaamsche tale onwetende, het derde jaar, de zelve niet gelijk andere kinders, ofte menschen, al spelende, en kwalijk, maar zoo volmaaktelijk spreekt en schrijft, al of 't het haar moeders tale ware.’

Dat was een Mevrouwe Abdesse!

Die Pater Salomons was een knappe dichter. Horkt liever:

Zulk een leven, zulk een sterven;
zulke schulden, zulke kerven;
zulke fauten, zulke straf;
zulk een wiege, zulk een graf.

Zulke landen, zulke wegen;
zulke vriend, zulk vijand tegen;
zulke wonden, zulk een pijn;
zulk een kruid, zulk medecijn.

Zulk een tijden, zulk een beiden;
zulk een komen, zulk een scheiden;
zulk ontbreken, zulke nood;
zulk een leven, zulk een dood.

Zulk een rechter, zulk een oordeel;
zulk een arbeid, zulk een voordeel;
zulk een werken, zulk een loon;
zulk een einde, zulk een kroon.

Dit op bladzijde 250-51 van zijn *uurwerk van de zeven wee'n.*

'Zulk een *tijden*,' 1ste reke, in den derden schaak, is zulk een *tijen*, weggaan, vertrekken te zeggen.

F. Georgius Salomons wierd geboren te Dermonde, op den 13sten meie 1632; hij overleed te Napels op den 5den october 1680. Dus in *Biographische Sprokkelingen* door den Heer Jan Broeckaert. Z. *Verslagen en mededeelingen der K. Vl. Academie*, 1891 Januarij, bl. 139.

EENE lijste van boeken, die te verkoopen zijn levert het volgende:

'628 Henry. Onderwyzingen. Mechelen, 1839, 5 bkd. in 18. (Deze uitgave wordt gretig gebruikt in de vlaamsche departementen van Frankrijk waar men onze hedendagsche taal niet verstaat).

'629 Corn. Smet. (Volledige cursus van) Sermoenen op Zonen feestdagen 1843, 7 deelen. (Wat geschonden). Aanmerking gelijk bij de vorige nummer.'

Zondag = Ziet	Zaterdag = Ziet
Maandag = Man,	Vrijdag = Vrouwe,
Dijsendag = doet	Donderdag = doet
Woensdag = wat	Woensdag = wat
Donderdag = de	Dijsendag = de
Vrijdag = Vrouwe	Maandag = Man
Zaterdag = zegt.	Zondag = zegt.

[Nummer 11]

Over Mikroben of Levelingen

MEN zal mij misschien zeggen: Hoe kan een mensch ook maar eenen oogenblik gezond blijven, die alle stappen honderden en duizenden levelingen inasemt, opeet en anderszins in zijn lijf laat dringen?

't Ware ook onverstaanbaar hadden wij van God geene even krachtige weren gekregen om die gevaarlijke vijanden van ons weg te houden of hun geweld onschadelijk te maken.

Alzoo wordt een groot deel der levelingen die wij inasemen opgevangen in de verschillige konkels en krinkelingen van de neuze; wat verder op, tot in de longen geraakt, worden zij met het slijm uitgehoest of stillekes aan door de vlimmerzellen (*cellules à cils vibratiles*) opperwaarts gedreven en uit het lichaam verwijderd.

Wat door mond en slokdarm inkomt wordt in de mage door eenen gevaarlijken vijand te keere gegaan, namelijk door het zoutzuur (*acidum murioticum - Hll*) van het maagzap. Het is bewezen dat om zeggens het grootste deel der levelingen, al de korrellingen, een groot deel der

stokkelingen door het zoutzuur, dat tot zekere strafte (*concentration*) gekomen is, gedood worden; de speierlingen alleene weêrstaan vaste en blijven in veiligheid.

Nu, 't en gebeurt niet altijd dat het maagzap de noodige kracht of strafte heeft om die plantjes te vernietigen. Alzoo in ijdele magen en vindt men door den band geen zoutzuur in de teerstoffen; veel maagziekten hebben dat in dat zij het zoutzuur in het maagzap doen krenken, en doen minderen of geheel te niete gaan.

En alzoo en is het niet geheel en gansch onwaar 't gene de menschen zeggen, en hunne reden is de aandacht weerdig als zij houden staan, dat men nooit nuchtersmonds bij besmettelijke zieken 'n moet gaan.

Van 't gene de wonden betreft waardoor de levelingen hunne intreê nemen, moeten wij hier zeggen, hetgene overal elders voor het lichaam geldt, dat de zellen eene eigene levenskracht ofte levensuitinge bezitten, dat de levelingen te vechten hebben tegen die kracht en dat zij maar binnen geraken is 't dat zij meester blijven van het slagveld.

En alzoo zijn wij geheel natuurlijk gebracht tot het bespreken van de nadere wisselwerkingen tusschen den leveling en de levende dierlijke zelle.

Wat gebeurt er als er levelingen, 't zij door de asem- of zwelggewanden, 't zij door eene toevallige wonde in het menschelijk lichaam geraken?

De leveling is de vijand, 't is hij die aanvalt; menschen en dieren staan op hunne hoede en verdedigen hen zelven.

De mensch, in gewone omstandigheden en volgens de laatste vondsten der geleerden, heeft tweederlei verweer tegen den indringenden vijand: de etende en doodende werkinge zijner leefzellen en de verzwakkende of vernietigende macht van het bloedwei.

Het is mogelijk - en ik geloove dat het geheel dikwijls alzoo gaat - dat de levelingen die binnenindringen seffens door de zellen verslonden worden of door het bloedwei onschadelijk gemaakt, en dat er geene de minste teekens

zichtbaar en zijn van worstelinge, of 't is gelijk van welke buitengewone stoornisse.

Maar de zaken kunnen ook geheel anders komen.

Alzoo kan het gebeuren dat de zellen hunne gewone macht en levenskracht niet en bezitten, 't zij dat het lichaam door voorafgaande ziekten, honger, vermoeidheid zwakker geworden is; 't zij dat de zenuwen, door vreeze, angst of iets dergelijks, hunne gewone verwekbaarheid *(excitation)* aan de zellekes niet en verleenen; 't zij dat de zellen zelve dood, of min of meer tam geworden zijn door vergiftiging met de eene of de andere stoffe; 't zij dat ze verbrand, gekneusd of vermorzeld zijn door uitwendig geweld.

De algemeene lichaamsverzwakking heeft waarschijnlijk het zelfste uitwerksel - ontkrachting - op het bloedwei; misschien helpt ook het gemis van zuurstof, enz.

Van eenen anderen kant kunnen de levelingen sterker zijn 't zij door hun groot getal, 't zij door hunne bezondere ergheid of kwaadaardigheid.

Dat is, onder andere, het geval in de besmettelijke ziekten.

't En moet zeker niet breedvoerig uiteengedaan worden hoe het komt dat de levelingen daar in grooter getal zijn, waar er eene besmettende ziekte heerscht; iedereen begrijpt zulks door den aard der zaken zelve.

Het zou mij ook veel te verre leeden moeste ik nader en grondiger verslag geven over de wijze waarop de levelingen hunne bezondere kwaadaardigheid aanwerven of wederom kwijt geraken; 't zij genoeg te weten dat zulks bestaat; en alzoo komt men eenigszins te verstaan waarom de leveling in gegevene omstandigheden ziek maakt en in andere niet.

Men heeft langen tijd in de meeninge verkeerd dat de levelingen schadelijk waren als levelingen, 't is te zeggen door hunné bezondere gedaante, hunne opeenstapelinge, of op andere ongekende en onbevroede wijzen.

Nu weet men met zekerheid dat om zeggens al het kwaad dat de levelingen veroorzaken moet geweten worden aan een voortbrengsel of uitworp van de levelingen (*produit de sécrétion*) dat reeuwsel of *ptomaïne* heet.

Dat reeuwsel is eene wezentlijkheid die verschilt van leveling tot leveling; of, kan een en het zelfste reeuwsel ook door verschillige levelingen voortgebracht worden, nochtans ieder slag van levelingen laat nog verderen uitworp, die hem van de andere slachtgenoten onderscheidt.

Het reeuwsel, - dat voor den grootsten hoop der levelingen in den grond nog onbekend is, is - een uitnemend sterk vergif, een van de geweldigste die in de wetenschap bekend staan.

Het en zal zeker niemand die een weinig kennisse van plantenkunde heeft verwonderen dat de levelingen vergif doen ontstaan, want even gelijk b.v. de slaapbotten heulgift of *morphine*, het vingerhoedkruid vingerhoedgift of *digitaline*, de tabak tabakgift of *nicotine* voortbrengen, zoo kunnen de levelingen, alhoewel bij der ooge onzichtbare plantgewassen, doch even het zelfste uitwerken als de hoogere en veelwendig gebouwde plantgewassen.

(*'t Slot volgt*)

Dr ALFONS DEPLA

De legende van Kortrijk

HOE de stad Kortrijk haren name kreeg.

Horkt! 't Was in de achtste eeuwe, of nog vroeger. Op het slot van Kortrijk woonde er een oude koning.

De koning had drie zoons die alle drie gezaamderhand meewrochten om 't land goed te helpen bestieren.

De oudste zoon gedroeg hem wonderwel, en om zijne neerstigheid en zijnen moed eens goed te beloonen, deed de koning hem roepen en zei:

'Wulfhaard, gij zijt mijn oudste zoon en dient tot voorbeeld voor uwe twee broeders, want gij gedraagt u als een edel en vrome jonkvorst; gij hebt het volk lief en gij zijt uwen ouden vader getrouw; ik wil vandage nog een bewijs mijner erkentenisse geven; neemt het beste peerd dat ge in mijne stallen zult vinden, springt er op en rijdt voorwaards zonder staan, zooverre als gij kunt. Tot

hoeverre gij alzoo in eenen trek kunt rijden, tot zooverre zal uw rijk strekken.'

De zoon bedankte zijnen ouden vader, hij sprong blijmoedig op het snelste peerd van geheel 't hof, hij gaf het van de spore en het edele dier stoof de slotdreve uit.

Ge kunt denken hoe dat Wulfhaard plannen smeedde van rijkdom en van weelde; hij, hij zou wel honderd uren verre rijden zonder staan.

Maar nauwelijks was hij ter plaatse gekomen waar nu de *Esplanade* ligt, dat is schaarsch buiten 't midden van de stad, of zijn peerd viel steendood.

'Ach!' zuchtte de koningszoon, die daar nu in 't zand lag, 'hoe kort is mijn rijk toch!'

Sedert dien zou de stad den name van Kort-Rijk gekregen en behouden hebben.

ANTOON VERWAETERMEULEN

Nog van schiere kraaien, schiere monniken, bonte papen, enz.

EENEN man heb ik gekend, eenen Fries, die, waneer hy iets aan anderen had verteld, medegedeeld, of als zijn inzicht in d'eene of andere zake verkondigd had, gewoonlik zyne gezegden besloot met deze woorden: '*Dy it bettor wit*, *moat it sidse*,' die het beter weet, moet het zeggen. Het zy my vergund die spreuke ook hier eens in toepassinge te brengen, nu ik my veroorlove enkele zaken die vermeld worden in het opmerkelike opstel over Schiermonnikoog (zie bladzyde 86 hier voren), nader te beschouen, en myne meening dienaangaande, in zoo verre die niet overeenstemt met het gene ter genoemder plaatse wordt medegedeeld, hier neêr te schryven.

De vogel *Corvus cornix*, de *Bonte kraai* of *Bonte kraaie* van Hollanders en Vlamingen, en heet in het Friesch niet *Skierkrie*, maar *Skiere krie*, uit de zelfde oorzake waarom de Vlamingen ook niet *Bontkraaie*, maar *Bonte kraaie* zeggen. Eene andere soorte van kraai, de *Corvus*

frugilegus heet *Roek* by Friesen, Vlamingen, Hollanders en Engelschen (*Rook*). Met dezen naam wordt de Bonte kraai ook wel door de Friesen genoemd; natuurlik, om verwarringe te myden, onder byvoeging van het meest in 't oog loopende kenmerk des vogels, de *skiere* kleur, als *Skierroek*; want de echte roek is geheel zwart. In dit geval en zegt men in het Friesch niet *Skiere roek*, maar *Skier-roek* of *Skierroek*, om het lastige, der tonge bezwarende, op elkanderen stooten der twee letters *r*, slechts door eene toonlooze *e* gescheiden, te ontkomen. Een derde naam van de Bonte kraaie in het Friesch is nog *Skierkert*, ook *Skjirkert* gesproken; dat is te zeggen: *Skierke-* (verkleinform van *skier*) *aert*, dus *Schieraert*, *Schieraard*; dat is *Grau-aard*, *Grauwaert*, *Grauwert* (lijk *Grijsaard*) in het algemeene Nederlandsch.

Het Friesche woord *skier* beduidt nooit en nergens *bont.* Het beduidt *grau* (*grauw*, *graauw*) of *grijs* (is dit ook niet een schuimwoord van het Latijnsche *griseus*?), zoo als de kleur is van de Bonte kraai, buiten het zwart. De juiste beteekenis van het Friesche woord *skier* zet EVERWIN WASSENBERGH in zijn *Idioticon Frisicum* (Franeker, 1806) zeer wel uit een:

'SCHIER, v. *Graauw.* Hier van *Schiere-Krie*, *Schier-Roek*, *Schier-Aal.* - Zo zegt men ook van *Linnen*, dat het 'er *schier* uit ziet, wanneer het nog 'er ver af is van *Wit* te zijn, maar zich *Graauw* of *Grijs* vertoont. In geenen anderen zin spreekt GYSBERT JAPICX in zijne Voorrede, bladz. 3, van de *schiere wirden* (d.i. de *Graauwe* of *Grijze woorden*) der aloude Friesche Taale(1). De geleerde JUNIUS, op Willeram, bl. 40, dwaalde, wanneer hij schreef: Veteribus Frisiis *Schiere krie*

(1) En ook de Friesche dichter JAN G. VAN BLOM in zijn vers *Frieslând* (*Blomme-koerke*, Dokkum. 1869):

"*Det âld skier lând*, *fol skiente end greatheid*,
Det foar elts each as pronkbîld bleat leit,
Is Frieslând, *is ues Heiteland.*"

Dat oude, graue land (grau van ouderdom), vol schoonheid en grootheid, dat voor elks oog als pronkbeeld bloot ligt (zich vertoont), is Friesland, is ons Vaderland. -

dicitur *Cornix varia*, - quae Belgarum plerisque a maculosa variegatione *bonte kraije* nuncupatur. Want *schier* betekent niet *Bont*, maar *Graauw* of *Grijs:* gelijk wij gezien hebben[1].'

Is nu *skier* niet *bont*, dan zijn ook de *Schiere Monniken* geen *Bonte meuniken* of *Bonte papen*, maar *Graue* (in het grau gekleede) *Monken.* Die *Schiere monniken*, waar het eiland *Schiermonnikoog* zynen naam af draagt, waren *monniken* van de Cistercienser of Bernhardiner orde, die *skiere*, graue (geen bonte) kleeding droegen. Laat ik ook in deze zake hier de getuigenis vermelden van eenen anderen, van A. WINKLER PRINS, in zijn werk *Geschiedenis en Beschrijving van het eiland Schiermonnikoog*, Amsterdam, 1868: 'De kloosterbroeders van Claercamp droegen een *schier* of grijs gewaad, en werden om die reden *Schiere monniken* genoemd. Zij hadden eene aanzienlijke bezitting te Jelsum, die in 1511 *Schierhuis*[2] wordt geheeten. In het eerste deel van het Charterboek van Friesland vinden wij (bl. 332) gewag gemaakt van een *ferdban* (consentbrief) aan broeder POPPE, *schiermonnik* te Jelsum, verleend; terwijl wij er elders zien (bl. 518), dat eene bezitting, door het klooster Claercamp in 1439 verworven, den naam ontving van *Schira monnika husen.* Die monniken hadden een uithof met een sterk steenen gebouw te Veenwouden, en dit laatste is er nog bekend onder den naam van *Schierstins.* Men ziet, dat de kloosterbroeders van Claercamp bijzonder ingenomen waren met hun

(1) JUNIUS was een taalgeleerde Engelschman, die in de 17de een leefde, en die, uit lust om de Friesche taal te leeren, naar Friesland kwam, waar hy twee jaren vertoefde, te Bolsward, om van den Frieschen taal- en letterkundige GYSBERT JAPICX, aldaar wonende, onderricht te genieten. JUNIUS had wel gelijk, als hy vermeldde dat de *Cornix varia*, de *Corvus cornix*, de *Bonte Kraaie*, door de Friesen *Skiere Krie* wordt genoemd. Maar daarom is het Friesche woord *skier* nog niet het zelfde als het Dietsche woord *bont.* De Nederlanders in het algemeen, Vlamingen en Hollanders, vatteden, by de benoeminge van dezen vogel, zyne bontheid, zyne tweekleurigheid in het oog; de Friesen daarentegen de *schiere*, graue kleur van zijn lichaam, behalve de zwarte vlerken, steert en kop.

(2) In d'oorspronkelike oorkonde staat *Schira huus.*

titel van Schiere monniken, en dien niet alleen aan zich zelven, maar ook zoo veel mogelijk aan hunne eigendommen zochten te geven. Wanneer wij dit in verband brengen met het feit, dat het eiland Schiermonnikoog van ouds eene bezitting is geweest van gemeld klooster, dan wordt de oorsprong van zijn naam ons zoo duidelijk als de dag. Die naam is er door de kloosterlingen aan gegeven en beteekent eenvoudig: het eiland (oog) der schiere (grijze of Claercampster) monniken. Het wapen der gemeente Schiermonnikoog vertoont nog heden ten dage een monnik, blootshoofds en barvoets, met een rozekrans in de hand.'-

Hier moge nog vermeld worden dat het bewuste eiland, voor en aleer het een eigendom der Schiere monniken werd, natuurlik ook reeds eenen anderen, eigenen naam had. Het heette toen *Werneroog*, *Werner-oghe*, Oud-Friesch *Wernera-each*, het eiland van Werner, van den man die den naam van *Werner*, *Warner* (*Warnar*, *Warnher*, *Warinheri*) droeg. Zie mijn geschrift: *Wangero und Werneroge = Rottum und Schiermonnikoog*, voorkomende in het taalkundige tijdschrift *Korrespondenzblatt des Vereins für Niederdeutsche Sprachforschung*, Hamburg, 1877, deel I, bladz. 27.-

De straat of steeg te Leeuwarden, die den name draagt van *Bontepapesteeg* heet niet alzoo naar *Bonte papen*, naar papen of monniken, die een tweeverwig gewaad droegen, *in casu* de Dominicaners of Praedicaren of Jacobiner monniken, alschoon dezen hun klooster in de nabyheid dier Bontepapesteeg hadden. Neen, maar die straat heet naar eenen Priester, die in de 15^{e} een Vicarius was van de parochie-kerke van Nyehove[(1)], welke kerk vlak tegenover de Bontepapesteeg stond. Deze Vicarius droeg gewoonlik een gewaad dat met *bont* (bontwerk of pelswerk) was omzet of gevoerd, en door dit bontene kleed was hy by de burgerye van Leeuwarden zoo bekend geworden,

(1) De stad Leeuwarden had in de laatste middeleeuen dry parochiën, die oorspronkelik dry verschillende dorpen waren geweest, voor dat zy, by uitbreidinye en vergrootinge, tot eene stad samengrooiden: Oldehove, Nyehove en Hoek.

dat hy eenen byname daar af kreeg: '*de bonte paep.*' Dit staat beschreven in een Handschrift dat bewaard wordt in het Archief van de St-Bonifacius-kerke te Leeuwarden, waar van de Bontepapesteeg gezegd wordt: 'des alsoo genoempt naer sekeren Vicarius van Nieuwen Hove, FREDERICK genaempt, draegende een tabbaert met bont becleedt[1].'

In myne jeugd, veertig jaren geleden, en waren daar te Leeuwarden, aan de hoekhuizen der straten, geene bordekens, waarop de namen dier straten vermeld staan. Toen noemde het volk algemeen de bewuste steeg *Pompmakerssteeg* of-*steich* (naar de Leeuwarder uitsprake); en die zeer slordig in het spreken waren, wien een klank vergenoegde, zonder dat zy om eene beteekenis gaven, zeiden ook: *Pompoppisteich*; terwijl weer anderen, die in hunnen eigenwaan eenen schijnbaar geijkten naam aan die steeg meenden te moeten geven, weer in het tegenovergestelde uiterste vervielen, en den zonderlingen, tweetaligen, onredeliken name *Bonnepaterssteeg* gebruikten. Sedert echter is de eenige goede naam op een naambordje aan het hoekhuis aangebracht: '*Bontepapesteeg.*' En nu het volk dien name, zwart op wit, neen: wit op blau, dageliks voor eigen oogen heeft, nu spreekt het dien ook weer goed uit, en hoort men de benaming *Pompmakerssteeg* weinig meer.-

De eilanden, die de Friesche eilanden-reeks of eilandengroep (*Archipel*) samenstellen, en die in allerlei opzichten zoo hoogst merkweerdig zijn, worden ter aangehaalder plaatse niet naukeurig opgenoemd. Sommigen zijn daar ongenoemd gebleven, en daaronder geenszins d'onbelangrijksten; en de namen van anderen zijn, by misstellinge

(1) W. EEKHOFF, in zyne *Geschiedkundige Beschryving van Leeuwarden*, Leeuwarden, 1846, zegt op bladz. 199 van dezen straatnaam: "toen men het woord *paap* verkeerdelijk voor een scheldnaam meende te moeten houden, - verbasterde men later dezen naam - in *Bonuspaters* of *Bonepaters*- (goede vaders), ja zelfs in *Pompmakerssteeg.* Dat de bovengenoemde de oorspronkelijke is, blijkt ook uit het bestaan van eene beneficie in de kerk van Nijehove, *het Bontepaepsleen* geheeten, en in de Resolution van Gedeputeerde staten, van 1 Junij 1647 en 16 November, 1667, nog alzoo genoemd."

in 't schryven of drukken, verkeerd vermeld. Ik en kan het van mijn Friesche herte niet verkrygen, die misstellingen onverbeterd te laten, alweêr volgens de spreuke: *Dy it bettor wit*, *moat it sidse.* Dit zijn de namen dier eilanden, lijk zy van het Westen naar het Oosten en Noorden op elkanderen volgen: (*Marken*, *Urk*, *Schokland* dat sedert de helfte dezer een door de bewoners verlaten is) en *Wieringen*; (deze vier in de Zuiderzee en het Flie); *Texel* of *Tessel* (het *Eierland* en is geen afzonderlik eiland, maar maakt het nooderlike deel van Texel uit), *Flieland*, *Ter Schelling*, *Ameland*, *Schiermonnikoog* (*Bosch* is maar eene onbewoonde zandplate), *Rottumeroog* of *Rottum* (en niet *Bottum*), *Borkum*, *Juist* (en niet *Luyst*), *Nordernei*, *Baltrum*, *Langeroog*, *Spikeroog*, *Wrangeroog* of *Wangeroog* (men zegt ook *Wrangero*; *o*, *ö = ei* = eiland); *Mellum* is eene onbewoonde zandplate, en 't *Nieue-Werk* of *Neuwerk* slechts een ingepolderd hoekje waddenland), *Helgoland*, *Pelworm*, *Noordstrand*, *Hooge*, *Apelland*, *Langeness*, (deze drij laatst genoemden worden, met nog enkele andere kleine eilandekens, gesamentlik de *Halligen* genoemd), *Amrum*, *Föhr* en *Sylt.* Van dezen behooren de tien eersten tot West- of Nederlandsch-Friesland; de zeven volgenden tot Oost-Friesland; de negen laatsten tot Noord-Friesland.-

Het Schiermonnikooger-Friesche woord *Kallemooi*, is dat wel *Kale Mei* (boom) te zeggen? *Kaal* is anders in het Friesch *Keal.*-

Eindelik nog, de naam van den verdiensteliken bewerker van de *Bloemlezing uit Oud-*, *Midden- en Nieuw-Friesche geschriften* en is niet *Heltama*, maar: *Hettema.*

JOHAN WINKLER

Haarlem.

Ter eere van 't Heilig Haar van O.H.J.C.

1

JESU, die gestreeld, voordezen,
wildet van uw' Moeder wezen,
en uw Heilig Haar genaakt,
eer gij tale of teeken spraakt;

Tusschenzang:

Jesu, wilt ons zalig maken,
die uw Haar vol doornen staken!
(Deze laatste reke tweemaal).

2

Jesu, die, vol zonnestralen,
liet uw hoofd en kleed'ren dalen,
op den Thabor, en aldaar
menschen zien uw Godlijk Haar;
Jesu, *enz.*

3

Jesu, die eens Magdaleene,
in heure oogen krank en kleene,
zuiver, eerbaar, heilig hiet,
en uw Haar genaken liet;
Jesu, *enz.*

4

Jesu, die, vol duizend wonden,
al uw heerlijk Haar geschonden,
stervend aan den Kruisboom hongt,
en den bitt'ren kelk uitdronkt;
Jesu, *enz.*

5

Jesu, die, in 't graf begraven,
boven al uw' liefdegaven,
Kortrijk, door uw Kruis bekeerd,
hebt uw Heilig Haar vereerd;

Jesu, *enz.*

G.G.

Op de wijze van N° VII: O.L.V. ter Ruste.
Ziet: Dertig geestelijke liederen.

Anseghem

HET tweede deel, 't ligt Noord, tusschen den steenweg van Vive St-Eloy naar de gemeente Worteghem, staat gekend onder den naam van Zelverberg.

De bijzonderste herberg alhier is het *Dorgat*, misschien moet het zijn *Doorgat*, alzoo toch wordt de name uitgesproken.

Of is het Doorngat, misschien? Wij zouden er aan twijfelen, want in de nabijheid vinden wij het Doreveld.

Doreveld (o gelijk in loven). *Dore* is alhier 't geen men dore uitspreekt en ook camille heet, een gewas waar men bezems van maakt. - '*Dorre*, schrijft De Bo, Westvl. Idioticon, eene akkerplant die veel in 't vlas groeit, in de Wdb. Vlasdotter, fr. *Cameline.* De boeren zaaien deze plant onder den naam van Kamille, uit wier zaad men olie perst, en van wier stroo men bezems maakt. - In Alg. Idiot. *Dojer*, ook Dujur, Deulder, zeker heidegewas waarvan men bezems maakt, Vlasdoller, fr. *Cameline* of *Sesame bâtard ou d'Allemagne* (Br.). In Oostvl. *Door*, te St. Peeters-Leeuw, *Deulder.*

De bijzonderste bosch is die van Hemsrode.

Hemsrode (uitgespr. Heemsrood, zachtl. *e*, en scherpl. *o*), behoort aan het casteel van Anseghem, wiens Heeren eertijds den titel van Heeren van Hemsrode droegen.

Verder de eekeldrij (uitspr. eekeldrie) en Bouveloobosch, waarin den elsbosch en de waterijbosch.

Men verzekert ons dat Bouveloobosch ook Boudeloobosch geschreven wordt; het volk zegt Bouklibosch.

Waarschijnlijk omdat de zin van Loo niet meer verstaan en is, en de uitgang *i* en *is* (eis) in plaats van *en* en *ens*, alhier meest gebruikt zijnde, is dat woord Boukli tot stand gekomen. Misschien die *k* omdat er in dien bosch vele beuken staan of boukiboomen, zooals men alhier zegt. Ook hoort men meer dan eens Boukibosch in plaats van Bouklibosch.

De Bouveloobosch is een merkweerdige bosch, waar de Heirweg van Kortrijk op Audenaerde door loopt, en die op drie gemeenten strekt: Anseghem, Worteghem en Peteghem, dus op Oost- en Westvlanderen.

Beneden Bouveloobosch, en langs eene striepe leege en drassige meerschen, die misschien eertijds wel vijvers en moerassen waren, gelijk nu nog tien minuten verder, bij 't Sammelskot, ligt de voorplas, 't voorenste van den plas, eene hofstede.

't Sammelskot, is een stampkot, watermeulen, waterkot. De name komt misschien van Samuel, 't Samuel's kot, 't Sambels, 's Sammels kot. Men spreekt dien naam uit 't jammelskot.

In den Waterijbosch ligt de Geesteput, en in de Bouveloobosch, Magvinkelhol, eene schrikkelijke en vreesbarende leegte.

De stukken land zijn: de *Kuische*, een stuk dat peemgierig is, zegt de boer; 't Wackistuk, 't Djannestik en 't Kraaiveld.

Bij Hemsrode in den bosch, staat er te midden op den knok, waar zes dreven sterrewijs 't hoope komen, een oude vertjokte en knuistachtige, leelijke eeke (eik), die den name draagt van stereeke.

Er hangt een kruisbeeld aan dien boom die verscheide gemeenten verre gekend is, en het was algemeen geweten dat het onmogelijk was dien boom uit te smijten. Nochtans over een jaar of zesse velde men hem neêr. Dan wierd er gezeid dat men geenen nieuwen boom in die plaats zoude doen groeien hebben. Hij staat er nochtans, groeit weeldig, en nog eenen keer hangt er een kruisbeeld aan.

Bij den stereeke, spookt het. Geen wonder, die knok, volgens de overleveringe is een oud galgeveld van de heerlijkheid van Hemsrode, en de boom zelve zoude lange voor galge gediend hebben.

De hoeken, die misschien om hunnen naam het melden weerd zijn, zijn de Heuntjeshoek, uitspr. Hoeintjeshoek en de Eegelshoek of Eegelsknok, geschreven op eene kaarte Eequels of Eegvels. Daar stond eertijds een bosch, die Egale hiet.

(*'t Vervolgt.*)

Mingelmaren

OP den 26sten van meie laatstleden kwam de rouwmare hier toegesneld dat de vermaarde *Jóusè Roumanilhe*, in 't Fransch *Joseph Roumanille*, bijgenaamd *Lou Cascarelet*, de schrijver van *Lou mège de Cucugnan* (Biekorf 1890, bl, 7), overleden is.

Een onzer medewerkers en vrienden, Heer *Louis de Backer*, woonachtig te *Cannes* in de *Alpes Maritimes*, schreef een lezensweerdig bericht over *Roumanilhe*, in zijne *Études Littéraires, Morales et Religieuses*, Gent, Siffer, 1890, bl. 48-53.

Roumanilhe kwam ter wereld te Sant-Roumie, in 't Fr. *Saint-Rémy*, de geboortestad van Michel Nostradame, of *Nostradamus.* Als hij nog naar schole liep hadde hij eens eenen dicht gemaakt voor zijne Vrouw moeder. De brave moeder en verstond heuren *Jóusè* niet meer, immers ze'n kon maar heure eigene tale, te weten Provençaalsch en de dicht was in 't Fransch! Van dien dag af wierd *Jóusè Roumanilhe* datgene waarbij hij nu de wereld door vermaard is, te weten de heroprichter van zijne eigene Provençaalsche moedertale.

Hij ruste in vrede, de blijmoedige, de wakkere, de door-end-door katholijke volksdichter!

Wie had er ooit gedacht dat zijn vermaarde *Armana Prouvencau pèr lou bèl an de Diéu* 1891, zijn laatste zou geweest zijn!

Moge *lou bèl an de Diéu* voor hem niet meer veranderen noch eindigen!

In 't korte hopen wij nog eene of twee van *Jóusè Roumanilhe'ns* wonderschoone vertellingen en *Cascareleto's* mede te deelen.

WOENSDAG, 3den dezer, is de eerweerde Heer Jan De Gryse van Iseghem te Vlissinge ingescheept voor Congoland. De eerweerde zendeling behoort tot het huis van Scheutveld.

Binst deze maand ook, zullen de volgende Westvlamingen, van de africaansche zendelingen van Card. Lavigerie uit Marsilien vertrekken naar Oppercongoland: de eerweerde Paters Leo Marques van Thorhout, Doctor in de Godheid en Apostelijke provicaris van Oppercongoland, Victor Roelens van Ardoye en Gustaf De Beerst van Adinkerke, mitsgaders de eerweerde Pater Engels van Oostvlaanderen, de eerweerde Pater Dupont van Vrankrijk en twee westvlaamsche broeders.

IN de laatste dagen van Oestmaand aanstaande, zal de XXIste Nederlandsche Taal-Landdag te Gent gehouden worden.

Die gadinge hebben, kunnen het lidmaatschap verkrijgen, mits 5 frank te betalen.

ALS men te ‘*Gosvalde*’ (van ambstwegen *Godewaerdsvelde*) de stoomwagens verlaat, en op Franschen bodem den voet zet, zoo ondervindt men dadelijk dat men buiten de grenzen van Belgenland, ja, maar niet buiten de grenzen van Vlanderen gekomen is.

De weerd, die u, in de naaste herberge, een glas bier schinkt, en die meent dat hij met eenen ‘*Frensch*’ of ‘*Welsch*’ sprekenden ‘*Belgiquenare*’ te doen heeft, zal u begroeten met ‘*V'là M'sieur!*’ Maar als hij, ommeziende, zijne jongens toespreekt, dan is het van: ‘*Toe, mannetje, lopt in d'n keuken, bij moed'r!*’

De Fransche heeren die daar bij die tafel van hunne zaken aan 't handelen zijn, en Fransch kouten, houden schielijk op; zij bezien u, en, is 't dat gij lijze hoort, zoo zult gij vernemen dat ze, in ‘*t Vlemsche*’, hunne geheime, altijd beminde moedertale, malkaar stillekens vragen wie of wat gij wel zijn zoudt.

De wagenaar, die u in zijnen ‘*kerrewagen*’ naar Belle voert, is een echte boerejongen; ge zoudt zeggen een uit het Noorden van Brugge. Ge'n kunt niet laten hem in 't Vlaamsch toe te spreken: hij antwoordt u beleefd in 't Vlaamsch, en dat met een slag van vertrouwelijkheid die niet te miskennen en is; terwijl hij voorbijgangers, die hem in 't Fransch den weg vragen, in 't Fransch kort bescheed doet.

Maar hij kout geerne met u, omdat gij Vlaamsch kout: dat is trouwens zijne eigene moedertale; Fransch heeft hij ten dwange en op schole geleerd.

Vraagt gij uwen voerman hoe die herberge heet, die gij te wege voorbij rijdt, ‘*In den strooien hane*’, zal hij antwoorden, ofschoon er op het ‘*bard*’, met duidelijke staven, te lezen staat:

Au coq en paille, débit de boissons.

Stapt gij af en ziet gij nader toe, zoo ondervindt gij dat het bard, onder de nieuwe verruwlage en onder het Fransch opschrift, de leesbaarste sporen draagt van:

In den strooien haene, *verkoopt men drank.*

't Loopt een meiske voorbij, en ge vraagt:

- ‘*Waar gaat gij naartoe?*’

Eerst verbaasdheid.... en geene antwoorde.

- ‘Gaat gij naar huis?’
- ‘*Nin'-k!*’
- ‘Waar gaat gij dan?’
- ‘*Hûzewaerds!*’

Een schooljongen houdt zijnen rechteren wijsvinger vast, met zijne slinkere hand:

- ‘Wat hebt gij aan uwen vinger dan?’
- ‘*'k Hen-d'n effiikt.*’
- ‘Waarmeê?’
- ‘*Mei eddorn!*’

De jongen heeft, met eenen doorn, in zijnen vinger gestekt.

Op uwen *goeden dag* zult gij hier en daar oude lieden, meest vrouwen, ‘*g'n dei!*’ hooren antwoorden, alsof het Friezen waren.

Op dat oud heiligdomken, langs den '*Kizzelweg*', staat er:

> Doet af uwen hoed
> en leest eenen Weest-gegroet.
> Terwijl 't op het nieuwere capelleken is van
> *N.D. de la Salette. P. p. N.*

Ware 't niet van de paalsteenen, die van ijzer zijn, en die noodzakelijk Fransch spreken, 't zou u beginnen dunken dat ge in 't herte van ons West-Vlanderen reist, zoodanig ziet er al dat van menschen gemaakt is Vlaamsch uit, strooien daken, leemen wanden van okerachtigen plakweeg, truwels vóór de herbergen, en reezen om 't peerd aan te binden, wagens, karren, sleden en ploegs, onze-lieve-Vrouwkes aan de linde, voor 't hofgat, alles gelijk in Vlanderen.

In de kerken leest gij Vlaamsch op de oude grafsteenen, Vlaamsch op de offerblokken; daar hangen, in 't Fransch gelijk in 't Vlaamsch, versch gedrukte berichten uit wegens '*huwelijken om Godts wille*', die wij '*kostelooze*' huwelijken zouden heeten, enz.

De tale, en de uitsprake ervan, is hetgene den bezoeker van Fransch-Vlanderen meest van al bevreemdt. Het landsvolk spreekt daar eene oudere tale als wij, die schoolvlamingen zijn, en die '*keizersvlemsch*' spreken; zij spreken '*keuninksvlemsch*', en dat hebben zij, niet in scholen, in boeken en bij der ooge, maar bij der oore en van moeder '*elleerd*'.

Zoo hoort gij in Fransch-Vlanderen nog '*hûs*' (Fr. *housse*) voor *huis;* '*mûl*' (Fr. *moule*) voor *muil*, *muilezel;* '*niat*' voor *niet;* '*driû*' (Fr. *driou*) voor *drie;* '*niû*' (Fr. *niou*) voor *nieuw*, enz.

De Fransche Vlamingen zeggen '*teeken*' voor *teekenen*, '*reken*' voor *rekenen*, '*zwertenen*' voor *zwarten*, '*wittenen*' voor *witten*, '*kortenen*' voor *korten*, '*vortenen*' voor *vorten*, enz.

In Fransch-Vlanderen is *slecht* land nog immer *plat*, *effen* land; *eggulden* is een *frank;* de *hinneveste* is het Hollansche *hennekleed*, of het *lijkkleed; ebbomneute* (eene boomnote) is eene *okkernote*, of *walnote; evvinkepot haal'n* is een *vinkennest rooven; je moe je nie verongemekken* is *ge'n moet u niet.... dérangéeren; varre wei* is *verre weg;* eenen mensch *wijen* is iemand *begraven;* 't hangt *land* a'je schoen is uwe voeten zijn met *aarde* bevuild; *schamel* menschen zijn *arme* liên; *restuut*, *restegen* is *rechtuit*, *rechtegen;* het *zeel* of het *zeeuw* is 't *scheutelhuis; borieren* is *boeren*, boerenneringe drijven; de deure *bouten* is de deure *grendelen; emmanshoofd* is een *mans.... persoon; smoorrei* is *stuifregen; esscheie* is *eene vlage; verkest je me nie* is *verkendet gij mij niet; lulk* is *leelijk; reedbaar* is *redelijk;* eiers *gâren* is eiers *rapen*, omtrent den Paaschtijd; *he* was *stijf errampt* is *hij* was *erg gekwest; echte* is *achte; zeistiene* is *zestiene; en 't je blieft* is *als 't u belieft;* iemand *beschinken* is iemand.... *tractéeren*; ze klappen da *vrij vlemsch* is ze spreken daar *schoon vlaamsch.*

Aldus Guido Gezelle, in den *Jaarboek der Koninklijke Vlaamsche Academie*, 1891, bldz. 127-131.

[Nummer 12]

Zwijntjepak

't **W**AS op eenen helderen zomerschen zondag, 's namiddags.

Te Proven bij Poperinge, op den wijk den Watermolen, eene kleene ure gaans van het dorp, staat er tusschen oude dikke lindeboomen eene vlaamsche herberge van den ouden stempel.

Buiten deuren en vensters is geheel het huis bedekt, met de breede donkergroene bladeren van eenen weelderigen wijngaard.

Voor de herberge ligt er eene uitgestrekte gerslane, en daar staan nu op de hoeken van een ruim vierkant, vier tamelijk dikke sparren in den grond geplant.

Tusschen de sparren en op gemeten afstand zijn er staken in den grond geslegen.

Aan die staken zijn er, drie voeten hooge, van den eenen kant naar den overkant, touwen gespannen die kruiswijsde door malkander loopen, zoodat geheel het vierkant een groot net uitmaakt met wijde vierkantte openingen of maschen.

Dat al wierd opgeslegen den zaterdag avond en als het volk dezen morgend naar de vroegmesse trok, vielen de oogen op een berd dat aan eene der hoeksperren genageld was en waar de baas met den groeven borstel op geschilderd had: ‘Zwijntjepak.’

Ja, 't was zwijntjepak!

Tegen den avond wist het geheel de streke en nu komt het volk van alle kanten toegestroomd.

Eene ure voor dat het spel begint en is er geen middel meer om tot bij het strijdperk te geraken.

Later worden er wagens in de nabijheid getrokken: zoohaast stille, zoohaast bezet.

't Moet wel zijn dat zwijntjepak het volk aanstaat, want 't is al hemel en volk dat men ziet, en nog komen er gedurig nieuwe benden toe, en 't is drummen en bijna vechten om in de eerste rangen te geraken.

Men ziet dat het spel weldra beginnen zal: de hoofden wenden gestadig naar de herberge.

De eerste reken bijzonderlijk schijnen ongeduldig. 't Is geestig in de eerste rangen staan, maar de drang is al te geweldig.

‘Ze zijn daar!’ roept de menigte als uit eenen mond, en al de oogen draaien naar de herberge.

Inderdaad, een vijftiental jonge kerels komen naar het strijdperk. Zij wemelen door malkaar blootshoofds, barvoets en in hunne hemdemouwen; vlugge als herten wippen zij over de touwen en gaan elk een vierkant kiezen in het net waar zij tot aan de lenden in dalen. Der blijven gewillig zooveel openingen over als er mededingers zijn.

Nu staan zij te wachten tot dat het teeken gegeven wordt.

Welhaast komt de baas met eene rolle onder zijnen arm; hij klimt op eenen eemer die daar ommegekeerd ligt en leest de voorwaarden af van het spel.

De twee laatste zijn de bijzonderste.

‘'t Is verboden onder de touwen te kruipen.

‘Men moet het zwijntje bij zijnen steert alleene grijpen, met de eene hand van den grond oplichten en

over de schouder smijten.’ Alle andere wijze van het zwijntje te vatten is ongeldig.

Dan brengt de baas eenen groeven zak te voorschijne die onder den eemer verborgen zat en hij haalt er een bleuzende-wit, frisch zwijntje uit, dat hij tusschen zijne knie'n gesloten houdt terwijl hij eene dikke lage zwarte zeepe op zijnen steert strijkt.

Alzoo besteld wordt het zwijntje, morrende en tierende, in het strijdperk losgelaten tot groote vreugde der onverduldige kijkers en strijders.

Nu begint er onder de mannen in hunne hemdemouwen een wippen en een springen, dat koddig en geestig, maar somwijlen ook benauwdlijk is om zien.

Wie het zwijntje gewaar wordt wipt er naartoe, van de eene openinge in de andere, altijd over de touwen.

En houdt hij het zwijnte niet gestadig in de oogen, 't zal weg zijn tegen dat hij ter plaatse komt; kijkt hij er sterrelinge naar, dan zal het meer als eens gebeuren dat hij onverwachts met zijn hoofd tegen het hoofd botst van eenen makker die in den zelfsten schakel springt.

Sommigen springen zonder ophouden en nog nooit en hebben zij de keure gehad het zwijntje aan te raken.

Anderen geraken dichter, maar het beestje stormt weg tusschen hunne beenen of gletst zelfs uit hunne handen.

Op sommige oogenblikken is het strijdperk in der daad kluchtig om aanschouwen.

Hier is er een onder het net gerold, daar zit er een tusschen de touwen vernesteld of ligt er boven op tusschen hemel en eerde, verder springen ze met twee'n in de zelfste openinge.

Met ongelooflijke vlugheid verhuizen die gasten van het eene vierkant naar het andere, zoo behendig en zoo volherdend, dat men haast zou gelooven dat ze gedurig in getal vermeerderen.

Op zekere oogenblikken is het bijna onmogelijk den eenen uit den anderen te onderscheiden; armen en beenen wemelen dooreen: waar men eenen oogenblik te voren een hoofd zag uitsteken, rijzen nu twee voeten in de hoogte, daar waar de vierkanten wepel waren, staan nu

hijgende mannen, met bezweete wezens, gloeiende oogen en rechtstaande haar.

Allen vervolgen begerig het zwijntje met hunne blikken en reikhalzen nieuwsgierig wanneer een hunner op het punt is het lief diertje te grijpen, maar altijd verwittigt hen het onbermhertig schaterlachen van het volk, dat de prijs nog te winnen blijft.

Een groote roste kerel, met lange beenen, en felle armen trekt al de oogen op hem. Zonder eenig zichtbaar geweld wipt hij over de touwen en volgt het zwijntje in al de hoeken van het perk. Hij grijpt met zijne wijd openstaande hand slinks en rechts; honderde keeren reeds scheen het beestje niet te kunnen ontsnappen en toch loopt het altijd voort: zijn steertje is toch zoo glad!

Terwijl vele anderen staan te rusten hijgende van vermoeidheid, is de roste kamper altijd even driftig aan 't werk.

Het volk volgt al zijne bewegingen; eenigen geven hem moed, zijn blijde met hem als de kanse goed is en geven hunnen spijt te kennen als hij nogmaals mislukt. Anderen schijnen er gestadig op uit om hem te tergen.

't Is zichtbaar dat de roste er niet ongevoelig aan en is zijne korte en hoekige gebaren verraden zijn ongeduld.

En toch, loopen en springen en helpt niet.

Daarom verandert hij zijn opzet en ondanks het schertsen en schateren der menigte stelt hij hem boutstille in eene openinge bij den kant. De anderen mogen het zwijntje opjagen, hij zal het afwachten en met des te meer zekerheid grijpen.

Ondertusschen en is zijne ooge geenen stond van het zwijntje gekeerd. 't Is 't al dat de koddigste misslagen zijner makkers eenen glimlach op zijn wezen verwekken, alleenlijk ziet men het helderder vlammen als het zwijntje nadert en verduisteren als het verwijdert.

Eindelijk komt het beestje langs den kant gevlucht waar hij staat. Nog twee stappen: zijne hand kittelt... daar! Zij vliegt over de touwe en hij grijpt het zwijntje bij zijnen steert, draait het van vooren naar al achter, hergrijpt nogmaals, duwt dat zijne oogen uit hunne

holten puilen, en, met eenen krachtigen krampachtigen schok, heft hij het beestje van den gronden wipt het op zijnen rugge.....

Een luid donderend, wild gerucht stijgt in de hoogte; de andere kampers, hunnen eigenen spijt vergetende, omringen den overwinnaar die met het zwijntje - dat nu het zijne geworden is, - op zijnen rugge, tusschen het geroep en het handgeklak der menigte, zegevierende de herberge binnentrekt.

A. DE VL.

Heilig-Hertelied

Wijze N° 26 van de 30 Geestelijke Liederen.

1.

GEKWETST en moe geleden,
zoo kniel ik hier, beneden
uw heilig Herte, o Heer;
dat, met veel hooger teeken
als menschenoogen reeken,
verbeeldt uw liefde teer.

2.

Ach, roekelooze lieden
miskenden en verrieden,
o Heere, uw' liefde groot,
al zoekende, ongevonden,
in putten zonder gronden
om hulpe in hunnen nood.

3.

Gij gingt ze minzaam tegen,
gij weest hun, toegenegen,
den weg, en zeidt; o Gij
die zucht en zit genepen
in 's werelds kwade grepen,
komt, stelt uw herte op mij!

4.

Ik ben 't die heb geleden,
gewrocht voor u, gestreden;
ik ben 't geslachte Lam;
ik ben 't die al uw' banden
uw' zonden en uw' schanden
op mijne schouders nam.

5.

Ik liet, uit mededoogen,
ik liet, voor aller oogen,
mij vangen, spannen, slaan;
ik stierf!... Waar is de herder,
de vader, die ooit verder
zijn' liefd' heeft laten gaan?

6.

En, zult gij, herteloozen,
bedrogen door den boozen
verleider, nu nog niet
dien afgrond kennen leeren,
dien hertebrand des Heeren,
dien gij hier blaken ziet?

7.

Is 't al om niet, verloren,
dat ik voor u geboren,
gestorven, weêr verrees;
en, om uw' ziel te laven,
ver boven alle gaven,
mijn heilig Herte u wees?

8.

Komt, hert om hert gegeven,
met mij in liefde leven,
en sterven, onvervaard;
leert 's werelds rijk verachten
en heft, uit al uw' krachten,
uw herte hemelwaard!

9.

Daar zal eens, moe geleden,
geballingd en gestreden,
uw herte, vrij voortaan
van de al te zware ellenden
des werelds, zonder enden
in vrede ook rusten gaan!

GUIDO GEZELLE

Te Kortrijk, H.-Hertedag, den 5den in Wedemaand 1891.

Lampernesse

IN Biekorf (2de jaar, bl. 70), vonden wij diepgrondige opzoekingen nopens *Hernesse* en *Lampernesse.*

Iemand deed ons opmerken, dat Lampernesse, niet alleenelijk van Lamp-herdnesse, maar ook van Lampernesse zou kunnen voortkomen. Lamper = lammer; *nesse* ware hier een naamwoord, dat, volgens Meyers woordenschat, ‘waterleegte, zyp’ beteekent, en eigentlijk, naar ons oordeel, *een nesse of nessche grond* zou zijn. Dit naamwoord *nesse* kwam voort van het bijvoegelijk naamwoord *nes:* op dezelfde wyze, kregen *koude*, *wijde*, *gezonde*, en veel andere naamwoorden het bestaan. - De bijnaam nes of nesch, nis of nisch wordt, met kleene verandering in de spelling, in vele germaansche talen gevonden. In het engelsch heeft men *nesh*, in het middeleeuwsch engelsch *nesh* en *nesse*, in 't oud engelsch *nesc* en *hnesq*; in 't hoogduitsch *näschig* en *genäschig*, in 't gothisch *hnasq.* Het woord beteekent oorspronkelijk, vochtig, wak, nat; van daar, week, teeder, jeudig, lekker, schoon; verders, zwak, *a*) van lichame: hongerig, *b*) van geest: dwaas, onnoozel, zot. De opvolging der denkbeelden, met dit woord verbonden, wordt door *wak*, *week*, *zwak*, tamelijk nauwkeurig uitgedrukt.

In het bij voegsel eener Geschiedenis van Vlaanderen, lazen wij het volgende, maar wij weten niet of dit voor

gegrond mag aanzien worden: ‘In een diploma van Dagobertus I, koning van Vrankrijk, wierd de parochie Lampernisse *Lampas* genoemd.’ Welnu *Lamp-as* kan willen zeggen: *schaap-ate.* As (=aas, ate), schijnt in betrekking met eten, *essen*, *to eat*, *edere*, ἔδομαι. Bestaat de wortel *et*-en ook niet in de overige Indo-Europeesche talen? Mogelijks zou Biekorf deze vraag wel kunnen oplossen.

Den oorsprong van Lampernesse daar gelaten, zoo meenen wij dat de beteekenis van Lamp-hernesse, van Lamper-nesse en van Lamp-as, niet kwalijk met *schaapweide* overeenkomen.

Maar waarin bestond eertijds eene schaapweide of Lampernesse?

Om de oorspronkelijke beteekenis van een oud woord nauwkeurig te bepalen, schijnt ons de taalkunde, met hare aanteekeningen en veronderstellingen, niet altijd toereikend. Daarom hebben wij de volksoverleveringen willen opzoeken, nopens de twee zoogenoemde Lampernessen onzer omstreek.

Deze lampernessen lagen, de eene gelijk de andere, in eene waterige leegte.

De eene lag nabij de dorpplaats te Dadizeele, langs de Meenenstraat, tusschen twee stukken land ‘de Zonnebergen.’ Van de Meenenstraat tot den Zonneberg van Noorden, - waar thans de gaaisperre op staat, liep er eertijds ‘een oude aaldijk.’

Reeds in het begin der XIVe eeuw, was deze lampernis in meersch gebracht: zij wordt ‘de Middelmeersch’ genoemd in eene oorkonde aanwijzende ‘de grootte der Rente van Dadiselle ten tijde van vrauwe Adelise, ervachtige van Dadiselle († 1332)’. Ten tijde van Ridder Jan van Dadizeele († 1481), miek de gewezen lampernis deel van ‘de Latemersch.’ Een ‘Rentebouck opghemaakt in 1614 door Lowys de Bersacques ghesworen landtmeter,’ wijst de palen eener erve gelegen ‘zuyt jeghen myns Heeren mersch ghenaempt Lampernisse.’ Zoo men ziet, de naam veranderde, in het schrift, schier van eeuw tot eeuw.

De andere Lampernesse van ons gebuurte lag nabij de

aloude ‘Heirstrate’ van Ryssel op Brugge; hedendaags is zij gedeeltelijk in land gebracht.

Het aanpalend zaailand, dat eenen verschilligen eigenaar toebehoort, wordt, bij naamuitbreiding, ‘het lampernessestuk,’ of ook ‘de lampernesse’ geheeten. Zulks geschiedde mogelijks ook te West-Nieuwkerke en in het Diksmuidsche ten opzichte van het naburig gehuchte of dorp.

Uit de voorgaande en andere weggelaten opzoekingen, meenen wij het volgende te mogen besluiten:

De oude Lampernessen onzer omstreek waren vochtige, slechte gronden, die, in het bestrek eener schaaphofstede, voor gerzinge bleven liggen, en vooral benuttigd wierden, toen de gewone schapendrift afgeweed of anders onbruikbaar was.

D^{r} JUL. BLANCKE

Uit Dadizeele, den 10den in Oostermaand, 1891.

VOLGENS den duitschen geleerde Johann Franck, in zijn *Etym. Wrdb.*, zouden er twee verschillige zelfstandige naamwoorden *nesse* in onze tale zitten; 1) *nesse*, met den zin van ‘waterleegte, zijp,’ dat oftewel bij den stam van het woord *nat* behoort, oftewel het zelfstandig gebruikte bij voegelijk naamwoord *nesch* is. 2) *nesse*, met den zin van ‘schorre, aangeslijkt land,’ dat waarschijnlijk van den zelven stam afkomstig is als het woord *neus*, *neuze.* Dit laatste *nesse* ware dus het zelfste als het oostfriesch *nesse* = schiereiland, landtonge; als het ijslandsch *nes*, het angelsassensch *naess* = voorgebergte, 't is te zeggen hetgene Kiliaen eene *neuze*, eenen *neusberg* heet, in 't latijn *promontorium.* In het engelsch woord *sheerness* en andere dergelijke, ziet Skeat dat eigenste woord *nesse* met den zin van voorgebergte en acht het verwant met *nose* = neuze; *sheerness* ware dus: steil voorgebergte.

Een aangeslijkt land geraakt allichte met gers bestaan en kan tot weide dienen voor allerhande vee. Het kan dus

wel zijn dat de name *Lampernesse* samengesteld is uit het meervoud van het zelfstandig naamwoord *lam*, het welke meervoud, in de middeleeuwsche tale, gewoonlijk *lammer* of *lambere* lood, en het zelfstandig naamwoord *nesse* = aangeslijkt land. Indien een andere oordname, te weten *ossenesse* (Biekorf II, 70), moet uitgeleid worden als: aangeslijkt land daar men ossen op steekt (om te weiden), zoo kan eene *lampernesse* een aangeslijkt land beteekenen daar men lammeren op steekt. Zoo is er bij Namèche, *Hist. nationale*, II, bl. 698, insgelijks sprake van *houtenisse*, dat ware: aangeslibd land daar hout op groeit.

Heer Jul. Blancke ziet in ‘Lamper-nesse’ liever het woord *nesse* met den zin ven ‘nessche grond’, doet het komen van *nesch* = vochtig, en heeft inderdaad gevonden dat de twee Dadiseelsche lampernessen eertijds in eene ‘waterige leegte’ lagen. Die beteekenisse van het naamwoord *nesse* en hebben wij nievers gevonden. De woordenboeken, oude en nieuwe, kennen, ja, aan dat woord den zin toe van ‘waterleegte, zijp,’ doch dat is, dunkt het ons, geheel iets anders. Eene ‘waterleegte’ en is het zelfste niet als eene ‘waterige, waterachtige leegte.’ Een ‘zijp’ is bij Kramers *conduit*, *rigole*, *égout pour la saignée de l'eau.* Kiliaen vertaalt het door *cloaca*; en *cloaca* verdietscht Pitiscus door ‘een aftocht, vuilnispijp, riool, of goot daar de vuilnis van eenige plaats doorloopt.’ Een zijp is dus, in de woordenboeken eene ‘gote.’ Eene ‘waterleegte’ zal wel een wisselwoord zijn, en eene, mogelijks wijdere, ‘watergote’ bedieden.

Het schijnt dus redelijker, in dergelijke oordnamen, het woord ‘nesse’ te verstaan, zooals *Noord en Zuid* (Biekorf, II, 70) het verstond en zooals Namèche, hebbe ik wel onthouden, het op bovengemelde bladzijde uiteen doet, te weten in den zin van ‘schorre, aangeslijkt land.’

Daarmede en is het nochtans niet *bewezen* dat de oordname lampernesse niet voort en komt van *lamp* + *hernisse*, zooals wij het, in Biekorf, II, bl. 76, veronderstelden. 't En zit geen ernstig bezwaar in de opwerpinge die ons van wege eenen anderen lezer gedaan wierd: kwame

Lampernesse, zei hij, van lamp + hernesse, dan zoude: *her* een halve stemzate moeten dragen, gelijk *her* in ‘landsherberge.’ Daarop antwoorden wij dat het in den beginne wel alzoo zal geweest hebben; doch iedereen weet dat de stemzate veranderen, verzwakken en verspringen kan. Om maar één voorbeeld te geven: De twee woorden *gij* + *lieden*, of *gij* + *lieder* spreken vele Vlamingen in één woord uit en zeggen *gijlder.* Eerst heeft men eene volle stemzate gezet op *gij* en eene halve op *lie;* later tijds heeft men nog meer gesteund, in 't uitspreken, op *gij*, zoodanig dat *lie* geene stemzate meer en droeg, ja zelfs teenemaal kwam te verdwijnen. Ziet De Bo op dat woord. Zoo ook zal 't gegaan zijn met lamp + hernisse, lampernesse.

Die zelfste opmerkzame lezer van Biekorf, vraagt of het zelfstandig naamwoord *nesse* ook niet te vinden en is in *hernesse = herdnesse;* dat ware, zegt hij, ‘vrij geweed voor *herden* of kudden in 't algemeen.’

Dat is moeilijker om gelooven.

1) Dat zelfste naamwoord en kan niet zitten in herdnisse = kudde. Herdnisse = weide is gemakkelijk anderszins uit te leggen, zooals wij in Biekorf, II, bl. 72-75, getoogd hebben.

2) Het woord *herde* = kudde, en is tot nu toe in middeleeuwsch dietsche boeken of oorkonden niet gevonden; de geleerden beweren zelfs dat het van vóôr de middeleeuwen uit onze tale verdwenen was. Het woord ‘herdnesse’ met den zin van *weide*, zou dus, naar alle waarschijnelijkheid, moeten van vóór de middeleeuwen bestaan hebben. Dat en is hoegenaamd niet bewezen. Daarenboven, het ware nog al wonder hadden onze voorouders - vóór de middeleeuwen - als ze reeds het woord ‘herdnesse’ = kudde, daarin *nesse* achtervoeg is, in hunne tale bezigden, daarnevens een nieuw en teenemaal eensluidend woord ‘herdnesse’ gemaakt, dat den zin van weide droeg en daarin *nesse* een zelfstandig naamwoord is. 't Schijnt veel eenvoudiger om aannemen dat één en het zelfste woord in die twee verschillige beteekenissen gebruikt gerochte, zooals wij het op bldz. 72-75 uiteen deden.

Het woord *aas* is inderdaad van den zelven wortel als *eten*, en die wortel is in de andere verwante talen te vinden.

Doch, om te kunnen zeggen dat het woord *aas* in *Lampas* verscholen zit, zoude men dienen te weten of ‘Lampas’ waarlijk in die oorkonde van Dagobrecht, met den zin van Lampernesse gebezigd staat, en of men daarmede een *dietsch* woord heeft willen verbeelden.

JAN CRAEYNEST

Ontdekkinge van America

HET was ten jare 1492.

Christoffel Colombus wierd nen keer ontboden bij den koning van Spanjen.

‘Christoffel’ zei de koning, ‘zijt gij die man die een ei kan doen rechte staan op zijnen top?’

- ‘Ja-'k,’ zei Christoffel.

- ‘Als 't alzoo is,’ hernam de koning, ‘ge zoudt gij, naar alle waarschijnelijkheid, America kunnen ontdekken ook?’

- ‘Dat ik maar een schip en hadde!’ antwoordde Christoffel.

- ‘En wel,’ zei de koning, ‘als 't maar daaraan en liegt, neemt, daar is er drie.’

Zoo, Christoffel was allichte in zee, op zoek achter America. Doch, hij hadde wel te zoeken en te speuren, dagen en weken lang: die niet en vond was Colombus.

‘'t Is verloren,’ zeiden de scheepsliên, die ten langen laatsten moede gewrocht en hunne oogen bijna uitgekeken waren, ‘'t is verloren: America en kan op geener wijzen langs hier liggen.’

- ‘'k Ga nen keer gaan kijken op 't opperste,’ zei Christoffel.

Zoo, in een-twee-drie, zat hij op den top van den hoogsten mast.

‘Daar zi',’ riep hij, ‘'k zie 't ginder liggen.’

- ‘Van zoo hooge, 'k geloove 't wel,’ zei het scheepsvolk.

- ‘En bovenaldien,’ hernam Colombus, ‘'t staan ginder menschen, bij de macht, te beiden achter ons. Toe: wij zijnder!’

De schepen waren algauwe aan strand en vaste geleid. Christoffel was er eerst uit, en hij rechte naar 't opperhoofd van dat wild volk.

‘Is dat hier America?’ vroeg Colombus aan dien hoofdman.

- ‘Om u dienst te doene, Mijnheer. Zoo dus, da-je gij Christoffel Columbus zijt?’ vroeg de Americaander.

- ‘Lijk dat ge zegt,’ antwoordde Colombus.

En de wilde koning keerde hem omme naar zijn volk:

‘Horkt, menschen,’ zei hij, ‘wij *zijn* nu ontdekt: ons verduiken, en kan voortaan niet meer helpen!’

En America was gevonden!

Mingelmaren

DE ‘*Folkloristen*’ komen tot Londen bijéén van den 1sten tot den 7sten in Zaaimaand van 't loopende jaar. Bijdragen moeten behandigd worden voor den 30sten van Oestmaand. De lijste der bezigheden is te verkrijgen bij den schrijver van het berek, *Mr. Alfred Nut* 270 *Strand*, *London.* Inlichtingen moeten gevraagd worden aan den algemeenen schrijver: *The Hon. Secretary Mr. J.J. Foster*, *offa House*, *Upper Tooting. S.W.*

BIEKORF trekt de aandacht van zijne lezers op eene merkweerdige taalkundige verhandeling, onlangs verschenen in ‘het Belfort, Juni n^{r} 6’, en onderteekend Jan Craeynest.

Daar staat eene doorslaande weerlegginge te lezen van de redens die een medewerker van ‘Belfort’ bijgebracht had tegen het gebruik van *gouwe* en *gouwgrave* in stede van *provincie* en *gouverneur.* Het is eene grondige, op de geschiedenis gesteunde verrechtveerdiginge van beide echt germaansche benamingen.

Zooeven lezen wij in het ‘Belfort, Juli n^{r} 7’, eene antwoorde op de weerlegginge van Heer. J. Craeynest. Zij schijnt ons bij enkele lezinge gansch ontoereikend, zij zegt en bevestigt genoeg, maar bewijst te weinig, en zonder twijfel zal onze medewerker ‘eene tweede lans’ breken voor *gouwe* en *gouwgrave.*

OVER de *Brieven van eenen Vlaamschen zendeling in Midden-Africa*, door *Ameet Vyncke*, lezen wij in de *Verslagen der Koninklijke Vlaamsche-Academie*, 1891, blad. 168, de volgende beoordeelinge:

‘In VYNCKE'S *Brieven* glinsteren menige perels van reine gevoelspoëzie. De toon is echt gemoedelijk, ademt tevredenheid, zielsrust, nu en dan opgehelderd door gezonden humor en gullen lach. Wel is de steller niet blind voor het grootsche der natuur, maar hij vergeet nooit, dat zijne brieven bestemd zijn voor Vlaamsche lieden, magen, vrienden, dorpsgenooten: daarom is zijn verhaaltrant zoo buitengewoon eenvoudig en wat hij vertelt, het geringste, het meest alledaagsche, zoo ongemeen aantrekkelijk door de bekoorlijkheid van het naïeve. VYNCKE schrijft niet: hij spreekt; hij schetst levendig en kleurig alles wat hij hoort en ziet, op de bevattelijkste en aangenaamste wijze. Slechts hier en daar schijnt hij eenen zin, een woord te willen onderlijnen, doch elk gevoel van persoonlijken weemoed - dat eenig hartzeer zou kunnen berokkenen aan zijne dierbare lezers, welke hij, eilaas! nooit meer zou terugzien - wordt spoedig onderdrukt door den sterken wil van den man wiens eenige leuze was: *Excelsior!* Hoe jammer dat de schrijver zich vergenoegd heeft met het bezigen van zijn plaatselijk dialect - en aldus hier en daar woorden gebruikt die niet behooren tot het algemeen Nederlandsch.’

De keurraad die dat vereerend vonnis velde, bestond uit de Heeren P. Willems, L. Roersch, S.-D. Daems, Julius Obrie, J.-Ct. Van Droogenbroeck, en den verslaggever Th. Coopman.

Wat het bezigen aangaat, hier en daar, van woorden die niet en behooren tot het algemeen dietsch, gelieve de lezer in acht te nemen dat eerweerde Vader Vyncke eerst en vooral wilde verstaan, en wel verstaan zijn van zijne huis- en dorpgenooten; dat menig zoo gezeid gouwsprakig woord, ofschoon in de nieuwe woordenboeken niet opgenomen, eertijds in alle woordenboeken te vinden was en voor algemeen dietsch doorging; verders, dat menig oprecht gouwsprakig woord zou verdienen in de algemeen geldige tale aanveerd te worden. Hiermede en willen wij nochtans niet beweren dat Vader Vyncke'ns tale onverbeterlijk is, en dat zij in geener wijzen die berispinge des Keurraads en verdient.

IK hebbe voor my liggen. ‘*Dat boeck van den leven ons liefs heren ihesu cristi. anderwerven gheprint..... toe Zwol by my Peter Os Van Breda..... Int iaer ons heeren MCCCCCXV. den twintichsten dach in Novembri.*

Ten voorhoofde staat er geschreven als volgt:

> Wy en hebben niet zonder Godt:
> dus wilt u verblyden
> in alle leyden
> al woordy hier bespot.

Desen boeck behoort toe Fransoeys Van Hoorebeke, wonende binnen der stede van Damme etca.

> Overvloedighen rycdom noch armoede groot
> en wilt my, Heere, op deser haerden niet gheven:
> ick mochte u versaken door grooten noot
> segghende: waer is de Heere ghebleven?
> Want rycdom verheft en harmoede maeckt droeve,
> dus gheeft my, Heere, dat ick behoeve. 1666.

HET engelsch dagblad *The Tablet*, sprekende van het overgroot getal vreemde woorden die in het Engelsch geslopen zijn, drukte den 30sten van Lentemaand 1889, hetgene misschien weerd is hier verdietscht en geboekt te worden:

‘Max Müller heeft gezeid van de Gijpten dat ze hunnen woordvoorraad gestolen hebben in al de landen daar ze doorgetrokken zijn. Wijlieden hebben, in zake van tale, al verre zoovele gestolen als zij, en wij hebben daar luttel bij gewonnen. Sommigen nochtans zijn blijde over dat opnemen van uitheemsche woorden; ze lachen met de taalzuiveraars die zouden willen dat wij niets in onze tale en hadden 't en zij Sassensch. Het zijn al gedachten, zeggen ze, dat er zou bezwaar zitten in het bezigen van vreemde woorden.

't En zijn niet al gedachten. Eene der meeste oorzaken van onwetendheid en verwarringe voor het verstand, eene der meeste moeilijkheden voor de Leeraars, dat zijn wel die uitheemsche bewoordingen. Wij hebben in onze moedertale eenen heelen hoop lastige woorden “aangewonnen”, die hoegenaamd geenen zin en hebben voor de helft van het volk dat ze hoort en bezigt.

In der waarheid, het valt hard te moeten zeggen dat geen een Engelschman bekwaam en is van zijn Engelsch te kunnen, gelijk een Duitscher zijn Duitsch kan, 't en zij dat hij ten minsten ook Latijn en Fransch kunne.

Nievers en is men dat euvel meer geware als in het leeringe geven aan de kinderen. Het is voldoende eenen engelschen kathechismus te vergelijken bij eenen die in zuivere tale opgesteld

is, in het Iersch of in het Vlaamsch, bij voorbeeld, om te zien hoe diere die “aanwinst” ons te staan komt. De lange woorden die wij van uitlandsche talen overnamen, zijn zoovele klanken die alle slag van dingen kunnen te verstaan geven; de woorden die wij met onze inheemsche tale maken die leggen hen eigen zelven uit. Het woord “immortal,” heeft voor eenen Engelschman, eenen afzonderlijken uitleg noodig; “onsterfelijk,” voor eenen Vlaming, niet.’

Zoo spreekt dat engelsch dagblad, en het heeft groot gelijk. 't En is eventwel niet alleenlijk om beter verstaan te zijn dat wij, zoovele mogelijk, de uitheemsche woorden moeten uit onze tale weren, maar bijzonderlijk om die tale te doen winnen in eigenaardigheid en weerdigheid; in den grond, om de zelfste reden waarom een volk aan *zijne* tale houdt en ze voor geene uitheemsche en wilt afstaan, al ware die uitheemsche nog zoo nuttig en nog zoo schoone.

DE taalbederfsbacil is, laas, nog niet gevonden;
Nog vreet die lupus voort, nog knaagt hij versche wonden;
En waar geneeskunst juicht, vindt de arme moedertaal
In 't Koch'sche middel slechts vererging van heur kwaal.

Dees in den *Nederlandschen Spectator*, van den 29 nov. 1890.

NA den slag van Roosebeke, bezocht de koning van Frankrijk, Karel VI, het slagveld en vond eenen Vlaming die zat te weenen bij 't lijk van Philip van Artevelde. De Leliaart beloofde aan den krijgsman het leven en zijne gunste, was 't dat hij zijne Vlaamsche afkomst wilde loochenen en franschman worden. Doch de moedige man en wilde er niet van hooren: ‘Het is al verloren gepraat, zeide hij; Met blijdschap gevoele ik dat mijn leven mij met mijn bloed ontsnapt; altijd ben ik Vlaming in 't herte geweest, ik ben het nog, en zal, God zij geloofd, Vlaming sterven!’

(*Corpus chronicorum* van De Smet en *Histoire de Flandre* van Kervyn de Lettenhove.

IETS dat ik merkweerdig vinde 't is dat de name van *Belgen* in dit land onbekend is, me'n kent er maar *Vlamingen.*

Uit een verslag dat Heer Col. De Puydt, 't jaar 1843, *naar het belgisch Landsbestier zond over Guatemala.*

[Nummer 13]

Is Karel de Groote een franschman?

KAREL de Groote was een belgische Germaan van afkomste, en daarbij Germaan van aard en van zeden, 't is te zeggen dat hij zijnen zuiver frankischen oorsprong gevrijwaard heeft van den Gallo-roomschen en van den Gallo-frankischen invloed.

Beide beweringen zijn geschiedkundig onbetwistbaar. Voor wat zijnen oorsprong betreft, het is in Belgenland, te Landen, te Herstal, te Jupille, te Chèvremont dat zijne voorouders van vaderlijke zijde geboren wierden, en 't is daar dat zij hunne woninge gevestigd hadden. De heilige Arnulf alleen, die een Frank was en wiens zoon Ansgisel de heilige Begga trouwde, de dochter van Pepijn van Landen, schijnt omstreeks Metz geboren, dat overigens altijd van Austrasien, het eigentlijke land der onverbasterde Franken, deel gemaakt heeft.

Van de vrouwelijke zijde, was Bertha, de moeder van Karel den Groote, de dochter van eenen grave van Laon, Heribert bij name en Frank van bloede: volgens Kervyn

de Lettenhove, was zij herkomstig uit Ardennenland. (*Hist. des Carolingiens*, *Warnkoenig et Gérard*, *T. I*, *bl.* 140).

Ter bevestiging dient hetgeen Paus Stephanus aan Karel en aan zijnen broeder Karelman schreef, toen hij hun voor raad gaf ‘inheemsche echtgenooten te nemen, dat is, zegt hij, die van den alleredelsten stam der Franken zijn: *de vestra patria*, *scilicet ex ipsa nobilissima Francorum gente’.*

Karel's geboortestede blijft betwistbaar, en Duitschland en Belgenland schermen voor de eere hem onder hunne inboorlingen te tellen. Het besluit eener breedvoerige verhandeling te dier zake, van Gerard ‘*Histoire des Francs d'Austrasie*, *T. II*’ luidt als volgt: ‘Wij aanzien als onbetwistbaar dat Karel in eene der vorstelijke verblijfsteden van het land van Luik, of van het gebied der Ripuarische Franken, dat tusschen Rhyn en Maas ligt, geboren is. Het kan even wel Aken als Herstal of Jupille zijn: waarschijnlijkst nochtans is het een van beide laatste. Want het is zeker en vaste dat de Karlingers, sedert Pepijn van Herstal, gewoonlijk te Herstal en te Jupille verbleven, terwijl Aken maar omtrent het middentijdvak der heersching van Karel den Groote, de vorstenstad geworden is.’

Overigens, is de geboortestede van den grooten Keizer betwistbaar, wel verstaan nochtans dat zij buiten de marken van Austrasien nooit en is, één dingen is blijkend, te weten dat Karel Germaan was van aard, van zeden, van verkleefdheid aan het Germaansche land, zoodanig dat in gansch zijnen handel en wandel, ja tot in den persoon van den Keizer toe, het Germaansch volkswezen treffend in de oogen springt; zelfs dat men in zijn doen en laten eene eigenzinnige streving geware is, die wat uitheemsch is opzettelijk verwerpt, en wat Germaansch is driftig aankleeft.

Einhard, die aan het hof van Karel en in de vriendelijkste betrekkingen met hem leefde, schildert volgender wijze zijnen keizerlijken Meester af, in zijne ‘*Vita Karoli Imperatoris, C.* 22’; ‘Karel was vollijvig en kloek van

lichaamsbouw; zijne gestalte was verheven, alhoewel niet bovenmatig, want zij en overtrof geen zeven maal de lengte zijner voeten; het bovenste deel van het hoofd was bolwendig; hij had groote en levendige oogen, schoon blond haar, en een monkelend aangenaam wezen: in gansch zijne houdinge, 't zij dat hij zittende, 't zij dat hij staande was, lag deftigheid en weerdigheid. En alhoewel hij kort en dikke gehalsd was en eenen vooruitkomenden buik had, was alles bij hem zoo evenredig dat niemand die gebreken bemerkte. Hij had eenen vasten stap over hem, en geheel zijn uitwendig gaf iets mannelijks uit: maar zijne heldere stemme stak een weinig af bij zijne gestalte.

'Hij hield hem gestadig bezig met te peerde te rijden en op jacht te gaan. Zulks was bij hem eene landseigene drift, want men zou op geheel den aardbodem ter nauwernood een volk vinden, dat de Franken in die twee liefhebberijen evenaart. Hij baadde geern in warm bronnenwater, was verliefd op het zwemmen, en wierd er zoo behendig in dat niemand met hem zijnen man en kon staan. 't Is daarom ook dat hij te Aken een paleis deed bouwen, en dat hij er gedurig binst de laatste jaren van zijn leven verbleef.

'Zijne kleedij was deze die eigen is aan zijn volk, ik wil zeggen aan de Franken. Hij droeg een lijnen onderen dijkleed, eenen lijfrok die met eenen zijdenen zoom afgezet was, aan zijne beenen spannende kousen, aan zijne voeten hooge schoen. 's Winters droeg hij een bovenlijf van otter-of martervel. Zijn bovenkleed was een blauwe mantel; zijn zweerd, waarvan de handhave en de gordel van goud of van zilver waren, hong altijd aan zijne zijde; hij droeg somtijds een dat met edelgesteenten bezet was, t.w. op de plechtige feestdagen en wanneer hij een vreemd gezantschap te onthalen had. Hij had eenen afkeer van de kleedij van andere volkeren, al was zij nog zoo schoone, en hij en wilde er nooit van weten, uitgenomen nochtans dat hij te Roomen, op het aandringen van Paus Adriaan en later van Paus Leo, hem liet kleeden met den langen lijfrok, met den Roomschen bovenmantel en met het Roomsche schoeisel'.

Karel was dus, luidens Einhard, ingenomen voor de landseigene vermaken en de landseigene kleederdracht der Franken: hij en was het niet min voor den eigenen grond en de eigene landszate der Austrasische Franken. Het zijn de oevers van de Maas, van de Moezel, van den Rhyn die hem vastesnoeren; de waters van de Seine laat hij varen. Parys, Orleans, Soissons waar de verbasterde Merowingers gaan troonen waren, laat bij onverlet en houdt zijne verblijfstede te Herstal en te Aken, op den bodem daar zijne voorouders woonden en stierven, midden zijn eigen, zijn Germaansche volk. En zoo komt Karel voor goed en ten voordeele der Germaansche en Austrasische Franken dien hevigen strijd beslissen, dien de Germaansche Franken sedert eeuwen voerden tegen de Gallo-Roomelingen en de Gallo-Franken, om het middenpunt uit te maken van het gemeenbestier beider volkeren.

Einhard, de reeds genoemde en zoo kostelijke geschiedschrijver van Karel, heeft de jaarboeken opgesteld van Karel's Koning-en Keizerschap. Ziet hier nu wat daaruit over de verblijfstede van den Keizer, voor zooveel zijne drij-en-vijftig veldtochten naar Sassenland, naar Italien, naar Spanjen en naar 't Donauland hem toelieten ergens een verblijf te houden, te vernemen is. Van 768, het jaar zijner kroninge, tot 770 verblijft hij opvolgentlijk te Aken, te Duren dat tusschen Aken en Keulen ligt, te Luik en te Metz. Van 770 voort tot 784 mag Herstal zijne woonstede genoemd worden: immers, in de weerdij van die veertien jaren, viert hij tienmaal tot Herstal den feestdag van Paschen of van Kerstdag of beide samen; in den loop der vier overblijvende jaren viert hij ze te Attigny op de Oppermaas, te Luik, te Nimegen op den Nederrhyn, te Donzy bij Sedan, te Quierzy en te Diedenhoven op de Moezel. Van 784 tot 814, jaar zijns overlijdens, wierd Aken, daar hij eene kerke en een paleis deed bouwen, zijn gestadig verblijf.

Karel kwam dus uitrusten en de vermoeienissen van zijne krijgstochten vergeten in zijn geliefkoosd Austrasien, en namentlijk in dat deel van Austrasien, waar zijne

voorouders geleefd en gestreefd hadden: van Gallenland en is er geen sprake.

Ook en is de name van Karel den Groote niet vreemde onder het volk dat het land bewoont waar hij geleefd heeft. Om maar van Belgenland gewag te maken: ‘Op den rechteren oever van de Ourthe, zegt Gérard (*Histoire des Francs d'Austrasie*), niet verre van Esneux, zijn de puinen te zien van het casteel van Montfort, daar, zegt men, de vier Heemskinderen in woonden, wier legende in zoo nauw verband staat met de geschiedenisse van Karel. Rechtover het casteel van Montfort, staat een torre die den name draagt van Karel den Groote. Een weinig verder, in eene heide, benoorden Spa, toogde men tot over korten tijd eenen eenzamen boom, dien de boeren “den beukenboom van Karel den Groote” hieten.’

Eene andere zake die de voorliefde te kennen geeft van Karel van Austrasien is dat van de 35 algemeene vergaderingen van 's Rijks Grooten, die hij binst zijne 48jarige heerschappij samenriep, maar 2 in het oude Roomsch Gallien of Neustrien gehouden en wierden; al de andere in het herte van Austrasien. Te weten: van 770-773 opvolgentlijk te Worms, Valenciennes, Worms en Geneven; van 775-777 te Duren, Worms en Paderborn; van 779-782 te Duren, Ehrenburg (bezuiden Paderborn), Worms en aan den oorsprong van de Lippe, bijstroom van den Nederrhyn; van 785-790 te Paderborn, Worms, Worms, Ingelheim (tegen Mentz), Aken, Worms; van 792-795 te Regensburg, Regensburg, Frankfurt a. M., Cuffenstein (tusschen Frankfort en Mentz); in 797 te Aken; van 799-800 te Lippenheim (op de Lippe) en te Mentz; van 803-807 te Metz, aan den oorsprong van de Lippe, te Diedenhoven (tusschen Metz en Trier), Nimegen en Coblentz; van 809-812 te Aken, Verden, Verden en Boulogne; in 812 en 813 te Aken.

Het ware wel wonder, hadde de keizer, die zoo driftig aan de eigene dracht en zeden van zijn volk en den eigenen vaderlandschen bodem vastgehecht was, geene bijzondere verkleefdheid getoogd voor wat als de ziele van het volk is, en het volk zelf, te weten zijne tale. Het dietsch was

de gewone tale van Karel, het latijn en het romaansch waren hem vreemde talen. Wat meer is, niettegenstaande den afkeer van de roomsch-gallische bisschoppen voor de dietsche tale, stelde Karel zelf eene dietsche spraakkunste op, die overzien wierd door Otfried, eenen benedictijner monnik van Weissemberg. Waar is de tale die op zoo eenen edelen spraakkundige mag roemen? De twaalf latijnsche namen der maanden verving hij door twaalf echt dietsche; *Januarij* - Wintarmanoth; *Februarij* - Hornung; *Martij* - Lentzinmanoth; *Aprilis* - Ostarmanoth; *Maij* - Winnemanoth (Winne = genot); *Junij* - Brachmanoth; *Julij* - Heuvimanoth (Heuvi = hooi); *Augusti* - Aranmanoth (Aran = oogst); *Septembris* - Wintumanoth (Wintu = hout); *Octobris* - Windumemanoth (Windume = Vindemiae); *Novembris* - Herbistmanoth; *Decembris* - Heilagmanoth. Aan de twaalf winden gaf hij insgelijks dietsche benamingen, daar men te voren maar voor vier winden bijzondere namen had; deze zijn: Ostroniwint, Ostsundroni, Eudostroni, Sundroni, Sundwestroni, Westsundroni, Westroni, Westnordroni, Nordwestroni, Nordroni, Nordostroni, Ostnordroni. En hij deed de oude germaansche krijgs- en heldendichten boekstaven. (Einhard, *Vita Karoli Imper.*, C. 29).

Hebben de Franschen, de afstammelingen van de Gallo-Romelingen en ten deele van de verroomschste Germanen veel redens om op Karel den Groote, als op eenen franschman te roemen, Karel die van dietsche ouders en in het dietsche land geboren is, strijdende dietscher tegen allen invloed van het vreemde, op den dietschen bodem gestorven en in zijnen schoot begraven?

Nochtans een hunner geschiedkundigen na openhertig bekend te hebben: '..... *la Germanie était tout pour Karl..... il n'y avait pas jusqu'à son esprit de détail et d'économie (le prix des oeufs de ses basses-cours fixé par des capitulaires) qui ne trahît sa nature germanique;'* voegt daarbij: '*Charlemagne ne nous appartient donc pas*? *Si*, *sans doute*, *puisqu'il était Franc et roi de France avant d'être roi d'Allemagne et avant de songer même à le devenir.*' (*Hist. des invasions germaniques*, *François Combe*, p. 98.

Karel de Groote was Frank ja, maar geen Frank van Gallenland, integendeel een vijand van de verbasterde gallische Franken: ten anderen, 't en zijn de Franken niet die den oorspronkelijken hoofdstam uitmaken van de huidige Franschen, maar wel de Gallo-Roomelingen. En dat Karel zou koning van Vrankrijk geweest hebben, vooraleer hij koning van Duitschland wierd of zelfs erop dacht om het te werden, is tegenstrijdig met de geschiedenisse: hier volgt de verdeelinge van het rijk gedaan door Pepijn den Korte aan zijne twee zoons, volgens Einhard, *Vita Caroli Magni*, *Cap.* 3 *Annales ad* 769: ‘Karel, de oudste, kreeg Austrasien en gansch Germanien, uitgenomen Alemanien; Karlman, de jongste, Burgondenland, Provincien, Septimanien, Alemanien en Elzaten; Neustrien en Aquitanien behoorden beider in gemeenzaamheid.’ Karel was dus vooruit en vooral koning van Germanien of van Austrasien, en 't en is maar na de dood van zijnen broeder, dat hij koning geworden is van het huidige Vrankrijk.

Bruiloft

1

DAT ze altemaal, die God verachten,
eens willens en eens werkens, naar
't ontchristenen van Vland'ren trachten;
'k en vreeze geen geloofsgevaar,
zoo lange, o God, wij Vlanderlingen,
U herten rein ten autaar bringen!

2

Laat nog zoo schoon de schoonheid wezen
der lieve Bruid; laat nog zoo eêl
de mannenkracht zijn, uitgelezen,
des Bruidegoms, hoe baat het veel,
zoo niet hun beider herten binnen
een schoonheid woont, die God kan minnen?

3

Die schoonheid hebt ge in Haar gevonden,
die vroomheid hebt ge in Hem bemind,
gij Bruidegom, met Haar verbonden,
gij Bruid, met Hem verhuisgezind;
die beiden zijt, in God gevrienden,
twee herten die malkaar verdienden.

4

De deugd heeft U, van jongs genegen,
in eere en trouw bijeen gebracht;
de deugd verwaarborgt u den zegen
door Kerke en Volk op hen verwacht,
die 's Scheppers woord, in God verbonden,
‘*Getween zijt een*’ zoo wel verstonden.

5

‘De stam,’ zoo de oude vaders spraken,
van deugdenswege alom vermaard,
‘zal stamgelijke telgen maken,
en vruchten na den boom geaard:’
zoo zult gij, Man en Vrouw, na dezen,
dit wenschen wij, ook vruchtbaar wezen.

6

Niet vruchtbaar zoo de lanken plegen
van al dat aâmt en roert, o neen;
maar vruchtbaar na de ziel bedegen,
zoo wordet gij, en zoo alleen:
dit wenschen wij, die, God in de oogen,
het diepste van ons herte u toogen.

7

Zou 't anders geen' vervloeking wezen,
zou 't anders geene ontaarding zijn,
zoo zulk een' stam kwame uitgerezen
een vrucht besmet met 't zielvenijn,
dat nu alom, op land en weiden,
de dienaars van den vijand spreiden?

8

Neen, neen: 't en zal, helpt God, gebeuren,
voor Vlanderland te diep een rouw,
dat gij, o Man en Vrouwe, eens treuren
en zeggen zoudt, malkaar getrouw:
‘Och hadde God eer doodgeslagen
den stam die zulk een' vrucht zou dragen’!

9

Onschuldigt, zoo de kwade driften
die wij, benauwd, ten allen kant
zien onweêr en verwoesting ziften
op u, ons dierbaar Vlanderland,
de blijdschap van deze ure stooren
en doen een onblij woord u hooren!

10

Zij ver van hier dan vrees gedreven
en U voorzeid, geliefde Bruid
en Bruidegom: Uws levens leven,
als 't bloeiend eens uw herte ontsluit,
't zal zijn zoo gij zijt, en 't zal blijven
in eere en deugd uw' namen schrijven.

Uit Kortrijk, den 6den in Oostermaand 1891.

GUIDO GEZELLE

A in 't West-Vlaamsch Idioticon

't **W**ARE belang bij voor de taalkunde den klankrijkdom van een enkel dorp op te zanten en wetenschappelijk te ontleden, maar daartoe, meenen wij, en is de dietsche spraakgeleerdheid nog niet verre genoeg gevorderd op de bane der duitsche wetendheid.

Intusschen bieden wij aan de goedjonstige lezers van *Biekorf* eene kleene proeve over de klankwetten die Vader

De Bo in zijn West-Vlaamsch *Idioticon* met ongekunstenaarde eenvoudigheid heeft aangeteekend.

***

I. - ‘De lange *a* is tweederlei: de heldere of hollandsche *a*, en de *o*- klankte of vlaamsche *a.*’

Wij moeten hier dus wat meer de lange *a* bekend maken en daarna den oorsprong van den *o*- klank goed doen.

De lange *a* is de Westgermaansche *â*, die beantwoordt aan de Indogermaansche *ê.*

De Westgermaansche *â* is tweederlei: zij ontstond uit *an* voor *h* en was een slag van neusklank: oudhoogd. *fâhan*, vangen. Gelijk men uit het voorbeeld kan vernemen is die *â* in onze tale tot eene korte *a* bedegen. De andere Westgermaansche *â* vervangt den Germaanschen klank αɛ̄ en de Gotische *ê*: 't is deze lange *a* die in 't Nederlandsch, alsook in vele streken van West-Vlanderen, helder bewaard is.

Got.: *garɛ̄dan*, bedacht zijn, oudhoogd.: *rātan*, oudsaksensch: *rādan*, raden, latijn: *rɛ̄ri*, meenen: oudhoogd., *nādala*, naalde, gr., *nɛ̄ma* lat., *nɛ̄men*, net, enz.

***

Hoe is de lange *â* in onze gouwsprake *o*- klankte geworden?

't Zal aan de Saksen, oftewel aan de Friesen liegen.

De *o*- klankte *â* en danken wij aan de Friesen niet, en wel uit oorzaak dat de Friesen bijna overal de Oorgermaansche lange *ê* bewaard hebben in stede van *â*, lijk de Goten.

In de zuiver Saksensche gewesten heeft het gegaan lijk in West-Vlanderen: de eene *â* is helder bewaard gebleven, lijk in het Oudsaksensch, sl*âpande;* de andere *â* is *o* waard gezonken en gedonkerd.

Niettegenstaande verspreidt men in de wetenschappelijke werken, de leeringe voort dat er geene Saksen in Vlanderen gewoond en hebben.

***

II. - De korte *a.* - Het West-Vlaamsch bezit ook de korte *a.*

De korte Germaansche *a* vertegenwoordigt de Indogermaansche *ŏ*: lat., *octo*, got., *ahtan*, acht; de Indogermaansche *ă*, gr., *agros*, got., *akrs;* de Indogermaansche *ə:* indogerm., *pətr*, got., *fadar.*

'De korte *a* verwisselt dikwijls met *è.*'

Bard - berd; Barm - berm; Barvoets - bervoets; Dal - del; Arg - erg; Arm - erm; Flasch - flesch; Hark - herk; Karre - kerre; Lakmoes - lekmoes; Mark - merk; Markt - merkt; Slak - slek; Tarwe - terwe; Warme - werme.

Deze korte *a* ging onder frieschen invloed verloren. Het Oudsaksensch heeft immers zijne korte *a* nog al wel bewaard.

't Is meest voor *muta* en in *r*- verbindingen dat *a* met *e* in 't friesch verwisselt, o.a. in de volgende voorbeelden:

Bek - rug; *Berd* - bard; *Dei* - dag.

Dit Friesch woord *dei* wordt aldus gebezigd in Fransch-Vlanderen.

Bern - kind; Erm - arm; Feste - vasten; Kerl - kerel; Merk - munt; Merke - veld; Serk - kist; Sket - schat; Skerd - snede; Therm - darm, enz.

***

'De korte *a* verwisselt ook met de korte *o.*'

Af - of; Damp - domp; Fladderen - flodderen; Karst - korst; Snakken - snokken; Zacht - zocht, enz.

Hier kunnen wij met Saksenschen en Frieschen invloed te doen hebben.

In 't Nieuwsaksensch verwisselt *ŏ* zeer dikwijls met *ă.*

In 't Oudfriesch vinden wij *ŏ* voor *ă* in de volgende gevallen:

1° In gedaanten lijk:
Ol - olsa; Olle - olra; Oldus - ollena,
die zuiver West-Vlaamsch klinken.

2° Voor *m* en *n* in geslotene en opene geklemtoonde lettergrepen.
Bon - ban; Brond - branden; Dronckere - dronkaard;

Lom - lam; Lond - land; Ombecht - ambacht; Pond - pand; Wonspreke - wansprake; Lona - laan; Fona - vanedrager; Bona - moordenaar, enz.

***

't Verdoken blommeken verrukt de ooge van den kruidkenner, die 't, al slenterende langs den heuvelkant, weet op te speuren. Evenveel belang is er en genot in 't afluisteren van 't wisselend spel der klanken, die van de lippen rollen der eenvoudige landmenschen: komen ze uit verre tijden geen getuigenisse geven van de afkomst der vaderen? Bevielen ze de ooren onzer voormenschen niet en wierden ze met hunnen adem niet uitgebracht.

J. CLAERHOUT

Te lande en te water

HET rijmke: *haren en wetten...*, dit jaar in 'Biekorf', 64e bladz. opgegeven, en kwam uit West-Vlanderen niet, maar wel van langs den rechteren oever der opperschelde.

Rakende 't scherpen van hun allaam, begrijpt het woordenboek van onze maaiers en pikkers tot vier zegsels, te weten: *haren*, *haarhamer*, *haarstekke* en *haargetouw*, dewijl dit laatste in eéne uiting heel 't gerief beteekent.

Is dat *getouw* misschien, in den mond des volks, eene andere gedaante van 't w. *getuig* of welke zin behoort aan 't w. *getouw?* Waar komt *getouw* nog elders te berde als bij 't *weefgetouw*?

'Biekorf' zal dat altemale weten.

Maar hetgene 'Biekorf' allichte niet en weet noch en kent, 't zijn de twee wijzen van het haargetouw. Hier te lande heeft de haarstekke een effenen vlakken top en de haarhamer is gemaakt met een scherpen kant om te haren. Integendeel op den bodem van *Chez-nous* is 't averechtsche in voege. De stekke zit in den grond, voorzien van een scherpen bovenrand en de hamer staat en boot

plat, bot en plomp. Beide gedaanten geven 't zelfste uitwerksel.

Het volk bewaart vele oude woorden, maar ze slachten de verloopene blommen, ze zijn somtijds moeilijk te herkennen...

Se', maaier! daar komen vijf zes ‘Doornekijners’, of Doornijksche schepen, de Schelde neergevaren.

Inderdaad, 't zal vandage ‘drijfdag’ zijn.

Maar zeg, als 't u belieft, wat is de *Kelder* op een schip?

Wel, de *Kelder* is de stange, de boom aan den welken 't eigentlijke roer vaste steekt en die dient om dat roer te doen zwenken.

De *kelder?...* Wacht; 't moet al mijn leven de *kolder* zijn, de krage, het bovenkleed, *le manteau*, zeggen de Waals. Trouwens gemelde boom ligt wel degelijk door zijn dikte, als eene soort van krage of deksel boven 't roer zoo lang als het is.

Alle eigenaardige, vaderlandsche, schilderachtige kleedij is lang verdwenen en de kolder eveneens vergeten. 't Schijnt me opmerkensweerdig zijne benoeming terug te vinden, waar men ze niet en zou gaan zoeken, in de rusting van het schip. Of zou 'k mis zijn?

V.D.M.

Mingelmaren

Vlamingen in Engelland.

IN 't nieuw gesticht engelsch tijdschift *The Caxton Review*, uitgegeven bij den drukker dezes, lezen wij op bl. 34 (in dietsche tale overgezet) het volgende, dat *W. Francis* onderteekend is. ‘Het valt te bemerken dat, binst het bestier van Hendrik I, eene menigte Vlamingen in *Pembrokeshire*[1] ging wonen, en dat hunne gedachtenisse er nog overblijvende is, in den name *Via Flandrica* (de Vlamingstrate) die op den kam van de Percelly heuvels voortloopt, alsook in den dorpname Flemington. Hidgen 's *chronicle*

(1) *Pembrokeshire* is een engelsch graafschap dat den zuiderschen uitsprong van 't land van Wales uitmaakt.

zegt *Flandrenses tempore regis Henrici primi ad occidentalem Walliae partes apud Haverford sunt translati.* Ziet *Isaac Taylor*, *Words and Places* bl. 118. Eenige namen van weverijen die wij aan de Vlamingen ontleenden staan daar ook vermeld. De *Gingham* bij voorbeeld wierd oorspronkelijk te Guingamp in Fransch-Vlanderen geweven[1]; van de zelfste streke komt de *Lisle Thread* (Rijselsche twijn) de prachtige tapijtwerken arras genaamd en de Brusselsche vloerdwalen.

Het en is maar al te wel gekend dat er, ten tijde van den hertog van Alva, menige Vlaming naar Norwich vluchtte en er zijne woonstede hield; en in de dagen van Edward III, wierden menigvuldige wevers naar de *Weald* van *Kent*[2] overgezet. Tachentig Vlaamsche huisgezinnen verhuisden naar de *Weald* en door hunne voorrechten en vrijheid van lasten, bloeiden zij zoodanig dat hun handel, in de 15de eeuwe, van groote aangelegenheid was en uitgeoefend wierd door lieden die, het meeste deel van de Weald in bezit hadden; ja, Hasted, die ten jare 1778 schreef, voegt erbij: Bijna al de oude geslachten van die streke, die nog aan de hoogere standen toebehoorden, spruiten uit voorouders die weverijen gehouden hebben.

Caxton vertelt eene kluchte van eene kentsche vrouwe. Men vroeg haar '*eggs*' en zij antwoordde dat zij geen Fransch en verstond, maar dat zij wist wat het Vlaamsch woord 'eieren' bediedde. Dr. Pegge, *Alphabet of Kenticisms*, stelt als de weersplete van '*eggs*,' het woord 'eieren' gebruikt in de gewone kentsche gouwsprake, dat zonder twijfel door de vlaamsche inwoners van de Weald ingevoerd wierd. Dat staat te lezen bij *W. Blades*, *Biography of Caxton*, op bl. 1-3.

Onder 't bestier van Alva gingen er ook vele vluchtelingen in de omstreken van Sandwich en Cantelberg schuilen; 't waren er eenige van Doornik en van andere fransch sprekende gewesten; en 't kwam daarbij dat zij al te male Walen genoemd wierden, alhoewel er vele zuivere Vlamingen bij waren. Lingard bevestigt dat er een vijf honderd waalsche huishouden, en even zooveel Vlamingen, naar Ierland gingen wonen, toen Ormond daar in 1667 *Lord-lieutenant* of heer onderoverste was, om aldaar de wolleen lijnwaadweverije op te helpen. Dat staat in *Hist. of England VII bl.* 612.'

(1) *Gingham* is een slag van catoenen geweefsel; dat woord is eene verkrimpinge van Guingamp, name van een gehuchte of dorp in Bortoenjen, waar zulke geweefsels verveerdigd wierden, zegt Skeat.

(2) De *Weald* van *Kent* is eene streke te midden het engelsch graafschap *Kent* dat hier naast bij Vlanderen ligt en van Dover tot omtrent Londen strekt.

‘**I**N de middeleeuwen waren het namelijk niet de noordelijke gewesten, welke vooral deel namen aan de letterkundige beweging van het volk, en dus ook invloed oefenden op de taal, doch Vlaanderen. En hoe sterk de invloed was, die van dit kleine maar machtige gewest uitging, en hoe ver de werking er van zich ook buiten het land deed gevoelen, kan blijken uit het feit, dat men in de tweede helft der 12de eeuw in Duitschland, tot zelfs naar de Oostenrijksche grenzen, vlaamsche uitdrukkingen in de gesprekken bezigde, om zich een schijn van voornaamheid te geven. Naast Vlaanderen komt vooral Brabant in aanmerking, waar van het letterkundig leven in de middeleeuwen sprake is; eerst in een later tijdperk zou zich ook dit naar het noordelijk doel van het land verplaatsen.’

Uit *de Geschiedenis der nederlandsche taal*, *door J. Verdam*, *Hoogleeraar te Amsterdam. Leeuwarden*, *Hugo Suringar*, 1890, bl. 33.

OP den IV 7bre 1692 is binnen Poperijn ontrent den 2 uren naer noene soo groote aertbevijnghe ontstaen, en geschiet, dat door 't ghewelt der selve de booghen in onse L. Vr., en ander kercken sijn ghescheurt, de ghevels van eenighe huijsen ingevallen, en de menschen door 't vallen van steenen van eenighe groote gebouwen sijn met groote verbaestheijd ghequest geweest.

Uit eene oude oorkonde.

DE ontdekkinge die men onlangs in het ‘*British Museum*’ gedaan heeft, en laat nu aan niemand meer toe te twijfelen: Hendrik II heeft de stoffelijke overblijfsels van Sint Thomas Becket doen verbranden.

Men heeft een sermoen gevonden dat moest gepredikt worden in *Sint Paul 's Cross*, weinige dagen na de dood van den martelaar. De schrijver zegt, op bevel van den koning, het gerucht dat in omloop was te moeten logenstraffen. Hendrik bevool hem te getuigen dat hij de beenderen van Sint Becket niet had doen vernietigen door het vier en dus niet verdiende door den destijdigen Paus voor die daad veroordeeld te worden. Deze immers hadde gezeid dat Hendrik aan eene *dubbele* heilingschendinge plichtig was.

Maar de predikant had dweers door zijn sermoen deze woorden geschreven: Nochtans, hebben zij verbrand geweest onder eenen van de torens van Cantelberg 's hoofdkerke.

Name der stad Yper.

OP het woord *ijp* en *iep* schrijft Franck in zijn ‘Etymologisch woordenboek’: ‘Eerst in het oudere nieuw nederlandsch (Hollansch) voorkomende; vergelijk dialectisch duitsch *îffa*, *ifenbaum* en westfaalsch *îspe* (uit îpse?)’ ijp; ‘deze benaming moet ook in Vlaanderen gangbaar zijn geweest, althans zoo de stad Yperen er naar genoemd is; naar die stad heet deze boom in het hoogduitsch *iper* vrouwelijk, fransch *ipréau*,, spaansch *olmo de Ypre.*’

ELK volck kent een bijzondere wij se om te verdrijven zijne droefheyt en swaere gedachten: de Duytsche vesdrincken die, de Fransche versingen-se, de Spagniaers verweenen-se, de Engelsche verdansen-se, de Italiaenen verslaepen-se, maer de goede en rechte christenen verbidden-se.

***

Hevigheyt maeckt dickwijls bekaeyt werck en verbittert meer als verbetert; daer een goet woordt steenrotsen kan doen smilten.

***

De vermetentheyt is eene schurftige quaele, daer vele mede gheboren zijn; door deze willen wij den haene spelen, eer wij uyt den dop zijn.

***

Die verre hebben gereyst en in veel sneeuw gewatert, durven onbeschroomt zeggen dat zij eenen blinden haese hebben zien loopen, dat zij het gras hebben hooren wassen, de vloyen hooren hoesten, en de luysen in een nieuw geploeght land sien op stelten gaan.

(*Uit den nieuwen brugschen Comptoir-Alm. 't jaar* 1749.)

LIJK de zucht is,
Zoo de vrucht is.

[Nummer 14]

Franken in Brabant

AAN de leden van den Oudheid- en geschiedkundigen landdag, die te Brussel in het begin van Oest aanstaande zal gehouden worden, is de volgende vrage voorgesteld: *Kunnen de Plaatsnamen ons eenig bescheed geven nopens de woonste der Franken in Brabant?*

In antwoord op die vrage hebben de heeren Arm. de Béhault de Dornon en Baron Alfr. de Loë, eene lijste gemaakt van wijken, dorpen, gemeenten, straten en wegen, die volgens hen, aan de Franken hunnen naam te danken hebben, en waarop zij de aandacht willen vestigen van hunne medeinteekenaren.

Die namen zijn allen samengesteld uit twee woorden, en daarom denken wij ze doelmatig in twee vakken te kunnen verdeelen. In het eerste vak stellen wij deze die, volgens die heeren, in hun voorwoord eenen Frankischen oorsprong verraden; in het tweede, deze die, volgens Vanderkinderen, een frankisch achtervoegsel hebben, te weten: *heim*, *hem*, *bach*, *sala*, *sele* en *zele.*

Bovengenoemde heeren denken dat de woorden Vrij, Vrank, *Franc*, altijd van de Franken moeten verstaan worden. Alzoo *Vrijsal*, *Vrijzeele* vertalen zij ‘demeure des Francs’; *Vranckxboschweg* ‘chemin du bois des Francs’; *Francour* ‘Cour des Francs’, hetgene de Vlamingen *Laetwijk* heeten; *Vrancxdael* ‘vallée des Francs’; *Francheheyde* ‘bruyère des Francs’; *Frankryksche straat*, *Vrankenbergh*, Vranken boenre, *Vrankryk*, eene wijk tot Oetingen, *Vrancxorbain*, *Franquenies*, *Franckxboomgaart.*

Aangezien die heeren geene bewijzen en geven, zoo en kunnen wij maar moeilijk over hunne vertalingen oordeelen. Dat het ons nochtans toegelaten weze hun te doen bemerken dat het woord *Vrij* bij eenen plaatsnaam gevoegd, hier in Vlanderen, eene geheel andere beteekenis heeft.

Het *Brugsche Vrije*, of ‘*Le Franc de Bruges*’, ook ‘Het *land van den Vrijen*’, ‘*Terra Franca*’, is volgens art. 1 van zyne Keuren ende Costuymen: ‘een notable landt, voorsien van diversche privilegien ende vryheden, representerende het vierde Ledt vanden Lande ende Graefschepe van Vlaenderen’. Guiciardini, in zijne geschiedenisse en beschrijvinge van Vlaanderen, zegt dat het alzoo genoemd wierd, ‘omdat het van de onderdanigheid van de stad Brugge vrij ende ontslagen is geworden.’

Alzoo ook in Veurne-Ambacht vinden wij de volgende heerlijkheden, die onder de Veurensche Castellenij niet en lagen: 't *Vrije van de Vrouwe van Meessene*, te Elsendamme, 't *Vrije Laetscip* in Reninghe, 't *Vrije*, Deken ende Capitele van St. Omaers, in Alveringhem ofte de *Heerlijkhede van 't Vrije van Sint Omaers*, 't *Vrije van Rysele.* Die heerlijkheden hadden hunnen eigenen schepenbank en mochten recht doen, maar ‘stonden nochtans ten hoofde ende vroedomme voor die van de voornoemde stede ende Casselrije...’ (Art. XIII, Keuren van Veurne).

Ook in eenen anderen zin wierd dat woord gebruikt, te weten dien van toebehoorende aan eene vrije heerlijkheid. Alzoo 't *Vrijbusch*, dat in 't Brugsche Vrije lag, en het *Sluische Vrije*, dat er ook een deel van was. De inwoners van dit laatste, zegt Roos in zijn *Woordenboek van*

Zeeuwsch-Vlaanderen, ‘werden vrijlaten of laten geheeten. 't Was het platte land van *West-Zeeuwsch-Vlaanderen*, dat eertijds het *Oost-Vrije* heette, met uitzondering van *Biervliet*, en van de steden: *Sluis*, *Aardenburg*, *Mude* en *Oostburg* met hun eigen grondgebied of schependom, die hun eigen bestuur hadden, en *Breskens* en *Nieuwvliet* die vrije heerlijkheden waren.’

Wij en kunnen ook op het eerste zicht den uitleg niet aanveerden dien gemelde Heeren aan het woord: Franc, Vranc, geven. Want het dunkt ons dat hier wel een mansnaam zoude kunnen in het spel zijn. Inderdaad Kiliaen in zijne ‘*Nomenclatura teutonica latina Regionum Populorum...* enz.’ geeft Franck, Francus, Franco, Liberius, Eleutherius. De geslachtsnaam *Franco* bestaat nog in Brugge. Johan Winkler in zijne *Nederlandsche geslachtsnamen* zegt op bl. 192: *Frank*, met de (hoogduitsche) verkleinformen *Fränkel*, *Frenkel*, iemand uit Franken of Frankenland, eene landstreek in Duitschland, in noordelik Beieren. Echter is *Frank*, met *Franke*, ook een mansvóórnaam en bij ons volk, vooral bij de Friesen, niet zeldzaam in gebruik. De maagschapsnaam *Frank* kan dus in sommige gevallen oorspronkelik ook wel eenvoudig die mansnaam zijn’. Zoude dan Frankx(s) boomgaard de boomgaard van de Franco's of van de Franks niet kunnen zijn?

Alzoo ook van de andere.

Een ander voorwoord is *Duis* (Duisburg, Duisboschpedeken = ‘*Forteresse des Allemands*, *des Francs*, en *sentier du Fort des Allemauds*, *Francs*) en *Dut* (Dutzel, *Allemands Saliens*, *Francs Saliens*)’ zeggen die Heeren.

Verondersteld dat *Duys* en *Dut*, in bovenstaande namen, inderdaad den volksname *Duitsch-Duitscher* verbeelden, hoe bewijzen die heeren dat Duitschers geene Sassen, geene Friesen en zijn, maar wel Franken? Dat zijn immers drie duitsche of germaansche volkeren.

***

Voor den Frankischen oorsprong van de plaatsnamen uit het tweede vak kan men de antwoorde bijbrengen des

heeren Vanderkinderen[1] aan den heer Wouters, die beweerd hadde dat ‘al wat Vlaamsch Belgenland kenmerkt, van de Franken komt; noch Sassen, noch Friesen en hebben iets te zien in de groote veranderinge die ons land onderging in de V^{e} eeuwe. De Zweden alleen verdienen hier nevens de Franken aangestipt te worden’.

Het eerste deel van bovenstaande stellinge, zegt M. Vanderkinderen, kunnen wij aanveerden. Maar van het tweede en kan ik het zelfste niet zeggen. Volgens mij, voegt hij er bij, is het waar hetgeen zij beweert, maar onwaar hetgeen zij verwerpt..... Dat de Franken in het bevolken en ontginnen van ons land, door geen één ander volk geholpen geweest en hebben, dat en kan ik niet aanveerden. Ik zoude kunnen van de Allemannen spreken van Luxemburg, maar wil hier alleen de Sassen en Friesen bedoelen, wier tegenwoordigheid in Vlanderen geen twijfel en lijdt.

Dus twee dingen zal hij bewijzen: 1° Dat de Franken ons land hebben bewoond, 2° maar ook de Sassen en de Friesen.

Vele redens haalt de geleerde schrijver aan, maar hier en willen wij maar van ééne gewagen, namelijk van deze, die steunt op de namen, die aan de plaatsen gegeven wierden, waar die volkeren hen hebben nedergezet.

‘De navorschingen op 't gebied der plaatsnamen,’ voegt hij er bij, ‘hebben in deze laatste tijden eenen grooten stap vooruit gedaan. Ik bedoel hier niet alleenlijk de werken van *Foerstemann*; maar ook die van *Arnold*, een ander Duitscher die den zelfsten weg insloeg en in zijne beschrijvinge van *Hessen* duidelijk heeft getoond hoe dat men de plaatsnamen kan te bate nemen, om de verschillige Germaansche stammen in hunne uitzettinge te volgen. Ieder stam heeft zijne eigene naamgedaanten, en alwaar de leden er van toekomen, laten zij in den naam van de plaats waar zij hunne woonst hebben opgetimmerd, een onuitwischelijk spoor na. Alzoo hedendaags, bij gebrek aan andere oorkonden, kan men nu ook in de Nieuwe

(1) Bulletin de l'Académie royale, 3me Série, T. 10.

Wereld de Spaansche, Fransche, Portugeesche en Engelsche volkszettingen met zekerheid verkennen.

Niets en is gemakkelijker om aan te merken, dan die menigte van *heim*'s daar zoovele plaatsnamen op uitgaan. Men vindt ze van aan den Midden-Rhijn tot aan de Schelde, in ieder oord, waar een Frank den voet heeft gezet. Telt op de Belgische landkaart het getal dorpen en wijken met *heim* op 't einde en ge zult daar geen moeite meê hebben, zoo dikke liggen ze er gezaaid, bijzonderlijk in Brabant en Oost-Vlanderen. Die gestadige en onophoudende reken zijn de groote weg, dien de germaansche invallers gevolgd hebben, en waar zij, plaatse na plaatse, eenig volk hebben achter gelaten. Gij hebt daar voor uwe oogen de verovering van 't land, na de veroveringe, de ontginninge van den grond door den landbouw, en eindelijk het worden van het germaansche rijk.

In het Walenland is *heim* veranderd in *ain*, *in*, (chin = *cinct*-um latijn voor *heim*). Alzoo Houtain voor Houtem; gelijk beek in *beck* en *baix.* Everbecq, Molembaix. In het Noorden van Vrankrijk zijn die naamuitgangen gemeen. Verder op, en is er geen spoor meer van te vinden. Germanen, veroveraars van het land, zijn verdwenen tusschen de Gallo-Roomelingen.

Bij de andere germaansche volkeren wordt *heim* nu *um* en *om* geheeten gelijk bij de Friesen, of *am* en *ham* gelijk bij de Angel-Sassen.'

Tot hier *Vanderkinderen.* Wij zouden eventwel willen weten tot hoeverre het bewezen is dat de uitgang *hem* noodzakelijk een *Frankische* 'heim' verraadt en geen *Sassensche* 'heem'. Zoo lood dat germaansch woord immers in het Oud-Sassensch.

AUG. VAN SPEYBROUCK

Twee Staalkens uit Congoland

WIJ lazen het volgende in *Les Missions Catholiques*: De zendelingen waren in eene geheel nieuwe streke toegekomen en hadden groot medelijden met die dutsen van Negers, die hen daar plat op den grond nederfokten

om te eten. Zij en hadden niets anders als hunne zwarte vingers om de spijzen tot in hunnen mond te brengen.

Och Heere, welke armoe!

En hoe bedrukt stonden die onnoozele schapen te kijken als zij de Europeanen zagen met tafelvorken het eten opnemen. Geheel hun wezen scheen te zeggen: Och, geeft ons van die vorken, dat is netter en gemakkelijker.

De brave zendelingen verstonden die stille bede en deelden vorken uit, die de zwarten met vlugge gretigheid en innige dankbaarheid aanveerdden.

Drie maanden later kwamen de zendelingen bij het zelfste volk weder en vonden te hunner groote verwonderinge dat de vrouwen alleene de tafelvorke bezigden: deze droegen ze immers aan hun hoofd voor eenvoudige kammen, om hun haar op te houden, en zij schenen uit der maten preusch over hun prachtig nieuw hoofdsiraad.

Geeft dan tafelvorken aan de zwarten!

***

Europeaansche reizigers hadden op hun schip eenen neger gehuurd om te koken en te braden.

Achter weinige dagen kon deze tamelijk zijn ambacht; toch had hij een gebrek, 't is dat hij niets en kon gereed doen zonder eerst wel endegelijk van het gerecht te proeven.

Nu, 't gebeurde dat de reizigers eenen Flammingo schoten; als die watervogel opgediend wierd, vonden zij dat een van zijn' pooten ontbrak.

‘'t Zal nog eens die schurk van dien kok zijn!’ Ja, maar de kok wierd geroepen en, 't was zeker, 't en was hij niet, en hij en wiste hoegenaamd van niets.

Opspelen en verdreegen en konden niet helpen: de brave man was al zoovele plichtig als de Flammingo zelve.

Nu, 't bleef daarbij, maar de reizigers wisten genoeg waaraan hen houden.

's Anderdaags komt de kok al met eens bij hen geloopen zeggende: ‘'k Weet de oorzake’.

- ‘Waarvan’?
- ‘En wel, dat die Flammingo van gisteren maar éénen poot en had.’
- ‘Hoe? Laat hooren.’

- Ziet gij daar op den boord van den stroom die twee Flammingos staan?
- ? ? ?
- ‘Gij ziet toch zeker wel dat zij maar éénen poot en hebben?...
- “Ja, wel; als zij stille staan, trekken zij den eenen in en rusten op den anderen.”
- “Niet te doen, al de Flammingos van Congoland en hebben maar éénen poot gelijk de deze daar! Zegt nu nog dat ik dien poot opg'eten hebbe!”
- “Waarom en wistet gij dat gisteren niet te zeggen?”
- Hadde het mij maar ingevallen!’

En zou men niet zeggen dat die neger den vermaarden volkszeg wist, van O.L. Heer en Sinte Pieter?

Liefdadigheidsgestichten te Nieupoort
De Collaarden

AL wie leeraar Allerdingk-Thijm 's *Geschiedenis der Liefdadigheidsgestichten in Belgie* gelezen heeft, weet hoe talrijk weleer de instellingen waren in ons land, door de Kerk of onder haren invloed gesticht tot het heelen en verzorgen van bijna gelijk welke toen bekende kwaal of krankheid. 't Is eene waarheid die de geschiedvorscher overal gadeslaat, gelijk met welke plaats of welken tijd zijne opsporingen in verband staan.

Gaan wij naar eene stad wier rijkdom in geschiedkundige stukken en handvesten ons toelaat tamelijk nauwe kennis te maken met haar verleden.

De schrijvers zijn het gemeenlijk eens over het bestaan, te Nieupoort, van een Godshuis, reeds in de twaalfde eeuw, ‘van alle oude immemoriaele tijden’ zegt het verslag van 1787, ‘ende wanof geene acten ofte fondatien bevonden en worden’. Het diende als hospitaal tot het verzorgen der behoeftige zieken en als godshuis tot het herbergen der arme reizigers.

In een vorig artikel hebben wij melding gemaakt van het *haringtiende* die in drie deelen gesplitst wierd, ten

gunste van den Patroon der kerk, de kerkfabriek en de armen. Of het Hospitaal, volgens men beweert, in vroegere tijden ten minste, daarin ook deel had, is ons niet bekend.

Een tweede hospitaal wierd opgericht ten jare 1469, met de penningen welke Willem De Ram, poorter dier stad, tot het stichten van een godsdienstig en liefdadig werk nagelaten had. In tegenstelling met het eerste Hospitaal der *Oude Grauwe Zusters* wierd het nieuwe met den naam van Hospitaal der Nieuwe Grauwe Zusters ‘ter burch’ bestempeld. Deze zusters, zeven in getal en behoorende aan den derden regel van S. Franciscus, moesten alle slach van kranke lieden - poorters en inwoners der stad - en van welken rang ook, ontvangen en bezorgen, alsook de zieken ten huize bezoeken.

Men kende te Nieupoort verscheidene andere gestichten: een Beggijnhof, Leprozenhuizen, en zelfs *Lollaarden.*

Ten jare 1313 bestond ‘het alemoesene huys dat vrouwe Straenge deide maken.’

Het Begijnhof bestond ook reeds op dat tijdstip. In de handvesten der Burgerlijke godshuizen, onlangs door ons ontleed, vinden wij diesaangaande de volgende meldingen.

Verslag over den staat van S. Jans Hospitaal opgemaakt krachtens bevel van Joseph II (rond 1787). In het beluik van gezeid Hospitaal (S. Mariastraat) stonden zeven kleine huizekens, kosteloos bewoond door ‘oude ende crancke weduwen ende doghters’ der stad, op voorwaarde dat na hunne dood, zoo zij eenig goed achterlieten, ‘daeruyt jn proffite van het Hospitael betaalt wort voor huyspacht jn advenante van achthien guldens 's jaars.’ Hooger genoemde vrouwspersonen worden geheeten ‘de vrouwkens jn het Beginhof.’

't Is in dezelfste handvestenverzameling dat wij een bescheid vonden betreffende de *Lollaards.* Hooger genoemde schrijver stelt de Lollaarden onder de dweepzuchtige sekten der veertiende eeuw, zonder bekenden stichter, misschien dusdanig genoemd omdat zij psalmen langs den weg *lolden.* 't Was ook een bijnaam gegeven aan de Cellebroeders die, zonder geloften verbonden, de Hospi-

talen in de middeleeuwen bedienden. Met geene van beide bepalingen echter komt de volgende beschrijving der Nieupoortsche Lollaarden overeen.

Ziehier den inhoud dezer acte. Heer Jehan Derouc, kapelaan van S. Walburgiskerk te Veurne, geeft ‘in rechter alemoesene’ aan den Disch der stad Nieupoort ‘ter jewilligher aermer bouf die men scelt *lollaerds*, die hare brood bidden buten banden van religione,’ 23 roeden land met de huizen die er op staan, gelegen in de ‘banlieue’ van laatst genoemde stad, opdat zij daarin zouden wonen, zonder daarop eenig recht van eigendom te hebben. Zij mogen dit land niet verkoopen 't en zij om met ander land te verwisselen of om ander land te koopen, insgelijks binnen ‘der prochie’ van Nieupoort; ‘de vorseide stede niet te veraergherne maer omme altoos te verbeterne.’

Gebeurde 't dat de lollaarden die plaats niet en wilden of niet en mochten bewonen, dat iemand hun ‘ongebruuc’ deed of ze uit de stad verdreef, zoo keerden land en woningen naar den Disch terug, om andere arme lieden tot woonplaats te dienen. De Dischmeesters mochten er niets aan breken noch maken, 't en zij ‘omme te weerne wind ende water.’

Zij moesten de Lollaarden die stede laten bewonen, zoodra ze weder kwamen en, op het vertoog van deze oorkonde, er het gebruik van vergden.

Eindelijk mocht Katheline Friken aldaar geheel haar leven wonen ‘jnt grote huus onder den zolre.’

Deze acte wordt verleden voor Proost en Redenaers van Sint Donaas in Veurne-Ambacht, den 12 hooimaand 1348.

De Melaatschen worden in de stadsrekeningen der XVe eeuw vermeld:

‘De lazersche zieken, poorters ende poorteressen van deze stede wie Jan Schelewaert ende Jan De Ledeghe cochten op dese stede in voorleden tijde IIII ℔b. p. erue rente tsiaers hemlieden hier verscheenen van eene jaere ende betaelt IIII ℔b.

Zooals overal, stonden de huizekens dier soort van kranken buiten de stadsmuren.

EDW. VLIETINCK

Zeer Eerw. Heer Kan. Duclos, in *Reivaart*, bl. 37, drukt, wegens het woord *Lollaard* of *Lolaard*, als volgt:

‘Lollaard, van lollen, *musitare*, zacht zingen bij Kil.; bijnaam die gegeven wierd aan de Cellebroeders, die in de sterfhuizen 't officie der overledenen gingen opzeggen. Van daar spotnaam door boozen gegeven aan Meuniken en Broeders. De Cellebroeders of Alexianen woonden te Brugge in de Kathelynestraat, waar nu de Broeders van Liefde verblijven..... Zij kwamen hier toe in 1385.’

BIEKORF

Ach! mijn blommeke

ACH! mijn blommeke, dezen uchtend,
stondt gij met de perelen kroon
van des hemels dauw beregend,
en, mijn blommeke, ge waart zoo schoon!

'k Zei nog: ‘duikt u, duikt u, blommeke,
onder de blaren van den stam,
dat de wind u niet en rake’;
en de looze wind die kwam.

En de wind noodde u tot spelen,
streelde uw blaren, kuste uw hert,
tot dat ge eindlijk meegewiegd en
van den stam gezonderd werdt.

En daar stondt ge toen alleene,
zonder steun, in strijdgeweld,
met den reus die weg en weer u
slingerde en heeft neergeveld!

Krachtloos ligt ge nu ten gronde
en, voorwaar, ge zoudt vergaan
kwam men u geen hulpe bieden
om uit 't slijk weer op te staan.

Recht u, Blommeke lief! en morgen,
als de zon alom verspreidt
hare deugdelijke stralen,
staat ge weer vol heerlijkheid.

Houdt u onder de blaren schuil en
laat ze, de winden, spelen dan;
want de blommekes die de vrijheid
zoeken, ach, ze sterven er van!

J. NOTERDAEME

Antwoorde aan Mr V.D.M. (z. bldz. 204)

HET echte en oude germaansch woord *getouwe*, dat Kramers maar in den beperkten zin meer en kent van ‘weefgetouw’, beteekent inderdaad het zelfste als *getuig*, te weten hetgene sommige Vlamingen hedendaags liever met een vreemd woord, *machine*, *massine*, *maxime* heeten.

Kiliaen heeft: ‘Getouwe: *instrumentum mechanicum.* Getouwe des wevers of weverstouwe: *machina textoria.*’

Wegens de woorden *getouwe* en *haargetouwe* drukte ‘Ons volksleven, Antwerpsch-Brabantsch Tijdschrift voor Taal en volksdichtveerdigheid, enz.’ op bldz. 67 van het loopende jaar, hetgene hierna volgt:

‘*Hottergetouw*, het. - Een getuig, een meubel dat slecht ineen zit en gedurig hottert en lotert. Zoo 'n hottergetouw van een tafel, dat staat daar te kwikkelen en te loteren. 'k Smijt ze seffens op straat! Met zoo 'n hottergetouw van een zaag kan ik niets uitrechten! Gehoord te *Sint Antonius.*

Getouw beteekent getuig; zoo hebben wij ook *haargetouw*, d.i. het getouw, het getuig waar ze de zeisens en de pikken mee haren, nl. de *haarkruin* en de *haarhamer*’

Tot Huysse, een dorp in het Oudenaardsche, alsook tot Arendonck, een dorp in het Turnhoutsche, zegt het volk

klopgetouwe tegen een haar- of bootgetouwe. Z. *Loquela*, 1890, bl. 92.

Kiliaen heeft het woord *pijptouwen* dat hij verduidelijkt door: orgelen. Dit laatste woord is het meervoud van: orgel. *Pijptouwe* ware dus = pijpgetouwe = orgel. In ‘Het groot woordenboek, gestelt in 't nederduytsch ende in 't engelsch.... door Hendrick Hexham, gedruckt by Arnout Leers, anno 1648, tot Rotterdam,’ staat het woord *pijptouwen* vertaald door het engelsch *organ-pipes*, d.i. hetgene wij nu gemeenlijk orgelpijpen heeten.

Het heeft ons dikwijls gedocht dat het woord ‘getouwe’ het half fransche half dietsche woord *drukperse*, waarvan men groot misbruik maakt, zou kunnen helpen uit onze tale weren.

Wij zeggen ‘de vrijheid der *drukperse*’: waarom niet gezeid ‘de vrijheid van den *druk*’?

Wij spreken over de macht van de *drukperse*: waarom niet over de macht van het *drukwezen*?

De fransche dagbladen hebben dikwijls eene hoofdinge die luidt: *Revue de la presse*; dat willen sommige vlaamsche bladen achterdoen en ze zeggen ‘Overzicht der *drukpers.*’ Daarmede willen ze alleenlijk bedieden: Overzicht der *nieuwsbladen.* Waarom 't alzoo niet gezeid?

Op den omslag van vele drukwerken pleegt men te lezen dat zulke en zulke boeken onder *pers* liggen; dat moet men zoo verstaan alsof er stonde: onder *druk.*

Mijnheer N. schikt eene nieuwe *presse*, eene nieuwe *drukperse* te zetten. Dede hij 't anders en ginge hij het aan, met het woord ‘weefgetouwe’ in zijn gedacht, om een nieuw *drukgetouwe* te zetten, zouden de boeken die uit zijnen drukwinkel komen deswegen te slechter zijn?

Aangaande *kelder* en *kolder* weze hier bemerkt dat *kolderstok* bij Kramers vertaald staat door *barre*, *timon du gouvernail.* Het woord ‘*kolder*’ als name van een kleedingstuk, is het overgewaaid fransche woord *collier*, dat de Franschen gemaakt hebben van het latijnsche *collarium*, en het beteekende eerst ‘halsbekleedinge’. De Duitschers heeten dat *koller.* Of ‘kolder’ in ‘kolderstok, kolderschijve, koldergat’ het zelfste woord is, dat valt te

betwijfelen. In het duitsch zeggen ze insgelijks: *kolderstock*, *koldergat.* Verder bescheed over dat woord en wete ik niet.

JAN CRAEYNEST

Mary Stuart's beêsnoer

TEN huize van Heer en Vrouw L.V.-V., te Meenen, wordt een zeer merkweerdig beêsnoer (roozenhoedtje, roozenkrans, *corona* of *paternoster*) bewaard.

Dit beêsnoer bestaat uit een snoer van zes purper-zijden twijndraden; op dat snoer zitten en schuiven vijf volledige tientjes, bestaande uit vijf-en-vijftig cederhouten beiers, elk gewillig eene erwete groot; de Onze-Vader-beiers zijn iets meerder. Tenden die vijf tientjes zit, op het zelfste snoer, een gedraaid cederhouten kruisken, bestaande uit eenen beier gelijk de andere Weest-Gegroet-beiers, het hoofd van 't kruis, het dwershout, den staf van 't kruis en nog eenen beier gelijk den eersten.

Tusschen het kruis en de vijf tientjes hangt er, bij middel van een gouden oogsken, dat met een gouden vlotje op den beier vast zit, nog een Weest-Gegroet-beier; al den anderen kant van dien beier is het oogske weg, maar 't gouden vlotje ervan is in stand gebleven.

Waarschijnelijk diende 't verloren oogske om het beêsnoer, met eenen haak of anderszins, aan iemands gordel vast te hechten.

Het breken of het afknippen van 't oogsken kan, in dat geval, het verliezen van dit beêsnoer veroorzaakt of vergemakkelijkt hebben.

Trouwens het bovenstaande ware nauwelijks het schrijven of het lezen weerd, hinge er bovendien aan dit beêsnoer geen kleen vierkantte stuk pergament, dat, tusschen den bovensten beier en 't hoofd van 't kruis, met een stuk koperdraad aan het snoer vastgewrongen is.

Op dat stuk pergament staat eerstens eene zwart-inten afprente van eenen Bisschopszegel, waarvan de buitenrand

eene toegegespte rieme verbeeldt; op die rieme staat: *Sigillum Vicariatus Glasguae.* Binnen die rieme een Bisschopshoed; onder dien hoed iets dat eenen distelstruik, eenen blomtak, of een meiken gelijkt; nevens dat meiken, slinks voor den aanschouwer, een aartsbisschoppelijke kruisstaf; rechts een Bisschopsstaf.

Op dat stuk pergament staat er, tweedens:

*Jo il sottoscrito Vescovo di Parium e coadj*re *nel Vicariato Occid*e *della Scozia attesto che questa corona fu comprata da me come quella usata dalla Regina Maria Stuart della Scozia per qualche tempo della sua vita. Benchè la certezza non può stabilirsi intorno a questa reliquia*, *le circostanze nelle quali la ho procurato lo rendono quasi certo che La Sudetta Regina la possedeva come la sua.*

† *Allessandro Smith Vesc: di Parium Coadj*re *di Scozia Occidentale.*

Dat luidt, uit het Italiaansch vertaald, als volgt:

Ik, de ondergeteekende, Bisschop van Parium en Hulpbisschop in het Bisschoppelijk stedehouderschap van Schotland, doe te weten dat deze krans gekocht wierd door mij, als een krans die gebruikt wierd door de Koninginne Maria Stuart van Schotland, binst eenigen tijd van haar leven. Ofschoon de echtheid van dit overblijfsel niet bewijsbaar en is, de omstandigheden in de welke het mij ter hand kwam zijn van zulken aard dat het bijkans blijken zou dat gezeide Koninginne het als haar toebehoorende bezeten heeft.

Uit een schrijven van zijne doorluchtigste Hoogweerdigheid den tegenwoordigen Aartsbisschop van Glasgow, gedagteekend den 18sten in Hooimaand 1891, is het mij bekend dat zaliger Doctor Alexander Smith, van Parium, inderdaad Hulp-bisschop was van Bisschop Murdoch, Apostolijken stedehouder over 't Westelijk deel van Schotland, *di Scozia Occidentale.* Dit Westelijk deel wierd, in het jaar 1878, verdeeld in een Aartsbisdom en twee Bisdommen.

Doctor Allexander Smith wierd Bisschop gewijd op den 3den van October 1847 en stierf, nog Hulp-bisschop zijnde, op den 15sten Junij 1861.

Het schrijven van de pergamenten oorkonde, die het beêsnoer betreft en die eraan vastgehecht blijft, valt dus tusschen den 3den in October 1847 en den 15sten in Junij 1865.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

'**M**ENIGEEN heeft nu nog zooveel taalgevoel, dat het hem hindert eene advertentie te lezen, waarin een winkel "wegens *ziekelijke* omstandigheden" te koop wordt aangeboden. Maar een veel gebruikt schoolboek heet "De *Engelsche* meester" en ik heb nog niet gemerkt dat iemand zich aan die uitdrukking ergerde. De bedoeling is "de onderwijzer *in de Engelsche taal*" en de "meester", de schrijver, is een Nederlander, het boek is een Nederlandsch boek, hier te lande geschreven, gedrukt en verkocht. "Een *Engelsche* meester" zou hoogstens een meester kunnen zijn, die op Engelsche wijze, naar Engelsche manier les gaf, maar anders eenvoudig, een meester uit Engeland, een Engelschman. Zoo geeft men tegenwoordig ook *Fransche* lessen en *Engelsche* lessen, in plaats van "lessen *in het Fransch* en *in het Engelsch.*"

Is "de *Fransche* mode" nu de mode *in* of die *naar* Frankrijk? Hebben wij onder "*Duitsche* schilderijen" te denken aan schilderijen *uit Duitschland* of aan schilderijen *op Duitsche wijze* of *in Duitschen geest* geschilderd; of wel, aan schilderijen *van Duitsche schilders* onverschillig *waar* geschilderd? Wanneer die uitdrukking tot verschillende opvatting aanleiding geeft, blijkt daaruit reeds, dat er iets aan ontbreekt.

Maar al zouden we, met het oog op gelijke taalverbastering in Engeland en Duitschland (*niet* in Frankrijk), deze vormen laten voor wat ze zijn, in geen geval is het verdedigbaar dat de dagbladen spreken van "een *koninklijken* trein", ook al verschijnt er een roman in onze taal (ik zeg *niet* "een *Hollandsche* roman") getiteld: "Een *koninklijke* misdaad".

.....Als *de koninklijke trein* inderdaad beteekent: *de trein waarin de koning zich bevindt*, d.i. een expres-trein *voor den koning*, dan zou een expres-trein *voor een notaris* ook een *notarieele trein* moeten heeten, wat zeker niemand zal toestemmen. Dan ware het beter een paar woorden meer te gebruiken en te zeggen: *de trein*, waarin de *koning zich bevond* of *de trein des konings*; den roman te noemen: *de misdaad eens konings* en te bedenken, dat "*de* koninklijke familie" is *de familie des konings*, "*eene* koninklijke familie" *de familie eens konings*, en *een koninklijk geschenk* niets anders dan *een geschenk een koning waardig*, terwijl men een geschenk door

den koning gegeven, alleen kan noemen *het geschenk door den koning gegeven* of desnoods *het geschenk des konings*, waarbij de vraag of *koning* hier objectief of subjectief voorkomt, in de meeste gevallen buiten behandeling kan blijven.

In den zin: “Het geschenk des konings werd eenige dagen tentoongesteld” kan men in twijfel verkeeren, of de koning het geschenk had gegeven, of gekregen, of wellicht nog zou krijgen; maar in het laatste geval spreekt men gewoonlijk van *het geschenk* (huldeblijk enz.) *aan den koning.*

.....Het is ook stellig weer in navolging van het Duitsch, dat we begonnen zijn misbruik te maken van de adj. op -*lijk* en wanneer we nagaan, dat zelfs het groote voorbeeld van Bilderdijk niet in staat is geweest, het afschuwelijk barbarisme -*baar* in woorden als *ontzetbaar*, *gruwbaar*, *hartdoorvlijmbaar* en dergelijke in het leven te houden, toen eenmaal het gezond verstand een woordje meê ging spreken, dan moet het ook wel *niet* onmogelijk zijn, die woorden op -*lijk* welke wij te veel gebruiken, langzamerhand naar de kamer van oud- en zeldzaamheden te verwijzen. Indien we geregeld *denken*, dan openbaart zich dat natuurlijk eerst in de wijze, waarop we spreken en schrijven, want daarbij kan vooral blijken of we *met overleg*, d.i. *al nadenkende* onze woorden hebben gekozen en onze zinnen hebben gebouwd.’

Uit *Noord en Zuid*, 1891, bldz. 181-184.

Nog de Legende van Kortrijk

IN n° 11 van Wedemaand schreef ik over den oorsprong van den zonderlingen name *Kortrijk.*

Een Kortrijksche lezer van Biekorf meldt mij, dikwijls dat zeisel gehoord te hebben, met dit verschil nochtans dat de Graaf te Kortrijk niet en woonde maar wel te Harelbeke gelijk de eerste Forestiers van Vlaanderen.

***

'k Hebbe nog een ander zeisel gehoord over den name Kortrijk, dat vele min voldoet en dat ik hier geve voor wat het weerd is.

Over lange lange jaren kwam er in die streke een grave wonen die, om zijne goedheid, van zijn volk geern gezien was. De brave man stierf na eenen geheelen korten tijd zijn graafschap bestierd te hebben, en het volk was droevig dat zijn rijk zoo kort geweest hadde, en van dan af wierd zijn graafschap of onderhoorigheid Kort-rijk genoemd.

A.V.

[Nummer 15]

Van het Mutsemanneken

HET volgende vertelselke was over een dertig jaar nog in vollen zeg onder het volk van Rumbeke. Hier hebt ge 't, zoo ik het onlangs zelve aldaar gehoord hebbe, uit den mond van twee oude menschen.

Daar was nen keer een jonge knape van omtrent de achttien jaar, en hij ging op reize.

Waar hij naartoe ging en kan ik niet zeggen; maar hij en ging altijd maar gaan, bij zoovele dat hij ten langen laatsten zijnen weg verloor en verre van zijn huis, in eene eenige en half wilde streke, bleef dolen en zoeken.

De jongeling en hadde geen eten meer; al zijne stuiten had hij binnengespeeld. Wat nu gedaan? Zijne mage kraaide, en hij en hadde niets om ze te stillen.

Doch ja, ginder verre tusschen het kreupelhout, ziet hij eenen grooten torre blekken; hij haast er hem naartoe; en inderdaad, 't was een oud, oud burgslot, dat met dikke eeken omzet stond en met eenen breeden gracht omringd was. Het gebouw zelve was heel sterk en hooge.

De knaap ging zonder vare of vreeze voor de breede poorte kloppen. Een groote, kloekgespierde kerel opende de deure; hij had eenen langen zwarten baard en groote donkerbruine oogen.

‘Mijnheere,’ vroeg de verdoolde jongen, ‘ik hebbe mijnen weg verloren en 'n wete niet waar naartoe; 'k en hebbe geen ziertje brood meer, al mijne stuiten zijn opg'eten, mag ik u wat eten vragen?’

- ‘Ge zijt wel stout dat ge alzoo in mijnen eigendom durft komen, maar ge ziet er mij nog al een goed herte uit, komt binnen.’ De verdoolde was gezind lijk nen haze dat hij binnen gelaten wierd. Wat zou hij zijnen buik een zielmesken doen! Men zou hem dan wel den rechten weg toogen en hij kon alzoo gave en gezond t' huis geraken.

De burgheere, 't was hij die opendeed, had effen des morgens een wild zwijn gedood, en onze knape kreeg daar eene goe schelle gebraad van. Of het hem smaakte!

Onder het eten vertelde de burgheere dat hij met eenen knecht alleene op zijne doeninge woonde; maar dezen hadde hij over eene weke weggezonden en zou wel eenen anderen gewild hebben.

- ‘Dat en ware hier geene slechte zake voor mij, dachte de jonge knape; niet vele werk; hij en is maar alleen en alle dage alzoo eene schelle vleesch! Te huis en gaat het alzoo niet: 'k ga mij hier als knecht verhuren.’

De eigenaar was over den voorstel te vreden en onze knape snoerde den zelven dag nog de schorte aan.

De jongeling volbracht zijne plichten en geneerde hem uit der maten goed bij zijnen nieuwen heere; hij won dezes volle vertrouwen door zijne openhertigheid.

Zijn heere ging dikwijls voor eenige dagen op reize, en 't gebeurde dat hij nu ook moest uitgaan.

‘Hier hebt ge de sleutels van al de kamers,’ zeide de burgheere, ‘ge kunt overal ingaan en doen alsof ik te huis ware; nochtans, daar zijn drie kamers op het eerste verdiep, daar ge niet en moogt ingaan, om niets ter wereld; dat verbied ik u strengelijk; 't zijn deze al den rechteren kant van den gang.’

Daarop sprong de burgheere te peerde en hij vertrok.

't En moet maar iets verboden zijn, opdat men daar zou naar hankeren. Zoo was het ook met onzen knecht.

‘Wat mag er toch in die kamers zijn?’ Zoo dacht hij, als hij zijnen heere zag wegrijden. ‘Maar kom, kom, ik en ben toch geen vrouwmensch, en wie weet, ga ik erin, dan zou ik er aardig kunnen van afkomen.’

Het ging een dag voorbij, en de knape hadde 't verbod in acht gehouden. 's Anderdaags weer de zelfste drift van nieuwsgierigheid; toch hield hij hem kloek als nen held. Maar den derden dag en was het niet meer uithoudelijk: twee keeren had hij al aan de deure van eene der kamers gestaan, met den sleuter in zijne hand, en telkens was hij in eene dulligheid weêrgekeerd. Doch nu en kon het niet meer zijn: hij nam voorzichtjes den sleuter, stak hem in het slot en draaide 't open. Hoe stond hij te zien! De wanden, de stoelen, de tafel, alles, 't was al zilver dat hij zag. Hij was zoodanig bedwelmd dat hij de kamer niet binnen en dorste; hij stak er bij geval zijnen voorensten vinger in, en ziet: als hij hem introk die vinger was in zilver veranderd.

Hij hadde wel te wasschen en te wrijven: 't en wilde er niet af; hoe meer dat hij wreef, hoe meer dat zijn vinger blonk. Wat nu daarmêe gedaan, om zijn misdrijf te duiken? Hij bindt een slunsken aan dien zilveren vinger, en als de heere te huis kwam zei onze knecht dat hij in zijnen vinger gesnêen hadde met 't broodmes.

De slimme kerel liep alzoo voort, met zijn slunsken aan, zonder het ooit af te doen. De heere en wierd niets geware en bleef op zijnen knecht betrouwen.

Welhaast moest hij nog eens uit, en, na de vermaninge van in de drie kamers niet te gaan op straffe van weggezonden te worden, gaf hij weer de sleuters af, en vertrok.

De knecht vocht twee dagen tegen zijn zelven om zijne nieuwsgierigheid te bedwingen, maar den derden dag zat hij wederom aan 't sleutergat te wrikkelen.

‘Kom, kom, de burgheere, hij en zal hij van niets weten; hij en is 't van mijnen vinger ook niet geware

geworden. Wat was het toch schoone! Maar dit moet hier nog wonderlijker zijn!’

Inderdaad, 't was nu al goud dat hij hoorde of zag, van op den grond tot aan de balken toe; hij stak zijn hoofd binnen on bezag het al met de grootste verwonderinge.

Als hij zijn hoofd introk, zegge zijnen krullekop, trouwens hij hadde krullen, 't was geheel in goud veranderd, en aan ieder krulletje hing er een gouden bolleke te slingeren.

Nu was hij recht schoone, met zijne twee bleuzekaken en zijn gouden hoofd. Maar wat zal de heere nu zeggen? Want het goud en kost hij niet afwasschen, alhoewel hij goed en hard wreef: hij zou ongetwijfeld weggejaagd zijn. In zeven haasten, dijselde hij een rood mutske thoope, en hij trok het tot diepe over zijne ooren.

Als de burgheere te huis kwam vroeg hij waarom de knecht, die altijd in zijn krullebolletje plag te loopen, nu eene mutse droeg.

- ‘Mijnheer, ik heb mij in den stal gekwetst met in den donkeren tegen de peerdekribbe te botsen; 't is een breede gabbe, maar het zal allichte genezen zijn.’

Dezen keer ook bleef 't geheim verdoken, en de knecht, met zijn slunsken aan zijnen vinger en zijn mutsken op zijn hoofd, liep den eenen dag uit, den anderen in, zonder dat iets van zijne donkernessen uitkwam.

Nog eens moest de heere eene reize doen, en hij zou dezen keer wel zes dagen weg zijn. Voor dat hij vertrok gaf hij de sleuters af, met verbod van in gelijk welke der drie kamers te gaan.

Dat was al wel, maar als de derde dag aanbrak wierd de knecht meer als ooit gekwollen.

‘Als ik ga zien, wie weet wat er mij te wachten staat? 'k Hebbe nu al eenen zilveren vinger en een gouden hoofd; 't mocht nu nog slechter gaan; maar, ik heb nu al twee kamers gezien, en zoo 'k nu eens de derde ook onderzochte, 'k en zou er dan niet meer nieuwsgierig naar zijn en gerustsherten kunnen leven.’

Hij liet hem nu ook van den drift overhalen en hij opende de derde kamer.

't Stond daar nu een groot groot peerd, en dat peerd koste klappen.

‘Weet ge wel,’ zei het alzoo tot den knecht, ‘dat het u verboden is hierin te komen? De burgheere zal u wegjagen als hij te huis komt.

- ‘Ach peerd,’ sprak de knecht, ‘mijnheere verbood mij in drie kamers van 't slot te gaan; door dat verbod alleen wierd ik meer en meer van de nieuwsgierigheid bezeten; de sleuters aan de hand hebbende, ben ik toch in de verbodene plaatsen gegaan.’

Hij vertelde daarna al zijne gevarenessen in de zilveren en in de gouden kamer.

‘Als ge wilt,’ zei 't peerd, dat nu alles gehoord hadde, ‘ik zal u gelukkig maken. Het verdriet mij, hier altijd te staan: wij zullen te zamen vluchten; neemt nen rakel, nen drietand en nen borstel.’

De knape liep om die drie stukken allaam en hij trok zijnen overjas aan.

‘Springt nu op mij’, zei 't peerd. En ze vertrokken.

(*'t Vervolgt*)

A. VERWATERMEULEN

Kennen en Kunnen is twee

VOOR den Vlaming is er een groot verschil tusschen eene tale *kennen* en eene tale *kunnen.*

Men steekt u eenen latijnschen boek in de hand; ge zijt onbekwame van daar een blad af te verstaan, zoo 't behoort. 't Zijn vreemdelingen aan 't spreken omtrent u; ge verneemt duidelijk de klanken, doch gij en vat den zin maar half en half, of nog niet toe. Ge ziet nochtans dat de tale van den boek latijn is; ge hoort dat de tale der sprekers duitsch is. Gij *kent* latijn en duitsch. *Kunt* ge latijn en duitsch? 't schilt vele!

De Hollanders en maken dat onderscheid niet. Kramers woordenboek en weet maar te spreken van ‘eene taal *kennen*’; eene taal *kunnen* en staat daar niet opgegeven. Dat en kennen de Hollanders niet, of liever dat en kennen

ze hedendaags niet meer. Sommige Vlamingen besluiten daaruit dat het werkwoord *kunnen* in dergelijke zeggenschappen gouwsprake of slechte tale is, en ze vervangen het, te boeke en ook wel te monde, door het werkwoord *kennen*, zelfs als ze willen bedieden: eene tale 'machtig zijn'.

Die Vlamingen hebben groot ongelijk, dat ze alzoo goeds moeds en zonder nood gaan armoede zweren.

De Duitschers spreken wel van 'deutsch *kônnen*' d.i. duitsch *kunnen.* In 't engelsch is 't nu altijd van *to know englisch*; voortijds nochtans was 't anders. Dr Karel de Gheldere vertelt, in de voorrede zijner *Landliederen*, hoe dat de taalgetrouwe Engelschmans, nadat Willem de Veroveraar hun volk verfranscht hadde, den verfranschten edelman uitscholden en zongen van:

> French use this gentleman
> And never English *can.*

Maar, om de aanverwante spraken daar te laten en met onze eigene moedertale voort te doene, hier volgen eenige voorbeelden die genoegzaam zullen toogen dat wij hoegenaamd geene redens en hebben om aan bovengemeld onderscheid tusschen *kunnen* en *kennen* te verzaken.

In Pitiscus' *Lexicon Latino-Belgicum*, gedrukt te Rotterdam in 't jaar 1771, staat *scit omnes linguas* verdietscht door: Hij *kan*, of, verstaat alle taalen.'

In '*t Leven van Sinte Luutgarde*, dat ten jare 1885, naar eene oude oorkonde, bij Michiel Ceysens tot Hasselt gedrukt wierd, leest men op bldz. 20: 'Als sy in de duytsche (dietsche) tale aensprack eenighe persoonen, die de duytsche tale niet en *konden*, wiert sy van hen mirakeleuselyck verstaen.'

De vertalinge van Q. Curtius, gedrukt tot Antwerpen, by Hieronymus Verdussen ten jare 1699, verdietscht op bldz. 68: *peritum Persicae linguae* als volgt 'dewijl hy de Persiaensche taal wel *kost*.'

Dasypodius' *Dictionarium germanico-latinum*, gedrukt tot Antwerpen in 't jaar 1556 zegt op 't woord *spraecke*: 'Veelderley spraecken *cunnen*, *varias linguas scire*.'

Wilt ge nu eenen Hollander hooren van in 't begin der

jaren 1400? Dirc Potter, in *Der minnen loep* (z. Verwijs' Bloemlezing III bl. 92) spreekt aldus:

> Mer had ic *gheconnen* dese tale
> Die ic mit jaren hebben gheleert.

In dien zelfsten tijd vertelt de Limburgsche Broeder Geerhard in het *Leven van Sinte Kerstine*, reke 24-25,

> Dat veel lieden syn die engeen
> latyn en *connen* noch en verstaan.

Diederick van Assenede, die twee eeuwen vroeger leefde, te weten in 't begin der jaren 1200, gewaagt in *Floris ende Blancefloer*, r. 27, van

> Dengenen diet walsche niet ne *connen.*

Omtrent dien zelfsten tijd staat er te lezen van Jesus, in den boek *van den levene ons Heren*, r. 912-913:

> Hi *conste* fransoeys, dietsch ende latyn,
> ende alle talen die nu syn!

In de middeleeuwsche tale was *conde*, *conste*, *coste* de onvolm. verl. tijd van ‘konnen’ of ‘kunnen.’ De onvolm. verl. tijd van ‘kennen’ lood: *kende*, *kinde*, *kande.*

Bovenstaande voorbeelden, die toelaten het hedendaagsch zeggen der Vlamingen te vervolgen, door alle gouwen, tot voor Maerlants tijd, d.i. tot die jaren in dewelke de oudst bewaarde boeken in het eigentlijk dietsch opgesteld wierden, zullen ongetwijfeld voldoende zijn om te bewijzen dat wij oude en goede tale spreken als wij zeggen ‘vlaamsch *kunnen*’; en dat er hoegenaamd geene redens en zijn om de Hollanders na te doen, met te zeggen ‘vlaamsch *kennen*’. Wel integendeel.

Sedert hoe lange dat *kennen* in dergelijke zeggens gebruikt wordt, en weten wij niet, omdat wij daar, tot nu onlangsleden, bij het lezen niet op en schaften. In de hooger aangehaalde woordenboeken en hebben wij het woord, in dien zin, niet gevonden. Nochtans. F.A. Stoett, op bldz. 73 zijner *Mnl. spraakk.*, brengt eene uitdrukkinge bij van den Brabander Jan Van Heelu, die leefde op het ende der jaren 1200. Sprekende van het veelvuldig weglaten des lidwoords in wendingen als ‘In dietsce, in griex geschreven’, voegt Stoett daarbij ‘Vergelijk hier-

mede soortgelijke uitdrukkingen als:' Dietsche tale kennen (Heelu) 'Hier, bij Stoett, staat er *kennen*; maar of het bij Van Heelu ook staat, dat zou moeten nader onderzocht worden. Blijkbaar en haalt Stoett niet alleenlijk de bladzijde uit Van Heelu niet aan, maar zelfs, meene ik wel, de eigentlijke woorden niet. Hij en wilt hier ook van *kennen* of *kunnen* niet spreken, maar van 't weglaten des lidswoords. Daarom is 't wel mogelijk dat *kennen* in die zinsnede bij Van Heelu inderdaad niet te vinden en is. Nu, het zij zoo 't wil, ons doel en was niet te betoogen dat 'eene tale *kennen*' slecht is, maar wel dat 'eene tale *kunnen*' even goed, ja beter is.

Het dunkt mij, ten anderen, dat sommige Vlamingen zooveel te gemakkelijker spreken, op zijn hollandsch, van eene tale te *kennen*, omdat ze met het fransche *connaître une langue* in hun hoofd en dikwijls ook in hunnen mond zitten. Zoo hoort men insgelijks van: jongens die hunne leeringe, hun leerstuk *kennen*, ofschoon het alleszins veel beter ware dat ze hunne leeringe *kosten.* Zoo zegt men ook al 'eenen boek van buiten *kennen*' daar het onverleerde vlaamsche volk zou zeggen, met den Hollander Huygens in zijnen *Oogentroost*:

Sy pleyten tegens God: sy *konnen* Job van buyten.

JAN CRAEYNEST

Nog van een beêsnoer

IN 't Engelsch klooster te Brugge bewaart men nog een merkweerdig beêsnoer.

Daar en is geen kruis aan dat snoer. De groote beiers zijn van ammersteen, anders gezeid glees; de kleene beiers zijn van elpentand of ivoor gemaakt; de laatste zijn, al den eenen kant, in de gedaante van een doodshoofd, al den anderen in de gedaante van mannen of vrouwenhoofden gesneên, na de verschillende standen en drachten van Spanjen in de jaren 1600, omtrent welken tijd het beêsnoer schijnt gemaakt te zijn. Het

heeft toebehoord aan Vrouw Katheline van Bragança, de tweede echgenoote van koning Karel II van Engelland.

Die koning Karel, zijn land hebbende moeten ruimen, kwam naar Brugge gevlucht, ten jare 1656, en woonde eenigen tijd in de *zeven Torren*, in de Hoogstrate, waar nu weled. Heer Van Outryve d'Ydewalle woont.

Katheline van Bragança stierf in het jaar 1705.

Zieldichtje

HIJ wist wat werken was
en waakzaam gadeslagen
al 't geen, hem toevertrouwd,
bij nachten en bij dagen
bekommerde zijn hert,
vol eed'le vromigheid.

Hij wist wat lijden was,
en heeft, herhaalde malen,
wanneer de dood hem kwam
zijn liefste panden halen,
als christen mensch tot God
‘uw wil geschie’ gezeid.

Hij steunde, vast en vrij,
op God al zijn betrouwen,
't zij vroeg of laat bereid
om ook de dood te aanschouwen,
en 't kruis te aanveerden dat
hem zelf was voorbereid.

Dat kruis, met kloeken moed
zoo langen tijd gedregen,
het zij een kroone nu
voor hem, voor ons een zegen,
't zij een vermaan ter deugd
en ter standvastigheid!

G.G.

Doof.

OM te zeggen dat iemand oprecht doof is, en bijkans niet en hoort, roepen de Vlamingen in hunne sprake geerne dit of dat dingen ter hulpe dat geldt, of schijnt te gelden, voor een beeld van de doofheid.

Zoo zeggen ze, ‘Hij is zoo doof als een ruike.’

Eene *ruike* is een kluite eerde; een fak, een klomp lands.

Zoo zeggen ze nog: ‘Hij is zoo doof als nen ruizel.’

Een ruike en een ruizel is een en 't zelfste.

Zoo zeggen ze nog: ‘Hij is stoppedoof, of toppedoof.’

Zoo zeggen ze nog: ‘Hij is zoo doof als nen erpel.’

Een *erpel*, in 't Brabantsch een *elper*, is eene mannelijke aande, een aandrik, een maskelier, een maschelaar, zoo men ze elders heet. De grond van 't woord *elper*, omzet *erpel*, zit waarschijnelijk in 't hoogduitsch woord *Elbisz*, dat in Sassenland de name is van de zwane.

't Verwondert mij dat Deken De Bo ‘doof als nen erpel’ verstaat: *sourd comme une pomme de terre.*

Zoo zeggen ze nog: ‘Hij is zoo doof als de hinnen in den oest.’

Geeraerdt van Wolsschaten, in zijn *Masker van de doodt*, gedrukt te Antwerpen, bij Petrus Bollerus, in 't jaar 1654, schrijft van de gierigaards (bl. 99), dat zij zijn, als ‘de kiekenen in den oost, doof, zoo gezeid wordt: omdat zij overvloed van voedsel hebben.’

Andere noodzakelijk jongere of vreemde beeldspreuken zijn: ‘zoo doof als een *canon*, *sourd comme un pot*, *sourd com enn brique*, *sourd com enn chok* (gelijk non tjok, zoo de Waals zeggen), zoo doof als eene kwartel, *sourd à n'entendre pas Dieu tonner.*’

Wat de *kwartels*, dat is de *kwakkels*, aangaat, ik zou des wonder hebben hoorden ze niet zoo lijze als de hinnen, en als de erpels.

De reden waarom het volk die schepselen Gods de doofheid toekent moet elderwaards te zoeken zijn.

Een kwakkel die *verbeend* is, (die eens, horkende naar den jager met zijn kwakkelbeen, in 't net gevlogen en

daaruit ontsnapt is) blijft voortaan *doof* voor den klank van het kwabbelbeen: hij is zoo doof als een (verbeende) kwakkel.

Die wel den aard van de elpere, anders gezeid, de erpels wist zoo misschien ook reden kunnen geven van hunne spreekwoordelijke doofheid.

Of zou Deken De Bo gelijk hebben? Te Keyem hoorde ik: ‘doof lijk ezzak erpels.’

Wie weet daar meer van?

GUIDO GEZELLE

West-Vlaamsche Zendelingen

HIER volgen de namen, mitsgaders de geboortestede en zendinge, van 97 West-Vlamingen, die in de heidensche of musulmaansche zendingen, bij onze wete, nog levende en werkende zijn. Wij verzoeken de beter ingelichte lezers van Biekorf onze opgaven, waar het streke geeft, te verbeteren, of ook namen die ons onbekend bleven, ons te laten geworden.

America.

Z.D.H. Camille Maes, Kortrijk, bisschop van Covington Kentucky.

Z.D.H. Amaat Lootens, Brugge, bisschop van Castabala Rotsbergen.

Z.D.H. Jan Brondel, Brugge, bisschop van Helena Montana.

Z.D.H. Alfons Glorieux, Dottenys, Apost. Vic. Idaho.

Z.E.H. Lodewijk Schram, Brugge, groot-Vicaris Washington.

EE. HH. Honoraat Allaeys,	Waesten,	Montana.
Hendrik Baert,	Anseghem,	Colorado.
Thomas Bouquillon,	Waesten,	Washington.
August Brabant,	Rolleghem,	Van Couver.
Butaye Picp.,	Stavele,	Chili.

Theophil Buyse,	Rumbeke,	Michigan.
Jan Catulle, C. SS.R.,	Ingelmunster,	Canada.
Emile Cools,	Rousselaere,	Chili.
Amaat Coopman,	Sweveghem,	Montana.
Karel De Ceuninck,	Staden,	Californien.
Hendrik De Gryse,	Rousselaere,	Michigan.
Josef Delannoy,	Rumbeke,	Michigan.
Hendrik Delbaere,	Ingoyghem,	Illinois.
Julius Delbove,	Poperinghe,	Nebraska.
De Meestere,	Rousselaere,	Vereenigde Staten.
Remi De Ryckere,	Emelghem,	Montana.
Pieter De Siere,	Houthem (Veurne),	Montana.
Pieter De Smet,	Oost-Nieuwkerke,	Michigan.
Julius De Vos,	Ingoyghem,	Nebraska.
Desiderius De Wulf,	Rousselaere,	Maryland.
Gustaaf Donckele,	Beveren bij Harelbeke	Van Couver
Hieronymus Feys,	Eggewaertscapelle,	Kentucky.
Gustaf Follet,	Alveringhem,	Montana.
Achilles Gerste, S.J.	Iper,	Mexico.
Julius Geldhof,	Veurne,	Arizona.
Jan-Bapt. Glorieux,	Kortrijk,	Kentucky.
Petrus Hennaert,	Pervyse,	Michigan.
August Hoflack,	Staden,	Argentina.
Keukelinck,	Moerkerke,	Minnesota.
Constant Lagae,	Rousselaere,	Ohio.
August Lambaere,	Vlamertinghe,	Montana.
August Lamblin,	Moorseele,	Covington.
Hendrik Leplae,	Eessen,	Illinois.
Josef Leterme,	Wytschaete,	Montana.
Lodewijk Lootens,	Brugge,	Californien.
Masselis,	Rousselaere,	Missouri.
Hendrik Mortier,	Pitthem,	Missouri.
Alfons Notebaert,	Deerlijk,	New-York.
Engel Pattou S.J.,	Brielen,	Ohio.
Cyrille Pauwelyn,	Poelcapelle,	Montana.

Poulet, C. SS.R.,	Dottenys,	Canada.
Hendrik Rietvelt, C. SS.R.	Veurne, Eiland	Sint-Thomas.
Emile Sobry,	Sweveghem,	Van Couver.

Edward Strubbe, C. SS.R.	Brugge,	Canada.
Gustaf Thibau,	Iseghem,	Oregon.
Timoth Vande Ghinste	Picp., Sweveghem,	Chili.
Amand Vanden Driesche,	Moorslede,	Michigan.
Lodewijk Vanden Driesche,	Moorslede,	Michigan.
Edward Van Paemel,	Vijve Sint-Baafs,	Michigan.
Frans Verbeke,	Vijve Sint-Eloy,	Van Couver.

Asia.

Z.D.H. Goethals van Kortrijk, aartsbisschop van Calcutta

Z.D.H. Frans Christiaens O. FF. MM. Apost. Vic. van Hou-pé, Sina

EE. HH. Carette, S.J.	Kortrijk,	Oost-Indien.
Juliaan Banckaert, S.J.	Brugge, Sunderbunds,	(Oost-Ind.)
Coenraet Bouckhout, S.J.	Brugge,	Calcutta.
Delplace, S.J.	Thorhout,	Bengalen.
Alfons Denys,	Rousselaere,	Mongol.
Jan De Smet, S.J.	Rousselaere,	Calcutta.
Alois D'Hondt,	Rumbeke,	Siam.
Octaf Huysman,	Cuerne,	Birma.
Leo Knockaert, S.J.	Zarren,	Oost-Indien.
Constant Lievens, S.J.	Moorslede,	Bengalen.
Louwyck, S.J.	Houthem bij Veurne,	Bengalen.
Karel Lefebvre,	Gheluwe,	Birma.
Maene, S.J.	Brugge,	Bengalen,
Alfred Neut, S.J.	Brugge,	Calcutta
Julius Samoy,	Lauwe,	Mandchourie.
Alfons Scharlaeken, S.J.	Brugge,	Bengalen.
Ivo Stragier,	Iseghem,	West-Mongolien.
Van Daele, S.J.	Vlamertinghe,	Bengalen.
Pieter Vanden Bon, S.J.	Eerneghem,	Bengalen.
Juliaan Van Dosselaere, S.J.	Thorhout,	Shang-hai (Sina).
Eugeen Verleure,	Iper,	Bengalen.

Verleure Carm. disc.	Iper,	Bengalen (Mangalore).
Julius Yserbyt Obl. Mar.	Marialoop,	eiland Ceylan.
Edmond Wallaeys	Leffinghe	eiland Poulo-Pinang

Africa.

Z.E.H. Leo Marques	Thorhout Apost. Pro-Vicaris	Tanganika.
EE. HH. De Beerst,	Adinkerke,	Tanganika.
Jan De Gryze,	Iseghem,	Congoland.
Polydoor Dekeysere,	Wercken,	land der Gallas.
Pater Emmanuel,	O.F.F. MM.	Alexandrien.
Victor Roelens,	Ardoye,	Tanganika.
Julius Garmyn,	Beveren bij Rousbrugge,	Congoland.
Ferdinand Garmyn,	Beveren bij Rousbrugge,	Congoland.
Hendrik Van Witberghe,	Iseghem,	Natal.

Oceanica.

EE. HH. Camille Ackaert,	Picp. Kortrijk Markiezen-eilanden	(Polynesien)
Hendrik Berghman, C. SS. R.	Iper,	Australien.
Olivier Bogaert, Picp.	Kortrijk,	Hawai.
Terlyn, Picp.	Kortrijk,	eiland Pomotou.
Jan Berchmans Velghe Picp. Kortrijk Markiezen-eilanden		
Verbrugge	Iseghem	Borneo.

Europisch turkenland.

E.H. Pieter De Cuyper,	C.S.A. Brugge Kara-Agatsch	bij Andrinopel.

Mingelmaren

OP het doodbeeldeke van den verdienstelijken Heer Adolf-Prosper Verriest, die te Kortrijk overleed, op den 21sten in Wedemaand 1891, lezen wij:

Hij was een van dezen die 't geweld der eeuwe durven weêrstand bieden, sterk en onwankelbaar zijnde in zijn Geloove.

Als Vader, als Echtgenoot en als Vriend was hij een voorbeeld van trouwe liefde en vaste toegenegenheid.

Hij vereerde in God de eeuwige Waarheid, de eeuwige Goedheid, de eeuwige Schoonheid; en onder de menschen was hij gelukkig, wanneer hij het ware, het goede en het schoone kon handhaven, voorstaan en verdedigen.

Hij en verachtte niemand, zelfs den plichtige niet; maar, mensch zijnde, wist hij al dat menschelijk is te dulden en te verschoonen.

Wat gaf hem de pracht, de heerschappij, de rijkdom van de wereld, als hij hooger keek en God aanzag?

Heere, wij bidden U, geeft hem die ruste, dien vrede en dat licht, die, ongestadig bij de menschen, bij U eeuwig zijn!

Kinderen, Vrienden, blijft hem weerdig, wiens tegenwoordigheid gij voor eenen tijd missen moet, maar wiens eere en deugd u, als een kostbaar en onvergankelijk erfdeel, blijven zullen.

Heilige Maria, Moeder Gods, bidt voor ons, arme zondaars, nu en in de ure onzer dood! Amen.

IN 't jaar 1654 hoorde men te Antwerpen in dezer voegen kouten van den nieuwen snuf: ‘Wat men nu van Parijs gekregen heeft, of de mouwen korter, de armen blooter, de hals veel naakter, de rugge van den tabbaart meer of min uitgesneden wordt; of de bragoene ten halve arme hangt, of het lijf met teschkes, met lintjes, met *faveurtjes*, ende met wat *couleur*, hoe breed, hoe lang, hoe smal het wezen moet; wat stoffen nu te *commun* zijn; *in summa* eenen doolhof van de *mode*, want huikstoffe is te dun, *taffenel* dragen de vischwijfs, *perpetuane* heeft Hanneken Alleman, *sergie* dragen de kamenieren, de nieuwe *moire*, kemelshaar en diergelijke dragen de breinaadmeisens, *tabinen* hebben de kleermakersvrouwen, *satinen* dragen de winkeliers, *pane* dragen de gehuwden, de gouden lakens zijn te kostelijk: *in summa* daar en is niet dat mijnjoufvrouw aanstaat.’

De nieuwe *snuf* of *snof* is het vl. w. voor de nieuwe *mode*; maar wat zijn *bragoenen*? *Huikstoffe* is faliestoffe; maar wat is *taffenel*, wat is *perpetuane*, wat zijn *breinaadmeisens*, en wat is *tabine*?

EEN stokoude Blanckenbergenare, dien de menschen al kenden en dien ze van zijn leven gezien en hadden, zonder een klaverbladtje in den hoek van zijn' mond, - Jan Daele, wilt gij zijnen name weten, - was berecht, en hij ging sterven.

‘Jan’, zei er iemand die hem kwam bezoeken, ‘gij meugt den Heere dank wijten: gij hebt toch zulk een schoon lang leven gehad.’

‘'t Is waar, m'nheere,’ zei Jan, ‘maar 't en heeft nooit niet breed geweest.’

En Jan is gestorven, met zijn klaverbladtjen in zijnen mond.

Hij was 83 jaar.

EEN vader maakte zijnen uitersten wille; en, wetende dat alle viere zijn' zeuns, - hij en hadde geen dochters, - op eenen appelboom gezind waren, dien hij in zijnen lochting staan hadde, zoo schreef hij als volgt: ‘Ik make ende late bij dezen aan u, mijnen oudsten zeune, al dat er aan den appelboom levende of dood is; aan u, mijnen tweeden zeune, make ende late ik bij dezen al dat er aan den appelboom, groene of drooge is; aan u, mijnen derden zeune, make ende late ik bij dezen al dat er aan den appelboom rechte of krom is; en aan u mijnen vierden zeune, make ende late ik bij dezen al dat er aan den appelboom dikke of dunne is.’

In *The Caxton Review* staat het volgende te lezen op bladzijde 36, van den eersten jaargang.

‘Een Vlaamsche briefwisselaar vraagt mij waarom de Engelsche schrijvers de Fransche in stêe van de Vlaamsche stad- en dorpsnamen gebruiken? Maar doen wij dat wel? Ik aanveerde dat onze wijze van vreemde plaatsnamen te spellen nog wat verward is; toch voor menige namen zijn wij bezig met eene wijze aan te nemen die meer wetenschappelijk is. Maar om tot de Nederlanden weder te keeren wij spreken van Brussels, Antwerp, Ghend, Mechlin (Mechelen), en zijn dat geen Vlaamsche gedaanten? Ik bekenne dat Bruges voor Brugge, Louvain voor Leuven, Courtrai voor Kortrijk alveel te Fransch zijn, en 't zoude mij deugd doen de Vlaamsche namen in algemeen gebruik te zien. Ik meene dat de vreemde plaatsnamen ons in den beginne door 't Fransch overgebracht wierden, en dat wij alzoo begonnen spreken van Cologne, Mayence, Trèves. In deze zake ware een volledige ommekeer wenschelijk, maar ingewortelde gewoonten zijn moeielijk om uit te roeien.’

Inderdaad oude gewoonten zijn kwaad om laten. Maar toch, en zou *the Caxton Review* het voorbeeld niet kunnen geven, en op zijn t' huiswijs, Brugge in stede van *Bruges* doen zetten? Ik meene dat de Engelsche zenden, daar ze met *Belgium* geteekend zijn, algelijk hunnen weg zouden vinden.

C.D.

[Nummer 16]

Van het Mutsemanneken

't **W**AS een welgespierd ros, en het koste loopen lijk nen haze.

Onderwege dacht de ruiter: Waartoe moeten die rakel, die drietand en die borstel dienen? Maar hij en dorste het aan 't peerd niet vragen.

Als ze nu drie dagen gerêen hadden:

‘Kijkt ne keer omme,’ zei 't peerd, ‘of ge nog niemand en ziet komen.’

- ‘Neen ik, nog niemand.’ En ze reden nog eenen dag.

- ‘Kijkt nu ne keer,’ zei 't peerd.

- ‘Hemel! daar is de burgheere,’ jammerde de knecht; ‘hij rijdt zeere en zal ons welhaast inkrijgen.’

- ‘Smijt den drietand over uw hoofd,’ zei 't peerd.

- ‘En wat wilt dat zeggen?’

- ‘Dat wilt zeggen dat hij in eens drie honderd duizend uren verachterd is.’

Zij en zagen den burgheere niet meer, en 'n reden maar altijd rijden, zonder eten of drinken, nog twee dagen lang.

- ‘Kijkt ne keer omme,’ zei 't peerd, ‘of ge niemand en ziet die achter komt.’

- ‘Hij is daar, hij is daar,’ kermde de vluchteling.

- ‘Smijt den rakel over uw hoofd.’

- ‘En wat wilt dat zeggen?’

- ‘Dat wilt zeggen dat hij zoovele honderd duizend uren verre achter is als dat er tanden in den rakel zitten.’

Op den zelfsten stond was de vervolger weg en niet meer te ziene.

Nog wel acht dagen reden zij altijd gestadig voort.

- ‘Kijkt ne keer omme,’ zei 't peerd, ‘of ge nog niemand en ziet die achter komt.’

En de burgheere was daar nog eens achter hen; hij zat hun zelfs zeer dichte op de hielen.

- ‘Maar,’ vroeg de knecht, ‘waarbij komt het dat de burgheere zooveel zeerder kan rijden als gij?’

- ‘Hij heeft een peerd op stal dat twee keeren rapper loopt als ik; smijt nu uwen borstel over uw hoofd.’

- ‘En wat wilt dat zeggen?’

- ‘Dat wilt zeggen dat onze vervolger aan een groot woud zal komen, daar de boomen zoo dikke zullen staan als de haarkes van dien borstel; en hij en zal er niet meer deure geraken.’

- ‘Nu zijn wij er voor goed van verlost,’ zei de ruiter.

En ze reden nog altijd voort, tot dat ze aan eene groote stad kwamen, waar de koning van de streke woonde. Hier bleven zij staan.

‘Ik zal hier in eenen stal blijven, buiten stad,’ zei 't peerd; ‘gij zult zien in het hof van den koning te geraken, en, van zoo dat ge er eene bedieninge hebt, komt het mij zeggen; als ge in nood zijt, zoo kunt ge mij hier altijd vinden.’

De jongeling deed wat het peerd hem zei, en hij trok naar 's konings hof. Daar hadden ze rechts eenen scheutelwasscher van doene, en onze knape wierd aanveerd.

Hij geneerde hem uit der maten aan 't hof; hij wiesch en hij droogde zijne scheutels dat ze blonken, en tenden de weke streek hij zijne kluitjes op.

Hier ook en deed hij zijn mutske nooit af, en, als men

hem vroeg waarbij dat 't kwam, dat hij alzoo met bedekten hoofde liep: ‘'k Hebbe eene groote ziekte in mijn hoofd gehad,’ zeide hij, ‘en al mijn haar is uitgevallen; daarom drage ik een mutsken; 't ware toch te vreemde zulk nen jongen scheutelwasscher met eenen kalen kop in 's konings hof te zien loopen.’

En van dan af wierd onze knape in 't hof altijd het Mutsemanneke geheeten, omdat hij nooit blootshoofds te ziene en was.

't Gebeurde nu dat er een groote oorlog oprees tusschen den koning en een van zijne geburen.

Alle man moest optrekken; geen een en was er van den dienst ontslegen.

Het Mutsemanneke trok naar den koning, en 't vroeg hem om ook te mogen ten strijde trekken. ‘Maar, wat zult ge kunnen verrichten,’ sprak de koning al lachen, ‘zulk een kleen manneke gelijk gij, met nen blaas, ge waart dood!’

- ‘Wie weet, Heer koning,’ antwoordde de knape: ‘al en sloege ik er maar eenen dood, 't ware toch nog een vijand te min tegen u.’

Het Mutsemanneke sprak toch zoo schoone, dat het den koning overhaalde.

‘Enwel,’ zei hij, ‘ik heb daar nog een oud oud peerd in den stal, dat op drie pooten springt; en 'k heb nen houten savel ievers bij 't prondelgoed liggen; ge kunt daarmeê ook komen en strijden.’

De scheutelwasscher, blij gelijk een vinke, sprong op het kreupel peerd, riemde het houten zweerd aan zijn lijf, en... hikkepatjik, hij trok op.

Maar hij ging eerst naar het wonderlijk peerd, dat nog buiten stad op stal stond, en hij zei hem wat er op handen was.

‘Bindt uwen driepooter daar in 't hoekske, en zet er uwen houten savel bij,’ zei 't peerd, ‘terwijlen dat het drie keeren op zijne achterpooten ommedraaide, al zeggen: ‘Honderd duizend man in 't rood carnaat gekleed!’

En ziet, ze stonden daar, honderd duizend sterke kerels, van top tot teen goed gewapend, geleersd en gespoord.

‘Springt nu op mij,’ zei 't peerd, ‘en doet uw mutsken af.’

Het Mutsemanneke, met zijn gouden krulhaar, zat in nen wip te peerde, en ze trokken voorwaards.

Als ze op 't slagveld kwamen, was het gevecht al lange aan den gang; zelfs begon de koning van 't Mutsemanneke achteruit te wijken en hij verloor vele volk.

Maar nu sprong het versch leger vooruit, in 't midden van 't strijdgeweld, doodslaande of stekende al dat hem voorenkwam, bij zooverre dat de slag in korten tijd gewonnen was en dat de overblijvende, hier en daar verstrooide vijanden weder naar hun land vluchtten.

De koning was geheel versteld van dien schielijken zegepraal; hij hadde geerne zijnen verlosser bedankt, maar nergens en was de krijgsman met zijn gouden hoofd te ziene.

Droevig over het verdwijnen van zijnen redder trok de koning te zijnen hovewaards, alwaar hij met vele vreugde en plechtigheid ontvangen wierd.

Het Mutsemanneke kwam intusschen ook te huis, op zijn kreupel peerd en met zijnen houten savel.

‘Hoe hebt gij het gesteld?’ vroeg de koning: ‘hebt ge vele vijanden verslegen?’

- ‘Heer koning, als ik het slagveld verliet, en was er geen een meer te ziene.’

's Avonds was 's konings scheutelknecht weêr bezig met potten en pannen te wasschen.

In 't hof en was er nu van niemand anders sprake als van den koning met zijn gouden hoofd. Maar men hadde schoon te vragen en te talen, en al de koningen van geheel de wereld te noemen, geen een toch en hadde zulk een gouden krullekop.

Een tijd nadien was het wederom oorloge.

Een algemeene oproep wierd gedaan, en alle man moest gaan vechten.

Het Mutsemanneke vroeg nog eens om te mogen meê gaan. Het nam 't manke peerd, het houten zweerd, en het trok... hikkepatjik, hikkepatjik, ten strijde.

Eerst en vooral ging onze ruiter bij 't peerd en verhaalde den toestand waarin de koning verkeerde.

‘Honderd duizend man in 't wit carnaat gekleed!’ riep het peerd, drie keeren ommedraaiende, en ze stonden daar allen in 't schoonste wit van de wereld, met schitterende glaviën en met blinkende zweerden.

‘Zet den kreupelare in 't hoekske, en 't zweerd erbij,’ zei 't peerd. En 't Mutsemanneke verwisselde zijne houtene wapens tegen stalene.

‘Springt nu op mij,’ zei 't peerd, ‘en doet uw mutsken af. Vooruit!’ En zij vlogen ten strijde.

De koning en was op 't veld niet meer te ziene: hij was met zijn volk weggedreven en op de vlucht. Maar nu, den hoorn gesteken, en het nieuwe leger van den koning met zijn gouden hoofd, valt als eene hagelvlage den vijand op het lijf. Met den eersten stoot wordt hij uiteen geslegen. Een machtige zegeroep weergalmt onder de strijders van het Mutsemanneke; zij dringen al dieper en dieper. De koning, met zijn gouden hoofd en zijn wonderlijk peerd, zit verre vooruit en in de vijandelijke drommen geboord; zijne mannen volgen hem op de hielen, de vijand bezwijkt onder de slagen, en hij vlucht in allerhaaste van 't oorlogsveld.

Maar, als de koning zijnen verlosser wilde zien, zoo was deze nog eens al verdwenen. Langs alle kanten zond men volk op zoek, maar de krijger was, met gouden hoofd en al, ontsnapt en niet te vinden.

Als de vorst te huis kwam, kwam het Mutsemanneke, op zijn driepootte peerd en met zijnen savel, ook aangesleept. Het hadde laatst van al 't slagveld verlaten, zei het.

De koning bleef opzoekingen doen, maar 't was nutteloos.

Het Mutsemanneke was alledage vroeg op en te beene; en, voor dat er iemand wakker was, ging het dagelijks naar de beke die achter het koningshof liep, en 't wiesch daar zijn gouden hoofd in.

Nu, de koning daar 't Mutsemanneke bij woonde, hadde drie dochters. Zoo 't gebeurde, op eenen vroegen nuchtend, dat de jongste in hare venster lag, en den scheutelwasscher bezig zag met zijn gouden hoofd te wasschen.

Zij wachtte haar wel daarvan iets aan haren vader of aan hare zusters te zeggen, en zij hield de zake stille.

't Ging ondertusschen eene groote plechtigheid in 't hof gebeuren: de koning zijne dochters hadden nu al hunne huwbare jaren bereikt, en de koning besloot dat ze hunnen keus in de wereld zouden doen. Al de jonkvorsten en de edellieden van naburige en verdere landen wierden gevraagd om aan die plechtigheid deel te nemen.

Te dier gelegentheid, deed de koning drie gouden appels maken, voor zijne drie dochters.

‘Ziet,’ zei hij tot hen, ‘na de maaltijd zal ik al de heeren vóór mij doen komen, en naar dezen die u meest bevalt zult ge elk uwen appel smijten.’

Het geschiedde alzoo. Allen kwamen voor den koning en zijne dochters. Als ze nu allen voorbij waren, en was de jongste heuren appel niet kwijt, terwijl hare zusters elk den heuren gesmeten hadde.

‘Hoe komt het,’ vroeg de koning verwonderd, ‘dat gij uwen appel nog immer bij u hebt? Gij ziet het, uwe twee zusters hebben hunnen keus gedaan, en gij niet!’

- ‘Vader, het is omdat ik den heere niet en zag die mij beviel; doet al de heeren die hier zijn nog eens voorenkomen, tot zelfs de dienaars van 't hof.’

- ‘Zij zullen allen komen,’ zei de vorst, ‘'t en zal geen één overschieten, tot zelfs het kleen Mutsemanneke niet.’

Ze moesten nu weêr voorbij den vorst trekken. Allen waren bijna weg, en nog en hadde de dochter haren appel niet gesmeten.

Het Mutsemanneke kwam het laatste. Maar, van zoohaast als het voor den koning stond, zoo smeet de jongste dochter haren appel op zijnen rugge, dat het botste.

De koning en al die tegenwoordig waren stonden verwonderd te ziene. De vorst vroeg wat die keus beteekende. ‘Vader, doet het Mutsemanneke zijne mutse afdoen.’

En, in 't bijwezen van geheel 't Hof en van al de edellieden, moeste de scheutelknape nu blootshoofds staan.

‘Heil den koning met zijn gouden hoofd!’ riep geheel de vergaderinge, als ze dat schoon gouden krullekopke zagen.

't Mutsemanneke moest al zijne gevaren issen vertellen, en de koning zeide dat hij het niet beter en koste bedanken, voor de bewezene diensten en voor zijne wonderlijke reddinge, als met hem zijne dochter tot vrouwe te geven

En daar wierd groote vreugde bedreven. De drie koningsdochters trouwden op den zelfsten dag, en de jongste trouwde met het Mutsemanneke.

> En ze dansten op nen glazenen trog;
> en, wilt de lezer gaan kijken,
> ze dansen misschien nog!

ANTOON VERWAETERMEULEN

Van de zachtlange E in 't West-Vlaamsche Idioticon

BIJ den boekstaf E bespreekt De Bo eerst dezen klinker die in onze spraakkunst doorgaans de zachtlange *e* genoemd wordt.

Deze *e* wordt nu in de taalwetenschap, '*gedehntes e*', de gerekte *e* geheeten.

De Bo heeft hier twee klankwetten aangestipt. De eerste luidt als volgt:

'De zachtlange *e* verwisselt met de scherpkorte *i*, en somwijlen met de korte *e*.'

Om dit taalverschijnsel nauwkeuriger waar te nemen, zullen wij zeggen:

'De scherpkorte *i* en de korte *e* zijn nog al dikwijls eene gerekte, zachtlange *e* geworden.'

Dat en is niet moeilijk om goed doen. De naamreden der voorbeelden, door De Bo gegeven, bewijst dat de woorden hier met eene gerekte *e*, elders met eene korte *e* of eene korte *i* uitgesproken, eertijds altemale met eene korte *i* of eene korte *e* spelden.

Wij vinden het voorbeeld: *bezem-bessem.*

In 't middelnederlandsch was 't *bessem*; in 't angelsaksensch *besma*, in 't oudhoogduitsch *bësamo*, waaruit het blijkt dat de stam met de korte *e* de oudste is. De

taalkunde en kan geenen verderen uitleg van dat woord verschaffen: Klüge verzendt naar *beze* en *bast*, en Vercoullie naar *ferula fesula*, genster, roede. Die duistere naam verdient de fijne ontledinge onzer *Loquela*, die nog al dikwijls eenen uitweg vindt, daar waar de germaansche spraakgeleerden verdolen.

Verder lezen wij: *ketelen-kittelen.* Wij zullen zeggen: *ketelen*, luidens het oudhooogd. *chizzilon* en 't angelsaksensch *citelian.*

Repelen - reppelen heeft in oudere en verwante gedaanten: middenhoogd. *riffeln*, *reffen*, engelsch *to ripple* enz., 't gene nog nen keer toogt dat *è* en *i* de oudste klanken zijn, wanof de gerekte *è* herkomstig is.

Hoe dat nu eenigszins uitgeleid?

Geen wonder en is 't dat de korte *i* tot de korte *e* overloopt: dat verschijnsel komen wij tegen in de drie oudgermaansche tongvallen waaruit onze dietsche talen gesproten is: maar 't en is met de korte *e* uit *i* niet, dat wij hier te doen hebben.

Geen wonder en is 't ook dat de korte *i* en de korte *e*, overal in 't Dietsch, in opene lettergrepen, tot eene gerekte *e* bedegen: *breken* uit het oudnederfranksch: brëcan; *hemel*, uit het oudnederfr. *himil*; maar de korte *i* en de korte *e* die wij hier bij De Bo voorhanden hebben en zien verwisselen, en staan in geene opene, maar wel in geslotene lettergrepen: *bessem*, *kittelen*, *klippel*, enz.

't Gene wij in 't Westvlaamsch waarnemen is ook in 't oudfriesch gebeurd en 't is misschien van daar dat die verwisselingen *i* gerekte *e*, in onze gouwsprake bewaard is gebleven.

De volgende wisselgedaanten van een en 't zelfde woord bestaan in 't oudfriesch: *ifna efna*, *evne èvene.* Wij en drukken maar 't minste getal der spelwijzen van dat woord, dat *even* beteekent, omdat ze voldoende zijn om te toogen dat de korte *i* waarschijnlijk mits de korte *e* tot de gerekte *e* is overgegaan.

Wat er ook van wezen moge, *èvene* staat nevens *ifna* lijk *kètelen* nevens *kittelen.*

't Waren klinkers uit de volgende lettergrepe, eene *a*,

eene *e*, of eene *o* die de korte *i*, in 't oudfriesch met *è* en *é* deden verwisselen.

***

De Bo 's tweede klankwet, wegens de zachtlange *e* is de volgende: ‘de zachtlange *e* verwisselt somwijlen met *eu.*’

Laat ons eerst *eu* van kante zetten, omdat het niets anders en is als de omklank van *o*, gelijk iedereen weet.

Zoodat wij enkel met *è* en *ò* te doen hebben.

Hoe moeten wij nu de wet aanschouwen die De Bo geboekt heeft?

Zoo de korte *e* de klankwissel is van de korte *o*, zoo is ook de gerekte *e* de omklank van de gerekte of zachtlange *o.*

De middelnederlansche gedaante van De Bo 's voorbeelden wijzen 't uit; Idioticon geeft: *begel - beugel*; *evel - euvel; mezie - meuzie.* In 't middelned. luiden die woorden *boghel*; *evel, ovel*; *mesie, mosie.*

Bestaat de omklank *e - o*?

Ja een weinig in 't oudsaksensch, meer in 't oudfriesch.

In 't oudsaksensch vinden wij: *hers* voor *hros* (ros, peerd).

Door omklank hebben wij in 't oudfr., ook in opene lettergrepen: *epen*, *epenber*, *kening*, *sletel* enz.

Uit het gadeslaan van de zachtlange of gerekte *e*, blijkt het, naar onze bescheidene meeninge, dat ons West-Vlaamsch meer friesch als saksensch geverwd is.

J. CLAERHOUT

Vier Beêvoartsplaatsen ter eere van de twee Sinte Eewouds

IN Biekorf, 1e jaar, bld. 9 en 23, was er gesproken van de twee Sinte Eewouds en van de capellen die ter hunner eere op het grondgebied van Sint Andries opgericht waren. Hier volgt nu hetgene wij gevonden hebben over

het leven dier Heiligen, die eertijds zoowel van het vlaamsche volk gekend en zoo godvruchtig vereerd en aanroepen waren.

In de middeneeuwen warender vier plaatsen tot dewelke men ter eere van de twee Eewouds in beêvaart ging: Laar, waar onze heiligen hunne zendige begonnen; Hoga en Appelaarbeke, waarvan beweerd wordt dat ze alle twee de plaatse zijn waar zij de marteldood stierven; Keulen, hunne begraafplaatse; en eindelijk Munster, waar hunne hoofden bewaard worden.

Beda, een gelijktijdige schrijver, zegt geheel klaar, dat Sint Egbert, gelijk hij twee jaar vroeger Sint Willibrord en zijne gezellen naar de Pruzin gezonden had, nu ook op hunne beurt, de twee Eewouds tot de Sassen stierde, om hun het heilige Evangelie te gaan verkondigen.

Alle twee de Eewouds waren priester, even grodvruchtig en even heilig; één verschil was er dat den eenen zijn haar wit was en den anderen zwart, en dat de zwarte verre de bekwaamste was in het H. Schrift en de godsleer.

Zij kwamen dan in Westfalen en trokken bij eenen landbouwer binnen, dien zij verzochten hen bij den landvorst te brengen, met wien zij eene gewichtige zake te vereffenen hadden.

De gast, onder wiens dak zij de herbergzaamheid genoten en haastte hem niet om aan hunne vraag te voldoen. Hij was vol beleefdheid, beloofde genoeg van hen bij den hertog te vergezellen, maar stelde het uit van dag tot dag.

Die uitstel ging voor onze zendelingen schadelijk worden. 't En duurde immers niet lange of het kwam uit wie de vreemdelingen waren. Geburen hadden hooren lofzangen en psalmen zingen, de vreemde mannen zien knielen, bidden en dagelijks het H. misoffer opdragen.

Niemand twijfelde er aan, of de uitlanders waren priesters van eenen vreemden godsdienst, zij gingen de oude goden van 't land van kante zetten en trachten den vorst te bekeeren. Dat en kon noch en mocht niet zijn. De hoofden wierden bijéén gesteken, en er wierd raad geslegen om de vreemdelingen uit den weg te maken.

De gastheer wierd uitgekocht. Met valsche beleefdheid kwam hij de vreemdelingen aankondigen dat zij 's ander-

daags bij den landheer in gehoor zouden ontvangen worden, en dat zij hen diesvolgens met het krieken van dag op weg moesten begeven; ten anderen hij zoude voor alles zorgen en tot het einde toe hun tot getrouwen geleider dienen.

De weg dien zij volgden liep langs eenen stroom, en ziet! nauwelijks hadden zij eenige stappen gedaan of daar verscheen een bende volks, met allerhande wapens voorzien. De witte Eewoud viel doorsteken, maar de zwarte had langer te lijden. Zij vielen op hem met kolven en stokken, sloegen tot dat zij er geen leven meer aan en zagen. De razernij van de beulen was voldaan. De twee lijken wierden in het water geworpen.

Waar is de plaatse nu, waar zij stierven? Men lette er wel op, dat zij den eersten stap, dien zij in Sassenland gezet hebben, met de dood bekochten, dat er bijgevolg maar één dorp en is dat op dien roemvolle eer kan aanspraak maken, en dat het moet gelegen zijn tegenaan de grenzen.

Warnherus Rolevine, een karthuizer van Keulen, teekent het volgende aan zijne '*Fascicula temporum*':

'De twee Eewouds zijn uit Engelland gekomen om alhier het waar geloove te prediken. In een dorp, is door hunne krachtige, gebeden uit den dorren grond, eene klare waterbron ontsprongen, en het land waarop dat wonder gebeurde, is, tot op den dag van heden, heilig en ten dienste van de arme menschen. Daar zijn vele wonderen gebeurd tot straffe van lieden, die dezen akker dierven ontheiligen of aan Gods arme menschen ontrukken. Ter gedachtenisse van dat land, worden in die streke, de twee Eewouds genoemd: *Onze Heeren van den heiligen akker*, *of van de heilige weide.*'

De zelfste schrijver, in eenen boek tot lof en eere van Westfalen geschreven, beweert dat de parochie *Laer* de beroemste van Westfalen is, omdat, volgens onbetwistbare getuigenissen, de twee Eewouds aldaar de bekeeringe van de Sassen begonnen hebben.

('*t Vervolgt*).

AUG. VAN SPEYBROUCK

Mingelmaren

OP bldz. 189, sprak Biekorf van eenen opstel dien onze medewerker, Eerw. Heer Jan Craeynest, in *het Belfort* laten drukken hadde, en waarin hij de woorden *gouwe* en *gouwgrave* taal- en geschiedkundig verdedigde tegen de opwerpingen van eenen medewerker des Belforts, die teekent met eene *D.*

In ‘Het Belfort Juli n° 7.’ stond er eene antwoorde des Heeren *D.*

In ‘Het Belfort Augusti, n° 8’ staat de wederantwoorde des Heeren Jan Craeynest.

Verscheidene onzer lezers hebben gevraagd dat wij dat stuk in Biekorf zouden overdrukken. Dat doen wij zooveel te liever, omdat onze lezers, door die wederantwoorde, over de deugendheid dier verdietschingen gemakkelijk kunnen oordeelen, alsook over de opsprake, des heeren *D.*, wiens redens daar altemale in aangehaald staan.

Hier volgt nu die opstel:

Gouwe. - Het staat ongetwijfeld den heere D. volkomen vrij, de woorden: gouwe, gouwraad, gouwgrave, gouwhuis, gouwschepen, gouwdag, gouwgilde en andere dergelijke, af te keuren en te verwerpen. Het hadde nochtans betaamd dat hij de redens, die wij bijgebracht hebben om die woorden te wettigen, nauwkeuriger overlas en ernstiger weêrleide.

Om te bewijzen dat ‘gouwe’ het geschikte woord is om *provincie* te verdietschen, steune ik, zegt de heer D., op het verslag dat A. Wauters miek over K. Piot's werk wegens de *Pagi de la Belgique.*

Dat is waar, doch onvolledig: ik steune immers nog op verscheidene andere dingen.

‘Beter hadde ik gedaan, het werk des heeren Piot zelf in handen te nemen.’

Dat bekennen wij geerne; maar en hadden daartoe nog geene gelegentheid gevonden. Het scheen, ten anderen, min noodig om deswille dat wij ons mochten betrouwen op het verslag van A. Wauters, alsook op de leeringe van Poullet, die het werk des heeren Piot gelezen heeft. Niettemin, meenende op dat zeggen des heeren D., dat er in gemeld werk mogelijks doorslaande redens stonden tegen de gebruikelijkheid der woorden ‘gouwe, gouwgrave’, zoo hebben wij Piot's verhandelinge onderzocht; doch wij en bespeurden daar niets in dat de ondeugendheid dier woorden bewijzen zou. Integendeel.

‘De oude gouwen, zegt heer D., stonden niet op den voet onzer

provinciën; wij zegden 't in ons vorig artikel: het gewest, waar wij nu den naam aan geven van provincie, kon verscheidene gouwen tellen.'

D. beginne met de antwoorde te weêrleggen die wij daarop gegeven hebben. Alleenlijk willen wij hier doen bemerken dat de gouwen, die de geschiedkundigen nu 'groote' gouwen noemen, niet daaromtrent even groot en waren als onze huidige 'provinciën', maar nog al tamelijk meerder. Hetzelfste geldt voor de 'middelmatige gouwen, ten opzichte onzer 'arrondissementen'.

Ten anderen, dat en geeft er niet aan. Mijnheer D. zoekt moeilijkheden daar er geene en zijn. Geheel de zake is de deze:

1) Het land is, in bestierlijk opzicht, verdeeld in min of meer groote gewesten die men voor Belgenland 'provinciën, die men voor Vrankrijk 'departements', die men voor Zwitseriand 'kantons' heet.

Kunnen wij de gewesten met eenen inlandschen name noemen?

Wij zeggen van ja; men zou die gewesten moeten *gouwen* heeten; en dat om vele redens:

a) Dat woord leeft nog in de tale met den algemeenen zin van: geweste, streke.

b) 't En is niet lang en kan in veelvuldige samenstelligen dienst doen om vele fransche bewoordingen uit onze tale te bannen, die daar anderszins niet uit en kunnen.

c) Dat ware reeds voldoende om, in 't gebruik, aan dat woord 'gouwe' den vasten en bestaakten zin te geven van 'provincie.' Zoo gaat men in alle talen te werke, met vele woorden.

d) Zooveel te meer dat menige Vlamingen reeds, te boeke en ook te monde, dat woord in de beteekenisse bezigen 'zonder dat ze vierkant uitgelachen worden'.

e) Als onze voorouders, de Franken, de *hoofdverdeelingen* wilden aanduiden van het land, dan zeiden zij 'gouwen'. Dat woord dus heeft eertijds in dien bijzonderen, bestierlijken zin gebezigd geweest. Dat nu de marken dier oude gouwen de zelve niet en waren als hedendaags, dat er meerdere, dat er mindere waren, dat en doet hoegenaamd niets ter zake. Mieke men tegenwoordig 8 of 11 of 12 'provinciën' in Belgeland van de 9 die er nu zijn, toch zouden die nieuwe zoowel den name van 'provincie' verdienen als de oude.

2) Aan het hoofd van elk dier gewesten of gouwen staat een bestierder die door den Koning aangesteld is en dien men 'gouverneur der provincie' pleegt te heeten.

Kunnen wij die bestierders met eenen inlandschen name noemen?

Wij zeggen van ja; men zou die bestieders moeten *gouwgraven* heeten, immers:

a) Dat woord plegen alreede vele Vlamingen, te boeke en ook te monde, met dien zin te bezigen, ‘zonder dat ze vierkant uitgelachen worden.’

b) Het grondgedacht van het woord ‘grave’ is bestierder, toeziender. Een ‘gouwgrave’ is dus een bestierder der gouwe.

c) 't En belet niet dat een ‘grave’, tegenwoordig, gemeenlijk een edelman is. Daar zijn in de hedendaagsche boek- en spreektale nog samengestelde woorden daar het woord ‘grave’ dien zin niet en heeft. Een dijkgrave, een pluimgrave niet allleenlijk en waren *vroeger* geen edelman, zooals Heer D. het mij *doet* zeggen; maar en zijn het *nu ter tijde* nog niet, zooals ik het *inderdaad* gezeid *hebbe.*

d) Dat zoude reeds voldoende zijn om aan dat woord ‘gouwgrave’ te houden, al ware 't onlangs voor den eersten keer in onze tale gemaakt en te boeke gesteld.

e) Zooveel te meer is dat woord aanbevelensweerdig, dat het, ten tijde der Franken, in dergelijken zin gebruikt wierd. Aan 't hoofd van geheel het Land stond de koning: aan 't hoofd der hoofdverdeelingen des lands stond de gouwgrave. Alsdan, gelijk nu, kwam achter het algemeen- of landsbestier, het gedeeltelijkof gouwbestier.

f) 't En geeft er niet aan dat, zooals Heer D. opwerpt, ‘de bevoegdheid des ouden gouwgraven, deze niet was van den huidigen gouverneur’. De oude gouwgraven, zegt Piot op blz. VII, hadden het bestier, in hunne gouwe, over het recht-, over het geld-, en over het krijgswezen. Het verschil met de bevoegheid der tegenwoordige gouwgraven en is op verre na niet groot genoeg om dat woord te doen verwerpen. Moesten wij, telkens dat de macht eens dienstmans vermindert of vermeerdert, daarom eenen nieuwen name gaan uitvinden, wij zouden er wel meê zijn! Vergelijkt b.v. de bevoegdheid van Lodewijk XIV met deze van Leopold II. Wat verschil! Nochtans wij noemen ze alle twee ‘Koning’.

g) 't En zit ook geene moeilijkheid in eene andere opsprake des heeren D.: ‘Het bestuur van deze (d.i. van den dijk-, zout- en pluimgraaf) was niet gelijk aan het bestuur van den gougraaf.’

Dat zeggen wij ook; en daarom heeten de eenen *dijkgraven*, *pluimgraven*, en de anderen *gouwgraven.*

h) 't En ligt ook geen bezwaar in, als heer D. zegt: ‘De oorsprong van hun gezag (d.i. van 't gezag der dijk-, zout- en pluimgraven) is niet dezelfde als van den eerstgenoemden (d.i. van den gouwgrave).’

Welke de oorsprong was en nog is van het gezag der dijk- en

pluimgraven, kan ons weinig schillen. De oude gouwgraven zijn, ja, met der tijd erfachtig geworden, doch in den beginne wierden zij van den koning genoemd en konden van hem afgesteld geraken, even als de hedendaagsche ‘gouverneur’.

‘A l'époque carolingienne, zegt Poullet, *Hist. polit. de la Belgique*, bl. 71, le *comté* formait l'unité provinciale. Dans chaque comté se trouvait un seul représentant supérieur du Roi... Ce représentant supérieur était le *comte*, *graaf*, *comes.* Le *comte* était officier *amovible*, nommé et revoqué par le Roi.’

i) ‘Waarom bedieningen (d.i. deze der dijk- en pluimgraven aan eene zijde, en der gouwgraven aan de andere zijde), zegt heer D., die zoo oneindig van elkander verschillen, doopen met denzelfden naam?’

Wij en doopen ze met den zelven name niet. Voor de eene zeggen wij *dijk-pluimgraven*, voor de andere *gouwgraven.*

Heer D. kan nog veel min over het woord *gouwschepen.* ‘De schepenen, in het gou, zegt hij, oefenden niet alleen wet maar ook justicie, terwijl de Leden ozer Bestendige afvaardiging enkel stem hebben in 't kapittel van bestuur.’

Maar wat zal heer D. dan doen met onze *gemeenteschepenen*? Zijn deze ook *rechters* gebleven? Ten anderen, voor dat woord ‘Gouwschepen, Gouwschependom’ hadden wij verzonden naar *Biekorf*, I, bl. 301-303. Daar voorkwamen wij bovegemelde tegensprake, en zeiden als volgt:

‘'t Is waar, sedert Karel den Grooten, die het schepenschap instelde, is de macht der schepenen eenigszins gewijzigd. Nu immers en zijn ze geene rechters meer zooals te dien tijde. Doch dat en doet hier niets ter zake. Het woord zelve is gebleven en wordt op de *hedendaagsche* Gouwschepenen in zijn *hedendaagschen* zin overgebracht. Ten anderen, van oorsprongswegen en beteekent dat woord “schepen” niet eigentlijk “rechter”, maar veel eer “schaffer, zorger, berekker”, overmits de Taalkundigen dat woord in verband brengen met “scheppen, schaffen”. Van dien echt Germaanschen name hebben de Latijnen *scabinus*, de Italjanen *scabino* en de Franschen *échevin* gemaakt.’

De grondbeteekenisse van het woord ‘schepen’ en steut niet ‘op oude glossaria’, d.i. op oude woordenboeken; maar op de leeringe der hedendaagsche taalkundigen.

Die den ‘waarom’ willen weten van de namen ‘Gouwschepen, Gouwschepenschap, Gouwschependom’, kunnen hem vinden op hooger aangeduide blz. van *Biekorf.* Indien heer D. daar gadinge toe heeft zoo kan hij in dien zelfsten opstel van *Biekorf* insgelijks te weten komen om welke reden een *minister* in onze tale zou dienen *Landschepen* te heeten.

‘Dat *gouverneur*, *provincie*, *bestendige afvaardiging* enz. doodgeboren zouden zijn, gelijk de heer Craeynest meent, zegt D., wordt tegengesproken door de feiten: *gouverneur* en *provincie* zijn reeds 3 a 400 jaren gangbare munt in Vlaanderen, derhalve bij ons volk vast ingeburgerd: wat zoo lang in leven blijft kan men niet als doodgeboren aanzien.’

Mijnheer D. gelieve op te merken dat wij zulke dommigheid *niet* gezeid en hebben.

Hij sluit zijnen opstel met deze woorden: ‘Geene overdrevenheid, zelfs niet in zake taalzuivering.’

Wij sluiten daar insgelijks meê, doch houden staan dat de overdreventheid van zijnentwege komt. Immers: *gouvernenr* en *provincie* zijn door end door vreemde en vreemdklinkende woorden. *Bestendige afveerdiging*, *bestendige afgeveerdigde*, zijn doodgeborene en slaafsch vertaalde benamingen, die daarenboven, van woordswegen, al niet vele en zeggen: want, zooals wij 't in *Biekorf* vermaanden, ‘burgmeesters en gemeenteschepenen zijn in der waarheid al zoowel “bestendige afgeveerdigen” als dezen die in 't Fransch *députés permanents* heeten’. Welnu, aan zulke woorden blijven houden dat zijne handen kraken, als men, gelijk mijnheer D., ‘evenzeer als wie ook, voorstander is van taalzuivering’, vooral nadat er goede en gemakkelijke inlandsche benamingen gevonden zijn, dat zou elkendeen overdreventheid noemen, al ware 't zelfs zake dat er iets of wat hapert aan de voorgestelde verdietschingen. Wij en zijn de eersten niet om dat te bevestigen. In *het Belfort* van Mei laatstleden, drukte C.B. van Brussel, over die zelfste zake en over dien zelfsten heer D., zooals volgt:

‘Met zulk een stelsel van overdreven louteringszin zullen wij bijna nooit nieuwe woorden kunnen vormen, noch de indringelingen weren, welke dagelijks meer en meer in onze taal komen nestelen.’

Wij hebben *al* de redens des heeren D. besproken, en zoeken te *bewijzen* hetgene wij zeggen. Wij verwachten van hem hetzelfste voor onze redens, indien hij voort meent bovengemelde verdietschingen te moeten kwaadkeuren en van de hand wijzen.

JAN CRAEYNEST

OP het einde van Hooimaand van het jaar 1474 riep Leuven's Hoogschool den vermaarden Jan van Westfalen naar Belgenland, om, met den wel gekenden Jan Martens, de drukkunste in Belgenland in te richten.

De eerste boek door Jan van Westfalen gedrukt had voor hoofdinge: *Petri de Crescentiis Liber ruralium commodorum.* Uit den Almanak van het werk der fransche drukkers.

[Nummer 17]

Vier Beêvaartsplaatsen ter eere van de twee Sinte Eewouds

HEER Willem Bosschaert, kanonik van Tongerloo, schrijft van zijnen kant, in een zijner werken, dat gedrukt wierd onder hoofding: Δεατριβαε de *primis Frisiae apostolis*:

Er zijn twee verschillige plaatsen aangeduid, waar de twee Eewouds, voor hunnen God en hun Geloove, onder het zweerd der ongeloovigen bezweken.

De eerste zoude liggen over den Weser, in 't graafschap van Hoya en onder 't bisdom van Bremen, in 't koningrijk van Hanover. Nu bestaat er nog eene stad en eene bestiergouwe, die beide dien name dragen, maar van bedevaart aldaar en wordt er niet meer gesproken. Ook en is het niet waarschijnlijk dat de twee sinte Eewouds aldaar omgebracht zijn geweest.

Beda schrijft immers dat de moordenaars beide lichamen in den Rhijn geworpen hebben. Maar die stroom vloeit nog al tamelijk verre van het graafschap van Hoya.

Daarenboven verre en zijn onze heiligen niet gegaan, en zij wierden vastgegrepen wanneer zij nauwelijks Sassenland waren ingetreden. Nu, om in het Hoyensche te geraken, hadden zij geheel Sassenland moeten doorreisd hebben, hetgene onwaarschijnlijk is.

Heeft er hier dan ooit eene beêvaart bestaan, zij en steunt op geene geschiedkundige bewijzen, maar enkel op eene ongegronde volksoverleveringe.

De tweede plaatse ware te Appelaarbeke, bij Dortmund, waar de toeloop naar de heilige martelaren sinds eeuwen bestaat en immer toeneemt. Hier loopt er een watervliet, die in den Rhijn valt. Zoo zoude die waterloop bij uitbreidinge misschien vroeger ook den name van Rhijn kunnen gedregen hebben.

Nu wat Keulen betreft. Het was op den derden dag in wijnmaand, van het jaar 693, dat de twee sinte Eewouds voor Christus hun bloed vergoten, en dat hunne lijken in het water gesmeten wierden. Maar op dien dag zelve heeft de Heer den zegepraal van zijne martelaren met wonderen bevestigd. Tegen stroom, wel veertig mijlen verre, wierden de heilige lichamen voortgedreven, tot aan eene plaatse, waar den oever door christenen bewoond was. 's Nachts schoten er stralen uit den donkeren hemel en verlichtten de lijken van de twee priesters, die boven op het water zwommen. Alzoo wierd hunne aankomst door den Hemel zelve aan het christene volk bekend gemaakt.

Nu, waar de twee Eewouds aangekomen waren, daar woonde er een ander engelsche zendeling, Tilmon bij name. Deze had soldaat geweest, maar, na de wapens neergeleid te hebben, was hij ook in het klooster van Sint Columbaan getreden, en had daar kennisse gemaakt met de twee Eewouds. Hij was het die de twee martelaren begroef en de laatste eere gaf aan zijne medezendelingen. De laatste eere, neen, want grooter ging er volgen.

Pipijn van Herstal hoorde de dood vertellen van de martelaren, en de wondere wijze waarop God hunne lijken aan het christene volk had aangewezen. Hij deed ze ontgraven en naar Keulen voeren; aldaar, in Sinte Cunibert's kerke, gaf hij hun een graf dat weerdiger was van

Gods groote martelaren. Dat was de oorsprong van den beêvaart naar Keulen.

Eindelijk volgt de beêvaart naar Munster in Westfalen.

Vredius, de Brugsche rechtsgeleerde, in zijne '*Historia Flandriae christianae ab anno Christi* 500 *usque ad* 767', schrijft als volgt:

'De hoofden van de twee Eewouds worden in de kerke van Munster in Westfalen zorgvuldiglijk bewaard. Plechtig wordt ieder jaar, op den vierden der kalenden van November, feeste gevierd ter hunner eere. Het is immers op dien dag dat de heilige overblijfsels der martelaren daar aangekomen zijn.

't En is niet onwaarschijnlijk dat die twee zendelingen Christi, eer zij bij de oude Sassen kwamen (dat is bij het volk van het hedendaagsche Friesland en Westfalen), eerst van al aan de Vlamingen het waar geloove gepredikt hebben. Immers, in onze streken bouwde men vele capellen ter hunner eere, en altijd hebben zij in Vlanderen op eene bijzondere wijze aanroepen en gediend geweest. Ja, de Brugsche wetheeren hadden de beêvaart naar de twee Sinte Eewouds met de bijzonderste beêvaarten van geheel de wereld gelijk gesteld. Alzoo zonden zij hunne veroordeelden daar naartoe, om hunne straffe te onderstaan, zoowel als zij ze zonden naar 't heilig graf van Jerusalem, naar het graf van de Heilige Apostelen Sinte Pieter en Sinte Pauwels te Rome, naar Sint Jacob te Compostella, enz. En zeggen dat de twee Sinte Eewouds nu zoo goed als vergeten zijn in Vlanderen!

AUG. VAN SPEYBROUCK

Byzonder-Frankische? - of Algemeen-Germaansche? plaatsnamen in Brabant

(*Zie Biekorf*, 2de *jaargang*, *bladzyde* 209.)

DAT de Brabantsche plaatsnamen, die op *hem* (*heim*), *beek* of *beke (beki*, *biki*, *bach)*, en op *sele* (*sel*, *seel*, *zele*, *zel*, *zeel - sala*) uitgaan, van Frankischen oorsprong zijn, kan men veilig aannemen. Immers Franken zijn de

eenigste Germanen, die in de Brabantsche gouen gezeten zijn. In Limburg mogen nevens de Franken ook Sassen, en in Vlaanderen nevens de Franken ook Friesen en Sassen voorkomen, in Brabant is dit, voor zoo verre my bekend is, niet het geval. Dus wat in Brabant Germaansch is (en dat zijn de boven aangeduide plaatsnamen zeer zeker), dat is Frankisch. Maar overigens, en over 't algemeen genomen, en kunnen die plaatsnaamsuitgangen niet gelden als byzonder-Frankische kenmerken. Immers *heim*namen vindt men in alle Germaansche landen, van welk Germaansch volk of van welken Germaanschen stam hunne bevolking ook moge afstammen; en vooral by Friesen en Sassen even menigvuldig en even algemeen als by Franken. Met de *beek*namen is dit eveneens het geval. Een onderscheid echter tusschen het voorkomen der *heim*- en der *beek*namen valt op te merken. Immers namen op *heim* (*hem*, *um*, *om*, *ham*) uitgaande, en meestal met eenen mansnaam of een patronymicon samengesteld, kunnen overal voorkomen waar maar een man zijn *heim* (*heem*, *hiem*, *home*), zijn ‘'t huis’ vestigde; en dit is dan ook in der daad het geval. Maar *beek*namen zijn afhankelik van de gesteldheid des bodems. In Friesland, waar geen bergen of heuvels, en dus ook geen eigentlike beken en zijn, waar slechts hoogst zeldzaam een tragelik voortsluipend waterloopje den naam van *beek* verdient en draagt, komen de *beek*namen dan ook uiterst zeldzaam, schier in het geheel niet voor. Op Sassenbodem echter even menigvuldig als in eenig Frankenland. Maar namen op *sele*, *sala* uitgaande zijn hoofdzakelik aan Frankenbodem eigen. Zoo algemeen als deze namen zijn onder Frankische volksstammen, in gouen door volk van Frankische afstamming bewoond, zoo zeldzaam zijn ze by Friesen en Sassen. Evenwel, uitsluitend Frankisch en zijn ze ook niet. Zy en kunnen dus, evenmin als de *heim*- en de *beek*namen, niet als Frankische waarteekens gelden. Zoo vinden wy den naam van de stad Oldenzaal (de oude *sala* of *sele*, een naam volkomen gelijk aan dien van het dorp Oudezele of Oudezeele in Fransch-Vlaanderen, by Cassel) op ontwyfelbaar zuiveren Sassen-

bodem, in Twente, gewest Overijssel; en dien van het dorp Scherpenzeel in Stellingwerf, Friesland, op oorspronkelik zuiver Frieschen, thans Friso-Sassischen bodem, als tegenhanger van den naam des dorps Scherpenzeel, dat op de Veluwe in Gelderland, op eenen, in volkenkundig opzicht, gemengd Frankischen bodem ligt; en van dien des dorps Scherpenseel by Geelekerke of Geilenkirchen in Neder-Rijnland, Pruissen, aan de Limburgsch-Duitsche grens, in zuiver Frankenland.

Haarlem
JOHAN WINKLER

Over Mikroben of Levelingen

KAN nu een leveling die in 's menschen lichaam komt daar vaste geraken, en den kamp tegen zelle en bloedwei bestand zijn, zoo zal hij wassen volgens zijnen aard en ten volle zijne levenskrachten doen gelden.

Hij zondert zijn reeuwsel af, en dit schadelijk vergif zal de zellen opwekken, verlammen of levenloos maken, volgens de hevigheid van zijn werk en de hoeveelheid van den opbrengst van dat werk.

Om een nader en klaarder gedacht te geven van den aard van werken van de levelingen, zullen wij een slag van levelingen in hun werk vervolgen, en nagaan hoe en op welke wijze hunne schadelijke uitinge tot stand komt.

Nemen wij aan dat de etterlevelingen langs eene buitenwonde van 's menschen huid in het lichaam dringen.

Die levelingen, voedsel vindende naar hunnen zin, zullen vermenigvuldigen, en, vermenigvuldigende, zullen zij hun reeuwsel afzonderen. Dat reeuwsel zal de zellen opwekken en daar zal kamp onstaan, kamp tusschen de levelingszelle en de lichaamszelle. Uit het bloed zullen witte bloedbezen door de wanden der bloedvaten kruipen; bloedwei zal vergaren ter plaatse waar de strijd aan den gang is.

Het hangt nu alles hiervan af, zoo wij vroeger al uiteen-

deden, of de levelingen de sterkste zullen zijn of wel of de menschenzellen de overhand zullen krijgen.

Wij veronderstellen dat de levelingen meester van 't spel blijven: 't en moet algelijk niemand denken dat er, zelfs in zulk geval, niet vele levelingen 'n bezwijken, opg'eten door de etende zellen *(phagocytes)* of ontkracht door het bloedwei.

Ter plaatse waar de levelingen vaste gerocht zijn komt dus meer bloed toegestroomd en verblijft er meer bloedwei; witte bloedbezen, en ook roode, zijn uit de bloedvaten getreden en opeengehoopt om te kampen tegen de levelingen; het machtig reeuwsel heeft zelle en webbe eerst opgehitst, dan verlamd en in sommige deelen gedood. Wij ontmoeten hier hetgene men gemeenelijk eenen brand, eene ontstekinge noemt, het is een ettergezwel ofte een *abces.*

Het reeuwsel wordt nu door water- en bloedvaten (*vaisseaux lymphatiques et sanguins*) opgezogen, en 't geraakt in den bloedomloop. Thans hebben wij een ander slag van verschijnsels die ontstaan door de werkinge van het reeuwsel op de zenuws, of de andere leeftuigen van het lichaam. De voornaamste teekens ervan worden te zamen gevat onder den name van koorts; daaronder rekent men eerst en vooral de verhooging van de lijfswarmte, die van 37° tot 40°, 41°, en zelfs hooger kan klemmen; hierbij moeten wij voegen, 't zij rechtstreeks als uitwerksel van 't reeuwsel, 't zij onrechtstreeks door lichaamswarmte, de verdappering van den asem, van den herteslag, de moedheid, het hoofdzeer, den dorst, het verlies van eetlust, enz. enz.

Niet alleenlijk het reeuwsel maar ook de levelingen kunnen van uit het ettergezwel, door bloed of bloedwater (*lymphe*), dieper en langs alle kanten in het lichaam verspreiden, en, daar waar zij vastekleven en wassen, de zelfste uitwerksels te wege brengen die wij zoo even omtrent hunne eerste woonste nagegaan hebben.

Alzoo kunnen honderden en duizenden etterbuilen in het lijf ontstaan, en alzoo geraken nu nog somtijds - en gerochten vroeger buitengemeen dikwijls - vele etterzieken aan hun rampzalig einde, opg'eten door koorts en vergiftigd door het afgezonderde reeuwsel.

Wordt het ettergezwel opengedaan, of breekt het van 's zelfs uit, zoo krijgt gemeenelijk de levende menschenzelle de overhand; en in korten tijd zijn de levelingen buiten het lichaam gedreven: de wonde geneest en alles komt in zijne oude voegen.

Ik zou liegen moeste ik houden staan dat alles altijd zoo eenvoudig weg zijnen gang gaat, in den strijd tusschen mensch en leveling.

Ieder leveling heeft zijne eigene kampwijze, en diensvolgens zijn de uitwerksels van den strijd ook verschillig en wijken ze af van elkander; de levelingen, ten anderen, zoo het vroeger al menigmaal gezeid wierd, en vallen ook niet allen teenegader en op gelijker wijze de zelfste deelen van het lichaam aan.

Iedereen begrijpt dat de verrichtingen van den korreling der longontsteking, die een deel van de longenwebbe verstopt, andere zijn als die van den typhusstokkeling, die zijne schadeverrichtinge grootendeels verwekt in de spijsgewanden, die hij min of meer onbruikbaar maakt.

Een ander merkweerdig onderscheid tusschen de verschillige ziekmakende levelingen spruit hieruit voort dat eenige levelingen altijd en ononderbroken hun boos en vernielend werk in het menschelijk lichaam kunnen verwekken; en andere daarentegen maar eenen zekeren en korten tijd hunnen strijd en kunnen volhouden.

Alzoo ondervinden wij dat de stokkelingen der tere altijd kunnen voortwerken, van het een gedeelte van het lijf op het andere vallen, het lichaam ondergraven; en dat ze eindelijk maar uit en scheiden met de dood van den mensch. Het zelfste geldt voor de etterkorrelingen, voor de stokkelingen der melaatschheid en voor andere levelingen nog.

Dat en past nochtans in het geheele niet, onder andere, op de levelingen van de longontsteking, of van den typhus enz. Dat weet het volk ook geheel wel, en dat hadde het al lange opgemerkt, van voor dat de wetenschappelijke oorzake nader bekend wierd. Het volk gelooft dat de longonsteking den negensten dag keert, en dat typhus gewoonlijk niet langer als drie, vier weken 'n duurt. Dat is in zekeren zin waar.

Hoe dat nu uiteen gedaan en te verstaan gegeven?

Dat en is ook al niet danig gemakkelijk, ingezien de wetenschap tot nu toe nog niet diepe genoeg in de geheemste geheemen van het leven dier allerkleenste wezentjes gedrongen 'n is.

Ligt die werkeloosheid der levelingen in de eigene doenwijze en bezondere leefbaarheid van dat slag van levelingen? Of is hunne kracht achter dien gestelden tijd uitgeput? 't Gene men waargenomen heeft ter gelegenheid van 't wassen en 't groeien der eigenaardige levelingen der polderkoortsen (*malaria*) zou dit laatste doen gelooven.

Oftewel worden door de levelingen buitengewone veranderingen te wege gebracht in het menschenlichaam, die het voortbedijgen of krachtdadig blijven dier wezentjes belet? Moeten wij zulks wijten aan het afgezonderde reeuwsel, dat het leven en bestaan der levelingen inbindt en beteugelt, of zijn 't nog andere, tot nu toe onbekende oorzaken die werken? Een zake staat vaste, 't is dat het reeuwsel een vergif is voor die levelingen zelve die dat eigenste reeuwsel afzonderen.

Mogelijk is het ook dat de zellenopwekking meerdert, naarmate dat de ziekte vervoordert, en dat de levelingen alzoo door hun schadelijk uitwerpsel hun eigen verderf te gemoete gaan en bewerken.

Van sommigen wordt ook aanveerd dat de verhooging der lichaamswarmte - een gevolg van het opzuigen des reeuwsels - eene schadelijke en verzwakkende kracht heeft op de levelingen.

Men zal misschien verder ook nog benieuwd zijn om te weten hoe het komt dat sommige besmettelijke ziekten, als pokken, typhus, mazels, roo koortsen, kinkhoest enz., om zeggens eene levenslange bevrijdheid of vrijdom verleenen, bij zooverre dat een mensch maar zelden twee keeren of meer van die ziekten overvallen en wordt; en dat integendeel sommige andere, namentlijk longontsteking, rooze, krop, enz., een zeker gemak en gereedheid achterlaten om te hervallen.

Die wonderlijke vrijschap en bewaardheid tegen eenen nieuwen aanval wordt volgenderwijze uitgeleid: de zellen

zijn, ten gevolge van den doorstreden kamp, machtiger geworden tegen den vijand; het is alsof zij nu, door ondervindinge, beter wisten hoe den gevaarlijken inbreker te keere te gaan; hun eetvermogen is verhoogd, bij zooverre dat de levelingen bij hunnen intreê redelijk ras in de zellen ingelijfd en verteerd worden; de menschenzellen zonderen een eigen reeuwsel af, dat, in 't bloed en 't bloedwater overgaande, de levelingen krachteloos maakt.

Dat deze wijze van beschouwen op waarheid uitkomt, dat en kan tot nu toe niemand bewijzen; maar men moet enthoe de werkingen van de menschenzelle tegenover de levelingen weten uit te leggen, en tegenwoordig past de gegevene uitleg best; hij wordt ook door vele geleerden aanveerd.

Hoe het komt dat na andere ziekten een zeker gemak om te hervallen achterblijft, dat en wete ik niet uiteen te doen.

Welke middels bestaan er nu om die gevaarlijke vijanden tegen te gaan en te weren?

('*t Ende volgt*)

Dr ALFONS DEPLA

Over de Godsdienstvrijheid in Transvaal.

TOEN onze stambroeders van Transvaal uit het hollandsche vaderland naar de verste uiteinden van Africa verhuisden, voerden zij aldaar hunnen protestantschen godsdienst mede. Zij behoorden tot de leeringe van Calvin, die zij nog, tot den dag van vandage, getrouw gebleven zijn.

Sterk staan zij in hun geloove, en wellicht mogen zij onder dat opzicht tot voorbeeld strekken voor alle andere protestanten. Nooit en zouden zij het avondgebed achterlaten, dat gezamentlijk door geheel het huis gelezen wordt; zij vieren den zondag op hunne wijze, elk in zijn huis, wanneer zij te verre van de kerke wonen.

Op de groote feestdagen van het jaar spannen zij hunne ossen in, en, op zware wagens, trekt geheel het huis-

gezin, uren en uren verre het land in, om deel te nemen aan het ‘Nachtmaal’.

Ja, zoo kloek en welgemeend is onder dat volk de godsdienstige overtuiginge bewaard gebleven, dat zij ten dien gevolge in alle slag van vooroordeelen en overdreventheden gerocht zijn.

Zoo en zouden zij voor niets ter wereld gedoogen dat een Caffer den voet zette in hunne kerken of capellen, binst hunne goddelijke diensten. Niet alleen ware er aan zulk eenen verwaanden stouterik eene geweldige uitdrijving beschoren, maar hij zou daarbij kennisse maken met de heeren van de vierschare, en zijn onbezonnen gedrag zou hij met klinkende penningen ontgelden.

Natuurlijk is het meest op de katholijken dat zij het gemunt hebben. Hunne priesters doen hun beste om de ‘Romischen’ bij hen zwart en hatelijk te maken, en om ons Geloove te verdraaien en te verknoeien, iets waarin zij tot nu toe wonderwel gelukt zijn.

Van den beginne af wierden de katholijken buiten de transvaalsche wet gesloten: voor hen en was er noch openbare godsdienstige oefeninge, noch staatsbedieninge, noch stemrecht; in een woord, zij wierden er aanzien als onbekwame en onweerdige burgers. Nu is er in de laatste jaren verbeteringe gekomen, voor wat den eeredienst betreft. Verder zal het blijken hoe men daartoe gerocht is.

Jaarlijks deelt het landsbestier van Transvaal eene milde toelage uit onder de scholen die aldaar bestaan. Een zendeling klaagt erover, dat de katholijke scholen nooit van die gunsten meê en deelen; maar hij voegt erbij dat de ontzegde onderstand hun niet meer geweigerd en wordt van zoohaast zij de schole openzetten voor eenen protestantschen onderwijzer, om er eenen volledigen leergang van hollandsch te geven. ‘Is dat wel mogelijk voor ons?’ zoo vraagt de zendeling. ‘Wij zijn katholijk, en daarbij ons onderwijs is engelsch.’

Ons inziens gaan die klachten wat te verre. Zeker is het een onrecht en eene dwinglandij den ‘gereformeerden’ leermeester aan katholijke scholen te willen opleggen; maar, van eenen anderen kant, waarom dat engelsch onderwijs?

Waartoe dien voorkeur voor de tale van den landsvijand? Waarom dat streven naar verbasteringe?

Ons dunkens ware van beide kanten eenen stap te doen.

Zoo is daar de algemeene toestand ten huidigen dage. Die toestand staat, God lof, om te veranderen. Pater Monginaux gelukte er reeds in, in den *Volksraad* verleden jaar, een verzoekschrift te doen bespreken, dat, bekleed met duizende handteekens, de afschaffinge verzocht van alle onrechtveerdige wetten. 't Verzoek wierd verworpen, wel is waar, maar de aanhouder wint, en ten naasten jare zal 't wederkeeren. Nu reeds wordt het wederom ter onderteekeninge rondgedregen.

De eerste transvaalsche zendeling was pater Hoendervanger. Rond 1866 kwam hij tot Potchefstroom toe, op de *Mooi-river.*

Die stad is de eerste die de Boers ten jare 1838 in Transvaal gesticht hebben. De name wierd ontleend aan drie merkweerdige mannen van hunnen stam *Pot*gieter, *Scherf*et en Stoken*stroom.* Die oudste, gezondste, allerbevalligste stad wordt nu nog als de hoofstad aanzien, alhoewel het staatsbestier te Pretoria verblijve.

Pater Hoendervanger was kwalijk gekomen. De gansche stad was verschrikt en ontroerd, als ware zij door eene vijandelijke bende onverwachts bestormd en overweldigd geworden. De Landdrost, die, als een slag van burgmeester en almachtige rechter, aan het hoofd van iedere gemeente staat, deed onmiddelijk den pater voor hem verschijnen, om hem lezinge te doen geven van de wet, en bij zijne eerste godsdienstige oefeninge zou hij over de grenzen gejaagd worden. Niettemin verbleef Pater Hoendervanger daar 2 jaar, doende alsof er noch wet noch Landdrost en bestond, zonder in iets gestoord te worden. In 1869 wierd hij in Transvaal opgevolgd door Pater Le Bihan, die Bloemfontein verkoos als verblijfplaatse. 't Jaar nadien besloot de nieuwe zendeling eene reize te doen naar Potchefstroom, alwaar hij omtrent een honderd twintig katholijken vond. Hij las er misse, vergaderde er zijn volk voor gebeden en sermoenen, en alles liep zoo

rustig af, dat hij in volle vrijheid meende te zwemmen.

Maar 't en duurde niet lange.

Zekere Taggard stond om in den echt te treden met eene jonge boersche dochter. Alle toebereidsels waren reeds genomen voor de plechtigheid, toen de Landdrost pater Le Bihan voor zijnen rechtbank daagde.

- ‘Ik heb vernomen,’ zei hij tot den pater, ‘dat ge te wege zijt eerlang een huwelijk in te zegenen. Gij moet nochtans wel weten dat de katholijke eeredienst in Transvaal verboden is.’

De wet luidt immers: alle godsdiensten, andere als de hollandsche gereformeerde, zijn verboden.

- ‘Ja,’ sprak de zendeling, ‘maar ik stel u ook eene vrage: ‘Hoe komt het dat de anglicaansche en wesleysche kerke hier in volle vrijheid leven, niettegenstaande uwe wet? Geeft mij reden en uitleg van dien toestand. Waar is de wet die zegt dat gij hun bestaan alhier moet dulden meer als dit van den katholijken godsdienst?’

De Landsdrost, die maar moeilijk die vrage en had kunnen antwoorden, deed een teeken aan Pater Le Bihan, en hij mocht heengaan. Dat wilde zeggen: 't is dan nog waar, en doet wat gij wilt.

De oogenblik was oppervoordeelingst om een gat te slaan in den protestantschen muur. Om wel zijn recht te doen uitschijnen en te staven deed de pater het huwelijk vieren met alle mogelijke pracht, openbaarheid en ruchtbaarheid. Een koppel flinke peerden, met blinkende harnassen, trokken het jeugdige paar door de straten van Potchefstroom, in het heerlijkste rijtuig der streke. Het volk kwam van alle kanten bij, en de zendeling, de gelegentheid vattende, gaf eene openbare onderrichtinge over onzen godsdienst.

Van dan voort was de slag gewonnen in Transvaal, al zijn er sedert dien nog erge moeilijkheden aan de zendelingen veroorzaakt geweest.

Alzoo was 't dat het daar nog al redelijk schuw ging in 1886, als wanneer Pater Monginoux eene bestendige zendinge te Potchefstroom ging stichten. 't Scheen nochtans

dat men zoo erg niet en had moeten verwachten; immers, door den gestadigen ommegang met de vreemdelingen, die, vol vrijheidszin, daar toegekomen waren, was de overdrevene dweeperij der transvalers sedert eenige jaren eenigszins gekoeld.

Zoo zaan dan de mare in de stad verspreid wierd dat de katholijke priester en de katholijke kloosterzusters er voor goed kwamen stand nemen, brak de verontweerdiginge en de woede ten allen kante los. De noodklokke ging aan 't stormluiden. De protestantsche dominees bliksemden van uit hunne preêkstoelen tegen den ‘Romisch priester;’ en, in hunne razernij, wisten zij alle slag van lasteringen en beschuldigingen tegen de katholijken uit te stuiken. Ja, tot de treurdichters zelve namen hunne lier en zongen van ‘Wee U, Potchefstroom, want Satan is met groote gramschap in uwen schoot gevallen.’

Nochtans, al dat gerucht en duurde maar eenige dagen. De katholijke zendeling deed voort, alsof hij er niets en zou van gehoord of gezien hebben. Binst eenigen tijd nog weigerden de winkeliers hem eetwaren te verkoopen, maar dit laatste grilleken verdween op zijne beurt.

Na een enkel jaar had P. Monginaux 200 leerlingen van stad, en velen ook van te lande, in zijne school vergaderd.

Zoo is het tegenwoordig gelegen bij onze stamgenooten van Zuid-Africa. Zijn zij eenigszins, wegens vrijheid van godsdienst door hunne verwijderinge van Europa, in den achterhoek gerocht, toch mag er gezeid worden dat zij zeer veel veld gewonnen hebben. In 't toekomende jaar vallen wellicht de laatste banden, en niemand en zal voortaan aldaar verworpeling moeten heeten om reden van zijn Geloove.

J. VAN NESTE

Mingelmaren

DIE eene blijfzame gedachtenisse begeren van zaliger *Adolf Verriest*, schepen van Kortrijk, enz., dat zij inschrijven, mits eenen fr., op zijne nagelatene zoo Fransche als Vlaamsche gedichten, liederen, aanspraken, enz. Men vereere den uitgever, *Jooris Beyaert*, in de Palfijnstrate te Kortrijk, of den drukker dezer, met eene postkaarte.

EEN leeraar van Grieksche en Vlaamsche taal- en dichtkunde bereidt eene uitgave van al de werken van zaliger onzen Westvlaamschen Dichter, D. Cracco, van Rousselaere. Alle verspreide gedichten (o.a. *Homeros* in 't vl.) en gedichtjes van den overledene, gedrukte of anderszins, mitsgaders alle berichten wegens zijne levensgeschiedenisse, zullen den bewerker dezer uitgave hoogst welkom zijn; zij kunnen gezonden worden naar *Guido Gezelle*, *n*^{o} 13, *in de Handboogstrate*, *te Kortrijk.*

‘**W**ANT de voorzichtige bie, vergaderende honig uit de blommen, vliegt terstond daaraf; ende, verblijd wezende, keert wederom naar hare heimelijke stede, ende verborgt dat loozelijk in haren biekorf, opdat zij zoude hebben waarbij zij in den winter verborgentlijk zoude mogen leven. Want daarom verborgt zij de zoetigheid des reuks, opdat zij, buiten ledig over en weder vliegende, de vrucht haars arbeids niet en zoude verliezen.’

Uit *Het hofken der roosen ende het dal der lelien. Ghemaeckt door den Eerweerdighen Heere H. Thomas Hamerken van Campen, Regulier der Orden van S. Augustijn. Nu over-gheset uyt het Latijn in onse Neder-landtsche tale door Heer Ian vanden Bossche, Priester der Cathedrale kercke van Antwerpen. T'Antwerpen, By Cornelis Verschueren, inde Cammerstrate in de Rape.* 1623. Bl. 129.

ER is in Holland een werk verschenen, dat iedereen met recht toekent aan den schrijver van de Navolginge Christi, Heer Thomas Hamerken van Campen. Dat werk heet: *Vita Christi, Meditationes.*

The Caxton Review. Sept. 1891.

IN Middelburg's handvestenkamer wordt een inventaris bewaard ‘van de goederen en juweelen, toebehoorende aan Onzer Vrouwegilde op de halle te Westmonstre, door de aftredende beleeders aan de nieuw benoemden overgegeven.’

Wij lezen daar onder andere: ‘A. In onser vrouwe choer ind. kken, een blauw fluweelen casufel met gouden koorden, om bij hoogtijden te gebruiken; groen fluweelen cappen, een missaal, een outaarbel, een wijwatervat, een vigilieboek, outaarkleeden, zijden gordijnen, enz. B. Opt huuskijn: twee kandelaars op het altaar, 40 platte pintkannen, 6 dozijn plateelen, 6 dozijn sausieren en 6 dozijn pottaetscotelen.’

‘*Ind. kken*’ zal in der kerken, in de kerke bedieden, maar, wat mogen die pottaetscotelen zijn? Bij het eerste zicht verstaan wij *potatten*, patatten, pataters; maar bemerkt wel dat het stuk hierboven dagteekent van den 19 November 1484, en dat men gemeenlijk verhaalt dat de pataters, ofte aardappelen, maar in het midden van de jaren 1500 van America naar Europa gebracht en wierden.

Er is in alle geval sprake van het mondspel, want nevens die pottaetscotelen, vinden wij sausieren, plateelen en pintkannen.

OVER jaar zijn al de reuzen van 't land naar Brussel gereisd, en hebben daar in eenen prachtigen stoet rond de hoofdstad gewandeld. Alsdan zeide men dat er te Brugge geen reuze bestaan en had. Wonderbaar genoeg! Of telt hij niet, die reuze Trevanus, die in 1666 in de H. Bloedprocessie ging? Hij heeft nochtans eene geheele geschiedenis in de Breidelstad. In 1670 trouwt hij zijne dochter Rosalie met eenen reuze uit Persenland genaamd Aureliaan. In 1686 toogt hij aan de Bruggelingen geheel zijne familie: Trevanus, Rosalia, met haren man Aureliaan, Majoraan en den jongen Grudius.

Brugge houdt aan oude gebruiken, waarom dus de reuzen niet wederom laten uitkomen?

DE toebakbereiders hadden voor patroon Sint Rochus; hunne diensten wierden verricht in Sinte Walburga, waar zij hunne zitbanken hadden (J. Gailliard. De ambachten en Neringen van Brugge).

Zouden de *rookers* dat weten, dat Sint *Rochus* hun patroon is?

SINTE Digne, welke heilige mag dat zijn? - Wij lezen in den '*Inventaris van het oud archief der stad Middelburg*' als volgt: N° 1060. Anno 1516, 16 Augustus. Punten en artikelen, door burgemeester en schepenen van Middelburg verleend, aan het ambacht der biertappers.

Gilde van Sinte Digne. Inkomgeld. Jaargeld. Doodschuld. Zielmis op Sinte Digne outaar. De weduwe van een vrijen biertapper mag de nering voortzetten, tot zij hertrouwt enz.

Zou het Sinte *Dympna* zijn? En uit welke reden?

Register: Verbanden, accorden, submissiën, ordonnantiën 1499-1563. bl. 64.

SINTE Pieternelle had in vroegere tijden een capelleken tot Grindelwald, in 't Bernsch Bergland; en een op Sinte Beatenberg t/meere. Men beweert dat de bidplaatse tot Grindelwald reeds vóór 1050 bestond: trouwens men heeft uit de leze van 't kloksken, dat heden nog overblijft, dit willen halen: *S. Petronnella*, *ora pro nobis*; 1044. 't Gebouw is reeds lange door het inbermende Grindelwalsche neerijsbedde (*unter Gletscher*) meegevoerd geworden. Die zulke gevaervolle dammen overmoesten, plochten eerst een gebedeke te lezen.

Sinte Pieternelle wordt als patronesse genomen der Hoogalpstreken: heden nog ten dage dient men deze Heilige in Tyrolen en op de Furka, d.i. eene alpenrebbe tusschen 't Hoogland en den St-Gotthardsbonk (*massif du St-Gotthard*).

Eene cappelle stond ook op Sinte Beatenberg, tusschen Thun & Interlaken; nabij de sloepe (*Beatenhöle*) waar de heilige den hemel verdiend heeft.

B. DE WAELE

Spitalgasse 57 *Bern.*

ZALIGER Heer *Doctor Vander Meersch*, van Audenaerde, heeft in zijnen tijd, uit een deel oude liggers, 'k wee'nt- hoeveel stukken pergament geplooscht, die, in de jaren 1286-90, deel mieken van eenen grooten *rijmboek*, behoorende de *Abdije van Eenhame.* De rijmer van dien rijmboek was *Martin van Torhout.* Wie was Martin van Torhout? Zijn zijne werken uitgegeven? Waar zijn de blevelingen gevaren die Dr Vander Meersch gevonden heeft? Zijn ze herverloren gerocht? Wie weet er daar iets van?

[Nummer 18]

Hoe onze ouders spraken

HIER begint het leven van den Heiligen Dositheus, eenzaatbroeder ende leerkind van den Heiligen Vader Dorotheus; overgezet uit het latijn in 't vlaamsch door den Eerweerdigen Heere Heer Petrus Simons, Bisschop van Iperen.

Als de zalige Dorotheus hem zelven begeerde te gaan scheiden van de wereld ende alleen te wonen, heeft hem vertrokken tot de eenzate van den heiligen Vader Seridus, waar hij veel zeer weerdige eenzatelingen gevonden heeft, hun lieden zelven geheel tot de ruste ende de beschouwinge begevende. Onder welke twee weerdige ouderlingen in heiligheid des levens uitnamen, te weten: de alderzaligste Barsanuphius, ende zijn leerling ofte medegezelle Johannes, de welke, door de genade, die hij van God ontvangen hadde, van veel dingen te vooren te zeggen eer zij geschiedden, genoemd was de voorzegger.

Als Dorotheus hem zelven aan deze overgegeven hadde, om van hun lieden onderwezen te worden, met een groote

vaste hope, ende goed betrouwen, zoo heeft hij dien weerdigen oppervader Barsanuphius, door het toedoen van Seridus, somtijds gesproken; maar Johannes den voorzeggere heeft hij weerdig gevonden geweest geheel gewonelijk te dienen.

Zoo heeft het ten einde die heilige Ouderlingen, bij gemeenen rade, goed gedocht, in haarlieder eenzate een gemeen ziekhuis te maken, daar men de zieken leggen ende onderhouden zoude, ende Dorotheus de zorge daar af te geven; want de broeders daar te vooren zeer benauwd waren als er iemand onder haar lieder ziek wierd, geen bekwame plaatse hebbende om die te leggen ende te dienen, alzoo 't behoort.

Zoo hebben ze dan, door Gods hulpe, een ziekhuis gesticht, waar toe de broeder van Dorotheus, een rijk wereldlijk man, alle de gelden gaf; want hij een zonderlinge liefde tot Christus hadde, ende was een groot vriend van de eenzaters. Ende over al dat het ziekhuis aanging heeft Dorotheus, met nog sommige andere godvruchtige broeders, gesteld geweest.

Op eenen gewissen tijd, heeft de Overvader Seridus Dorotheus tot hem geropen, hebbende bij hem onder anderen eenen jongeling, gekleed als eenen krijgsman, zeer schoon en blijde van aanschijn, ende teer van lichame. Welke jongeling doen ter tijd in de eenzate gekomen was, met nog sommige anderen, uit het hof van den hertoge ende vorst van den lande, die van den Overvader Seridus goede kennessen waren.

Als dan Dorotheus bij hem gekomen was, zoo sprak hem de Overvader Seridus toe in dezer voegen: ‘Dees goede lieden hebben ons hier dezen jongeling gebracht, zeggende dat hij bij ons in de eenzate begeert te wonen; maar ik en hebbe er geen zeer goed betrouwen in; ik duchte dat het ievers een edelmans zone is, die iet gestolen oft eenig ander kwaad bedreven heeft; ende dat hij hier komt, als weggeloopen zijnde, om de boete t' ontgaan; zoo dat 't wel mochte gebeuren dat wij ons zelven daarbij zouden bedrogen vinden; want zijn aanschijn, ende al zijn leden en schijnen niet dat hij zeer zoekt als eenzater te gaan leven.’

Maar dit was een zone van eenen hoofdman, in grooter weelden van jongs opgevoed, gelijk altoos al zulker lieden kinders teer en murwe zijn, ende van weelden bedorven. Deze en hadde nooit van te vooren het woord Gods gehoord, maar 't was onlangs gebeurd dat een van zijns vaders huis hem veel gezeid hadde van die heilige steden, daar de eenzaatlieden wonen; waar uit hij groote begeerte gekregen hadde om die oorden eens te gaan bezien; ende hadde zijn vader daarom dikwijls zeer gebeden. De welke ten einde, hem niet te zeer willende bedroeven, ziende dat hij 't zoo zeer begeerde ende niet op en hield, gevonden hebbende op eenen tijd een van zijn goede kennesse, die naar die steden reisde, heeft hem toegesproken, zeggende: ‘Doet mij, ik bid u, die vriendschap, gemerkt dat gij derrewaards gaat; laat dezen jongeling met u gaan, opdat hij die heilige woonsteden eens zien moge.’ De welke dezen jongman, des hoofdmans zone, met hem nemende, heeft er zorge vooren gedragen, hem wel gepleegd onder wege, ende in groote eere gehad, alzoo 't betaamde; want hij hem dede met hem, ende zijne huisvrouwe t' samen ter maaltijd zitten.

Als zij dan gekomen waren daar dit heilig gezelschap woonde, ende als zij, nedergevallen zijnde op haar lieder kniën, de heilige steden godvruchtiglijk geëerd, ende God almachtig daar aangebeden hadden, zijn wat voorder gekomen te Gethsemani; alwaar bij gevalle aan de muren geschilderd was de geschiedenisse ende 't vertoog van het lijden der hellen. Uit welke schilderinge, als ze deze jongman alleen stond en zag, ende alle dingen wel bemerkte, wierd hij geheel eenen grouwele in hemzelven krijgende; ende verslegen zijnde van herten, ziet terstond eene schoone weerdige vrouwe bij hem staan, gekleed met hoogrood laken, die hem toesprak, ende liet weten, wat al dit lijden ende kwellingen waren; ook mede hem zeide, wie dat die ende die verdomde menschen waren, die hij daar zoo grouwelijk in allerhande smertelijkheden zag liggen; hem vermanende ende leerende nog sommige andere zaken, die daartoe dienden.

Als die jongeling dat al van die jonkvrouwe gehoord

ende verstaan hadde; en koste hij van grooter vervaardheid nauwelijks staan noch spreken; want hij van te vooren nooit van 't woord Gods noch van het uiterste oordeel iet gehoord en hadde, al zoo 't voorzeid is. Zoo keerde hij dan hem zelven ten einde tot die weerdige vrouwe, ende zeide: ‘Mejonkvrouwe, ik bidde u, wat moet iemand doen om die ellenden te ontgaan?’ Welke antwoordende heeft gezeid: ‘Mijn kind, vast, en eet geen vleesch, ende bidt altoos, ende gij zult deze ellenden ontgaan.’ Welke woorden als zij hem gezeid hadde, ontging hem eensslaags, ende en was niet meer van hem gezien.

Van dien tijd voorts, heeft die jongeling altoos een groot berouw gehad van zijn voorgaande leven; ende heeft die drie leeringen oft geboden, die hem die jonkvrouwe gegeven hadde, neerstelijk gepoogd altoos te onderhouden. Zoo dat 't gebeurd is, dat zijns vader's vriend, die hem daar gebracht hadde, vindende hem op eenen tijd vasten, ende doorgaans hem mijdende van vleesch te eten, zeer droeve geweest is, vreezende dat zijn vader de hoofdman daarom gram zijn zoude, 't zelve hoorende, wel wetende hoe zeer hij hem beminde.

De andere krijgslieden insgelijks, zijns vaders dienaars, die mede gekomen waren, zijne nieuwe wijze van leven ziende, hebben hem toegesproken ende gezeid: ‘Lief kind, 't gene dat gij doet en is niet om in de wereld te leven, gelijk gij tot nog toe gedaan hebt; wilt gij alzoo doen ende dien weg ingaan, gij zoudt moeten in een eenzaathuis gaan, daar zult gij uwe ziele bewaren zoo gij zegt.’

Maar hij, die nog niet met allen van God noch van zijnen dienst en wiste, en verstond niet wat eene eenzate of een eenzaathuis was, noch wat zij daarmede zeggen wilden; alleenlijk en onderhield hij maar nauwe die drie dingen, die hem die jonkvrouwe geleerd hadde; zoo dat hij tot die landsknechten ofte krijgslieden zeide, als zij hem van de eenzate spraken: ‘Ik bidde ulieder, goede mannen, leidt mij ievers tot eene eenzaatstede, gelijk gijlieden zegt, daar ik best zijn mochte; want ik en weet teenemaal waar gaan.’

Dit hoorende, sommige van 't gezelschap, die met den Oppervader Seridus goede kennesse hadden, alzoo 't voorzeid is, zijn met hem gekomen tot den eenzaathuize.

't Welk de Heilige Vader Seridus verstaan hebbende, heeft Dorotheus aan hem gezonden, om met hem te spreken, ende hem van alles wel nauwe te onderzoeken.

Maar de jongman en koste op al zijn vragen ende onderzoeken niet anders antwoorden, dan alleenlijk: ‘Ik begere zalig te zijn.’

Dorotheus dan, bij den Oppervader gaande, heeft hem gezeid: ‘Is 't zake, Vader, dat gij hem begeert te ontvangen, gij en derft geen achterdenken hebben; ik en vinde noch kwaad noch zwarigheid in den jongeling.’

‘Wel dan,’ zeide de Overheere, ‘neemt hem te uwaards, ende draagt er gij zorge vooren, dat hij zijne begeerte verkrijge, ende zijne ziele zalig maken moge; want ik en wil niet dat hij onder de broeders wone.’

Maar Dorotheus, met allen eerbied ende zeedbaarheid van woorden, weigerde die boodschap, zeggende 't zelve last boven zijn macht te zijn, noch hem zelven daartoe geenszins bekwaam vindende.

't Welke de Oppervader hoorende, zeide hem: ‘Waarom zijt gij daarin zoo zeer beladen? Gij en zult het meeste last niet hebben, maar ik: Ik drage uw last ende 't zijne ook, ende gij zult in alles uwen toevlucht tot mij hebben. Maar, begeer-dij 't immers niet te doen, zoo gaat ende beraadt u met onzen ouderling Barsanuphius.’

't Welke als Dorotheus aan den heiligen ouderling al gezeid hadde, heeft hem geantwoord: ‘Gaat weg ende doet het; ende neemt hem in uwe bewarenisse: door u zal hij zalig worden, zoo hij begeert.’

Dorotheus dit hoorende, heeft hem terstond blijdelijk aangenomen, ende bij hem gehouden in zijne ziekhuisstede.

De name van dezen jongeling was Dositheus.

Als hij dan daar was, ende de tijd gekomen was om te gaan eten, zoo zeide hem zijn leeraar Dorotheus: ‘Gaat eten, tot dat gij genoeg hebt ende vervuld zijt; maar onthoudt alleenlijk wel, ende weet mij te zeggen, hoeveel dat gij g'eten hebt.’ De jongeling, g'eten hebbende, is

gekomen, zeggende: ‘Vader ik hebbe een brood en half g'eten; ende 't brood woeg vier pond.’

Dorotheus vraagde hem: Hoe gevoel-dij u nu, Dosithee? zijt gij wel te gereke, alzoo g'eten hebbende?

‘Ja-ik, mijn Heere,’ zeide hij.

‘Wel dan,’ zeide Dorotheus, ‘de naaste reize zult gij een brood en een vierendeel eten, zonder meer; het ander vierendeel zult gij om Gods wille derven.’

't Welk hij alzoo gedaan hebbende, vraagde hem Dorotheus zijn Leervader: ‘hoe gevoelt gij u nu? heb-dij nog honger?

‘Ja-ik’ zeide de andere, ‘een weinig.’

‘Wel,’ zeide hij, ‘blijft alzoo doende, en ziet of 't niet en betert.’

Als 't alzoo wat dagen geleden was, riep hij zijnen leerling, ende vraagde hem: ‘Hoe is 't nu, Dosithee; hoe vindt gij u nu met uw eten? Heb-dij nog honger als gij g'eten hebt?’

Hij antwoordde: ‘Neen-ik, mijn Heere; maar ik vare zeer wel door uw gebed, ende en begere niet meer.’

‘Wel dan,’ zeide Dorotheus, ‘laat nu dat vierendeel ook achter.’

Ende, naar wat dagen hem vragende hoe hij voer met zijn eten, ende verstaande, dat 't al wel was, dede hem wederom nog een vierendeel achterlaten; ende kwam alzoo allengskens voorder, tot dat hij hem van zes pond broods die hij eerst at, om zijnen honger te weren, ten einde brochte tot acht oncen; daar hij hem toen al zoo wel mede vond als hij van te vooren gedaan hadde met zes pond.

Zoo veel doet de gewoonte ook in 't eten.

Dit jongsken was zeer vriendelijk ende zachtmoedig, ende in alle zijne werken zeer zoete ende redelijk, dienende de zieken in het ziekhuis, ende een iegelijk met zijnen ootmoedigen dienst zeer vermakende. Hij was in alle zijn dingen zuiver ende net. Ende, als 't altemet gebeurde dat hij iet achtergelaten hadde in zijnen dienst, ofte iet verzwijmd bij de zieken, ofte wat stuurlijk, ofte grammelijk gesproken hadde, alle ding verlatende, ging alleen in zijne celle, weenende en treurende. Ende als er anderen van de

dienaars van het ziekhuis bij hem kwamen om hem te troosten, hij en wilde geenen troost van niemand ontvangen, zoo dat ze bij den zaligen Dorotheus haerlieder allen Heere gaan moesten en zeggen: ‘Wij bidden u, Vader, beziet wat deze Broeder heeft, dat hij schreit en treurt; ende doet een werk van liefde aan hem.’

Dorotheus dan binnen komende, vond hem plat ter aarde liggende, met tranen overgoten, zeer deerlijk klagende. Ende hem aansprekende: ‘Wat schuilt er al, kind,’ zeide hij, ‘wat heb-dij? waarom schreit gij zoo zeer?’

Hij dan, antwoordende, zeide: ‘O Vader wilt het mij vergeven; ik hebbe mijnen broeder door gramschap kwalijk toegesproken.

(*'t Vervolgt.*)

Van de Zachtlange E in 't Westvlaamsch Idioticon.

BIJ den boekstaf E bespreekt De Bo eerst dezen klinker die in onze spraakkunst doorgaans de zachtlange *e* genoemd wordt.

Deze *e* wordt nu in de taalwetenschap, ‘gedehntes *e*,’ de gerekte *ē* geheeten.

De Bo heeft hier twee klankwetten aangestipt. De eerste luidt als volgt:

‘De zachtlange *e* verwisselt dikwijls met de scherpkorte *i*, en somwijlen met de korte *e*.’

Om dit taalverschijnsel nauwkeuriger waar te nemen, zullen wij zeggen:

‘De scherpkorte *i* en de korte *e* zijn nog al dikwijls eene gerekte, zachtlange *e* geworden.’

Dat en is niet moeilijk om goed doen. De naamreden der voorbeelden, door De Bo gegeven, bewijst dat de woorden hier met eene gerekte *ē*, elders met eene korte *e*

of eene korte *i* uitgesproken, eertijds altemale met eene korte *i* of eene korte *e* spelden.

Wij vinden het voorbeeld: *bezem-bessem.* In 't middelnederlandsch was 't *bessem*, in 't angelsaksensch *besma*, in 't oudhoogduitsch *bësamo*, waaruit het blijkt dat de stam met de korte *e* de oudste is. De taalkunde en kan geenen verderen uitleg van dat woord verschaffen: Kluge verzendt naar *beze* en *bast* en Vercoullie naar *ferula* **fesula*, genster, roede. Die duistere naam verdient de fijne ontledinge onzer *Loquela*, die nog al dikwijls eenen uitweg vindt, daar waar de germaansche spraakgeleerden verdolen.

Verder lezen wij: *ketelen-kittelen.* Wij zullen zeggen: *ketelen* is een klankgenoot van *kittelen*, luidens het oudhoogd. *chizzilon* en 't angelsaksensch *citelian.*

Repelen-reppelen heeft in oudere en verwante gedaanten: middenhoogd. *riffeln*, *reffen*, engelsch *to ripple* enz., 't gene nog nen keer toogt dat ☐ en *ĭ* de oudste klanken zijn, wanof de gerekte ☐ herkomstig is.

Hoe dat nu eenigszins uitgeleid?

Geen wonder en is 't dat de korte *i* tot de korte *e* overloopt: dat verschijnsel komen wij tegen in de drie oudgermaansche tongvallen waaruit onze dietsche tale gesproten is: maar 't en is met de korte *e* uit *ĭ* niet, dat wij hier te doen hebben.

Geen wonder en is 't ook dat de korte *i* en de korte *e*, overal in 't dietsch, in opene lettergrepen, tot eene gerekte *e* bedegen: *brēken*, uit het oudnederfranksch: brëcan; *hemel*, uit het oudnederfr. *himil*; maar de korte *i* en de korte *e* die wij hier bij De Bo voor handen hebben en zien verwisselen, en staan in geene opene, maar wel in geslotene lettergrepen: b*e*ssem, k*i*ttelen, kl*i*ppel, enz.

't Gene wij in 't westvlaamsch waarnemen is ook in 't oudfriesch gebeurd, en 't is misschien van daar dat die verwisselinge *ĭ*= gerekte *e*, in onze gouwsprake bewaard is gebleven.

De volgende wisselgedaanten van een en 't zelfste woord bestaan in 't oudfriesch: *ĭfna*, e*fna*, *evna*, *ēvene.* Wij en

drukken maar 't minste getal der spelwijzen van dat woord, dat *even* beteekent, omdat ze voldoende zijn om te toogen dat de korte *i* waarschijnlijk mits de korte *e* tot de gerekte *e* is overgegaan.

Wat er ook van wezen moge, *ēvene* staat nevens *ĭfna*, lijk *kētelen* nevens *kĭttelen.*

't Waren klinkers uit de volgende lettergrepe, eene *a*, eene *e*, of eene *o* die de korte *i*, in 't oudfriesch met ☐ en *ē* deden verwisselen.

***

De Bo's tweede klankwet, wegens de zachtlange *e* is de volgende: ‘De zachtlange *e* verwisselt somwijlen met *eu.*’

Laat ons eerst *eu* van kante zetten, omdat het niets anders en is als de omklank van *o* gelijk iedereen weet.

Zoodat wij enkel met *ē* en *ō* te doen hebben.

Hoe moeten wij nu de wet aanschouwen die De Bo geboekt heeft?

Lijk de korte *e* de klankwissel is van de korte *o*, zoo is ook de gerekte *e* de omklank van de gerekte of zachtlange *o.*

De middelnederlandsche gedaanten van De Bo's voorbeelden wijzen 't uit; 't Idioticon geeft: *begel-beugel; evel-euvel; mezie-meuzie.* In 't middelned. luiden die woorden *begel*, *boghel; evel*, *ovel; mesie*, *mosie.*

Bestaat de omklank *e* = *o*?

Ja: een weinig in 't oudsassensch, meer in 't oudfriesch.

In 't oudsassensch vinden wij: *hers* voor *hros* (ros peerd).

Door omklank hebben wij in 't oudfr., ook in opene lettergrepen: *epen*, *epenber*, *kening*, *sletel*, enz.

Uit het gade slaan van de zachtlange of de gerekte *e*, blijkt het, naar onze bescheidene meeninge dat ons westvlaamsch meer friesch als saksensch geverwd is.

J. CLAERHOUT

Op het 50*ste verjaren, als Priester, van Pastor J. Baert, van Becelaere.*

O Priester Gods, wie acht naar prijs uw weerdigheid?
Een engel schoot te kort, in zijn dichtveerdigheid,
moest hij het aangaan om uw vollen lof te spreken.
Hoe zouden wij 't bestaan? Daarom heb ik geweken
voor zulk een arrebeid. Ik wil alleen mijn oog
naar uwe werken slaan. O wat een schoon vertoog!
Sinds nu een' halfvolle eeuw, wat kindren mocht gij schinken,
door 't doopsel aan den Heer! Hoevelen die reeds blinken,
aan 't aardsch bederf ontrukt, in 's hemels zalige woon,
en bidden daar voor u, bij Gods verheven troon!
Dit zijn, Gezalfde Gods, uw blijdzame eerstelingen.
Hoevelen zult ge er God in laat'ren leeftijd bringen!
Want 't kind, allengs, groeit op, en gij, gij wijst zijn baan;
gij opent zijnen geest en geeft hem te verstaan
hoe God voor elke ziel zijn bloed heeft willen geven,
en nog gedurig geeft, tot spijs van 't zieleleven;
en wischt uit 't jonge hert de smetten van de zond',
en, leliewit van hert en ziel, o zaligen stond,
zoo leidt gij later 't kind tot Jesus liefdemaaltijd,
en 't smaakt dat zoet geluk waarvan het beeld voor altijd,
gegrift staat in zijn geest. Naast Jesus is het gij,
o Priester, die dien dag hem schonkt zoo zoet en blij!
Doch, 't kind wordt groot. Gij zult het weêr tot God geleiden,
als in zijn hert de drift ontsteekt en hem zal spreiden
een dwarrelwolk voor 't oog, die hem de droeve baan
van zonde en plichtverzuim voor goed zou in doen slaan.
Gij, priester, zult ook eens zijn liefdebanden zeegnen,
en op uw' bede zal op hem Gods zegen reegnen.
Gij zijt ook overal waar droefheid is of nood;
de schaamle kent uw deur, en weet dat 't stukje brood,
hem elders soms ontzeid, hier mildlijk wordt gegeven.
Hoevelen danken u, sinds vijftig jaar, het leven!
Den zieke kent gij ook en weet zijn sponde staan:
wie zag er, onberoerd, den priester biddend gaan
naar de arme hut, vol smert; hem zetten bij de sponde,
en troost en hulpe bien? O ja! ter laatster stonde
is hij daar ook die sprak en 't kind den hemel schonk.
Hij zegt dat Jesus ook den kelk des lijdens dronk,
en nu den zieke afwacht, met liefde en open armen,
indachtig kruis en dood, en dus bereid te erbarmen.
Hij effent 't steege pad der groote homelreis,
verlicht den laatsten strijd, en maakt met Gode peis.

Dit is, o priester Gods, uw werk sinds vijftig jaren.
Uw werk? Een flauwe schets ervan! Uw werk, het ware,
is godlijk werk, en 'k heb eilaas! vergeefs getracht
dit af te malen. Ja, met goddelijke macht
gewapend, spreekt gij 't woord: ‘'k Ontsla u van uw' zonden’,
en ziet! de Schepper zelf heelt 's menschen vuilste wonden.
Gij spreekt een heimlijk woord, en uit den hemel daalt
de koning van 't heelal, met majesteit omstraald.
En 't is nu vijftig jaar dat gij schier alle dagen
het heilig Offerlam den Heer hebt opgedragen,
hetwelk den schepper lof en de englen vreugde schenkt,
de Kerke sticht, en rust aan de arme zielkens brengt.
Wie somt de vruchten op van al die Misoffranden?
Ha, gij, ten minste, zult aan God geen ijdle handen
te bieden hebben, bij zijn heiligen rechterstoel.
En wat al ander goed gij hebt gesticht! 'k Gevoel,
't is vruchteloos gepoogd om alles aan te halen.
Gij hebt Gods woord gespreêkt bij Vlamingen en Walen,
den goeden strijd gestreên, de waarheid voorgestaan,
en weldaan rondgezaaid, lijk Jesus, langs uw' baan.
Hier bovenal, waar gij, bin drie jaar, dertig jaren
als pastor werkt, ziet gij met rijke korenaren
uw' akker dicht bestaan. De strijd is uitgestreên,
de vijand neêrgeveld, en 't rusteloos verleên
is blijde heugnis thans. Als zinbeeld van den zege
staat, als een reuze, pal, met 't kruis in top gedregen,
de toren, kunstwerk, in de streek niet g'evenaard,
met 't prachtig klokkenspel, *al werk van pastor Baert!*
En 't schijnt, dit is maar een begin. Het huis des Heeren
wordt gansch in 't nieuw gesteld, en zal aan 't nakroost leeren
wat taai geduld vermag, met needrigheid gepaard.
Ja, jubelt gij in 't stil, om zeggens rond den haard,
den wensch van kindren slechts en arme liên ontvangend,
en prochianen trouw, geen aardschen lof verlangend,
zooveel te rijker kroon, zooveel te milder loon
zal d'Heer u schenken eens, in zijne hemelwoon.
Doch, mochtet gij nog eerst het eind zien van uw werken,
en Becelaere-kerk, de schoonste van de kerken!
Dit wenscht met mij, gewis, geheel de vriendenschaar
die hier, schoon niet genood, komt vieren 't jubeljaar.

L. LOOTENS

Het Eiland van Sint Thomas

't **E**ILAND van Sint Thomas, eene deensche volkszettinge van West-Indien, sedert 't einde van de 17de eeuwe, is in zijne langde van Oost en West gemeten 13 engelsche mijlen, en op zijne breedde van Noord naar Zuid 3 mijlen groot.

Zoo ligt het uitgestrekt tusschen Noord-en Zuid America, te baden op de scheedlijn van de Atlantische en de Karibaïsche zee, op 18° noorderbreedde en 65° wereldlangde.

Eene bergketen, wier toppen sommige tot 1400 voet hoog in de wolken booren, snijdt het eiland van langsten door in tweën.

Op den rugge van die reusachtige klippen staat eene stad gebouwd van al eigenaardige woningen met roô platte daken.

Beneden de stad, aan den voet van den berg en tusschen de steile rotsen, is eene bochte of insprong die eene natuurlijke haven uitmaakt, misschien wel de schoonste en de veiligste van de geheele wereld. Ook komen de schepen van alle kanten er naartoe gevaren, meest om gerief op te doen van kolen en levensmiddels voor verdere reizen.

't Is eene beweginge in en voor de haven van Sint Thomas, een gaan en keeren, een door malkander kruisen van stoom- en zeilschepen, van schuiten en booten, ongezien, ongehoord.

De haven zijn vierkante overdekt met schepen, men zou zeggen eenen bosch van mastboomen, wier toppen met vlaggen van alle gedaanten en verwen versierd zijn! 't Is waarlijk schilderachtig om zien!

Toch en is het eiland zoo aangenaam niet als het er uit ziet: 't is schoone van verre en verre van schoone! Beeldt u in de brandende zonne, die recht op recht neer hare stralen schiet; den blanken spiegel van de zee die de zonnestralen weerkaatst tegen rotsen en huizen; de kokende waters van den golfstroom, die nog dampend en doomend uit eerster hand naar 't eiland komen gevloeid, en gij zult u een gedacht kunnen maken van de onverdraaglijke heette van Sint Thomas, daar geen boom en staat die

schemer geeft, geen windtje en blaast dat de lucht verkoelt, daar zeldzaam een druppel regen valt die frischheid komt verspreiden, daar het altijd, winter en zomer, nacht en dag, onveranderlijk even heet is, gelijk in eenen oven van omtrent de 37 kerven Celsius.

Deswegen is het eiland weinig bevolkt; 12000 zielen en nog meest de gaande en komende man, die vandage stil houdt om morgen voort te varen, van hier van daar toegekomen uit alle gewesten der wereld, van alle stammen en allerhande verwen, roode huiden, witte en zwarte, zwarter van ziele nog als van vel! God weze hun genadig!

Dit mengelmoes van alle godsdiensten uit alle landen en volkeren der wereld, Heidenen, Turken, Joden, Quakers, Ketters van alle gezindheid, Calvinisten, Lutheranen, Methodisten, Presbyterianen, Anglicanen en 'k en weet niet al wat voor hanen! En 7000 Roomsch Katholijken. Maar 't zijn mij de katholijken! Rekent en telt, 80 mannen houden hunnen Paschen! Welk eene verlatenheid!

Daarom ook heeft onze heilige Vader Pius IX zaliger gedachtenisse die arme zielen, die eenen tijd al zonder priester waren, willen helpen in hunnen geestelijken nood, en hij heeft de Paters Redemptoristen met de zorge hunner zielen belast in 1859. De Belgische gouwe werd uitgesteken om er van hare mannen naartoe te stieren. *Da mihi Belgas*, geeft mij Belgen, vroeg Sint Franciscus Xaverius en, hadde hij 't geweten, hij zou *Vlamingen* gevraagd hebben! Of, als gij wilt, hij zou de belgische zendelingen benoemd hebben bij hunnen name, *Vlamingen*! Geeft mij Vlamingen! 't Zijn immers voor 't grootste getal Vlamingen die Belgenland verlatende aldaar zendelingen geworden zijn, altesamen 9 op 10!

De Vlamingen die naar Sint Thomas trokken zijn de volgende:

Eerst viere die overleden zijn, te weten:

EE. PP. Bernard Willems, van 't Gentsche; Devos, van Lichtervelde; Hendrik Berghman van Iper en Félix Kips van Zoutleeuw.

Dan de volgende, die daar nog werkzaam zijn:

EE. PP. Willem Godts, van Antwerpen; Philip Schelfaut, van 't Gentsche; Paul Wittebolle, van 't Gentsche; en Joseph Billiau, van Thielt.

De EE. PP. Edward Verhooy en Hendrik Rietveldt, van Alveringhem bij Veurne, zijn werkzaam in het eiland Sinte Kruis, dat bij het eiland Sint Thomas ligt.

Toen de Paters Redemptoristen in Sint Thomas toekwamen, in 't jaar 1859, hebben zij te nauwer nood nog eenige stappen gevonden van priesters die des tijds het eiland bediend hadden. Op het einde van de verledene eeuwe en in 't begin van de tegenwoordige moeten daar rekewijs drie kerken gebouwd geweest hebben: de twee eerste wierden afgebrand; de laatste, te kleene geworden zijnde, wierd herbouwd, en is, ondanks storm, orkaan en aardbevinge tot nu toe staande gebleven!

Nu is er nog eene nieuwe capelle bij gebouwd, alsook een gasthuis, en 8 katholijke scholen.

God zegene den ijver der zendelingen!

Onder andere merkweerdigheden daar bestaande, is nog een oude zerk van eenen hollander die in de andere eeuwe aldaar begraven wierd, onder het volgende opschrift:

Hieronder ligt in 't duister hol
Den eertijds sienden Gerard Van Moll
Heeft door een schot 't gezicht verloren
En blind een siende vrouw verkoren
Die hem nog heeft een zoon gebaerd
Voor dat hij opvoer hemelwaerd
Om altoos blij met hemelklanken
Zijn God voor dat gezicht te danken.

Natus 13 Junii 1709, obiit 16 Julii 1755.

G.R.

Mingelmaren

SOMMIGE Vlamingen spreken gestadig van verbroederinge met de Noordnederlanders. Hoort wat de rechtzinnige Nederlanders daaraf meenen:

‘Hoe innig vriendschappelijk de verhoudingen tusschen Noord- en Zuidnederlandsche kunstbroeders en geleerden mogen zijn, *het raakt het hart des volks niet.* Vlaanderen blijft *Vlaamsch* en Noord-Nederland *Hollandsch.....* Het feit staat vast, dat de karaktertrekken essentieel verschillend zijn. In Vlaanderen meer eenvoud, in Holland meer gemaaktheid; in Vlaanderen meer geestdrift, in Holland meer degelijke geleerdheid. Ik zou willen zeggen: Vlaanderen is *artistieker* dan Holland. De Vlamingen geven zich meer zooals zij zijn, met hun grooten haat en hun groote liefde. In Nederland zijn de meesten beschaafder, meer verfranscht, gladder als ge wilt; maar zij zijn dan ook meer vormelijk. Dat alles maakt, dat wij goede buren kunnen zijn, zonder er ooit over te mogen denken één huishouden op te zetten.’

Dat was sedert lange ons gedacht: maar nooit en hadden wij het zoo mooi en met zooveel gezag kunnen uiten, als dat het de *Spectator* van 5 Sept. laatstleden hier doet.

J. CL.

IN de laatste algemeene zittinge, van het 21ste Nederlandsch Taalvereen, te Gent, toonde Dr Claeys in eene prachtige aansprake, hoe noodig het is, dat onze schrijvers tot het volk afdalen, en door hunne opstellen aan 't gemoed van het volk spreken, om des tebeter gelezen te worden, en gelijk Hiawatha den volke goed te doen.

Een man, zei spreker, die dezen wijzen raad in 't werke stelde, was onze gemoedelijke verteller Hendrik Conscience; ook worden zijne werken vele gelezen door het volk, en zij zijn verre boven franschen blaai, Parysche zedeloosheden, en wreede geschiedenissen van rooversbenden, *gelijk deze van Baekelant* en andere, te verspreiden en aan te bevelen.

Bedoelt spreker hier Baekelant, die uitgegeven wierd door Snoeck-Ducajou van Gent, of door andere gewone schrijvers dan geef ik hem volkomen gelijk. Maar wilt hij spreken over den boek die door den Eerw. Heer V. Huys opgesteld wierd, dan zegge ik, dat die aanhalinge hier mis en niet wel gekozen is.

Ondanks de bevoegdheid van Dr Claeys en de vreugde die ik genoten heb, in het lezen van Conscience's beste werken, meene ik dat de boek van Eerw. H. Huys, al zoo wel aan te bevelen valt

als de gevierde werken van Hendrik Conscience. De sierlijke wendingen immers en de zuivere tale gaan deze van Conscience verre te boven, zij worden van 't volk allerbest verstaan en de ware taalkundigen zullen er bovendien weinig op te zeggen vinden.

Het belang wordt er hoogst opgewekt en geheel den boek door wel bewaard. Vraagt het liever aan den vromen lezer die met eene klimmende gretigheid die verhalen doorbladert.

Daarenboven mag deze boek in de handen gesteken worden van alle jongelingen, zonder het minste gevaar van er dweepzuchtige droomers van te maken, of hunne goede zeden te verflauwen, ja zelfs te doen verliezen.

En zoude men hetzelfste mogen zeggen over de boeken van Hendrik Conscience?

C.D.L.

Eene Glorie van Vlaanderen

TEN jare 1621 bracht de Kardinaal Mauritius van Savooien een plechtig bezoek in het Jezuitencollege te Rome... De kloosterlingen van het Gezelschap Jesu speelden erin te dien tijde, om hunne hoogmogende bezoekers bijna in al de gesprokene talen der wereld den welkom te heeten. Toenmaals klonk ook de Vlaamsche taal, te midden van dien mengelmoes van 27 verschillige lalen, uit den mond van eenen jongen scholastiek, en nog wel van eenen dien de H. Kerk later op hare altaren heeft geplaatst. Wie was de heilige jongeling, die binnen de muren van de eeuwige stad op eene openbare plechtigheid eenen prins der Kerk in onze edele moedertaal verwelkomde?..... Niemand anders dan de H. Joannes Berchmans, de glorie van Diest en eene glorie van Vlaanderen!

Uit '*De Student.*'

WIJ ontvangen met dank uit Leuven een schrijven van geleerden Heer Alberdingh Thym, dat dagteekent van den sterfdag van J. Bollandus, en waarbij hij ons bekend maakt met de duitsche vertaling van 'St. Willibrord, apostel der Nederlanden door Dr Tross' uitgegeven bij Theissing te Munster in Westphalen. Daarin komt eene verhandelinge voor, over het leven en diens dagteekeningen der beide Eewouds.

[Nummer 19]

Hoe onze ouders spraken

DOEN zeide Dorotheus: ‘Ja, Dosithee, kont gij alzoo wel gram zijn? En schaamt gij u niet, uwen broeder alzoo stuurlijk aan te spreken? Weet gij niet dat het Christus is? Wilt gij Christum dan verdrukken ende bedroeven?’

Welke woorden hij hoorende, schreide zeer bitterlijk, nederwaards ziende, ende niet met allen zeggende.

Maar als Dorotheus zag dat hij lange genoeg geweend hadde, zeide tot hem: ‘God zal 't u vergeven; staat op ende begint nu wederom van nieuws, ende wacht u van meer te misdoen, ofte iemand te bedroeven, ende God zal u helpen.’

Als hij dat gehoord hadde, stond hij op, ende ging blijdelijk wederom tot zijnen dienst, noch min noch meer dan oft hij van God zelve vergiffenisse ende bermhertigheid ontvangen hadde.

Daar naar, als de andere broeders, die met hem in 't ziekenhuis de zieken dienden, zijne wijze van doen ken-

den; als zij hem zagen treuren ende in zijn celle blijven, zeiden tot malkanderen: ‘Wat heeft Dositheus? Wat is er weer, Dosithee? Ik zie wel, gij heb'et wederom al kwalijk gemaakt. Ik denke dat gij wederom Christum bedroefd hebt. Hebt gij geen schaamte? Betert gij u alzoo?’ Welke woorden hij hoorende, en dede niet dan weenen en zuchten.

Als Dorotheus anderwerf zag dat 't genoeg geweend was: ‘Staat op,’ zeide hij wederom, ‘en betert u, ende begint van nieuws: God zal u sparen.’ Zoo stond hij dan terstond op, en ging weer blijdelijk naar zijn werk, en hij maakte de zieken zeer wel haarlieder bedden.

Bovendien was hij zeer open en vrij van herten, om alle zijn gepeizen zijnen Leeraar te kennen te geven. Zoo dat het gebeurde, als hij der zieken bedden zeer wel zochte ende reinelijk gemaakt hadde, en de heilige Vader Dorotheus daar bij gevalle voorbij trok, dat hij hem aansprak ende zeide: ‘Lieve Vader, ik moet u wat zeggen, indien 't u belieft. Mijn gedacht zegt mij dat ik deze bedden zeer wel gemaakt hebbe; 't schijnt dat ik er eene eere in krijge.’

Doen zeide hem Dorotheus: ‘Wat hoore ik, mijn kind? Gij zijt voorwaar een fraaie dienaar; 't is een groote eere die gij hebt, van veel bedden te kunnen maken: gij zoudt wel ten hove dienen, om zulke uitwendige fraaiheid ende behendigheid voor te stellen; maar dat is verre van een goed eenzater te zijn.’

Nimmermeer en liet hem Dorotheus zijn behagen ievers op stellen, noch ievers in eenige merkelijke genoechte nemen. Ende Dositheus hoorde 't ende nam 't al van hem met zeer goeder en blijder herten, altoos gewillig in gehoorzaamheid.

Als hij eenig kleed gebrek hadde, men gaf hem uit 't gemeene; men dede 't hem naaien ende maken, hetwelke hij zeer geerne dede. Altemet vraagde hem Dorotheus: ‘Hebt gij, kind, dat kleed alzoo gemaakt?

Hij antwoorde: ‘Ja-ik, Vader; ik hebber mijn alderbeste toe gedaan.’

‘Wel,’ zeide hij, ‘geeft dat kleed dien broeder, oft

dien zieken.’ Ende met dien ging hij weg. Hetwelk Dositheus terstond geerne ende met gewilliger herten dede. Hij dede hem een ander kleed naaien: hij deed het geerne. Doen zeide hem Dorotheus: ‘Dat kleed zult gij dien broeder geven.’ Hij deed het ook geerne ende gewillig. Nooit en zag men hem in zulke ofte diergelijke zaken, eenige zwarigheid maken; nooit en hoorde men hem tegenkreunen ofte zeggen: ‘Als ik 't een kleed vooren en 't ander naar, met groote moeite ende arbeid gemaakt hebbe, men neemt het mij terstond, ende men geeft het aan een ander!’ Maar, wat dat men hem zeide oft beval, hij deed het altoos met groote gewilligheid en blijdschap des geests.

Nooit en hadde hij iet ten gebruike van 't ziekhuis daar uitnemen in was van eenige uitwendige keurigheid.

't Gebeurde, op eenen wissen tijd, dat er een zendbode van buiten een mes gebrocht oft gelaten hadde, dat zeer schoon ende wel gemaakt was. 't Welke Dositheus ziende, en genomen hebbende: ‘Vader, hier is een mes gebleven, 't welke ik, indien 't u belieft, voor het ziekhuis houden zal; want 't snijdt zeer wel brood, en 't zal ons wel dienen.’

Dorotheus, dat gehoord hebbende: ‘Haalt mij,’ zeide hij, ‘'t mes hier, laat mij zien of 't fraai is en wel gemaakt.’

Hij dan, 't mes terstond halende, zeide: ‘Ja-'et mijn Heere, 't is voorwaar schoon ende wel bekwaam voor ons.’

't Welke Dorotheus ziende, ende niet willende hem zijnen zin eenigszins laten slaan op eenige uitwendige zaken, en heeft niet gedoogd dat hij 't zelve mes behouden zoude, omdat hij zag dat hij daartoe genegen was. Ende heeft hem toegesproken in dezer voegen: ‘Behaagt u dit mes zoo wel, Dositheе? Ende wilt gij dienaar wezen van dit mes, oft van den Heere Jesus-Christus? En schaamt gij u niet, dat gij uw herte ende genegentheid aan dit mes hangt? En wilt gij dat dit mes over u heerschappe, liever dan God de Heere?’

Dositheus, dit hoorende, was stom, ende en derfde er niet een woord tegen zeggen, maar, eenvoudiglijk nederwaards ziende, zweeg geheel stille.

Zoo zeide hem Dorotheus ten laatsten: ‘Gaat weg, ende wacht u dat gij aan dat mes niet en komt.’

't Welk hij zoo wel onthouden heeft, dat, als de andere dienaars 't zelve mes bezigden, hij nochtans 't zelve nimmermeer geraken en wilde; ja, alzoo verre daar van ging als hij koste, noch nooit en zeide: ‘Waarom en mag ik niet alzoo wel als een ander doen, ende waarom is 't mij alleen verboden?’ Maar al dat men hem zeide ende beval hij deed het terstond geerne, met blijder en geheelder herten. Ende is in die goede wijze van doen gebleven alzoo lange, als hij in de eenzate levende was; 't welk geenen langen tijd en was, door Gods genadigheid, te weten, niet meer dan vijf jaren. Ende is gestorven onder het jok der gehoorzaamheid.

Nooit en heeft hij ievers in zijnen eigen wille gedaan, nooit iet gedaan naar zijnen eigenen zin ofte begeerlijkheid. Als hij begonste ziek te zijn, ende bloed te spouwen, want hij een uitdroogende ziekte hadde, heeft hem iemand gezeid dat gedoopte eiers goed waren tegen zijne ziekte; hetwelke zijn Vader Dorotheus ook wiste, ende hadde hem geerne door alle hulpe levende gehouden, om de groote liefde die hij hem droeg; maar door veel dagelijksche bekommernessen en kwam 't hem niet te vooren. Zoo zeide hem dan Dositheus, gelijk hij altoos gewone was hem te zeggen al dat op zijn herte was: ‘Vader, ik zou u wel willen wat zeggen, dat ik gehoord hebbe dat mij wel helpen zoude; maar, ik bidde u met eenen, dat gij mij dat niet en doet: want ik mij hier mede zeer gekweld vinde.’

Doen zeide hem zijn leeraar: ‘Zegt mij, Dosithee, wat dat 't is: ik zal alle zaken wel doen.’

Dositheus antwoordde: ‘Belooft mij dan, Vader, dat gij 't mij niet geven zult: want, omdat ik er mij toe genegen vinde, en begere ik 't niet te hebben, indien 't u belieft.’

‘Wel,’ zeide de goede Vader, ‘ik beloof 't u. Wat schuilt er?’

‘Ik hebbe,’ zeide hij, ‘hooren zeggen dat gedoopte eiers zeer goed zijn voor degene die bloed spouwen; maar, ik bidde u anderwerf om Gods wille, omdat gij 't mij

niet eerst zelve gezeid en hebt, en wilt ze mij niet geven, om mijn gerustheid.’

‘Wel,’ zeide hij, ‘om dieswille dat gij 't niet en begeert, ik en zal 't u niet geven, opdat gij u zelven daarin niet en kwellet.’

Zoo dede hij dan, in stede van eiers, wat anders geven, dat hem dochte alderbekwaamst te zijn tot zijne ziekte.

Ziet, in zulker wijzen heeft die goede jongeling zijnen eigen wille ende begeerte verloochend, ook in zulk eene ziekte gevallen ende zoo bij de dood zijnde. Want hij hadde altijds doods indachtigheid voor hem; hebbende hemzelven God almachtig overlang volmaaktelijk overgegeven. Ende hij bad dikwijls: ‘O Heere Jesu, weest mijns genadig!’ Op eenen anderen tijd zeide hij: ‘O Zone Gods, wilt mij helpen!’ Zulke gebedekens hadde hij altoos zonder ophouden in den mond. Ende, als hij nu zoo krank wierd dat hij niet gaan en konde maar vast bleef liggen, zoo zeide hem zijn goede Leeraar: ‘Dosithee, beschouwt ende denkt altoos wat goeds; bidt altoos ende en scheidt nimmermeer van 't gebed.’ Hij antwoordde: ‘Wel, Vader, bidt voor mij!’

Als de ziekte nu altoos meer bezwaarde, zoo kwam hem Dorotheus somtijds vragen: ‘Hoe gaat 't al, Dosithee; ende hoe is 't met 't gebed? Leeft het nog oft niet?’

Ende hij antwoorde: ‘Het leeft nog, Vader, maar door uwe hulpe ende bedinge.’

Maar als 't nu zoo verre gekomen was, dat men hem moeste verleggen in een slaaplaken, door dat hij hemzelven nauwelijk meer verroeren en konde, zoo zeide hij tot zijnen Vader: ‘Och, vergeeft het mij, Vader, ik en kan niet meer bidden; het gebed wilt mij verlaten.’ Zoo zeide hem Dorotheus: ‘Wel, kind, in Gods name, laat het varen, ende houdt op van bidden; maar dat nochtans Gods indachtigheid nimmermeer van u verstand en ga. Denkt en zijt vergewist dat hij altoos bij u is, ende dat gij altoos zijt in zijne tegenwoordigheid.’

Zoo wierd hij altoos zieker ende zieker, ende was in groot lijdenschap. Ende alzoo hem de groote Ouderling en hoofd van den huize, de zeer heilige Barsanuphius,

kwam bezien, hem nog kennende, sprak hij hem toe, zeggende: ‘O heilige Vader, ik en vermag niet meer!’ Zoo zeide hem de Ouderling: ‘Beit nog een weinig, mijn kind, ende strijdt vromelijk: 't zal terstond al gedaan zijn!’

Eenen dag of twee daarnaar, zoo de heilige Ouderling weer bij hem kwam, zeide hij voor 't laatste: ‘O Vader, 't is nu met mij al gedaan, ik gevoele dat ik niet meer en vermag!’

Doen zeide hem de Ouderling: ‘Wel, kind, gaat voort in vreden; biedt u aan voor de hooge ende heilige Drievuldigheid, en bidt voor ons!’

Uit deze woorden van dien Ouderling verstond een iegelijk dat Dositheus terstond van monde naar den Hemel ging, want al zijn zeggen was gelijk of 't een Engel uit den Hemel gesproken hadde.

('t Vervolgt)

Over Microben of Levelingen

WIJ kunnen die middels in twee verschillige slagen verdeelen, namentlijk:

1/ Deze die van 's zelfs bestaan en waardoor de levelingen zonder 's menschen toedoen dagelijks verloren gaan en vernietigd worden.

2/ de middels die door het menschelijk vernuft uitgevonden zijn, om zooveel mogelijk de kwade levelingen uit te roeien of hunne schadelijke uitwerksels van ons te verwijderen.

Onder de eerste mogen wij zeker wel als de bijzonderste rekenen tijd, lucht en licht.

't En zal voorwaar niemand al te stijf verwonderen van te hooren dat de levelingen, aan hun zelven overgelaten, door niemand's toedoen, slacht al de levende schepsels, achter eenen gewissen tijd hunne zalige dood sterven.

Hoe lange in zulke omstandigheden een leveling zijn bestaan kan rekken, hangt zeker af van de mate van levenskracht die hem eigen en ingeboren is. Vele blom-

gewassen en leven maar weken, ten hoogsten maanden, eer wij ze zien verwelken en vergaan; andere plantgewassen, vele boomen leven jaren, ja eeuwen, in volle jeugd en kracht. Met de levelingen gaat het evenzoo, buiten dat wij hier dagen moeten nemen in stede van maanden, of jaren in stede van eeuwen.

De LUCHT, bij middel van de zuurstof (*Oxygène*) en bijzonderlijk bij middel van de krachtzuurstof, (*Ozone*) is ook een gevaarlijke tegenstrever voor de levelingen van alle slag, en door hem worden ontelbare en machtig vele levelingen ontkracht en te niete gedaan.

Het LICHT, en bijzonderlijk de rechtstreeksche zonnestralen mogen ook onder de geweldigste kampers tegen onze kleene schadelijke bijwezentjes genoemd worden.

En zoo hebben de levelingen die in de opene lucht zweven gestadig met twee geheele sterke en gevaarlijke vijanden te strijden, zonder dewelke wij waarschijnlijk geheel en gansch zouden machteloos staan tegenover de geweldige vruchtbaarheid en boosaardigheid dier menschenkwellende tierlingen of plantjes.

Die hunne huizen wel verluchten, en van geen zonnelicht in hunne kamers benauwd en zijn, en hebben dus al het ongelijk van de wereld niet; wie van ons en heeft er nooit den onaangenamen, vermuften geur belet die eens tegenstroomt als men onbewoonde en opgeslotene huizen gaat bezoeken, waar sedert langen tijd geen licht en geen zonne in en kwam: dat komt daardoor dat de levelingen en bezonderlijk de zwammelingen weeldiger groeien, en reuke en anderen ongezonden uitzet afzonderen in den donkeren.

De levelingen die in 't water en in den grond geborgen zitten hebben daar andere vijanden te bekampen; er ontstaat dikwijls strijd tusschen de verschillige oorijen; en zoo komen, buiten lucht en licht, ook vele levelingen, gelukkig voor ons, aan hun einde.

De middels die door de menschen in het werk gesteld worden om levelingen te vernietigen of onschadelijk te maken zijn menigvuldig en verscheiden, naar dat zij voor zulk of zulk een slag van levelingen of zulk of zulk eenen aard van onschadelijk maken bestemd zijn.

Wij zouden ze daaromtrent in twee vakken kunnen verdeelen: het bezigen der groote hitte en het gebruik van zekere scheikunst-voortbrengselen die woekergoedwerende (*antiparasitaria*) of verrotheidwerende voortbrengselen (*antiseptica*) geheeten worden.

De levelingen en kunnen geene al te groote hitte verdragen. Alzoo schijnt men nu voor goed bewezen te hebben dat *vochte* warmte van 100° gedurende 5-10 minuten op de levelingen werkende al de kiemen kan vernietigen en levenloos maken. *Drooge* warmte en werkt zoo krachtdadig niet voor de vernietiging van onze schadelijke plantjes, en men moet tot 140°-150° warmte klemmen om de levelingen met eenige gewisheid te kunnen dooden.

Niettemin werkt een zekere hoegrootheid van warmte verzwakkend op hunne levenskrachten, bij zooverre dat vele levelingen in die omstandigheden onmogelijk nog veel kwaad zouden kunnen te wege brengen.

Wij maken in ons dagelijksch leven een groot gebruik van de warmte, om ons van de booze werkingen der levelingen te bevrijden. Alzoo is het dat de huismoeders dagelijks de melk koken in hun huishouden, opdat hij niet en zou verzuren; daarmeê en doen zij anders niet als de levelingen van het melkzuur uit den weg brengen: daardoor wordt het zuren tegen gehouden en de melk blijft goed.

Nu weten wij van eene andere zijde nog dat sommige ziekten zooals typhus (door veronreiniging met bedorven water) en bijzonderlijk tere, door melk van teerzieke koeien, kunnen voortgezet worden. Met de melk geildig door te koken kan men dat gevaar verijdelen[1].

(1) Ik meene hier, alhoewel dit eigentlijk geneeskundige zaken zijn en dat ik niet te vele uit de schole 'n mag klappen, nog te moeten op steunen. Vele kinders betrapen door onzuivere melk van teerzieke kooien eene tere en gaan alzoo in de vroegste kindschheid te kwiste. Daar wij nooit de volle zekerheid en hebben dat de koeien geheel en gansch vrij zijn van zulke ziekten, en daar wij bij gevolge ook niet en kunnen vaste betrouwen dat hunne melk vrij en onschadelijk is, zoo en kan het niet te diepe in het geheugen der moeders geprent worden dat de melk, voor kleene kinders bestemd, zorgvuldig dood en kiemloos moet gemaakt worden door het koken.

Alle slag van eten kan op die wijze ontlevelingd worden, en ook alle slag van drinken: zoo water in cholera- en typhustijden, als men in twijfel verkeert of het water kiemvrij is ofte niet.

Iets dat nog geheel gemakkelijk op die wijze kan gezuiverd en levelingloos gemaakt worden is alle slag van lijn- en ander gewaad, dat binst een besmettelijke ziekte door kranken of door hunne verzorgers gebruikt wierd.

In vele der voornaamste steden van Duitschland - of zulks in Belgenland al bestaat en wete ik niet, - zijn er van over jaren groote ontsmettingsovens ingericht, waarin alle bed- en huisgerief op zijn geheele ontsmet wordt.

Men bezigt ook zulke ovens in het kleene, om verbandstukken en geneesheeren-snijallaam van alle schadelijke kiemen te ontlasten. Zulke oventjes, een voor drooge en een voor natte warmte, kan men zien en worden dagelijks gebruikt in het ziekengesticht van mijnen vriend en ambtgenoot heer Dr Lauwers te Kortrijk, in Buda, bij de zusters van liefde.

De scheikunst-voorbrengselen die dienen om de levelingen te vernielen zijn menigvuldig en worden in vele omstandigheden gebruikt.

Wij en kunnen ze trouwens niet al noemen en er de bijzonderheden van uit een doen, de reke zou te lang worden.

Wij moeten hier ook nog opmerken dat die lichamen maar een uitwerksel en hebben als zij in vloeibaren of vluchtigen toestand gebruikt worden.

Die voortbrengselen of zelfstandigheden en zijn ook op verre na niet al even krachtig en werkzaam tegenover de levelingen; het heeft vele en lange jaren tijd en moeite gekost om eenigszins onderricht te geraken over de mate van vernielingskracht die iedere zelfstandigheid in haar heeft voor eenen gegevenen leveling; sommige levelingen zijn trouwens veel taaier ten opzichte van eenige ontsmetmiddels als van andere.

Het is nog eens Koch die door zijne vindingskracht en zijn taai en geduldig bemoeien deze zake op de rechte bane gebracht heeft.

Om een kleen bewijs te geven van het onderscheid dat er bestaat tusschen het verschillig ontsmettingsgoed, willen wij eene vergelijkenisse hebben onder twee van deze die meest gebezigd worden, namelijk het CHLOORKWIK ($HgCl^2$. - *Sublimatum corrosivum*) en het CARBOLZUUR (*Acidum phenicum s. carbolicum*).

Volgens Koch wordt de wasdom der speierlingen van de kole tegengehouden door eene oplossing van 1 deel chloorkwik op 300,000 deelen water; om het zelfste met carbolzuur te verkrijgen en mag men het maar met 400 deelen water aflangen.

De speierlingen der kole worden gedood door chloorkwik 1/ 20,000 en maar door carbolzuur 1/ 100.

't En begeert, hope ik trouwens, niemand dat ik de lange reke van al de ontsmettende zelfstandigheden hier op haar geheele ten tooge brenge; ik en zal maar eenige der meest gebruikte aanhalen en met een uiteen doen waar en hoe zij meest gebezigd worden.

Het CHLOORKWIK en CARBOLZUUR zijn grootendeels in voegen daar waar het erop aankomt om wonden voor besmettinge vrij te waren, om besmette wonden te zuiveren, om snij- en ander heelkunst-allaam kiemloos te houden of te maken.

Wie en kent er den zoo kwalijk stoorenden geur niet die, in tijden van betrapelijke ziekten, in scholen en openbare gebouwen de lucht veronaangenaamt? Die geur wordt te wege gebracht door het uitwasemen van chloordamp uit het wijds en zijds gestrooide CHLOORKALK.

De kamers waar besmettelijke zieken, zoo als krop- en typhuslijders, pokkeniers, enz. gelegen hebben, worden geheel dikwijls gezuiverd en ontlevelingd door het branden van sulferblomme: door dat branden ontstaat SULFERDAMP (SO^2) die volgens vele waarnemers eene der beste en onschadelijkste vernielers van levelingen is. Volgens het schijnt en zouden huisraad en ander woongerief door dien damp maar weinig te lijden hebben[(1)].

(1) Onze ziekenkamers en zijn ongelukkiglijk niet al te bestig ingericht om achter besmettelijke ziekten behoorlijk gezuiverd te worden. Levelingen en speierlingen, die een zoo taai bestaan hebben, kleven zoo geern vaste, en blijven haperen in spleten van kassen en meubels, in vloerlakens en muurpapier. Waren de muren der ziekenkamers met olieverw bestreken, en lagen er geene tapiten op den vloer, en wierd het huisgerief in andere plaatsen gezet, 't en zou zooveel moeite niet kosten om 't zij door sulferdamp, en bijzonderlijk door wasschen met zeepe en chloorkwik, onze kamers kiemvrij te maken, daar waar zij nu maanden en maanden de gevaarlijkste levelingen blijven herbergen.

ONGEBLUSCHT KALK wordt nog dagelijks door onze landsmenschen gebruikt om hunne stallen te ontsmetten, te ‘kaleien’, als 't is dat zij het ongeluk gehad hebben van hunne beesten door ‘plagen’ of moordziekten te verliezen.

Men heeft in de laatste tijden beginnen den zwammeling der eerdappelplage te bestrijden bij middel van den BLAUWEN ALUIN (Cu S O^4 - *Cuprum sulfuricum*). Men besproeit de eerdappelstruiken twee, drie keers met eene verdunning van aluin, en het schijnt dat men tot nu toe geheel goede uitslagen gehad heeft.

Ik en mag hier ook niet vergeten de ZEEPE te noemen; 't en is wel is waar geen geheel sterke ontsmettingsware maar het is eene goede en 'k en geloove niet dat er eene andere, en dat met pit van reden, dieper in het dagelijksch gebruik van iederen mensch gedrongen is.

't Zijn er misschien die 't in hun eigen aardig gevonden hebben dat er tot nu toe geen sprake 'n was van den leveling met de hierboven gemelde middels in het binnenste van 's menschen lichaam te keere te gaan.

Men heeft genoeg gepoogd en gevrocht in dien zin maar met bitter kleen gevolg tot nu toe, want behalvens dat men mage en darm eenigerwijzen van levelingen kan zuiveren en buiten misschien voor het flerecijn en de polderkoortsen hebben de waarnemingen geheel en gansch nutteloos geweest.

Dat komt hier door dat het goed dat gebezigd wordt om de levelingen te dooden en bijgevolg een groot vergif voor die plantjes is, dat dat goed een even gevaarlijk vergif voor de menschenzelle uitmaakt. Moeste men dus genoeg van dat vergif in den bloedomloop brengen om de levelingen te vernietigen men zou waarschijnlijk, om niet te zeggen geheel vastelijk, met eenen vele menschenzellen en geheele menschen van kante helpen.

De groote kunste is van zaken te vinden die de plantenzelle in het menschelijk lichaam te niete doen en de menschenzelle van eenen anderen kant zoovele mogelijk ongedeerd laten.

Men zoekt neerstig daarachter, en misschien zal men al zoekende vinden.

En hier sluite ik nu mijn vertoog over de levelingen. Ik meene in 't korte uiteen gedaan te hebben wat wetensweerd was over het leven en de doenwijze dier veelbesprokene wezentjes. Of ik mijne gedachten in verstaanbare tale hebbe kunnen verdietschen en wete ik niet; ik ware daar blijde om mochte ik verhopen van ja.

Eer ik oorlof en afscheid neme wensche ik aan alle lezers en lezeressen van Biekorf dat God hen wille sparen van alle korrelingen, stokkelingen, schroevelingen, getween of meerszins aan malkaar verbonden; van gist- en zwammelingen, trouwens van alle andere levelingen, 't is gelijk hoe men ze in Gods wereld al geheeten of gescholden heeft.

Dus, Godevolen en tot wederziens!

Dr ALFONS DEPLA

Van de scherplange, de zware en de korte E in 't West-Vlaamsch Idioticon

ONZE scherplange *e* (*ê*) verbeeldt den oorgermaanschen klank *ai.*

De klank *ai* in 't gotisch bewaard, komt te voorschijn als *â* en als *ê* in 't oudfriesch, uitsluitelijk als *ê* in 't oudsassensch, als *ê* en *ei* in 't oudnederfrankisch: Ps. 73 v. 5: *Posuerunt signa*, *sua signa:* sia satton t*ei*can, iro t*ei*can.

De scherplange *e* is onzen tongval zoo eigen dat het gebruik van *ee* voor *ei* in sommige streken de algemeene regel is.

't Westvlaamsch in sommige gewesten en kent *ei* niet; 't oudsassensch en kent ook *ei* niet, en vertoont altijd

en overal de lange *e*: daaruit mogen wij besluiten dat onze gouwspraak hier sassensch gekleurd is.

***

De Bo leert dat de zware *e* die klinkt in 't fr. *père*, niets anders en is dan de zachtlange *e.*

Dat oordeel wordt door de hedendaagsche taalgeleerden bekrachtigd. Zij zeggen immers dat de gerekte *e* voor *r* in 't middelnederlandsch altijd zwaar, nu nog door sommige Nederlanders zwaar wordt uitgesproken.

***

De Bo heeft bij de korte *e*, twee klankwetten in zijn Idioticon aangeteekend:

1° 'De korte geklemtoonde *e*, verwisselt dikwijls met de korte *a.*'

Hij had reeds bij de korte *a* dezelfde klankwet aangestipt: 'De korte *a* verwisselt dikwijls met *e.*'

Wij en mogen hier niet dolen.

Onder de eenige klankwet van De Bo schuilen er twee; bij deze verwisseling is er eene dubbele verwisseling in 't spel.

Vooreerst hebben wij hier te doen met den *umlaut* ofte klankwijziging van *ä* in *ë.*

Wij zeiden hooger (Biekorf II, bl. 203), dat deze *umlaut* meer friesch als sassensch was, omdat het oudsassensch de korte *a* nog al wel bewaard had.

't Heeft ons aleventwel gebleken dat deze klankwissel, *ä = ë*, in 't oudsassensch zoo zeldzaam niet en is en dat de korte *a* in 't Westvlaamsch, zoowel onder sassenschen als onder frieschen invloed, in *ë* kon verwandelen.

Wij meenen deze klankwijziging te speuren o.a. in de volgende voorbeelden van De Bo:

Barg - berg; barvoets - bervoets; dal - del; arg - erg; arm - erm; flasch - flesch; karmen - kermen, enz.

Daarnevens speuren wij eene nieuwe klankwet.

't Bestaat immers eene korte *a* die uit de korte *e* gesproten is, zoodanig dat ook *ä* met *ë* verwisselt, dat *ä = ë* niet altijd eene oorspronkelijke *ä* maar ook eene oorspronkelijke *ë* kan vertegenwoordigen.

‘*A* aus *e*’ zegt Van Helten en hij verzendt naar eenige voorbeelden in 't oudfriesch, meest alswanneer de korte *e* voor *r* staat.

In de voorbeelden van De Bo vinden wij: hart - hert. Welke is hier de oudste gedaante? Was 't hier *ä* die *ë* wierd, of *ė* die *ä* wierd?

De oudste gedaante heeft eene korte *e*, die later tot de korte *a* overging: 't oudsassensch *herta*, middelnederl. *herte*, is bij sommige Nederlanders, en bij velen die willen groot spreken, *hart* geworden.

2° ‘De korte geklemtoonde *e* verwisselt dikwijls met de scherpkorte *i.*’

Wij hebben hier wederom met twee klankwetten te doen, die bij De Bo eene enkele geworden zijn.

Wij hebben den overgang van de korte *e* tot de korte *i*, dien men in 't oudsassensch en 't oudfriesch waarneemt.

Wij hebben den overgang van de korte *i* tot de korte *e*, die weinig of niet in 't oudsassensch bestaat, maar die in 't oudfriesch verneembaar is.

J. CLAERHOUT

Mingelmaren

Arago en Simon Stevin

QUETELET, de geleerde sterrekundige, wien men onlangs te Brussel een standbeeld heeft opgerecht, verhaalt ons het volgende in zijne levensschets van Simon Stevin:

Eens was Quetelet te Gent met zijn beroemden vriend Arago. Zij bezochten te zamen de ontvangstzaal der Hoogeschool. ‘Hoe spijtig’ sprak eensklaps Arago, ‘dat zoo schoon eene zaal niet versierd en als verlevendigd is door de standbeelden uwer meesters in de wetenschappen en de letterkunde; het zou hier hunne plaats zijn, en ik verheug mij dat de bouwmeester eraan gedacht heeft.’ - ‘Wellicht zou het ons moeilijk wezen,’ sprak daarop de gids der beide geleerden, ‘deze zaal te bevolken lijk gij het verlangt. Wien, bij voorbeeld, zouden wij nemen als vertegenwoordiger der natuurkundige en mathesische kennis?’ - ‘Wie,’ hernam hevig de Fransche sterrekundige, ‘wel, Simon

Stevin, den waren vader van eene der schoonste uitvindingen die men aan mijn roemrijken landgenoot Pascal toeschrijft. Had de groote Bruggeling niets anders gevonden als de grondstelling der gelijkheid van drukking der vochten, dan nog zou zijn standbeeld zich in dit paleis moeten verheffen!'

Welke lofbetuiging aan onzen Vlaamschen geleerde, en tevens welke klinkende logenstraffing voor de natuurkundigen die, na meer dan veertig jaren dat Arago die woorden sprak, nog immer in hunne dwaling volherden. Ik zal hier niet spreken van Fransche schrijvers, die, lijk Ganot, zullen zeggen: Principe d'égalité de pression, ou principe de Pascal. In België zelfs, waar Stevin is geboren, en in Holland, waar hij zoo lange jaren heeft doorgebracht en waar hij is gestorven, blijft deze dwaling ongelukkiglijk voortleven. Tot getuige zal ik hier een der meest gekende Hollandsche werken aanhalen waarin men leest: Deze wet (nopens de drukking der vochten) is het eerst door Pascal bekend gemaakt.

Vlaamsche jongelingen, laat ons onze voorvaderen kennen, en, ze kennende, laten wij ze navolgen. Ja! wierd iedere Vlaamsche jongeling van heden een geleerde Vlaming van morgen, Vlaanderen was gered, en zou zijne roemrijke plaats hernemen die het eertijds tusschen de volkeren van Europa bekleedde.

Uit de nagelaten opstellen van wijlen J. VAN WILLE.

Heer Opsteller van Biekorf,

OP bldz. 271 vraagt gij wat het woord *potaetscotelen*, in een stuk van 1484, wel mag bedieden?

Potaetscotelen waren, naar ons oordeel, nog al diepe schotelen, waaruit er *pot-ate* (=poteten, potspijze, *pulmentarium*) geëten wierd. Die potspijze bestond uit erweten, boonen of andere groensels, benevens eenige toebehoorten in water gekookt, met of zonder gekorven vleesch.

De geringe huisgezinnen schepten dit voedsel, met houten lepels, uit éénen en den zelfden pot. - Voor talrijke gezelschappen, werd de potspijze in groote teelen opgezet. In eene oorkonde uit het begin van dertienhonderd, lezen wij 'de heere ofte vrauwe es hemlieden dien dach sculdich potspice, vleesch ende broot teenen male, ende snavens caes ende broot.' De potspice was hier bereid met 'aerweiten' en 'spec'; de tafelvorken waren nog niet gekend. Het vleesch, de kaas, over een stuk brood uitgebreid, werden met een zakmes doorsneden: - In de gildemaaltijden en bij de hoogere standen, had elk eene 'pottaetscotel'

en eenen tinnen lepel; ondiepe schotelen en tafelmessen wierden gebruikt voor hespe, kaas, gebak, fruit. De geschiedenis van Sinte-Barbara gilde te Rousselare door Em. Vanden Berghe-Loontjens, bewaart ter blz. 14 eene rekening van Julij 1474, die nauwkeurig vermeldt wat er in eene gildemaaltijd wierd opgediend.

***

Ware het ons niet toegelaten, ook twee vragen te stellen?

1° In de bovengemelde rekening, lezen wij: 'item nog (betaelt) van vleeschcruyt I schele VI deniers'.

Wat is vleeschcruyt?

2° De palen der oude heerlijkheid te Dadizeele worden volgenderwijze aangewezen 'beghinnende den noordwesthouc in den middel van der Heule (= *beke*), oost van Willems Corte hiltgheweere'. Langs den Oostkant, lag 'sheeren van Dadizeele hiltgheweere-straet, ande waghenbrugghe.'

Waarin bestond en waartoe diende een 'hiltgheweere'?

D^r^ JUL. BLANCKE

Een voorbeeld van Welvoeglijkheid

PATER Rheaume, der Redemptoristen, een fransche Canadiaan' heeft onlangs te S. Truiden de gebeden naar de messe, die daar gewoonlijk in 't vlaamsch gelezen zijn, van buiten geleerd en opgezeid luide en zonder missen. Hij deed dit uit reden van betaamlijkheid, zooals de Vlamingen doen wanneer zij in Vrankrijk zijn, te midden der franschsprekende Franschen.

't Is recht en redelijk. De spreekwijze zegt: *Si fueris Romae Romano vivito more.* Die algemeene wet lijdt uitneminge voor de vlaamsche tale. De gebeurtenisse schijnt waarlijk een wonder zoo groot dat zij mag aangestipt worden, en er dient lof en eere toegezeid aan den moedigen Canadiaan!

EENE mare ons uit Africa gezonden meldt dat onze vlaamsche zendelingen die naar Opper-Congoland trekken, den 29sten in Oestmaand van Bagamoyo voortgegaan zijn, het land in, naar Tanganyika. Dragers en ezels waren gereed en al de Paters waren gave en gezond.

God vordere ze!

[Nummer 20]

Hoe onze ouders spraken

ZOO is 't gebeurd dat veel van de broeders, daar omtrent zijnde als Dositheus van de wereld scheidde, hoorende dien ouderling die voorzeide woorden tot hem zeggen, daarin zeer verwonderd, ja ook kwalijk te vreden waren; ende zeiden tot malkanderen: ‘Wat heeft deze gedaan, dat hij weerdig geweest is zulke woorden te hooren, dat hem de ouderling terstond van het eeuwig leven verzekerd heeft?’ Want zij en hadden hem nooit twee oft drie dagen over zien vasten, gelijk veel van henlieden dikwijls gedaan hadden, noch zien opstaan voor de andere, ofte veel waken, noch eenige ander bezondere deugd oft boetveerdigheid doen gelijk veel deden van de andere eenzaatbroeders, zeer veel, lange ende strangelijk vastende, veel nachten over wakende, groote oefeningen in den geest van beschouwinge doende ende diergelijke. Dit al en hadden ze hem niet gezien doen, dan alleenlijk hadden ze wel gade geslagen dat hij zeer matig, geheel eenvoudig ende met luttel te vreden was in zijn eten.

schoot er ievers wat zoppen over, dat de zieken niet en begeerden, dat nam hij; oft altemets eenige hoofden van visschen, die die zieken gelaten hadden, daarmede hield hij hem te vreden: maar geen ander zonderlinge boetveerdigheid en konden zij in hem bemerken. Zoo dat ze zeer verwonderd ende gestoord waren, dat ze dien weerdigen ouderling alzoo tegen hem in zijn overlijden hadden gehoord spreken. Maar zij en wisten zijne diepe inwendige gelatentheid van herten niet ende zijne ootmoedige volmaakte gehoorzaamheid in alles: ende dat hij nooit eens ievers in zijnen eigen wille volkomen hadde; hetwelke veel verdienstelijker ende aangenamer is voor God, dan alle uitwendige boetveerdigheid, zoo zwaar ende pijnelijk dat ze ook zijn mag.

Hij was zoo verre in de heilige gehoorzaamheid ende in 't uitgaan van zijnen eigen zin, dat dikwijls, als hem Dorotheus zijn leeraar iet zeide, niet uit goeder neerste, maar gelijk als met hem overeenstemmende, hij nochtans, niet onderzoekende uit wat meeninge dat 't gezeid oft bevolen was, ging 't terstond doen, zonder eenig achterdenken.

't Is ook te bemerken dat de heilige ende voorzichtige Dorotheus gewone was hem altoos wat stuurachtig toe te spreken, ende zeer luttel vriendelijkheid te toogen, al of hij hem niet zeer lief gehad en hadde; al hadde hij hem nochtans veel liever, bij wijze van spreken, dan al de andere. Maar, wat vreemdigheid oft hardigheid dat hij hem toonde, Dositheus was altoos even weerdig en gewillig in alles.

Het gebeurde op eenen tijd dat hem Dorotheus wat strafte, ende zeide onder andere: ‘Dosithee, hier is een schale gebrek, gaat ende haalt eene.’

Hij ging terstond en haalde eene schale, met wijn en brood daar toe, en die voor zijnen Heere brengende, begeerde naar gewoonte zijnen zegen. Maar Dorotheus geliet hem, al oft hij niet geweten en hadde wat hij hebben wilde, oft wat hij daar kwam maken. Ende hem omkeerende, als tot eenen onbekenden, vraagde hem stuurlijk wat hij hebben wilde.

Dositheus antwoordde hem: ‘Vader, gij hebt mij gelast een schale te halen: ziet, ik breng ze ende begere uwen zegen.’

Doen zeide Dorotheus: ‘Ik heb u toch gelast, maar te uwer schande ende beschaamdheid, wil-dij 't weten. Ik en hebbe de schale niet gebrek: maar ik hebbe daardoor willen toonen dat gij wel een schale gelijkt, met al uw bestier ende ijdelen klap, die gij hebt. Gelijk een schale veel geluid geeft als men ze raakt ofte stort, alzoo zijt gij ook een iegelijk lastig met al uw zeggen ende klappen.’

't Welke Dositheus hoorende, viel terstond ootmoedelijk neder ter aarden, stil zwijgende en vergiffenisse biddende.

Op eenen anderen tijd kwam hij tot Dorotheus zijnen meester, en vraagde hem wat uit de heilige Schrift, hoe dat 't te verstaan was. Want hij ook begonste door zijne groote ootmoedigheid ende zuiverheid van herten, goeden smaak ende verstand te krijgen in Gods heilige boeken. Maar Dorotheus, gevraagd zijnde, en wilde hem daarop geen antwoorde geven: hij wilde hem doen ter tijd in andere zaken meer oefenen, dan in 't verstand van de heilige Schrifture. Daarom en zeide hij hem anders niet op zijn vragen, dan: ‘Ik en weet 't niet.’

Maar Dositheus, geen achterdenken hebbende, komt op een ander tijd weder, ende vraagt wat anders uit de heilige Boeken. 't Welke Dorotheus ziende, antwoordde hem met deze woorden: ‘Ik en weet 't niet, maar gaat en vraagt het den Oppervader, die zal 't u zeggen.’

Dositheus, in zijne eenvoudigheid blijvende noch geen achterdenken hebbende, ging en vraagde den Overste zijne vragen, zoo hem zijn leeraar bevolen hadde. Maar zijn leeraar hadde den Eenzaatoverste van te vooren gewaarschouwd, zeggende: ‘Is 't zake, Vader, dat Dositheus tot u komt, om wat te vragen uit de heilige Schrifture, berispt hem wat, ende doet hem leeren in ootmoedigheid.

Als dan Dositheus kwam met zijn vragen, de Overste antwoordde hem zeggende: ‘Waarmede moeit gij u, die niet met allen en weet? Waarom en leert gij niet liever

wel zwijgen, dan veel vragen? Dan zoudt gij bekommerd zijn om uwe eigene onzuiverheid te beteren, ende u niet moeien met de heilige Schifture. Ende dat hem zeggende, gaf hij hem een paar oorklinken, ende hiet hem weg gaan, ende zijn dingen doen.

Zoo kwam dan Dositheus weder tot zijnen leeraar, toonende hem twee roodgloeiende kaken, die hij bij den Overste gehaald hadde, maar en zeide niet een kwaad woord, als: ‘Waarom heb-dij mij tot den Overste gezonden, om gesmeten en beschaamd te zijn; ende waarom en hebt gij mij zelve niet geslagen, hadde ik 't verdiend?’ Niet met allen diergelijke, maar was in alles geduldig ende gewillig, als van te vooren.

Als hem Dorotheus van zijne gedachten ondervraagde, hij zei 't hem terstond alzoo opentlijk ende getrouwelijk, dat het geen nood en was hem tweemaal daaraf te vragen.

De andere broeders dan, deze zijne wonderlijke ende diepe oefeninge in de gewillige gehoorzaamheid, ende alle waarachtige ootmoedigheid des herten ende der zeden niet wetende, waren verwonderd dat hem die voorzeide ouderling, naar zijn dood, terstond zand naar de heerlijkheid des eeuwigen levens. Maar God heeft korts daarnaar een iegelijk willen kennelijk maken den loon ende eere, die Dositheus ontvangen hadde, door zijne volmaakte eenvoudigheid ende heilige gehoorzaamheid; ende ook mede de zonderlinge goede gunste die de zalige Dorotheus hadde in de menschen te gewegen ende de zielen te bewaren; en, al en was hij ook nog maar een leerkind, hoe wel ende bekwamelijk dat hij dien jongeling zonder eenige dolinge, op eenen korten tijd, tot de haven ende kroone des eeuwigen levens gebracht heeft.

't Gebeurde, niet lange naar Dositheus overlijden, dat er een heilige ouderling in de eenzate gekomen was, die groote begeerte hadde, naar dat hij het gesticht ende al de geplogentheden van dien wel overzien hadde, om te weten hoevele dat er in 't eeuwig leven gekomen waren naar haarlieder dood, uit dat huis; ende hij bad God neerstiglijk, indien het t'zijnder eere was, hem dat te willen openbaren.

God almachtig heeft zijn gebed verhoord; want zoo hij in zijne gebeden was, zag hij alle de overleden zalige zielen van de eenzate rondom hem staan, elk in den ouderdom dat ze gestorven waren. Onder veel oude weerdige lieden zag hij bij hem staan eenen schoonen jongeling, dien hij niet en kende; maar hadde groote begeerte om te weten wie dat hij zijn mochte. Zoo hij dan zijne openbaringen de eenzaatlingen van den huize kennelijk maakte, ende wie hij al ter zijnder begeerten door Gods genade gezien hadde, vraagde onder andere, of er iemand kennisse hadde van eenen jongeling die daar overleden was. Ende, alzoo hij zijn aanzichte, geheel zijn lichaam, ende wijze van doen wiste te beschrijven, zoo kenden ze ende verstonden al duidelijk dat het Dositheus was, die daar onlangs gestorven was. Ende dankten al met gemeene stemmen God almachtig, verwonderd zijnde hoe dat hij, binnen zoo korten tijd ende in een gemeene wijze van leven, tot zoo groot eenen zegekrans des eeuwigen levens gekomen was, alleen door de gewillige gehoorzaamheid ende door 't verloochenen van zijnen eigen wille.

Kwaadkeuren

TEN jare 1886 hadde Dr Eug. Van Steenkiste, gemeenteraadslid te Brugge, de Wetten van het Brugsche Slaghuis in het dietsch vertaald, en in die vertalinge het woord *kwaadkeuren* gebezigd met den zin van *afkeuren.*

Seffens ging Heer Odilon Perier, advocaat ofte taalman te Brussel, aan het zoeken in Kramers en Vandale om te weten of *kwaadkeuren* in die woordenboeken te vinden was. Niet te doene. *Bijgevolge*, meende Heer Perier, dat woord en is geen gangbaar dietsch. En hij zette, onder Dr Van Steenkiste'ns vertalinge: ‘*kwaadgekeurd* moet stellig *afgekeurd* worden.

Dat is, ten leegsten genomen, een vermetel oordeel. Neemt nu nog dat Taalman Perier niet en wiste dat *kwaadkeuren* van dagelijksch gebruik is bij het vlaamsche volk, 't is in allen gevalle een woord dat teenemaal gebouwd is naar den aard en den eisch onzer tale en dat iedereen van den eersten keer verstaat, al en hadde hij 't nooit van zijn leven noch gehoord noch gezien.

Een voorbeeld:

In allerhande boeken en nieuwsbladen kunt ge zinsneden tegenkomen als volgt: De geneesheer heeft de dood *bestatigd*'. Ja maar, die weten dat *bestatigen* eigentlijk een duitsch, geen dietsch woord en is, dat het derhalve door de taalkundigen verwezen wordt, die zetten liever: 'De geneesheer heeft de dood *vastgesteld*'. 't Klinkt nochtans vreemde: 'de dood vaste stellen'; 't is trouwens alsof men de dood wilde beletten van weg te loopen! Kwame er nu iemand te zeggen: 'De geneesheer heeft de dood *waargekeurd*': zou er één dietscher zijn, hij weze Vlaming, Brabander, Hollander, Limburger of 't zij wat, die zulke tale niet gemakkelijk en verstaat? En zou er één taalkender het recht hebben van dat taal- en redematig gemaakte woord als ondeugend te schelden omdat hij het in zijne woordenboeken niet en vindt? 'k Heb 's wonder!

Ook moeste Dr Van Steenkiste bij alle oneenzijdige lezers gelijk halen, als hij aan den Heer Perier antwoordde: '*kwaad*keuren, dat door heel Vlaanderen mondsgemeen is, en mag men niet schrijven; 't en is immers geen nederlandsch!! maar *goed*keuren, dat is nederlandsch.' Z. *Antwoord op den* '*open brief*' *van M*^{r} *Odilon Perier, advocaat, door D*^{r} *Eug. Van Steenkiste*, gedrukt te Brugge bij Verbeke-Loys, in 't jaar 1886, bldzz. 19 en 25.

Dat vonnis des Heeren Perier was zooveel te wonderlijker, dat hij niet en koste goed doen alsdat *kwaadkeuren* een onlangs gemaakt westvlaamsch woord was. 't Is waar, Dr Van Steenkiste en heeft het ook uit oude boeken niet kunnen veroorkonden. Maar is het daarmede *bewezen* dat het van over eeuwen, zelfs in andere streken, niet gebruikt en wierd? Bij lange niet.

Daarom is het hier wel het aanteekenen weerd dat Samuel Pitiscus van Utrecht in zijnen woordenboek die te Rotterdam, ten jare 1771, voor de vierde maal verscheen, het zoo gezeide westvlaamsch woord *kwaadkeuren* bezigt om *improbare* te vertalen. H. Verheyck heeft ook dat woord aangeteekend in zijn *Nederduitsch en Latijnsch woordenboek* uitgegeven tot Amsterdam en tot Leyden, in 1771. Zoo doet insgelijks Franciscus Pomey, in zijnen woordenboek die tot Antwerpen gedrukt wierd in 't jaar 1725. In eene vertalinge van Quintus Curtius, uitgegeven bij Hieronymus Verdussen tot Antwerpen in 1699, staat de latijnsche zinsnede: *Quod Callisthenes gravi oratione improbat*, op bldz. 337, volgender wijze verdietscht: ‘'t welck Callisthenes door eene bondige redening *quaet keurt*'.

't Is dus al ten minsten twee honderd jaar dat *kwaadkeuren* gangbaar dietsch is. En 't en zou het hedendaags niet meer zijn? Daar moeten de Vlamingen hertelijk meê lachen, en zullen dat woord, te monde en ook te boeke, blijven bezigen, ondanks alle taaldwingers.

JAN CRAEYNEST

Octobermaand

OCTOBERHAAND is daar, en brengt de koude mede,
de schrale wind die uit het noorden blaast
en doet gedenken dat de zomer is verleden
en dat de winter naast.

De blommen die het veld, in wisselkracht van kleuren
herschiepen in een lusthof, en de lucht
vervulden met den walm van saamgemengde geuren
zijn voor de snee gevlucht.

De blaren geelgerand en half aan stuk geslagen,
geslingerd weg en weer, ontvallen één
voor één den tak en worden door den wind gedragen
door 't dwerlend luchtruim heen.

De wolken vluchten langs hun onbekende wegen,
alwaar de machtig' hand van God hen stiert,
en storten eenen stroom, uit hunnen schoot, van regen
alsof het zondvloed wierd.

J. NOTERDAEME

Holland niet hetzelfde als Nederland

Langor al as tweintich ieuen
Heth it Frîske folk bistien,
.....
D'alde spraek klinkt yet în 't rûnd.[1]

GERBEN COLMJON.

IN Biekorf, jaargang 1891, komt op bldz. 287 eene ‘mingelmare’ voor, geteekend ‘J. CL.’ die mij verbaasd heeft en geërgerd, te zeggen wat daarin aangehaald wordt uit het Noord-Nederlandsche weekblad ‘De Spectator.’

Bij de lezing van die Spectator-aanhaling heeft mijne pen getrild van verontwaardiging over zooveel domheid, verwaandheid en aanmatiging in een weekblad, dat anders en te recht, den naam heeft van degelijk en wetenschappelijk te zijn.

Ten einde alle Zuid-Nederlanders, die ons gemeene Duitsche vaderland lief hebben, te waarschuwen voor het dwaalspoor, waarop bedoelde woorden in ‘De Spectator’ hen allicht zouden brengen, hen omtrent de waarheid in deze zake in te lichten, en mij zelf in de gelegenheid te stellen mijne ergernis te luchten, kan ik niet nalaten de bewuste zinsneden aan eene nadere beoordeeling te onderwerpen.

Vooreerst gelieft de Spectator t.a.p. uit de hoogte van zijn verheven standpunt te ‘decreteeren’: ‘Hoe innig vriendschappelijk de verhoudingen tusschen Noord- en Zuid-Nederlandsche kunstbroeders en geleerden moge zijn, *het raakt het hart des volks niet.*’[2]

Och, waarde lezer! mij zelf onder de Noord-Nederlandsche kunstbroeders en geleerden te rangschikken, of onder hunne genoten, doe ik liever niet; ik reken mij maar liever te behooren tot dat door den Spectator genoemde *volk*; want waar dit volk leeft en werkt, waait gewoonlijk

(1) Langer reeds dan twintig eeuwen heeft het Friesche volk bestaan, ... D'oude spraak klinkt nog in 't rond.
(2) Deze ‘cursiveering’ is van ‘De Spectator’.

een wind, frisscher en gezonder als maar al te dikwijls, de Spectator bewijst het weêr, de dampkring is in de studeerkamers der geleerden. Welnu, dan klinke hier uit den mond van een uit dat Noord-Nederlandsche *volk* een krachtig '*Lang leven onze Zuid-Nederlandsche broeders!*' en een niet minder krachtig '*Voorspoed aan de Vlaamsche zake!*', beide kreten tot logenstraffing en beschaming der Spectator-heeren, en als 'protest' tegen hun beweren. En ook durf ik wel de verzekering geven, dat uit duizenden, ja uit tienduizenden monden van troue, eerlijke, eenvoudige, niet-gemaakte mannen uit het Noord-Nederlandsche *volk*, deze kreten vol geestdrift mij zouden worden nageroepen, als maar de kennis der zaken van ons al-Dietschdom bereids meer ware uitgegaan uit de studeerkamers en werkplaatsen der geleerden en kunstbroeders, en doorgedrongen tot de woningen ook van dat troue, eerlijke, eenvoudige, ongekunstelde, geestdriftige Noord-Nederlandsche *volk!*

'Vlaanderen blijft *Vlaamsch*, en Noord-Nederland *Hollandsch*'[1], voorspelt de Spectator verder met ongekunstelde openhartigheid en diepe zienersblik. Wel zoo, blijft Noord-Nederland *Hollandsch!* Welk eene aangename verrassing toch voor ons Friesen, aan deze en aan gene zijde van Lauers en Flie, voor de Saksen in Drenthe en Overijssel, en voor de Gelderschen en Stichtschen en Limburgers, om zoo plotseling tot de ontdekking te komen, dat wij en zij eigenlijk altijd Hollanders, altijd Hollandsch geweest zijn, en dat wij allen nu..... Hollanders, Hollandsch blijven zullen. Heerlijk vooruitzicht! Dank je wel, Spectator, voor de mededeeling!

'Noord-Nederland blijft *Hollandsch.*' Neen maar, 't is vermakelijk! En men zou er dan ook om lachen, als ze niet zoo ergerlijk ware, deze domheid, die den buitenlander nog kan vergeven worden, maar die onvergeeflijk is, als een Dietsche mond haar uitspreekt, eene Dietsche pen haar op 't schrift brengt, sterker, als een zooveel gezach hebbend orgaan als 'De Spectator' haar durft uiten. Foei Spectator!

(1) 'Cursiveering' van den 'Spectator.'

Maar komt Heeren Spectatoren, gij die niet verder schijnt te zien als uwe neuzen lang zijn, verlaat uwe studeercellen, komt uit van achter uwe schrijftafelen en gordt u aan met reiskleed en buidel, neemt den reisstaf ter hand en doorkruist de ‘mieden’ en ‘fennen,’ de ‘wouden’ en het ‘waterland’ in Friesland, de ‘velden’ en ‘esschen’ en veenen in Drenthe, de bosschen, heiden en de landen van Gelder en het Sticht, bezoekt ook de steden in al die gewesten, opent uwe oogen en spitst uwe ooren, en leert land en volk in al die Nederlanden kennen, en als gij dan te huis zult zijn teruggekeerd, eilieve, dan kan het toch wel niet anders, of gij zult de ervaring moeten hebben opgedaan, dat daar onderscheid is tusschen Holland en Friesland, maar bovenal tusschen Hollanders en Friesen, tusschen Holland en Drenthe en tusschen Hollanders en Drenthen, tusschen Holland en Hollanders eenerzijds, Gelder en Gelderschen anderzijds, dat honderd en vier jaar van een uit Holland gevoerd rijksbestier, - sedert het revolutiejaar 1848 doorgaans den eigenheden der afzonderlijke gewesten vijandig, - niet in staat zijn de volkseigen- en volksaardigheden te doen verdwijnen van een aantal staten, die te voren, door alle eenen heen, van elkander onafhankelijk, gedurende de laatste drie honderd jaar, alleen waar het de gemeene belangen gold, door eenen enkelen band vereenigd waren, dat dus voorshands (en moge die ure verre zijn!) de verwezenlijking onmogelijk is van uw liefelijk(?)droombeeld: al de noordelijke Nederlanden, ook in volkenkundigen zin, tot een een-en-ondeelbaar Nederland (lees: Holland) samen te smeden!

En wat nu de Spectator nog verder ‘oreert’: ‘Het feit staat vast, dat de karaktertrekken essentieel verschillend zijn. In Vlaanderen meer eenvoud, in Holland meer gemaaktheid; in Vlaanderen meer geestdrift, in Holland meer degelijke geleerdheid. Ik zou willen zeggen: Vlaanderen is *artistieker* dan Holland. De Vlamingen geven zich meer zooals zij zijn, met hun grooten haat en hun groote liefde,’ dat alles moge waar zijn, mits men bij het woord Holland slechts denke

aan het land dat den rooden liebaard voert in het gouden veld. En ook kan het waar zijn, dat in *Holland* (altijd in de steden) de meesten beschaafder, meer verfranscht zijn, gladder en formelijker, maar onwaar is het, God dank! dat in *Nederland*, dus ook in Friesland, de meesten gekunstelder en gemaakter, meer verfranscht en gladder zouden zijn. Neen, by it swird fen greate Pier! Wij Friesen, aan deze en aan gindsche zijde van Flie en Lauers, met de eenvoudige, degelijke, gemoedelijke Saksen in Drente, Overijssel en het ‘furstendom’ Gelder, wij Friesen en Saksen zien met minachting neer op de gemaaktheid, de veeltijds slechts oppervlakkige beschaafdheid, de verfranschtheid en de gladheid die velen Hollanders eigen zijn, maar warm kloppen onze vrome, onze troue en eerlijke, ronde en degelijke Friesche en Saksische harten voor de Vlamingen, onze eenvoudige, waarheid en natuurlijkheid lievende, geestdriftige, kunstminnende, alle verfransching verfoeiende Zuid-Nederlandsche taal- en stamgenooten!

En bij velen onzer leeft dan ook de stille hope, dat nog eenmaal, ja hoe eerder hoe liever, die Vlamingen, onder welke velen aangetroffen worden van Oud-Frieschen bloede, met ons één huishouden zullen opzetten, met ons ‘de lappen bijeen smijten’ zullen, zooals in Friesland het zeggen is, opdat hunne frissche, gezonde, echt Dietsche geest ons gemeene Dietsche, Neder-Duitsche, of Nederlandsche vaderland ten goede kome, als een ‘toongevend’ geneesmiddel tegen de heillooze anti-kristelijke, anti-Germaansche, verslappende en verwilderende verbastering (verfransching), waaraan zoovele Hollanders, waaraan in 't gemeen, zoovele on-Dietsche Nederlanders lijdende zijn, en waarvan ook wederom dit Spectator-geschrijf eene openbaring is.

Ten slotte nog dit: De Spectator leze en herleze, tot verklaring, verduidelijking en bevestiging van al het bovenstaande, de volgende geschriften: Johan Winkler, Oud-Nederland, 's Gravenhage 1888; Johan Winkler, Ytlike Bledsiden oer Frîske tael- end schriftekennisse, in ‘De Tijdspiegel,’ 1891; Johan Winkler, Friesland,

Friesen und Friesische Sprache in den Niederlanden, in ‘Globus,’ Braunschweig, 1891, al welke geschriften hij niet schijnt te kennen.

Ik eindig met, zonder ‘degelijke geleerdheid’ (een volk kan niet uit geleerden alleen bestaan!), maar vol geestdrift, uit te roepen:

Frieslând boppa!
Libje Flaenderen![1]

Jelsum in Friesland,
Wijnmaand 1891.
JAN VAN WAGENINGEN THOE DEKAMA

Frenchtown, Montana U.S. America, 10 Sep. '91.

Heeren van Biekorf,

OP den 8sten van Herfstmaand laatstleden was ik met Eerw. Vader Canistrelli gezeten in zijne schamele kluize, waar hij werk aflegt dat een geheele Taalkamer zou verschrikken. De oude geleerde man huist daar alleen ('k wil dat gij zijn huishoud zaget!), 't en zij dat hij dagelijks eenige wilden ontbiedt, te weten Roohuiden van den stam der Kootenais. Uren op uren kan hij daar die menschen hunne wijsheid zitten afvragen. Hij is trouwens bezig met eenen woordenboek en eenen catechismus in 't Kooteneesch op te stellen, en dat is lastig werk. De moeilijkheid spruit voort eensdeels uit het gebrek van letters, en anderendeels uit de vernestelde *syntaxis* of zinbouw, die voor dat gebrek moet instaan. De Kootenais en weten van de klinkers *e* en *o* niet, noch van de medeklinkers *b*, *d*, *f*, (fransche en duitsche) *g* en *r*; en toch drukken zij hunne gedachten duidelijk uit. Waar zouden wij, Vlamingen, zonder al die klanken geraken? Kan het den Lezers van Biekorf aangenaam zijn, zoo wille ik hier twee voorbeelden geven van wilde tale:

(1) Friesland boven! Leve Vlaanderen!

Weet gij, vroeg P. Canistrelli, hoe dat zij ons, priesters, noemen? Met den name *kakamkukukulkatwumlatnintialla*, hetgeen *zwarte kleêren* bediedt, maar dat daartoe een woordeken uitleg vraagt. Dat naamwoord bevat 5 deelen:

kamkukukul = zwart
katwumlat = kleed
't Voorvoegsel *ka* = mijn; en *ka-alla* = onze
ninti is de gedaante van 't meervoud.

De Wilden toogen door gebaren al wat ze zeggen, en ze hebben daarvoor waarlijk tijd genoeg, bijzonderlijk binst dat ze 't volgende woordeken van 13 deelen uitgalmen: *utsyakiltsganatkaganiallaki.* Aangezien Vader Canistrelli dat met éénen asem uitlangde, zoo zei ik hem: ‘'k en hebbe niet al te wel verstaan; ge zoudt het beter eens herhalen en wat uitleggen.’

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
u	ts	ya	kil	tsga	n	at	ka	ga	n	i	alla	ki

Dat is een bijwoord en beteekent: *vóór de biechte*; eigentlijk: *het vóór wij te biechte gaan.* Volgt de ontleding:

(5) 't Wortelwoord *tsga* = spreken;
(6) *n* staat daar welluidendheidshalve;
(7) *at* verandert den zin van spreken in dien van onderwijzen;
(8) *ka* beteekent dat men van menschen spreekt;
(9) *ga* verandert den zin van onderwijzen in dien van beschuldigen;
(10) *n* staat ook welluidendheidshalve;
(11) *i* maakt 't werkwoord wederkeerig: ons zelven beschuldigen; biechten;
(1 en 12) *u* = ik, mij; *u-alla* = wij, ons;
(4) *kil* = tijd of plaatse = waneer, waar;
(2) *ts* maakt toekomenden tijd;
(3) *ya* is een lidwoord;
(13) *ki*, gevoegd bij *ya*, maakt het deelwoord.

Wat onbeschaafde tale, zult gij zeggen. Maar zwicht u van alzoo te spreken tegen Vader Canistrelli, die zijn geliefde kooteneesch een kunstwerk, eene *mozaïktale* noemt, omdat ze hare weinige bestanddeelen zoo wonder-

lijk weet te schikken en te voegen, dat ze gelijken aan de geverwde steentjes van een inlegwerk.

Maar kunsttale ofte niet, Vlamingen, zoudt gij ze voor uwe moedertale willen wisselen? Zoo niet, dankt den Heere, dat uwe moeder geen Kooteneesch, maar Vlaamsch sprak.

H. ALLAEYS

Mingelmaren

D*E vlaamsche vertaal- en woordenboeken van het begin der boekdrukkunst tot den jare* 1700. - Zoo luidt de hoofdinge van eenen merkweerdigen opstel dien de Heer H. Sermon afgelezen heeft op eenen der laatste zitdagen van de Vlaamsche *Academie* of, in 't dietsch gezeid, van de Vlaamsche Taalvroedschap.

Daarin staan meer als honderd zulke vertaal- en woordenboeken opgegeven, met hunne verschillige uitgaven. De eerste is *Vander Schueren: Theutonista of Deutschlender*, 1ste deel, Duitsch-Latijn, gedrukt te Keulen in 1475. Het 2de deel, Latijn-Duitsch, verscheen in 1477. De laatste woordenboek die daarin vermeld wordt, is van den jare 1699, te weten: *Mart. Binnart: Biglotton amplificatum sive dictionarium Teutonico-Latinum*, gedrukt tot Antwerpen bij Hier. Verdussen.

'Vele dezer werken' zegt Heer Sermon, 'zijn heden uiterst zeldzaam geworden en van zeer weinige personen gekend; en inderdaad, wie, behalve eenige bibliographen en eenige bibliophilen, en dan nog, kent er de Vlaamsche vertaal- en woordenboeken van Fliscus de Soncino, Noël de Berlemont, Hieronymus Cingularius, Johannes Murmellius, Antonius Sylvius, Petrus Curius, Sebastianus Heyden, Simon Pelegrom, Longolius, Servilius, Zegers, Apherdianus, Johannes Paludanus, Petrus Dasypodius, Adrianus Cardinalis, Vladeraccus, Scoendervordianus en vijf-en-twintig anderen meer?'

En nochtans 'Deze werken dienen aan de vergetelheid onttrokken en door de toekomende woordenboekmakers ingezien te worden. Er ligt daarin een tal van woorden, wendingen en zinnen verborgen, die waarschijnlijk tot nu toe nog door niemand zijn nagezien geworden.'

'Eene (andere) reden waarom ik die boeken aan de vergetelheid onttrokken wensch, is van vaderlandschen aard. Zij leveren ons inderdaad het bewijs, dat men in dat tijdvak in Europa het vlaamsch niet *ignoreerde* of er met minachting van sprak; want waar toen een veeltalig woordenboek gedrukt wierd, hetzij in

Genua, in Rowanen of in Parijs, immer zag men er het vlaamsch nevens de andere voorname Europeesche talen prijken.'

Z. Verslagen en mededeelingen der bovengemelde Vroedschap, 1891, bldz. 250-285.

J.C.

'**M**OET men, een gedicht lezende, laten hooren, dat men gebonden stijl leest, of moet men integendeel zijn best doen, dat zoo goed mogelijk te verbergen? Indien de laatste meening gegrond was, zou men met recht mogen vragen, waarom de dichter zich niet liever van gewoon proza had bediend. Men schrijft toch geene gedichten voor het gezicht alleen. Maat en rijm, maar vooral maat, zijn twee beslissende kenmerken van een gedicht: niets natuurlijker dus, dan dat men beide laat hooren.

't Is ondertusschen wel te begrijpen, hoe men er toe gekomen is, die twee bij het overluid lezen zooveel mogelijk weg te moffelen. Velen onzer herinneren zich nog den tijd, waarin, ook op de lagere school, veel verzen werden opgezegd, en die herinnering is daarom zoo levendig, wijl dat opzeggen in zoo sterken dreun geschiedde, dat de regelmatige galm nog in hunne ooren voortleeft. Alle misbruik wekt afkeer ook van het gebruik, en zoo kwamen fijner voelende hoorders in opstand tegen dat eentonig afdreunen van verzen en verkondigden, in hun ijver, dat men bij het voordragen van een gedicht juist moest doen, alsof het geen gedicht ware en alleen maar had te letten op de punten en de komma's.

Gelukkig is ook die ijver bijna geheel voorbij gegaan, en nu kan men, van goede voordragers wel degelijk èn maat èn rijm hooren inachtnemen, zonder dat zij den dreun van vroeger jaren noodig hebben.

Maar de school is behoudend. Het nieuwe dringt er eerst langzaam door en meer dan eens hebben wij kinderen der laagste klasse het bekende versje hooren opzeggen:

> Vriend Pieter
> Ei schiet er
> Niets over voor Mop?
> Neen, hondje,
> Mijn mondje
> Kan alles wel op.

Waarbij achter den tweeden en vijfden regel niet alleen geen oogenbik werd gerust, maar waar zeer duidelijk een vermeld tempo werd aangenomen, om toch maar goed te doen uitkomen, dat er nog wat volgde.

Een gedicht moet gelezen worden als een gedicht; maat en rijm

behooren er bij en moeten er bij gehoord worden. Tegen onbehagelijke overdrijving wake de goede smaak; een licht tikje van de stem is voldoende, om de maat te geven en het rijmwoord wordt al gehoord, als de lezer er even, heel even maar, op blijft rusten.'

Uit *Noord en Zuid*, 1891, *bl.* 237-38. Geteekend *C.F.A. Zernike* van Amsterdam.

IN het Tijdblad *Taal en Letteren*, 1891, Afl. 3, heeft de Leidensche hoogleeraar J.W. Muller, eenen schoonen en wel beredenden opstel laten drukken onder de volgende hoofdinge: *Spreektaal en Schrijftaal in het Nederlandsch.*

Ten naasten keer komen wij daarop terug. 't Staan immers vele wetensweerdige dingen in voor de Vlamingen.

MEN is aan 't heropdelven van den vaart die de Leie met het Iperleed moet verbinden. Tusschen Hollebeke, Vormezeele en Zillebeke en op de uiterste marken dier gemeenten strekt er eene reke heuvels die van den Kemmelberg her, Vlanderwaart heenloopt. De vaart moet, door eenen nieuwen duiker, die heuvels doorsnijden, en 't is alzoo dat men daar den grond nog al tamelijk diepe moet uitmergelen.

Welnu in 't leegste van 't bedde, een man zesse of achte diepe, ligt er eene lage blauwendige klijteerde, die zoo vaste aaneenkleeft dat men ze met geene spade verscheên en krijgt, bij zoo verre dat de werklieden verplicht zijn, dien grond van een te scheuren met haken, happen of ander dergelijk getuig. In die lage heeft men nu onlangs verschillige klessen van allerhande kleene zeeschelpkes gevonden, mitsgaders twee tanden van zeehaaien.

Beide tanden zijn blauwendig en trekken wat op de verwe van de lage waaruit zij komen, maar zijn toch veel zwarter. Zij zijn geheel en gave bewaard gebleven, want de brandsneê of de zage aan de kanten der tanden is nog bij der ooge zichtbaar. De meeste tand is zoowat van 3 tot 4 duim lang, de andere en meet maar eenen goeden duim.

't Ware te wenschen dat zulk eene vondste niet verloren en ginge.

[Nummer 21]

Netels

DOUWNETELS of melknetels, (*lamium*) met hunne witte, geluwe of peersche bloemen, behooren tot het geslacht der lipte planten en zijn geheel verschillig van de heete of brandende netels, (*urtica*) wier bloemen op verre na zoo groot niet en zijn en geheel anders van maaksel.

Daar zijn twee slach van heete netels: de groote, in de wetenschap, *urtica dioïca*, en de kleene, *urtica urens*, overal in onze streken te vinden.

De groote netel is donkergroene van blad, terwijl de kleene vele bleeker is; daarbij zijn zijne bladeren hertewijs uitgehaald tegen het steertje, terwijl deze van den kleenen langzaam afgerond op het steertje uitloopen, alhoewel zaagwijsde gekerteld gelijk die van den grooten.

Zij verschillen ook van stam, daar de groote een ondergewas heeft of strekkende scheuten, waarbij de plante vermenigvuldigt, 't gene bij den kleenen ontbreekt, maar nog meer verschillen zij door het bloeien, gelijk wij verder uiteendoen.

In iedere volmaakte bloeme zijn der twee deelen noodig: 't s t a m p e r k e , zeggen de woordenboeken, (*le pistil*) de busse zegt zaliger Deken Debo, en geeft gegronde redens om dien name te rechtveerdigen; en de b l o e i d r a d e n , (*les étamines*), gewoonlijk draadjes waaraan twee zakskes of bloeinopkes vaste zijn.

Nu, opdat de bloeme het zaad kunne voortbrengen, moet de bloeie die in de nopkes gesloten is op den kop van het stamperke of op den mond van de busse komen rusten.

In de bloemen die volledig zijn is de minste beweginge, door wind of kerfdieren of anderszins veroorzaakt, daartoe meestendeels voldoende; maar in de netels gaat het anders. Hier en vinden wij geene volledige bloemen, maar wel bloemen met busse alleene en andere met bloeidraden alleene; op den kleenen netel staan die twee verschillige bloemen op den zelfden stam, maar bij den grooten ware dat eene uitzonderinge en staan zij op verschillige stammen.

Hoe zal nu de bloeie haren weg vinden om op den mond der busse te gaan rusten? Daarin heeft de maker der bloemen voorzien. Ieder draadje ligt overgebogen naar binnewaards ter bloeme, en als zij in bloeie staat, 't is te zeggen, niet alleenlijk als de bloembladen ontloken zijn, maar als de nopkens opengeborsten zijn, dan springt ieder los gelijk eene vedere, en 't werpt alzoo zijne bloeie in 't ronde om hier of daar een korreltje ten minste te laten vallen in de openstaande bussebloemen die op andere stammen ernevens groeien; daar zal het nu, later doen wij eens uiteen hoe, het zaad doen ontstaan.

Buiten zijne bloeme heeft de netel nog iets anders dat merkweerdig is: 't is die kracht van ons te netelen of te tingelen, waaraf hij den name van heeten of brandenden netel krijgt. Ziethier hoe die ontstekinge veroorzaakt wordt.

Stam en blad van den kleenen zoowel als van den grooten netel zijn bestaan met kleene haarfijne stekkertjes, holde van binnen; maar het fijnuitgescherpt topke is gesloten en een weinig gekromd; die top is doordronken

van keiaardzuur (*acide de silicium = silice*) en daardoor stevig en broos. Aan den voet van ieder haarke ligt er een klierke dat mierezuur druipt (*acide formique*).

Nu, bij 't minste aanraken van de hand dringt de punt van het stekkertje door den bast van de huid en zou er maar weinig pijne veroorzaken ware het niet dat bij de minste schuinsche beweginge het kromme en brooze topke breekt, en alzoo het mierezuur in de wonde laat druipen, waar het ontstekinge en jeukte veroorzaakt.

Alzoo komt het dat gij geheel gemakkelijk den netel kunt genaken zonder u te kwetsen: gaat van langsten met den vinger over blad of stam, dan breekt gij de haarkens zonder dat de punt in het vel kunne stekken. Doopt gij de plante in het warm water, dan verliest de punt zijne stevigheid en plooit in plaatse van den bast te doordringen; als de plante verslokerd of verdroogd is, dan is het mierezuur ook verdroogd en stijf geworden en het aanraken zal u wel de kleene stekkers doen gevoelen maar het ontstekend vocht en kan in de wonde niet meer vloeien en 't en veroorzaakt alzoo nog jeukte noch gezwel.

Daarbij komt het wel dat de koeien geene groene maar wel verslensde netels zullen eten, en dan vinden zij er waarlijk een goed voedsel in, dat vooral de hoeveelheid melk vermeerdert.

Ook en zijn onze netels anderszins wel niet geheel zonder nut: hunne schorse bevat verweefbare vezels, waarmede in de Noorderstreken, en bijzonderlijk in Kamtsjatka (Oost-Siberie), stoffen van geweven worden; maar dit weefsel moet onderdoen in sterkte voor het vlassen geweefsel. Of dit bij ons ooit in gebruik geweest is, valt grootelijks te betwijfelen, aangezien Tacitus in zijne *Germania*, 17, onze voorouders reeds beschrijft als hebbende linnen kleederen aan, die van eigengewonnen vlas gemaakt waren.

Als geneesmiddel om fluimen en vervuilde vochtigheden van de borst en van de mage te verdrijven en is het gebruik van netelen niet nieuwe, aangezien Dodoens het ons reeds leert; alzoo is 't ook met het vrijven met netels om waters of lamheid in een let te genezen.

In de Rhijnlanden vooral worden jonge bladeren van netels dikwijls gereed gedaan en opgediend gelijk spinagie.

Dat onze heidensche voorouders en later zelfs nog als ze christen geworden waren, den netel eene groote kracht toekenden blijkt hieruit: in hun wangeloove zeiden zij dat het genoeg was bladeren van heete netels benevens een blad van vijfvingerkruid (*anserina reptans*) over eens lijf te dragen om bevrijd te zijn van duivel en van andere kwade geesten die den mensch plagen. Wat meer is, zij gebruikten netels in gevalle van ziekte om te zien of de dood erbij bemoeid was ofte niet.

JULIAAN FOVÉ

Requiem aeternam

MILDE en machtig Mededoogen,
keert uwe onbermhertige oogen
toch niet af
van mijn' nietheid, die, benepen,
voelt de dood haar henenslepen
naar het graf!

't Is bestemd en 't staat geschreven:
sterven eens moet alle leven;
't wil en 't zal
dat daar duurt of schijnt te duren
twintig jaar of twintig uren,
sterven al!

Groote God, die leeft onendig,
steunt mij, als ik sterve, ellendig;
en uw woord,
dat mij heeft der dood gegeven,
helpe mij om her te leven
eeuwig voort!

Nu is 't duister al en droevig,
lastig, leedzaam, ongedoevig,
waar ik ga;

waar ik zoeke of waar ik dwale,
uitgeweerd gij, held're strale
van 't hierna!

Gij die nu zijt, waart voordezen,
eeuwig zijn zult; God, verrezen
uit het graf,
kampt met mij den kamp, o felle
kamper, dwers door dood en helle,
nijdig af!

Vrijdt mijne arme ziele, o vrome
vechter; dat zij te uwaard kome,
zonder scha;
dat ze, in uwen schoot geborgen,
na dees bitt're wereldzorgen,
rusten ga!

Rusten ga en 't licht aanschouwen,
rusten ga en vrede bouwen
in dat land,
dat geene ooge ooit zien en mochte,
daar geene oore ooit aan en rochte,
geen verstand!

Alderzielen-andag 1891.
GUIDO GEZELLE

Coyghem

IN de pastorije van Coyghem, boven den liefelijken vlaamschen heerd der zaal of beste kamer, staan er twee porceleinen koeien. Ze gaan meê met de pastorije en ze staan daar tot gedenkenisse en uitleg van den prochiename, *Coeighem!*

Dat niemand in onzen tijd dien stedenaam van de koeien en zal afleiden, en behoeft geen bewijs.

In dezelfde zaal speuren wij nog gerief en schilderijen naar den ouden, vlaamschen trant, mitsgaders een werk van de herboren vlaamsche kunste, komende uit de Sint-

Lucasschole, te weten de wapens der aloude heerlijkheid van Coyghem: zilveren grond met vier roode kepers, en den wapenkreet: Courtray, Courtray! De overleveringe meldt dat de heeren van Coyghem, die met de kruisvaarders naar 't Heilig Land getogen zijn, afstammen van de heeren van Kortrijk.

't Gene onze aandacht treft op het prachtig stuk dat voortaan ook met de pastorije van Coyghem zal medegaan, 't is de dorpsname die hier onder de volgende oude gedaante te voorschijn komt: *Cuenghien.*

***

Wat is *Cuenghien?*

Cuenghien is eene verwalschte gedaante van eenen oudgermaanschen name, dien wij op zijn geheel en op zijn frankisch behooren te spellen en te stellen als volgt: *Cuinghem.*

Daar worden nu nog menschen gevonden die aan den uitleg der namen geen geloove en hechten, bewerende dat men alleenlijk op bloote, willekeurige gissingen gesteund gaat.

Waar heeft de schilder den name *Cuenghien* gehaald?

Uit de oorkonden.

Waarom vertalen wij *Cuenghien* door *Cuinghem?*

Wij bewaren *Cu* (uitsprekens *Koa*-), en niemand en kan daar tegen iets opwerpen. Dat het walsche -*hien* hem, heem, heim vertoont, maken wij hieruit goed dat *hem* heden nog in den dorpsname is overgebleven. Dat -*eng* den germaanschen uitgang -*ing* verbeeldt, die afstamming te kennen geeft, is zichtbaar: die uitgang is hier trouwens bijkans geheel en gehaaf blijven bestaan: voor vele namen kunnen wij *ing* in *g* alleen vinden, omdat wij nevens den hedendaagsche name met *g* alleen, den ouden name uit de oorkonden met *ing* kunnen zetten.

Die eenige *diplomata* van de middeleeuwen gelezen heeft en zal daar geenen stond aan twijfelen.

***

Hoe moeten wij nu *Cuinghem* ontstukken?

Hem is woonplaats: 't is al en te wel bekend.

Cuing is de meervoudige *genitivus* of bezitsvorm van eenen eigennaam, uitgaande op -ing.

En 't bewijs? 't Is moeilijk om speuren: de uitgangen der naamvallen zijn in de oudnederfrankische eigennamen van dit slach afgesleten; maar die eigenste name, stonde hij in eene friesche oorkonde, zou anders luiden en geschreven staan: *Cuingahem.* Dat zou volgens de friesche verbuiging der namen op *-ing* een meervoudige *genitivus* zijn, bijgevolge zoo is de oudnederfrankische weersplete *Cuinghem* ook een meervoudige *genitivus.*

Ing wilt zeggen: *zoon van*: 't heeft die bediedenis in al de oudgermaansche talen. De Carolingen beteekenen de afstammelingen van Karel.

Cuinghem beteekent dus: de woonplaats der afstammelingen van *Cu.*

***

Wat *Cu* eigentlijk is, kunnen wij gissen, maar en zal misschien nooit iemand met zekerheid achterhalen.

Dat en wilt niet zeggen dat wij er niets van en weten.

Wij kunnen met zekerheid bevestigen dat *Cu* een man van frankischen bloede was. Zijne afstammelingen, de bewoners van Coyghem zijn Franken. Heeft men daar misschien Frankische oudheden gevonden? De Walen immers en de verfranschte Vlamingen steunen enkel op wat scherven van oude potten, dakpannen, beroste schermsaksen, hoofd- en armbanden, om de frankische afkomst te bepalen. Wij en hebben dat altemaal niet noodig: in onze dietsche gouwen zijn tien woorden van een mensch genoeg om eruit te vernemen of hij de tale spreekt der oudfrankische psalmen, de klanken gebruikt van den oudsaksenschen Heliand of van de oudfriesche landrechten. Dat is doodeenvoudig en zonneklaar, en de groote mannen der oudheidkundige landdagen en gilden en schijnen daar niets af te weten.

Wij zeggen nog dat *Cu* de stamvader moet geweest zijn van een geslacht dat op dezelfde zate heeft blijven wonen.

In dezen uitleg volgen wij de leering en de inlichtingen

van Johan Winkler. De vermaarde Leplay en de standfries Johan Winkler zijn voorzeker mannen die nooit met malkanders schriften bezig en waren. Welnu het schrijven van Johan Winkler over de oude Germanen, die in onze streken van over den Rhijn zijn getogen, een erfgoed kozen en daar die schoone stamgezinnen stichtten die op de vaderlijke zate gehuisvest bleven; dat schrijven, waartoe hij alleenlijk door den uitleg van de plaatsnamen genoopt is, komt wonderwel overeen met de geestdriftige bladzijden die de geleerde Leplay, in zijn breed maatschappelijk onderzoek aan het bloeiend stamgezin van eertijds gewijd heeft.

Indien Johan Winkler door zijne taalkundige ontledingen op de waarheid uitkomt, is 't een klaar bewijs van de gegrondheid zijner beweringen.

De frankische stamvader, bij zijnen verbasterden troetelname *Cu* geheeten, zal hoogst waarschijnlijk bij zijnen rechten name *Cuno* geweest hebben. *Cuno* is een gekende voornaam, die op zijn eigen bestond en die ook in vele samengestelde namen verscholen zit.

***

Hoe staat *Coyghem*, uitgesproken *Coeighem* nevens *Cuinghem?*

Heel eenvoudig lijk wij Coenraad nevens Cuno, Loenje nevens Luigne, *u* bijna overal met zijnen eigenen *oe*-klank bezitten.

Coyghem is dus tot nader bescheed de woonplaatse der afstammelingen van eenen Frank, van eenen ouden *Cuno*, van eenen koenen en knappen Germaan.

J. SEGHERS

De Tooveresseknok te Rumbeke

IN 't Belfort 1886 n^{ro} 7 vinden wij op bldz. 356 eene oude Vlaamsche Zeise over Lucas den Bultenaar. Dien eigentlijken zeg heb ik over eenigen tijd afgeluisterd op den Tooveresseknok te Rumbeke. Die knok

ligt langs de Moorseel-strate: het is een bergske met nen grooten boom te midden; 't bergske zelve bestaat uit verschillige eerden trappen die den boom omringelen tot op eene hoogte van omtrent $1^{m}50$ centimeters.

Het verschil van onze zeise bij deze van 't ‘Belfort’ bestaat hierin dat in stede van katten die feeste vierden het jonge tooveressen waren, die toch zoo schoone zongen dat hunne stemmen iedereen verleidden: mitsgaders dat de ongelukkige, die twee bulten kreeg voor eene, alzoo voer om reden dat hij op eenen Donderdag ging om rechte getrokken te zijn, daar een Maandag vereischt was.

Dus, zoo vertelde men mij, de tooveressen zongen al te gare:

Maandag, Dijsendag, Woensdag, zijn
wij nu al bijeen,
al bijeen.
Maandag, Dijsendag, Woensdag,
hoe zullen we scheên
hoe zullen we scheên?

En ze namen daarna Pieren zijne bulte af.

En Cissen, die ook eene bulte had, wilde ook naar den Tooveresseknok, maar in plaatse van op nen Maandag, 't was op den Donderdag dat hij optrok, en de schoone stemmen zongen:

Donderdag, Vrijdag, Zaterdag,
't is morgen Zondag,
Donderdag, Vrijdag, Zaterdag
't is morgen Rustdag.

En Cissen danste meê, en als het late wierd zongen de jonkvrouwen:

Wat gedaan, wat gedaan,
Met dezen armen waan?
Tra la la! Tra la la!

Eene onder hen zong:

Hem nog aardiger maken
En hier laten staan.
Tra la la! Tra la la!

In nen haai en nen draai was Pierens bulte van den boomstam en op Cissens borst geplakt; de arme waan stond daar nu met nen berg van vooren en nen berg van achter.

Die het heele zeisel wenscht te kennen leze den opstel van 't Belfort.

Eene oude vrouwe vertelde nog, van den Tooveresseknok, dat haar Grootheer - dat was haar vaders Grootvader, zei zij - op eenen avond al den knok huiswaards keerde.

't Sloeg effen 12 op den torre, als hij aan den Tooveresseknok kwam.

Al met eens zag hij op den knok een groot getal jonkvrouwen die bezig waren met kermessen.

Grootheere en was geen benauwderik, en hij trok rechte naar de vrouwen, zette hem onbevreesd aan tafel en deed mede.

Hij bemerkte dat alles louter zilver was; maar, als hij ging eten zag hij dat er geen zout op tafel en stond.

Toen hij nu al hertelijk zijn buiksken deugd gedaan hadde zei hij tot de vrouwen:

‘'t Was toch al zoo goed en niets en was er te kort, uitgeweerd zout.’

Hij lei bij toeval zijne hand op zijn zilveren tafelgerief, en ziet, gelijk dat de man van zout sprak, vlogen de tooveressen al met eens weg, en Grootheere zat daar alleene met het zilveren tafelgerief onder zijne hand, hetwelke hij heel eenvoudig opnam en meê deed naar huis.

De vrouwe vertelde dat dit tafelgerief door Grootheere zorgvuldig bewaard wierd. Waar dat het nu is, geene levende ziele en zou het ons kunnen wijs maken.

A. VERWAETERMEULEN

Spreektaal en Schrijftaal
in het Nederlandsch, door J.W. Muller

MOGELIJKS zouden de Lezers van Biekorf duidelijker vatten waarover in bovengemelden opstel sprake is, stonde er als hoofdinge *Spreektaal en schrijftaal in Nederland.* Zegge in ‘Nederland’, dat is, niet in gansch het dietsche land, maar in die streke die hedendaags alleene, van bestierswegen, ‘Nederland’ heet, die Belgen en Franschen, een deel nemende voor het geheele, gemeenlijk ‘Holland’ noemen, die de taalkundigen somwijlen, denkende aan verleden tijden, ‘Noord-Nederland’ doopen.

In dien opstel vergelijkt de Leidensche Hoogleeraar de spreektale met de boektale in Nederland, d.i., niet de ‘platte volksstraattaal’ met de ‘dichterlijke taal’, maar ‘de beschaafde spreektaal’ met ‘de gemeenzame schrijftaal der beschaafde kringen’; ‘niet de beide uitersten, maar die twee vormen der gesproken of geschreven taal, die het dichtste bij elkander staan.’

In alle landen is er verschil, zelfs bij geleerde lieden, tusschen de tale van het dagelijksch gesprek en de tale der boeken; doch nievers, 't en zij in het hedendaagsche Griekenland en in Noorwegen, en is dat verschil misschien meerder als in Nederland, ‘genoeg om de herhaalde klachten en voorslagen tot verbetering te wettigen.’

Waarbij komt, in Nederland, die groote afstand tusschen mond- en boeksprake?

‘In de eerste plaats is zonder twijfel *elke* schrijftaal uiteraard conservatief: zij behoudt het oude, terwijl de spreektaal tengevolge van het natuurlijk taalverloop vele oudere bestanddeelen verliest en jongere opneemt. Ook in het Nederlandsch zullen er vele gevallen zijn, waarin de spreektaal later is *afgeweken.*’

Eene tweede oorzake is ‘de omstandigheid dat het hof, de adel, en in 't algemeen de hoogere kringen, van waar de beschaafde spreektaal zich langzamerhand meer en meer in de geheele maatschappij moet verbreiden, bij ons

zoo lang en ten deele nog heden onder elkander meest Fransch hebben gesproken, en de Nederlandsche omgangstaal zoo doende hebben overgelaten aan zich zelve, of liever aan de burgerij en het lagere volk. Daardoor moest die taal wel een burgerlijk karakter krijgen. Bij ons is het gelukkig nooit zoo ver gekomen als in Zuid-Nederland, waar de treurige gevolgen van de verwaarloozing der moedertaal door de toongevende kringen wel het duidelijkst blijken.'

Doch dat, en andere redens die men gewoonlijk bijbrengt, en is niet voldoende om het groot verschil uit te leggen tusschen mond- en boeksprake in Nederland.

Daarom wijst Hoogleeraar Muller op eene oorzake daar men tot nu toe, zegt hij, niet genoeg op gelet en heeft:

'*De schrijftaal* (in Nederland) *heeft nog vele Vlaamsch-Brabantsche bestanddeelen bewaard; de spreektaal is echt-Hollandsch.*' Echt-hollandsch beteekent hier 'Noordhollandsch', d.i. de tale van 's Gravenhage, Amsterdam en noordwaards op; 'en dit noordelijk deel van Holland is in de Middelnederlandsche letterkunde juist zoo goed als niet vertegenwoordigd.'

Het betoogen van bovenstaande stellinge is Heer Muller's bijzonderste oogmerk.

Hoe legt hij het aan boord om dat te betoogen?

'De algemeene schrijftaal, voorzoover die in de 16de eeuw bestond, had zich voornamelijk gevormd uit Vlaamsche, Brabantsche en misschien ook Zuidhollandsche bestanddeelen. Toen nu in het laatst der 16de en het begin der 17de eeuw Amsterdam allengs ook een kweekplaats en middelpunt voor de letterkunde werd, is deze bestaande schrijftaal door de Noordhollandsche, inzonderheid Amsterdamsche dichters en schrijvers, natuurlijk niet op zijde gezet, maar aanvaard: zij hebben er zich bij aangesloten, ofschoon hunne misschien nog vrij sterk Noordhollandsch-Westfriesche tongval daarmede op menig punt niet overeenstemde. Zonder twijfel hebben zij in die Vlaamsch-Brabantsch-Zuidhollandsche schrijftaal *eenige* Noordhollandsche (d. is. wellicht Friesche?) elementen gebracht.... Tegenover de Hollandismen die zijn *binnen*-

gedrongen staan andere, bijzonder Vlaamsch-Brabantsche elementen die hebben *stand gehouden*, in strijd met de Hollandsche spreektaal. Verschillende eigenaardigheden hebben zich kennelijk van Holland uit wel over de geheele Noordnederlandsche *spreek*taal verbreid, doch hebben geen toegang kunnen krijgen tot de *schrijf*taal. Althans niet tot de *latere* schrijftaal der 18de en 19de eeuw. Want het is eigenaardig te zien hoe Hollandsche schrijvers der 17de eeuw zich ook in hoogeren stijl nog van allerlei woorden en uitdrukkingen bedienen, die ons nu plat of althans niet verheven klinken. En nu kan men in vele dier gevallen met zekerheid of althans met vrij groote waarschijnlijkheid aantoonen, dat dit geen *gril* der "spraeckmakende gemeent" is geweest, die van twee woorden welke zij bezat één moedwillig liet varen, maar dat integendeel, waar in dien tijd twee woorden om den voorrang dongen, het woord dat ten slotte de zege behaald en het andere uit de *schrijf*taal verdrongen heeft, juist in het Middelnederlandsch gebruikelijk is geweest en thans elders, vooral in Vlaanderen of in Brabant nog als *volks*woord voort leeft; de in stand gedegradeerde uitdrukkingen daarentegen, die wegens hun vulgair, profaan voorkomen, d.w.z. omdat zij zoo gewoon, alledaagsch schenen, van den gewijden grond der schrijftaal zijn verbannen, blijken vaak indringers van *Hollandsche* afkomst te zijn geweest. Het oude uitheemsche woord klonk "deftig" (al was het dat in zijn eigen vaderland, in Vlaanderen en Brabant ook geenszins), en werd om die reden door dichters en schrijvers verkozen, maar het werd ook alleen in de *schrijf*taal opgenomen; in de Hollandsche *volks*taal drong het niet door: deze bleef de haar van ouds eigen woorden handhaven.'

Dat zoekt Hoogleeraar Muller door eenige voorbeelden te doen blijken. Die voorbeelden hebben voor ons, Vlamingen, een tweevoudig belang: zij laten ons oordeelen op hoe vaste gronden bovenstaande beschouwinge steunt, en zij leeren ons ter zelver tijde eenigszins de volkstale, benevens de beschaafde spreektale kennen van Nederland. Des gelieve de Lezer het ons niet kwalijk af

te nemen, indien wij hier, bondiger wijze, die bewijsstukken bijbrengen.

1.) In de jaren 1600 vindt men niet alleenlijk in de tale der kluchtspelen maar ook in de ernstige boektale, woorden die met *gn-* beginnen, zooals *gnap*, *gniffelen*, *gnokken*, *gnorren*, *gnut* enz. ‘kennelijk zijn zij van Noordhollandschen Westfrieschen oorsprong.’

Hedendaags zijn die woorden ‘niet alleen uit de schrijftaal, maar ook uit de algemeene spreektaal weder verdwenen teruggedrongen naar de volks*taal* van Noord-Holland en Friesland, waar thans zelfs vele vervangen worden door algemeen Nederlandsche wisselvormen met *kn-*.’

2.) In de Hollandsche volks- en omgangstale hoort men omtrent altijd: *heel* voor *geheel*, *lukken* voor *gelukken*, *hooren* voor *behooren*, *hoeven* voor *behoeven.*

Dat is ‘denkelijk een Noordhollandsch verschijnsel. Het Vlaamsch althans laat *ge-* zelden of nooit weg, maar laat daarentegen de *e* uitvallen: *g(h)eel*, *graken* (= holl. *heel*, *raken*). De schrijftaal, die hier hetzij altijd, hetzij in bepaalde beteekenissen, den vorm met *ge* eischt, stemt hier dus meer met de Vlaamsche, dan met de Hollandsche spreektaal overeen.’

Lukken hoort men bij de Vlamingen meer bezigen als *gelukken.* In Veurne-Ambacht, in Fransch Vlanderen en in 't Poperingsche zegt men altijd *heel.*

(*Vervolgt.*)

JAN CRAEYNEST

Mingelmaren

DE Vlaamsche Broederbond had eenen wedstrijd uitgeschreven voor het beste Dichtstuk op onzen jonkvorst Boudewijn zaliger- 29 stukken wierden ingezonden.

De leden van den keurraad zijn de Heeren: K. De Flou, A. Nelis, Eerw. Heer A. Van Speybrouck, K. Vuylsteke-Knockaert en V. Chielens.

MET Alderheiligen laatst is onze vriend en stamgenoot, zeer eerweerde Heer Gustaf Wallays, van Leffinghe, wedergekeerd naar zijne zendige van Poelo-Pinang. 't Is 28 jaar dat de zendeling daar werkzaam is in een Seminarie waar de Bischoppen van Malakka, van Siam, van Annam, van Sina, van Cerea en van Japan inboorlingen naartoe zenden, om hen daar eerst op het latijn en dan op de godsgeleerdheid toe te leggen. Sedert eenige jaren is onze landgenoot overste van dat gesticht.

Over jaar was hij van de geneesheeren opgeleid naar zijn vaderland weder te keeren om den wille van eene erge leverziekte die hem in korten tijd ging naar 't graf slepen.

Zeer eerweerde Heer Wallays is dan gekomen en hij heeft gewillig een jaar in Europa verbleven. In verschillige bisschoppelijke onderwijsgestichten heeft men het geluk gehad onzen eerweerden vriend te hooren spreken over zijn werk en over zijn dierbaar Poelo-Pinang. Overal was iedereen gesticht en bewonderde iedereen den heiligen priester en den ijverigen en ootmoedigen zendeling, die door zijne wondere begaafdheid om talen te leeren zoo groote diensten bewijst in een gesticht waar de talen zoo menigvuldig zijn. Al de jongelingen nochtans moeten er ééne gemeene tale leeren, te weten het latijn, dat zij dan ook zeer gemakkelijk en zeer volmaakt kunnen spreken.

Het eiland zelve tusschen de eilanden Malakka en Sumatra gelegen, op 5° Noorderbreedde, wordt te zamen met Ceylon aanzien als het schoonste der wereld. Al de rijke bloemen, de malsche vruchten der zuiderlanden zijnder te vinden geheel het jaar door, 't is eene gestadige Lente en een onophoudende Herfst; maar ja 't is er ook altijd zomer. Bijna nooit en heeft men min als 28 kerven warmte; 't is waar, zelden gebeurt het dat er meer is als 42 kerven; maar de middelmate, den nacht medebegrepen, komt op 36°. Zulke gestadige warmte is uithoudelijk voor inboorlingen alleene, voor vreemdelingen is zij afmattend en zelfs doodend. Ook en leven er de vreemdelingen dooreen maar 13 jaren.

Onze landgenoot is dan reeds eene uitneminge. Nu, dat hij geheel van zijne ziekte hersteld is, mogen wij hopen dat hij er nog lange jaren eene altijd zeldzamer uitneminge blijven zal, en *Biekorf* wenscht hem zulks eerbiedig en genegen.

DE oudheidskundige Alfons Wouters liet in het tijdschrift *Ciel et Terre* eene korte levensbeschrijvinge drukken van den geleerden wiskundige Michiel-Florent Van Langren, die afstamde van katholijke hollandsche ouders en die in 't jaar 1611 te Brussel ging wonen, waar hij stierf ten jare 1675.

M.-F. Van Langren was, gelijk zijn vader, sterrekundige en

wiskundige des konings en heeft vele geschriften uitgegeven over allerhande groote en nuttige werken aangaande waterloopen, versterkingen, enz.

In 1650 gaf hij te Brussel een vlugschrift uit onder de hoofdinge: '*Profitelycken middel om met indyckinge van landt*, *de zeehaven van Ostende te verbeteren.*' 't Is een schrift van vier in 't blad en het behelst eene teekeninge.

De stad Duinkerke door de Hollanders veroverd zijnde, zoo bleef Oostende de eenigste zeestad van Zuid-Nederland. Die stad wilde Van Langren versterken en te zelver tijde wilde hij de haven vermeerderen en vergemakkelijken, zoowel voor de oorlogschepen als voor de handelschepen. Hij wilde namentlijk twee spoelsluizen maken om het gedurig verzanden te beletten en te Oostende wilde hij de groote handelshaven inrichten voor geheel de Nederlanden.

Jammer genoeg, de haven van Oostende verzandde en ging omtrent teenemaal te kwiste; 't en was maar vele later, wanneer de haven geheel vervallen en verlaten was, dat Van Langren's ontwerp over de spoelsluizen uitgevoerd wierd.

IK was in Helena wanneer de eerste priestervergaderinge van het Bisdom gehouden wierd, op den 24sten in Wedemaand 1884.

Den zelfsten dag wierd de eerste steen geleid van Sint Jans Gasthuis.

Binst het middagmaal dat daarop volgde, besloten de geestelijken van Montana den bisschop Brondel aan te spreken in alle slag van verschillige talen.

Vader Barcelle sprak in het Crowsch; Vader Gindi in de gouwspraken van Cuscan en van de Ringelneuzen. Vader Tremblay in het Fransch; Vader Eberville in het Duitsch, en in 't Maorisch, Vader Barcello in het Spaarsch en in 't Sioux; Vader Cataldo in het Italiaansch en in het Hebreeuwsch, Vader Dols in het Hollandsch en in het plat Zwemvoets, Vader Menatrey in het Zwitsersch, Vader De Ryckere in het *Vlaamsch* en in het Keltisch, Vader Palladino in het Grieksch en in het Plathoofdsch, Vader Lindesmith in de dieventale die de legerpastors der Vereenigde Staten zekerlijk wel moesten spreken.

Op al die talen en gewestspraken antwoordde zijne Hoogweerdigheid Bisschop Brondel met het diepste gevoelen in zijn eigen lief olympisch Sinoeksch.

Uit 'the Catholic Sentinel', te Oregon, Portland - den 3den in Pietmaand 1891.

[Nummer 22]

Spreektaal en Schrijftaal
in het Nederlandsch, door J.W. Muller

3.) ‘**T**ERWIJL *kussen* in de meeste Germaansche en ook Nederlandsche dialecten het gewone volkswoord is’ behoort *zoenen* alleen t' huis ‘in de volkstaal der Friesche en Noordhollandsche eilanden en van bijna geheel Noord- en Zuidholland’ en, nevens *kussen*, ‘in Noord-Vlaanderen.’

‘Het woord der schrijftaal (*kussen*) is wel niet speciaal Vlaamsch-Brabantsch, maar in allen gevalle en denkelijk van ouds onhollandsch.’

4.) De hollandsche spreektale zegt zelden *schreien*, nooit *weenen*, maar bezigt daartoe het woord *huilen.*

Doch in Vlanderen en kent de volkstale ook geen *schreien* noch geen *weenen*; in West- en Oost-Vlanderen zegt men *schreemen*; in Vlanderen, Antwerpen, Brabant en Limburg ook *schreeuwen.* In Vlanderen en Limburg ook *krijschen*, in Antwerpen en Brabant *grijzen.*

In Overijsel is ‘*schreien* en niet *huilen* het gewone woord der spreektaal.’

De boektale en zal hare woorden dus bij de Vlamingen niet gehaald hebben.

5.) ‘De volkstaal van Friesland en Holland kent alleen *sturen*, in het Zeeuwsch, op de Zuidhollandsche eilanden en in het Strandhollandsch *stieren*, in welken laatsten vorm het woord ook in West-Vlaanderen nevens *zenden* gangbaar is; in Oost-Vlaanderen is *sturen* of *stieren* daarentegen weer onbekend. Hier blijkt dus het woord der schrijftaal (*zenden*) bepaald Vlaamsch-Brabantsch, dat der spreektaal Friesch-Hollandsch.’

6.) De boekewoorden *beminnen* en *minnaar* zijn in de hollandsche spreektale onbekend en hebben het waarschijnelijk altijd geweest; ‘er is grond voor het vermoeden dat *beminnen* en *minnaar* bepaaldelijk Vlaamsch zijn.’

't Kan gebeuren dat de Antwerpenaar Van Ghistele gelijk hadde, in de jaren 1500 en oneffen, als hij zeide ‘vryen in Brabant is in Vlaenderen minnen; een vryer, dats een minnaer.’ Tegenwoordig hoort men bij de Vlamingen in dien zin om zeggens uitsluitelijk: vrijen en vrijer.

7.) Het woord *arduin* en kent de spreektale niet in Holland; de Hollanders zeggen: *hardsteen.* Het eerste woord zal de boektale achter de Vlamingen geleerd hebben.

8.) ‘Ik kan niet bewijzen dat *mooi* bepaaldelijk en uitsluitend Hollandsch is en dat *schoon* in den zin van fr. beau, ook vroeger (gelijk nu) in de Hollandsche volkstaal onbekend was. Doch zooveel is zeker dat *mooi* (even als trouwens *fraai*) tot de talrijke woorden behoort die eerst in 't jongere Mnl. voorkomen, en dat de hedendaagsche schrijftaal hier weer nader staat bij de Vlaamsche volkstaal, waarin *schoon* een zeer gewoon, en *mooi* een vrij zeldzaam woord is; trouwens reeds te Utrecht is *schoon* niet ongebruikelijk.’

9.) De levende tale in Holland en bezigt nooit *gij*, maar *jij, je* of *u.* Was *gij* daarin vroeger ook onbekend? 't En blijkt niet, zegt J.W. Muller; maar ‘hoe dit ook

zij, de *hedendaagsche* schrijftaal is hier in volslagen strijd met de Hollandsche, doch stemt althans ten deele overeen met de Zuidnederlandsche spreektaal.'

10.) *Heur* (= haar) is 'voor Westvlamingen (en voor Groningers) een zeer alledaagsche vorm: het dichterlijke is ook hier het gevolg zijner herkomst uit den vreemde. In 't Mnl. was het reeds gebruikelijk: denkelijk is het door den invloed van het Westvlaamsch in de schrijftaal gebleven, of er opnieuw ingevoerd.'

11.) In de hollandsche spreektale is het woord *zeer* in den zin van *stijf* onbekend. Men zegt b.v. *heel gewoon*, *heel sterk* enz. zooals Vondel nog heel dikwijls en liefst te boeke stelde. '*Heel* nu is blijkens de vroegere en de hedendaagsche volkstaal echt-Hollandsch, *zeer* daarentegen weder Zuidnederlandsch, niet alleen in den zin van *hard*, *gauw* (loopen).'

Heel of *geheel* is mede echt vlaamsch; *zeer* in dien zin, is in Vlanderen alzoowel onbekend als in Holland. De Vlamingen zeggen meest: *stijf.*

12.) De Hollanders zeggen *al*, doch boeken *reeds.* 'Is *al* in zonderheid jonger-Hollandsch? In het Mnl. is het nog onbekend. *Reeds*, of althans *alreede* wordt in Zuid-Brabant in de volkstaal nog wel gehoord.'

De Vlamingen zeggen *al*; somwijlen ook *alree*, dunkt het mij; maar zij en weten, niet meer als de Hollanders, van het boekewoord *reeds.*

13.) 'Of het algemeen-Germaansche *gaarne* (of *geerne*) van ouds onhollandsch is, laat zich voorshands niet stellig uitmaken. Wanneer men echter bedenkt dat het in 't Mnl. en evenzeer nog heden in Zuid-Nederland bij *uitsluiting* in gebruik is, en dat *graag* (het woord der spreektale in Holland) eerst na de middeleeuwen voorkomt en inderdaad bijzonder-Hollandsch schijnt, dan is er grond om hier dezelfde tegenstelling tusschen de traditioneele Mnl-Vlaamsche schrijftaal en de Hollandsche spreektaal te vermoeden.'

14.) 'In 't hedendaagsch Westvlaamsch is *na* onbekend, even als *naar* in 't Hollandsch.' Eertijds wierden die twee woorden gebezigd zonder onderscheid van be-

teekenisse. Hier heeft de boektale ‘eene willekeurige onderscheiding ingevoerd, die noch met het Westvlaamsch noch met het Hollandsch van onzen tijd strookt.’

15.) De boektale vereischt: meerder, schooner *dan*; ‘de natuurlijke volkstaal echter kent in Friesland, Holland en Vlaanderen alleen *als.*’ Welke gouwsprake het woord *als* in steê van het middeleeuwsche *dan* eerst heeft beginnen bezigen en in de boektale gebracht, is tot nu toe onbekend.

16.) Het hollandsch en het westvlaamsch zeggen eeuwig en ervig *an* in steê van *aan.* ‘*An* komt juist in het oudere Mnl. voor nevens den vollen vorm *ane. Aan* daarentegen is door eene jongere apocope uit *ane* ontstaan.’

17.) ‘*Of* is de toonlooze bijvorm van *af*, en als zoodanig reeds in het Ags. bekend; bij Maerlant en in 't tegenwoordig Hollandsch is het naast *af*, in 't Westvlaamsch thans zelfs uitsluitend in gebruik.’

Het verschil tusschen spreek- en boektale dat onder talmerk 14 en 15 vermeld staat, en komt dus noch van 't vlaamsch, noch van 't brabantsch.

Dat van 16 en 17 en komt ook van 't vlaamsch niet, maar 16 kan van 't brabantsch, 17 van 't hollandsch en brabantsch komen.

18.) ‘*Kleen* voor *klein* schijnt bepaald Westvlaamsch en is, ofschoon het bij Vondel zeer vaak wordt aangetroffen, juist omdat het een onhollandsche, dus ongemeene vorm was, alleen bij dichters in gebruik gebleven. Evenzoo is het poëtische *uchtend* Westvlaamsch, *ochtend* Hollandsch.’

19.) ‘De in de gewone spreektaal heerschende bijvorm *toon* voor *teen* is bepaaldelijk Friesch-Saksisch-Hollandsch, reeds in Dordrecht zegt het volk met de schrijftaal *teen*, en te Utrecht zelfs nog *tee.*’

De Vlamingen zeggen altijd, gelijk in de middeleeuwsche boektale, *tee.*

Het boekewoord *teen*, dat waarschijnelijk het meervoud is van *tee* even als *schoen* van *schoe*, is ook brabantsch.

20.) ‘*Duur*, *vuur*, (be)*sturen*; *duitsch*, *beduiden*, *kui-*

ken, *ruiken*, *luiden*, *huiden*, behooren vanouds tot de Hollandsche en Friesche spreektaal.'

'*Ie* is eigen aan het Westvlaamsch, Zeeuwsch en Strandhollandsch, maar *ui* of *u* komen ook in het Brabantsch voor, en ook Hooft en Bredero gebruiken in hunne gedichten vormen met *ie*, doch waarschijnlijk tegen hunne gewone uitspraak in. Maar in allen gevalle behooren de vormen met *ie* thans tot den hoogeren, dichterlijken stijl om geene andere reden dan omdat zij niet Hollandsch zijn; de oude, zoo genaamd dichterlijke vormen zijn eenvoudig de Vlaamsche, die thans nog met dezelfde hooghartigheid op de Hollandsche nederzien als in de 16de eeuw de Vlamingen en Brabanders op de *botte* Hollanders.'

Is 't niet kluchtig dat sommige Vlamingen woorden als *vier* (= vuur) *dier* (= duur) bestier (= bestuur) niet alleenlijk als leege tale aanzien, maar als slechte tale? Doch ja, daarom zijn 't welweters ook!

21.) '*Versturven*, *verdurven*, *verkurven* en *docht*, *brocht* (voor *dacht*, *bracht*) klinken ons nu plat-Amsterdamsch: bij Coster, Hooft en Vondel vinden wij ze in treurspelen en lyrische gedichten.'

Docht en *brocht* zegt men in Vlanderen ook, en vindt men, naast *dachte* en *brachte*, in de middeleeuwsche boektale. *Verstorven*, *verdorven*, *verkorven*, *dacht* en *bracht* zijn waarschijnlijk door de boektale verkozen, niet alleenlijk omdat ze on-Amsterdamsch waren, maar wel omdat ze eigentlijk de beste gedaanten zijn.

22.) De hollandsche spreektale en weet maar van *wou.* 'Is *wilde* weder als uitheemsch (bepaaldelijk Vlaamsch?) en dus ongemeen, door dichters en taalkundigen boven het "ordinaire" Hollandsche, en ook grammatisch "onregelmatige" *wou* verkozen? Het dunkt mij niet onmogelijk: het hedendaagsche Westvlaamsch althans schijnt inderdaad alleen *wilde* te kennen.'

Wou of *woude* en wordt, mijns wetens, in West-Vlanderen nooit gezeid.

23.) 'In plaats van eene *d* spreekt men (in Holland), tusschen twee klinkers eene *j* of *w* uit: *goeje*, *Leie*, *sneeje*, *zouwe*, in plaats van *goede*(*n*), *Leiden*, *snede*(*n*), *zoude*(*n*).'

Dat is ‘o.a. in 't Brabantsch en in 't Hollandsch bekend; daarentegen hebben 't Westvlaamsch, 't Friesch, 't Groningsch en 't Overijselsch de *d* bewaard.’

24.) De Hollanders, ten minsten de kinderen en het volk, zeggen *koppie*, *boompie* enz., en in hunne boeken zetten zij *kopje*, *boompje.* ‘Dat thans de verkleinvormen op - *ke*(*n*) inzonderheid Vlaamsch en ook Friesch zijn, is algemeen bekend: dientengevolge hebben zij thans, voor ons Hollanders, iets dichterlijks of ongemeens.’

24.) De Hollanders zeggen: *nou*, *schouwen*, *stouwen* voor *nu*, *schuwen*, *stuwen.* ‘*Waarschouwen* klinkt plat, maar *stouwen* is, in eene bepaalde opvatting, nog zeer gewoon. Maar deze klank *ouw*, die o.a. Brabantsch en Hollandsch is, heeft het oudere Vlaamsche *uw* in de schrijftaal niet uit deze woorden kunnen verdringen.’

25.) ‘Wat de onderscheiding van de zacht- en scherpheldere *e* en *o*, van *ij* en *ei*, *ou* en *au*, *s* en *sch*, en het behoud der slot -*n* betreft, het behoeft geen betoog dat de spelling der schrijftaal hier wel overeenstemt met verschillende Noord- en Zuidnederlandsche tongvallen, maar niet met onze algemeene Hollandsche uitspraak.’

Ge moet weten, bij de Hollanders klinkt *sch*, 't en zij in 't begin der woorden, lijk *s*; de slot -*n* van *komen*, *loopen* enz. en wordt niet uitgesproken. Volgens den Heer Muller maakt de hollandsche spreektale weinig of geen verschil tusschen de *e* en *o* van st*e*nen, l*o*ven, en de *ee* en *oo* van st*ee*nen, z*oo*men. Andere nederlandsche geleerden nochtans loochenen zulks. Dat is beklagensweerdig taalbederf. En zeggen dat men zoo iets, in sommige vlaamsche leerhuizen, met geweld aan de kinderen heet achterdoen!

Daar hebt gij om zeggens al de voorbeelden die Heer J.W. Muller bijbrengt om te betoogen dat er in de boektale van Nederland redelijk veel vlaamsch en brabantsch zit.

Die voorbeelden bewijzen ongetwijfeld dat die boektale, in menige opzichten, *onhollandsch* is, bijaldien wij door ‘hollandsch’ de *hedendaagsche* spreektale verstaan van Noordholland. Dat blijkt daarenboven uit sommige andere verschillen tusschen spreek- en boektale die

Hoogleeraar Muller opgeeft, maar die hij niet en wijt aan vlaamschen of brabantschen invloed. Alzoo luidt het in de spreektale altijd: '*je* of *u sprak*, *nam*, *las*, *was.* De schrijftaal daarentegen kent alleen: *gij spraakt*, *naamt*, *laast*, *waart*; diezelfde 2de persoon van den verleden tijd mist verder, niet alleen bij de sterke, maar bij alle ww. de *t*: *je* of *u drong*, *trok*, *kreeg*, *lei*, *wandelde*, *kon*, *was*, in plaats van *gij*, *drongt*, *kreegt*, enz.' Dat is louter taalbederf.

Verders zijn, om zoo te zeggen, alle zelfst. naamwoorden, zelfs zulke als *koe* enz. mannelijk. In de stad Brugge heeft het volk, door den band, alle taalgevoel verloren aangaande het geslacht der naamwoorden: het maakt mannelijk hetgene vrouwlijk is, en omgekeerd. Te Brugge zooals in Holland, zeggen ze van de henne dat *hij* moet leggen! Doch elders in Vlanderen zou men in eenen lach schieten, kwame er iemand éénen keer te missen tegen het geslacht der naamwoorden.

Is het nu, door de hooger vermelde, getalmerkte voorbeelden, *bewezen* dat het onhollandsche, in de boektale van Nederland, eigentlijk *vlaamsch en brabantsch* is dat daarin heeft stand gehouden, tijdens het verhollandschen der boektale in de jaren 16 en 1700?

Daartoe zou men moeten stellig kunnen betoogen dat die zoogezeide vlaamsche en brabantsche woorden en woordengedaanten in het *middeleeuwsch* noordhollandsch ongebruikelijk waren. En voor vele gevallen en kan men dat maar *gissen*, aangezien die tale weinig of niet te boeke en staat.

Zulks bekent Heer Muller zelve: 'De hierboven gegeven voorstelling van de wording en de ouderlinge betrekking onzer hedendaagsche spreektaal en schrijftaal, berust voor een deel op gissingen, die zeker bij nader onderzoek niet alle juist zullen blijken. Er is nog te weinig onderzocht om met meer zekerheid te kunnen spreken.'

Wij gelooven nochtans dat er waarheid zit in Heer Muller's stellinge. Doch in allen gevalle is er min vlaamsch als brabantsch in de boektale van Nederland,

en in de laatste jaren, zooals Hoogleeraar Muller het getuigt, is die boektale stijf verhollandscht.

Ondertusschen beklagen wij met hem en met iedereen, dat de afstand zoo groot is tusschen mond- en boeksprake. Het dunkt ons eventwel dat die afstand merkelijk kan verminderen. Bij gelegentheid doen wij uiteen hoe dat die vernaderinge zou moeten gebeuren.

JAN CRAEYNEST

O mocht ik

O Mocht ik, ver van menschenooge,
alleen in 't dicht doorwassen woud,
waar de eikenboom zijn kruine omhooge
zijn branken strekt breed uitgevouwd;

Waar schaarsche zomerzonnestralen,
op 't moschkleed dat den grond bedekt,
door bladerholten nederdalen,
waar schaduw, spelend, de aarde vlekt;

Waar vogels vrij hun' nesten bouwen
en d'hope van het nageslacht
aan brooze takjes toevertrouwen
met wondre kunst bijeengebracht;

Waar 't needrig blomke staat ontloken,
hem spegelt in den watervliet,
en onder 't struikgewas gedoken
den Schepper dank om 't leven biedt;

O mocht ik daar van al 't gewoel en
't geraas der wereld los en vrij,
een stonde maar, den brand gevoelen
in herte en geest, der poezij;

Mijn dorst naar schoon- en waarheid laven
en zingend, heden, 's dichters pijn,
en 't bruischend bloed door de aderen dravend
dan dichten en gelukkig zijn!

J. NOTERDAEME

Voltrekkende Verwen

IN eene vorige afleveringe van Biekorf was er sprake van rood, geluw en blauw, aanschouwd als de drie grondverwen, 't is te zeggen deze waarvan alle andere kunnen gemaakt worden en wier vereeniginge het verwlooze wit voortbrengt.

Er valt daar bij te voegen dat het onmogelijk is met min dan deze drie den zelfsten uitslag te bekomen. Ook is het om reden van die noodige vereeniginge, dat eeniedere der grondverwen de *voltrekkende verwe* genoemd wordt van de twee andere te samen; en ommegekeerd, dat de mengelinge van twee grondverwen de voltrekkende is van deze die overschiet. In andere woorden: het geluw voltrekt de mengelinge van rood of blauw, dat is purper; 't rood voltrekt het geluw en 't blauw ineengewrocht, anders gezeid het groen; en zoo voort voor de andere verwen.

(In de sterre van mijn voorgaande schrijven staan die verwen altijd rechtover malkander.)

Deze vereeniginge of bijvoeginge van verwen kan op twee wijzen geschieden: ofwel met ze inéén te smelten ofwel met ze nevens malkaar te leggen.

Wat gebeurt er dan?

Inéén gesmolten vernietigen zij, *nevens malkaar geleid verheerlijken zij malkander*.

Gij zit nu aan 't schilderen van een landschap; gij komt uwe boomen te maken, maar gij vindt dat uw groen veel te schitterend is en geheel tegenstrijdig met die zachte toonen die gij daar ziet in de scheppinge. Wat gedaan? Hoe dat verbeterd? 't Is eenvoudig: wat ontbreekt er aan het groen in 't algemeene, om een voltrokken en volkomen wit lichtgestraal te geven? - Rood! - Goed, neemt dan op den top van uwen borstel een weinig rood en mengelt dat met uw groen: gij zult aanstonds de verzachtinge gewaar worden. Ik zeg: ‘Een weinig rood’ want, moestet gij er wat te veel nemen, dan zoudet ge uw groen geheel en gansch vernietigen, en daar zou u alleenlijk eene vuilnisse overblijven, die geenen naam en draagt in de schildertale.

Maar daar hebt gij de gestalte van een manneken te schilderen, dat, in zijnen rôo-vriezen baai, met zijne armen op een schettewerk geleund, naar u te kijken staat. En wat gij doet of niet en doet, dat rood daar van die mouwen, op uw panneel of op uwen schilderdoek, en schijnt op verre naar niet genoeg te blinken en uit te komen. En nochtans gij gebruiktet van uw schitterendste rood! Waarbij komt dat nu?

Zie eens wat er alzoo al van verwen rond die rôo mouwen ligt, en spreekt dan. Is het groen? - Neen't - Daar hebt gij het! Zeere genoeg: omringt uw manneken met helder groen, en uw rood zal tiene ten honderd en meer versterkt en verlevendigd zijn.

Zonder dus aan eene verwe te genaken kan men ze versterken of verflauwen, geheel doen uitkomen of bijna geheel doen verdwijnen, alleenelijk met te werken op de verwen die ze omringen.

En zoo geschiedde het te Parijs, ten jare 1830, met Heer Eugène Delacroix, die aan 't zoeken was om eenen klaarblinkenden geluwen mantel na te schilderen. Hij had nu schoon te trachten en zijn beste te doen, niets en kon er hem doen gelukken. Na lange pruttelen en opspelen tegen zijn eigen en tegen zijne verwen, neemt hij het besluit van Rubens' schilderijen te gaan nazien en gadeslaan in 't museum van den ‘Louvre’. Hij ontbiedt eenen huurhouder om er hem naartoe te voeren. De man komt en 't rijtuig staat voor de deure. Eugène Delacroix gaat instappen, toen hij al met eens zijnen voerman bedankt en betaalt, alsof hij gereden hadde, en zegepralend, zijn hand in zijn haar en zijne oogen half open, in 't onmeetbare gevestigd, met rasse schreden weer in huis loopt al roepen: ‘'k Heb het gevonden! 'k heb het eindelijk vast!’ Wat had hij gevonden, dat hem zoo verblijdde? Den middel misschien om zijn geluw te doen schitteren? - Ja! - En hoe dat, als 't u belieft? - Aldus: wanneer hij het rijtuig bezag, dat, grootendeels geluw geschilderd en op eene zonderlinge wijze schitterend verlicht was, vond hij dat de plaatsen die minst verlicht waren, *purper* schenen, en hij verstond daardoor aanstonds dat het

nevens elkaar leggen van geluw en purper, van de grondverwen hare voltrekkende verwe, deze ophelderinge te wege bracht. En, met dan het zelfste geluw te gebruiken als te vooren, maar van purper doorhaakt in de plooien en andere min of niet verlichte plaatsen, verkreeg de schilder op zijnen doek den prachtvollen gouden mantel, dien hij tot dan toe nog maar in zijnen geest gezien en had.

Let er eens op, gij zult het ook wel ondervinden.

J.V.D.

Uit Fransch-Vlanderen

DE eerste Bellebrand was gedaan ten jare 900, door de Noormannen, die uit Noorwegen, Zweden en Denemark bij groote menigte jaarlijks gedreven wierden om roof te gaan zoeken. Zij vielen in het beste deel van Vrankrijk alsook in Vlanderen; zij verbrandden, zij verwoesteden en plunderden, overal waar zij invielen, zoowel kloosters, kerken, abdijen, als casteelen, steden, dorpen en alle huizen.

Maar Boudewijn de ijzerene, alsdan *forestier* of houtwaarder van Vlanderen, met geheel zijne macht den koning ter hulpe komende, heeft de Noormannen verslagen, waarover hij Grave van Vlanderen gemaakt wierd.

Maar de Noormannen en wierden door dat verlies nog niet teenemaal uit Vlanderen en Vrankrijk gedreven, want zij hebben nog wel 40 jaren lang alles geplunderd en verwoest al waar zij toekwamen.

De tweede brand was ten jare 1436, toen de Engelschen in Vlanderen vielen; Belle geheel geplunderd hebbende, staken zij de stad in brande, nadat zij menige duizenden ellen laken en vele andere goederen geplunderd hadden en naar Engelland vervoerd.

Hierna scheen het oorlogsvier uitgebluscht te zijn; Nederland was voor eenigen tijd in ruste, en men schiep

wederom eenen nieuwen moed tot Belle. Men bouwde vele huizen, de lakenweverije en de neringe herbloeide.

De derde brand wierd gesteken door de fransche troepen, die, onder Louis XI, naar Vlanderen kwamen en Belle brandden; zij leidden 500 burgers gevangen met hen naar Vrankrijk.

De vierde brand is ten jare 1502 geschied, bij ongelukke, alswanneer dat er 500 huizen door de vlammen in asschen geleid wierden. Maar korts daarna wierden de huizen herbouwd en de lakenweverije en de neringe bloeiden wederom.

De vijfde brand wierd veroorzaakt door 't volk van den *marquis* Roubays, ten tijde der nederlandsche beroerten in 1582, wanneer ook de proostdije van Sint Antheunis afgebrand en geplunderd wierd, en de moniken op de vlucht gedreven.

Belle was schier geheel afgebrand, en door de moedwilligheid der soldaten moesten de boeren ook vluchten en alles verlaten; de akkers bleven onbezaaid, waardoor dat er een zeer diere tijd gekomen is.

Alsdan wierd Alexander Florachius van den koning van Spanjen gezonden om de moedwilligheid der ketters in Vlanderen te stutten.

Ten jare 1584 wierd de terwe verkocht 104 ponden parisis de rasiere, dat is 65 fransche *livres.* Daar stierven er velen van honger, en velen vertrokken van Belle naar Engelland, om den hongersnood te vluchten, en z'hebben aldaar de lakenweverije ingevoerd. Het lakenweven ging te niete tot Belle, daarom hebben de Bellenaars de garentwijnderije opgerecht, waardoor zij als een nieuw leven schepten, want in dien tijd begon de neringe wel te gaan.

Maar daar kwam tot Belle eene groote sterfte, zoo door de peste als door den rooden loop; want, bij gebrek van goed brood, moesten de menschen brood eten van boonen en erreweten, alsook van revelare, die van over zee kwam en die niet alleenlijk en rook, maar zelfs half rot was. De arme menschen moesten wel drie jaar lang van dien stinkenden revelare eten, zoodat er tot Belle en onder 't ambacht van Belle gestorven zijn, van de peste en den rooden loop,

(van 't begin van junij 1646 tot het begin van 1648) 3600 menschen.

Ten lesten eindigde de peste en ook de diere tijd, maar de oorlog ging altijd voort tusschen Spanjen en Vrankrijk.

De zesde brand is veroorzaakt als volgt: den oorlog altijd voortgaande, verboden de Spaanschen aan die van Vlanderen op 't leven, dat zij geen lasten en mochten betalen aan de Franschen; en de Franschen dreigden hen, zoo zij weigerden te betalen, dat zij al de steden en dorpen zouden afbranden en plunderen.

De Franschen kwamen met geweld over de Leye, 't welk de Spaanschen niet en konden beletten; daar kwamen 2000 soldaten naar Belle, en vele burgers namen de vlucht; de soldaten begaven hen tot het plunderen, 't Hoogweerdig wierd gevlucht uit de prochiekerke en gedragen tot de Capucinen; zij namen 't garen half gebleekt uit de bleekerijen; nadien kwam een deel ruiters met eenen bondel strooi op hun peerd en zij staken ten allen kanten 't vier in Belle. En als de vlammen geheel Belle door verspreid waren, zoo bedreven zij groote genuchte en zij vertrokken; bij hun vertrek staken zij nog eenen windmeulen en drie oliekoten met twee reken huizen in brande, alsook vier koorenschuren, daar zij voorbij trokken; 't garen en de andere goederen wierden door de soldaten wel drie uren verre langs den weg gestrooid.

Op dezen tijd zijn te Belle gebrand 470 huizen, het zwarte-nonnenklooster en 70 twijnmeulens.

Dit geschiedde ten jare 1653.

De zevenste brand is bij ongelukke gekomen, uit de brouwerije van de zwarte zusters, op den 8sten Mei 1681.

Ten drie uren namiddag was 't vier gegrepen in gemelde brouwerije; de dikke rook met de vlammen vloog op tot in de wolken; daar klommen op uit den rook vele half gebrande papieren, die door de lucht vlogen gelijk zwarte kraaien; ook bondels strooi die opvlogen al branden en al blaken, waardoor vele huizen in brande gerochten. De vlammen vlogen, gelijk den bliksem, van 't eene naar 't ander geweste der stad. Men gebruikte

alle middels om 't vier te blusschen, maar 't was al vruchteloos; want de gonne die kwamen van de ander zijde der stad om te helpen blusschen, ziende de vlammen met zulke snelligheid en kracht vliegen, moesten met haaste wederkeeren naar hunne huizen, om hunne beste goederen uit te dragen; maar eilaas al eer zij daar kwamen, was 't al van de vlammen omringd. Al hunne pogingen en konden niet baten. De oostersche wind begon zoo schrikkelijk te blazen en de vlammen voort te jagen, met zoo een vreeslijk getier en gehuil, dat vele menschen zeiden dat de helsche geesten zulk getier en gehuil maakten in de vlammen, zoodanig klom het getier tot in de lucht. 't Was afgrijzelijk om hooren en om zien, 't gonne aldaar geschiedde. De mart, de waterplasch en de steenputten waren geheel vervuld met goederen, maar 't en konde al niet baten, want deze wierden met al de huizen der geheele mart in korten tijd al door de vlammen verslonden. De Weststrate wierd geheel afgebrand, en al de huizen die stonden op den teerling genaamd Bellequin en in de Sint-Jacobsstrate, en bleef maer een enkel huis staan, dat ook niet en wierd gehinderd als de soldaten het vier in Belle staken. De Nieuwstrate wierd van twee zijden afgebrand, tot de arme schole; in de Kerkstrate en in de Patersstrate en is er niet een huis gebleven. De Vulderijestrate was ook geheel afgebrand, behalvens een huis in de proostdije. De strate van den Heiligen Geest wierd ook al afgebrand, alsook de Koolstrate een weinig. De Vijverstrate en al de huizen die stonden zoo men gaat van de mart naar de Capucinen, wierden ook al afgebrand, alsook al de huizen in de Ooststrate, van 't klooster der zwarte nonnen tot de mart, maar geene over 't klooster aan de oostzijde. De kerkegracht was opgevuld met alle slag van goederen om ze te bevrijden voor den brand, alsook vele andere putten, maar 't en hielp al niet, want ze brandden in 't water, immers die maar half in 't water en waren, waardoor 't water heet wierd.

Alsdan zijn gebrand 488 huizen, 14 brouwerijen, 80 twijnmeulens, 't klooster en de kerke der Jesuiten,

't grauwe-nonnenklooster en de prochiekerke, uitgenomen de beelden van Onze Vrouwe, van Sint-Vedast en van Sint-Leonardus, die boven de kerkdeure stonden.

Namen van 23 menschen die in hunne huizen gebrand zijn: Jan Hardeman; Christiaen Berteloot; Jan Ysebrand; Petronelle Flaheel; W^{e} Pr Petilion; Johanne du Chateau; Mr Jacques van Amandel; Tanneken Poortier; W^{e} Marius du Plovy; Tone le petit; Chatharine de Wulf; Jacquemijntje Faes; Joufwe Mary Vremout; W^{e} meester Louis de Gelke, hare zoon en vier dochters; hare maarte Josine de Conink; Mary Olivier; Pieternelle Laporte; Pr Questroy en Treze Roelens.

Op eenige woorden en de spellinge na, uit den handboek van Gratiaen-Anthone Vervot, ‘steenvoorschen ijveraer der chyferkonste’ geboren te Steenvoorde den 4den Julij 1736 en aldaar overleden den 7den October 1808.

Mingelmaren

DE geleerden hadden reeds over lange bemerkt hoe de jonge vliegen uit het hulsel geraken, waar zij als poppen in gewonden liggen.

Dat hulsel is kloek, stevig en moeilijk om scheuren, en toch moet er de jonge vliege eens uit.

Maar ziet: op haren kop krijgt zij een blazeke, dat gedurig dikker en dikker wordt en op 't ende zoodanig tegen het omhulsel duwt dat het openspringt.

De ontledinge toogt dat het blazeke alsdan vol bloed zit, wel te verstaan vliegebloed, dat niet rood en is gelijk het gewoon bloed.

Nu kortelinge heeft men ondervonden dat de jonge africaansche springhanen ook alzoo te werke gaan, met dit verschil dat het blazeke in hunnen nekke groeit. Daarbij heeft men ook ondekt hoe het komt dat het blazeke zoo geweldig aan 't zwellen gaat.

De poppe van de springhanen zwelgt lucht in haren slokderm en bijzonderlijk in hare mage. Dan drukt zij geheel haar lichaam geweldig rond dien lucht: het bloed vloeit uit de gedwongene aders en loopt uit daar waar het den gemakkelijksten weg vindt, te weten in het blazeke, dat onder die drukkinge genoeg zwelt om het hulsel te doen openspringen.

Waarschijnlijk zullen de vliegen ook alzoo te werke gaan.

Oude Vlaamsche gedaante van 't woord Coyghem

ST Jans Hospitaal te Brugge (1220). - Ic Philips Castelein van Maldeghem make cond hem allen die dese iegewoordighe lettre sullen sien, dat ic ghegheven hebbe Regnoude van *Coyenghem* minen cnape al die tiende van Sanchmezele de houde ende de nieuwe van mi te leene eeuwelike te houdene ende de voorzeide Regnoud es mi sculdich jaerlyx te ghevene een paer handschoen in kennessen van dese leene. Dit was ghegheven up de brucghe te Visinkes in Karsnachte en dit kennen mine mannen te wetene Dierkin van Maldeghem, min broeder, Heinric van Dirent, Jan Van der Donc, Wouter de Muenc en Boudin de Ketelaere. Ende omme dat blive moete van werden ende ghestade zo hebbic met mine zeghels gheconfirmeert. Ghegheven int jaer ons Heeren M. CC ende twintich. (*Jaerboeken van de Emulatie*, 1840.)

IN 1666 wierd de troonbeklimminge van Karel II, zoon van Philip V, koning van Spanjen en Heer der Nederlanden, plechtiglijk te Gent gevierd.

Don Francisco de Moura y Contreal, algemeene bestierder der vereenigde Nederlandsche gewesten, moest twee jaren later de reize van Gent naar Brugge ondernemen. Hij koos den waterweg, en toen hij aan Sint-Jooris kwam, vond hij geheel de gemeente in feeste. Het was immers kermisse.

De eerw. heer pastor van Sint-Jooris, Sebastiaan Semyn, bood zijne spaansche hoogheid den wijn van eere aan, en dat in eenen beker versierd met de wapens van het Spaansche Huis.

Na zijnen dienst gedaan te hebben wierd de beker in 't water van de vaart geworpen. Maar, wonder genoeg, in plaats van te zinken, zwom hij boven en dreef recht naar den oever.

Twee gedichtjes wierden gemaakt bij deze gelegenheid, en te Brugge bij Lucas van de Kerkhove in 1668 gedrukt:

't Eerste:

Men had 's konings santé met wijn uit mij gedronken,
En ick en ben daer naer in 't water niet versoncken:
Ick bleef, oock naer den val van ondergang bewaerd;
Het wapen dat ik droeg dat was mijn Sauvegaerd.

Het andere:

Ick swemm', ik drijf, ik zeyl, ick vlot,
Tot winden en tot golven spot:
En in 't gevaar soo vaer ik vrij;
's Konings Fortuin die zeylt in mij.

Vertaald uit het '*Messager des Sciences Historiques*' jaar 1891, bl. 247.

[Nummer 23]

[Mededeling]

M*ET het beginnen van zijn* 3*de jaar zal Biekorf*, *op deugdelijker papier gedrukt*, *en aan de Inteekenaars besteld worden.*

Die iets te zenden heeft naar ons Tijdblad wordt verzocht bij den terecht van onzen drukker de woorden voor Biekorf *te willen voegen. Als 't zetwerk is*, *dan gelieve men enkel éène zijde van ieder blad te bezigen en de andere onbeschreven te laten.*

Het Berek van Biekorf en kan geene stukken laten drukken die niet onderteekend en zijn of daar het den name des opstelders niet van en kent.

Die buiten Belgenland wonen kunnen Biekorf krijgen tegen 5 fr. 10 '*s jaars. Zij worden verzocht het inteekengeld voor het* 3*de jaar zonder uitstel naar onzen drukker op te stieren*, *om alle achterhoudinge in 't verzenden onnoodig te maken.*

Zendelingen

IN Oegstmaand laatstleden, gaf Biekorf 97 namen van West-Vlamingen, die heden ten dage zendeling zijn in de heidensche of musulmansche landen van de vijf werelddeelen. Bij de daar genoemden moeten de 8 volgende gevoegd worden:

America.

EE. HH. Hendrik Banckaert, O. SS. R.	Brugge,	Canada.
Joseph Billiau, O. SS. R.	Thielt,	eiland S. Thomas.
Alois De Fevere,	Zerkeghem,	eiland Haïti.
Mallengier, O. SS. R.	Brugge,	Canada.
Hendrik Mussely,	Heule,	Canada.
Julius Van Houver,	Westoutre,	Virginia U.S.
Leenaard Van Tieghem,	Meulebeke,	Canada.

Africa.

E.H. Emiel Callewaert,	Marcke,	Congoland.

Hier volgen de namen van 40 West-Vlaamsche, wereldlijke priesters, die, bij onze wete, in Engeland en Schotland als zendelingen werkzaam zijn:

Pieter Benoit, van Cuerne, voorzitter van 't Seminarie voor de zendingen te Mill Hill.
Arthur Beyaert, van Brugge, pastor te Kirkintilloch in Schotland.
Fred. Bonte, van Rousselare, aalmoesenier te Liverpool.
A. Boone, van Iper, pastor te Greenwich.
Kaneunik Callebert, van Rousselare, pastor te Egton Bridge.
Pieter Cardinael, van Poperinghe, pastor te Llanelly, in het land van Wallis.
Adolf Coelembier, van Brugge, pastor te Ashton-U.-Lyne.
Karel Coelembier, van Brugge, pastor te Dukinfield.
Kaneunik Lodewijk Coelembier, van Brugge, bestierder te Taunton.
Leo Croutelle, van Brugge, pastor te Lyme Regis.

Emile Debacker, van Brugge, pastor te Alexandria in Schotland.
Lodewijk De Backer, van Brugge, pastor te Cadzow in Schotland.
Julius De Baere, van Ingoyghem, pastor te Carlton.
Cyriel De Cuyper, van Rumbeke, onderpastor te Leeds.
Lodewijk de Meulenaere, van Lapscheure, pastor te Busby in Schotland.
Dr Bruno Desplenter, van Oyghem, pastor van St-Edmund's te Manchester.
Arthur De Stoop, van Rousselaere, leeraar in 't Seminarie te Leeds.
Firmin Devos, van Thorhout, onderpastor te Crewe.
Emile D'hulst, van Poperinghe, pastor te Neath.
Julius Du Floer, van Poperinghe, pastor te Monkwearmouth.
Seraph. Fieu, van Poperinghe, pastor te Woolwich.
Karel Grymonprez, van Rousselare, pastor te Oldham.
Alois Hosten, van Brugge, pastor te Wellington.
Lodewijk Lavens, van Rousselaere, bestierder in Sussex.
Arthur Lepère, van Kortrijk, onderpastor te Derby.
Karel Malfait, van Rousselare, pastor te Sedgley.
Alfons Maurus, van Oostende, onderpastor te Liverpool.
Julius Maurus, van Oostende, caplaan te Ince-Blundell.
Constant Mussely, van Heule, pastor te Rawtenstall.
Pieter Notterdam, van Dudzeele, onderpastor te Blackburn.
Alfons Scherpereel, van Pithem, pastor te Salford.
Edm. Surmont, van Brugge, leeraar in 't Seminarie te Hammersmith.
Auguste Tremmery, van Brugge, pastor te Wellington.
Emile Van Dale, van Kortrijk, zendeling te Londen.
Medard Vandenberghe, van Isenberghe, onderpastor te Liverpool.
Desideer Vandenweghe, van Rousselare, pastor te Darwen.
Joseph Van Hecke, van Brugge, pastor te Glasgow.
Kaneunik P. Van Hee, van Merckem, pastor te Liverpool.
Alfons Vantomme, van Rousselare, onderpastor te Salford.
Pieter Vermeulen, van Veurne, bestierder te Manchester.

Wind- en Waterhozen.

WEINIG zijnder, meene ik, onder de lezers van *Biekorf*, die wel weten wat wind- en waterhozen zijn. Wel hebben wij allen hooren spreken van die lichte en bijna vreedzame windhozen, die ons volk de '*varende vrouwe*' noemt; maar geweldige, stormachtige en al vernielende windhozen, de zulke zijn in Vlanderen zoo goed als onbekend.

Des te beter, en God zij geloofd!

Het schippervolk onzer kusten weet er meer van: vele visschers hebben waterhozen, of waterpompen gelijk zij ze noemen, gezien, en sommigen hebben toch iets of wat ondervonden van hunne onweerstaanbare macht.

Te lande is het eene ware zeldzaamheid als men eene waterhoze te zien krijgt; ten hoogsten mogen wij op ééne rekenen alle drie jaar voor geheel West-Vlanderen, niet meer.

Den 1sten Oest 1888, is er eene waterhoze gezien geweest te Meessen, en van de jare den 27sten in Wedemaand dreef er eene tusschen Blankenberghe, Lisseweghe en Oostende.

Beide waterhozen hebben weinig schade veroorzaakt, en zij en kunnen ons geen gedacht geven van hetgene eene waterhoze eigentlijk is en vermag.

Het land der hozen schijnt Noord-America te zijn, nievers en zijn zij talrijker en nievers geweldiger. Van in Sporkel van 't jaar 1880 tot in Pietmaand 1881, dus in een goed jaar en half, wierden daar 177 menschen door de waterhozen gedood, 539 gevaarlijk gekwetst, 988 huizen vernield, 5 dorpen bijna geheel vernietigd.

Toch en zijn wij in Europa niet geheel en gansch bevrijd van dien geesel Gods. Immers over twintig jaar wisten de ouderlingen nog te spreken van de dubbele waterhoze die in 1788 gewoed heeft van aan de Pyrenee'n tot aan Holland en die ten minsten voor honderd millioen frank schade veroorzaakte.

De kracht dier verschijnselen komt tamelijk uit in de volgende beschrijvinge van de waterhoze die in 1845 te Monville in Vrankrijk woedde.

‘Den 19sten Oest 1845 kwam er eene geweldige waterhoze op, die eerst te Le Houlme een weefhuis beschadigde, eene drooghalle omverre wierp en 180 boomen nedervelde. Vandaar vloog de hoze in het dal; zij had het uitzicht van eenen stompen wolkenkegel, die met den top omleege hong en met schrikkelijke snelheid op zijn zelven draaide. De wolke was zwart al boven, de top roodachtig: eerst kon deze eene breedde hebben van 12 meters, later van 40 en van 300; hij wreef langs den grond en rukte alles mede.

Op zijnen weg voer hij tegen een spinhuis van vier verdiepen: in éénen oogenblik was het opgenomen en verpletterd, met al de werklieden, zonder dat er een steen op zijne plekke bleef. Het woonhuis daarnevens verloor een deel van zijn dak.

Binst den zelfsten stond vernielde de waterhoze eene tweede spinninge die even groot was als de eerste. De verdiepen waren tegen malkander geslegen en nogmaals bleef de woninge omzeggens ongedeerd.

Daarna week de hoze een weinig slinks af en klom boven een ander werkhuis, waar zij het derde verdiep van afrukte, en dan ging zij botsen op eene der schoonste spinmeulens der streke.

Dat schrikkelijk gebouw, geheel in baksteenen opgemetst en zoo kloek aangeleid dat het te zwaar geschenen had, wierd in eenen oogwenk verbrijzeld, met twee honderd werklieden die onder de puinhoopen begraven wierden. Al de spingetouwen waren verwrongen, vermorzeld en afzichtelijk om zien.

Vandaar dreef de waterhoze op de hoogten van Eucoumeville en baande eene *afschuwelijke strate* door de bosschen van Clères. Geen één boom die weerstond, op eenen afstand van verscheidene kilometers: de kloekste eeken waren uitgerood, gewrongen, verbrijzeld. Hagen waren weggerukt en gekorven; het gers zelve was hier en daar uitgetrokken en op zijn zelven gekruld.

Dat al geschiedde binst eenige stonden. Menschen die op de heuvels woonden konnen gemakkelijk de wervelwolke bij der ooge volgen, spijts de ongehoorde snelheid

van hare vlucht. Zij komen overeen om te zeggen dat de spinhuizen onder den druk der waterhoze als overdekt waren met vlammen en rook. Van alle kanten kwamen de lieden met speiten toegesneld om te blusschen hetgene zij voor eenen brand namen'.

Zelden sticht eene waterhoze zooveel schade, maar in 't algemeen blijft haar geweld zoo goed als onweêrstaanbaar.

Horkt naar eenige rampgevallen die de waterhozen van 29sten tot 30sten Meie 1879 in de Vereenigde Staten van America veroorzaakt hebben.

Een huis van een verdiep en half wierd van zijne grondslagen gerukt en 90 meters verre gedregen om daar dan geheel in stukken te vallen.

Een ander huis wierd insgelijks opgelicht, eerst 10 voeten Noordwaards en dan nog 12 voeten Noord-Westwaards gedregen: daar wierd het verbrijzeld, en de brokken vlogen van 50 tot 60 meters in 't ronde. Het huis van M. King wierd ook opgeheven en 300 voeten verder nedergezet, het was grootelijks beschadigd maar 't bleef staan.

Op eene andere plaatse wierd een huis naar den Zuid-Westen verschoven, terwijl de wind den Noord-Oosten invloog.

Een zekere Heer Frank Senton was in een huis waar de wind de kappe van afrukte, zij wierd 40 voeten hooge opgenomen en 320 roeden verre geworpen. Daar wierd zij wederom nu opgenomen, nu langs den grond gerold, wel 300 voeten verre.

Elders nog wierd eene dochter 200 meters verre gevoerd en dan tegen een schettewerk dood geslegen; men vond ze later zonder kleederen en overdekt met zwart slijk. Zoo ging het met menige menschen. Het slijk hield somwijlen het haar van vrouwlieden zoowel t'hoope dat het hun moest afgeschoren worden. Al die slachtoffers hadden ooren en oogen vol slijk en 't was hun onmogelijk iets te hooren of te zien.

De dieren ook voeren gelijk de menschen: bijna altijd vond men de hennen verre weggedregen geheel ontvederd

en dood. Eene katte wierd duizend stappen verre weggevoerd gevonden, zoo plat alsof zij onder de plettersteenen van een stampkot gelegen hadde.

Die waterhozen van 29sten en 30sten Oest hadden zulke schrikkelijke vreeze onder het volk verspreid, dat vele lieden, reeds verschillige weken na de gebeurtenisse, nog aarzelden om naar bedde te gaan, en dat honderde menschen 's nachts ter ruste gingen met al hunne kleederen aan en met het licht nevens hen, altijd gereed om te vluchten.

Eene kleene zwartachtige wolke, die al den Westkant verscheen, was genoeg om iedereen te ontstellen en benauwd te maken. Velen wilden het land verlaten en binst geheele maanden lagen handel en nijverheid stille. Wat baatte het huizen en stallen te herbouwen? Eene waterhoze kon alles ten gronde toe verdelgen.

Zoo groot is het geweld der waterhozen, dat al het geweld van eenvoudige storm- of rukwinden gelijk er somtijds in Vlanderen waaien met de kracht der waterhozen zelfs niet en mag vergeleken worden.

De boomen en worden niet alleenlijk ommegewaaid, maar dikwijls kort afgebroken, al hunne bladeren afgerukt de stam gewrongen, gebroken, in spaanders geslegen; 't en zijn geene pannen die afvliegen of schouwen die instorten, maar geheele huizen die verbrijzeld, kloeke zware muren die verdregen, wagens en karren die hoop over soop geworpen, ja schenen van den ijzerweg die verwrongen, afgerukt, gebroken worden. In één woord 't is een geweld waar niets aan en schijnt te weêrstaan.

Wat zijn wind- en waterhozen?

Een draaiwind, of een wervelwind, of eene windrolle gelijk men te Oostende zegt, of eene windhoze (hoze = kouse = broekpijpe), of nog eene varende vrouwe, dat is al een en het zelfste. 't Is een wind, die tamelijk rap op zijn zelven draaiende vooruit loopt en zand en stof en al dat licht is doet rond zwierelen, somwijlen doet omhooge stijgen en tamelijk verre in zijne vaart mededraaien.

Over deze draaiwinden is er weinig te zeggen achter het lief, grondig en leerrijk schrijven van meester Guido

Gezelle, dat te vinden is in *Rond den Heerd* en in De Bo's *Idioticon* onder 't woord ‘varen’.

De waterhoze, de waterpompe zoo ons visschervolk zegt, wordt zeehoze en landhoze genaamd, volgens dat zij in zee of te lande gezien wordt; zij komt van oorsprongswege gansch overeen met de windhoze; doch en werkt de wind alleene en op zijn eigen niet meer, maar speelt hij in eene wolke, dan is 't die rondschijverende wolke die waterhoze genoemd wordt.

Eene waterhoze is gemakkelijk te erkennen.

Gewoonlijk ziet men eerst eene dikke, zware, zwarte wolke door de lucht drijven, die schijnt te daveren en te dansen. Zelden is zij alleene, bijna altijd vaart zij tusschen andere wolken, maar op haar eigen, veel sneller en veel wilder.

In het eerste kan men doorgaans hier en daar op de wolke alle slag van zonderlinge, langwerpige aanwassen bemerken die van de wolke afhangen en van verre geheel wel aan de ijskegels gelijken die 's winters aan de euzie vriezen.

Die kegels zijn geheel onregelmatig gezaaid: zij vermeerderen en verminderen; sommige verdwijnen, andere komen bij: 't is een ware poppendans, maar wreed, woest, ontzaggelijk.

Ondertusschen, naarmate de waterhoze voortdrijft, schijnen sommige dier tuiten ineen te loopen: hun getal vermindert, maar de overgeblevene worden dikker en langer en wenden meer en meer naar ééne en de zelfste plaatse, het midden der wolke.

Hun getal daalt tot drie, tot twee, oftewel, gelijk het gewoonlijk gaat, 't en blijft maar één meer over, die dan ook ongemeen dikke en lang worden kan.

Zoo waren de waterhozen van Meessen en van Lisseweghe, zoo zijn omtrent al de groote waterhozen die veel schade gesticht hebben.

Met haren langen reusachtigen steert, die daar aan de wolke hangt te kwispelen gelijk de snuiter aan den kop van den olifant, stormt de wreede, zwarte wolke vooruit. Gelijk de stoomwagen in zijne hevigste vlucht beloopt

zij middelmatig 17 meters ter seconde, maar somwijlen ook kan zij tot 25 meters afleggen.

De steert of kegel is 100 tot 1000 meters lang, ongemeen zwaar en dikke tegen de wolke, maar hij versmalt gestadig naarmate men den nederhangenden top nadert. Die top zelve heeft eene doorsnede die verloopt van eenige tot 3 en 4 honderd meters.

't Ware onmogelijk om begrijpen hoe dat water alzoo op zijn eigen van de wolke kan afhangen zonder uit te storten; ook ziet men bij der ooge dat er in den kegel eene hevige werkinge bestaan moet. Diepe wervels loopen van boven naar van onder, de kegel hangt daar gewrongen als een stuk lijnwaad waar men het water uitgewrongen heeft, maar de wervels verloopen gestadig, en met eene ongeloovelijke snelheid schijvert de kegel op zijn zelven.

Somwijlen blijft de top van den kegel verre boven den grond hangen en zoo vliegt hij over dorpen en over velden, zonder de minste schade te veroorzaken: al het geweld zit in den kegel zelve verdoken, daarbuiten en zijn er geen sporen van wind te zien.

Maar eenige stukken lands verder kan de kegel verlangen, dieper en dieper nederdalen, dan wederom inkorten, om weldra nogmaals te verleegen; alzoo daalt hij tot dat hij tegen boomen en tegen huizen botst, somwijlen zelfs daalt hij tot op den grond en vaagt alles omverre dat in zijnen weg staat.

Nadat dit stijgen en dalen eenigen tijd uitgehouden heeft en dat het meeste geweld afgewrocht is, begint de kegel allengskens, doch altijd onregelmatig, te krempen. Eindelijk schijnt de wolke, als uitgeput en verlamd, de kracht niet meer te hebben om haren machtigen arm uit te reeken; de kegel wordt in haren schoot opgezogen en de wolke zelve versmelt en verdwijnt onder al de andere.

('*t Vervolgt*)

EDW. VAN ROBAYS

Na den Storm

'k **S**TOND te droomen aan het hoofd daar van het staakwerk;
aan mijn' voeten ruischte 't water, en een dunne
smoor hing treurig over 't brakke zeeveld, wijl een
fijne regen viel! Drie dagen pas geleden
had 't gestorremd; en de zee, van 't danig klotsen
moe gejaagd en afgebeuld, scheen nu te willen
rusten, of 't heur deerde van haar dolle woede,
deerde van zoovele rampen, zooveel weedom,
deerde van zoo harde slagen tegen 't krakend
vaartuig van den braven visscher, zooveel slagen
tegen 't jagend herte van de zeemansvrouwe
die, terwijl de storrem huilde en woelde, bevend
bad met hare kinders voor den lieven vader.
Nu, zij rustte; rusteloos was immer 't herte
van de moeders, die 'k zag komen treurig wandlend
op het staakwerk met een kind op hunnen arrem,
of bij d'hand het leidend, starend in de verte,
angstig zoekende of in het verschiet daar, zij geen
sloepe 'n zagen komen, die zoolang verbeidde,
docht het hun! En andre kind'ren, meisjes, knapen,
kwamen daar, al ernstig kouten, en zij vroegen
aan elkander, hoeveel dagen hunne vader
wel in zee was! 't Wierd mij treurig om het herte;
en, zoo zeide mij een arme vrouw die 'k aansprak:
‘sedert veertien dagen is mijn man vertrokken,
en zijn schuite 'n was maar slecht! Och Heere, ik hope
dat hij zal gespaard zijn! slechter is het voor die
vrouwe daar! Al een-en-twintig dagen is haar
man op zee gegaan, van nergens krijgt zij mare;
en,’ zoo zei ze, op 't end: ‘Mijnheere, zoud' het waar zijn,
dat gijlien het zien kunt, in de consecratie
van de messe, of eene sloep vergaan is?’ En zij
keek bedrukt en vragend sterling in mijn oogen.
Christen bijgeloof van 't oude christen Vlanderen,
gij ontroerdet me in het diepste van de ziele!
Gij getuigt hoe diepe in 't herte van dit christen

ruwe volk, nog eerbied ligt geworteld voor den
priester Gods, als mocht hij in de grenzelooze
zee der Godheid zien, wat met de stervelingen
ommegaat, hier op de bittre zee des werelds!
Drie, vier sloepen lagen in het zicht, en trage
kwamen z' haven waards gevaren; en de vrouwen
keken rekhalzend het water uit hunne oogen!
Roerloos bleven er twee liggen, wachtend dat de
tuiboot hen kwam halen, en in d' haven voeren.
'T viertuig kwam al zuchten, spuwend zwarte wolken
naar den hemel, en zijn forsche wielen kapten
dapper door het treurig grijze en schuimend water.
Spoedig wierden beide sloepen vastgebonden
met den kommel aan den tuiboot, die terugwaards
keerde, statig, zegevierend medeslepend
die twee strijders, wederkeerende uit het zwalpend
strijdveld, lijk twee reuzezwanen, zijde en zijde.
Bracht de tuiboot droefheid mede, bracht hij vreugde?
'k Was met die gedachten, bezig, toen een knaapke
nevens mij daar, ‘hourah!’ riep, en bei zijne armen
jub'lend in de lucht smeet, want zijn scherpziende ooge
zijnen vader reeds herkend had op de naaste
sloepe. En 'k zag de manschap, fel gebouwde kerels,
minzaam lachen om den blijden kindergroet, en
kalm, ontzaglijk onder hunnen sturen zeehoed,
wel te moede binnenloopen, na zoovele
doorgeleden stormen, angst en doodsgevaren.
‘Maar’, zoo zeide een jonkheid: ‘kijkt op de and're sloepe,
't dunkt mij dat de stierman elderwaards zijne oogen
keert, en dat hij krijscht!’ Zoo was het: zonder twijfel
was een man te kort aan boord! ‘Wie is het?’ klonk het
anstig op het staakwerk, wijl het nieuws van mond tot
monde vloog, gelijk een vliegend spettrend poervier;
eer de tuiboot wel in d'haven was en stopte,
wist het heel de kaaie. Bleek en anstig zag ik
't volk te zamen loopen, kinders, vrouwen schreiend,
vragend, talend. 't Manschap gaf noch taal noch teeken,
werkend aan de zeilen, aan de koorden, met een
somber wezen, met een mannelijke droefheid,

wijl de stierman naar beneden was gaan zitten
weenen! weenen mocht hij, want zijn' eigen vader,
ouden, grijzen zeeman, was hij gaan begraven
in dat altijd swanslend, eeuwenoude kerkhof,
dat ne mensch de zee noemt! waar de rustelooze
baren speelden met zijn lijk in grondelooze
kolken, wijl zijn ziele de eeuwig haven binnen
was gevaren! weenen, en zijn herte lossen
en den teugel vieren aan de lang gesloten sluizen
van zijn storremend gemoed! met eigen oogen
had hij 't dierbaar wezen weg zien rukken door een
woeste bare; in eigen ooren klonk de laatste noodschreeuw
van den grijzaard, haast verdoofd door 't ak'lig huilen
van den wreeden storrem! weenen mocht de stierman.
En een oude visscher schudde 't hoofd en 'k zag een
traan in de ooge hem peerlen! ‘'t Is een zure bete
brood dat ons de zee verleent’, zoo zeid' hij droevig!
En hij meende et, en hij moest er iets van weten!
Vreugde bracht de tuiboot, droefheid bracht hij mede;
ook op 's werelds zee wordt zoet en zuur gevonden,
zijde en zijde: maar in 's hemels veilig' haven
zal ons bootje zonder smerten binnen varen!

C.W.

O in 't Westvlaamsch Idioticon

WIJ onderscheiden de korte o die als *ŏ* of ö verbeeld wordt, de gerekte *o*, die wij met een striepke boven den boekstaf voorstellen, de lange *o* met heur kenmerkend kapken, ô, en den tweeklank *au*, die in 't Westgermansch ook eene lange *o* geworden is.

De korte o. - De oorgermaansche *u* die van eigen ook in 't indogermaaansch bestaat, is in 't Westgermaansch in twee klanken gesplet.

't Stond eene korte *o*, als er in de volgende lettergreep eene *ä*, eene *ë* of eene *ö* gevonden wierd, uitgeweerd als

er een verband met neusklanken volgde, *m* of *n* met eenen medeklinker.

't Stond eene korte *u* als er in de volgende lettergreep eene *i* te voorschijn kwam of eene *u*, of als er een verband met neusklanken volgde.

Dat taalverschijnsel is in 't oudhoogduitsch verneembaar: men heeft het ook in 't oudsassensch en 't oudfriesch gageslagen, en zoo komt het dat ons oudsprakig Westvlaamsch in geslotene lettergrepen den eenen keer eene *u* en den anderen keer eene *ŏ* vertoont.

Vandaar de klankwet van De Bo:

'De korte *o* verwisselt dikwijls met de korte *u.*' Bok - buk; bol - bul; bolster - bulster enz.

De gerekte o. - In 't Westvlaamsch komt men ook de gerekte *o* tegen; zij wordt bij ons de zachtlange *o* genoemd.

In opene lettergrepen rekten de korte *o* en de korte *u* tot onze zachtlange *o.*

't Is zelfs ook nog gebeurd dat de korte *o* tot eene gerekte *o* overging in geslotene lettergrepen, bijzonderlijk voor *r* en zoo komt het dat De Bo eene andere klankwet heeft aangeteekend:

'De lange o verwisselt somwijlen met de korte *u*,' Sporre - spoor; torre - toren; word - woord, enz.

't Bestaat ook een *i*-, *umlaut* der zachtlange *o*, in 't algemeen Dietsch en ook in 't Westvlaamsch.

Dat zachtlange *o* verloopt dikwijls in *eu*, zegt De Bo: Boter - beuter; koning - keuning; knokel - kneukel enz.

De lange o. - De lange *o* wordt in 't westgermaansch aangetroffen.

In 't oudnederfrankisch komt de lange *o* te voorschijn onder de gedaante van den tweeklank *uo.*

In 't oudfriesch is ze zuiver bewaard gebleven en meest altijd ook in 't oudsassensch.

In 't middelnederlandsch wierd de lange *o* op vier wijzen verbeeld: als *ou*, als *ue*, als *oe* lijk in de hedendaagsche geijkte schrijvende tale, ook wel als *ô*: broder.

De Westvlamingen in hunne sprekende tale zeggen *ou*, luidens De Bo; 'voor *m*,' zegt hij nog, 'stellen wij eene korte o': noemen - nommen.

Wat de *o* in *nommen* aangaat, wij zullen doen opmerken dat het de zuivere lange *o* is, die wij daar uitspreken.

Wat den klank *ou* betreft, die klank wordt wel hier en daar gehoord, maar in vele streken van West-Vlanderen hebben wij de lange *o* bewaard en zeggen wij nog bij voorbeeld, hij *drôg*, lijk de oude Sassen en de oude Friesen onze voorouders plachten uit te spreken.

Dien klank en heeft De Bo niet gezant in zijn Idioticon.

De tweeklank au. - De tweeklank *au* verliep in 't westgermaansch tot de lange *o.*

In 't oudfriesch wierd hij eene lange *a*, in 't oudsassensch eene lange *o.*

Die lange *o* wordt altijd dubbel gespeld. Zij verschilt in de uitsprake van de zachtlange o.

Vele verbasterde Nederlanders verdonkermanen heuren oorsprong met ze als de gerekte, zachtlange *o* uit te spreken, lijk E.H. Bols vroeger in eenen lezensweerdigen opstel zeer kundig heeft bewezen.

J. CLAERHOUT

Mingelmaren

‘**E**EN zeer gewichtig punt’, in de spreektale van Nederland, ‘is het teloorgaan van het onderscheid tusschen het grammatisch mannelijk en vrouwelijk geslacht, dat in de schrijftaal *kunstmatig* gehandhaafd of liever in de laatste eeuwen door de taalkundigen *hersteld*, in de spreektaal sedert lang nagenoeg *geheel* verdwenen is. Alles wat zich niet door het duidelijk kenmerkende lidw. *het* onderscheidt wordt in de spreektaal in alle nv. van enkelv. en meerv. door het eenvormige *de* voorafgegaan, maar is voor ons taalgevoel *manlijk*, zoowel levenlooze *voorwerpen* als levende *dieren*: niet alleen dat een timmerman, van eene tafel of eene kast sprekende zegt: *hij moet naar den winkel* of we kunnen hem ('*m*) *niet optillen*, en dat iemand die in plaats daarvan dorst zeggen *zij*, uitgelachen of niet begrepen zou worden, maar ook alle levende wezens (uitgezonderd de mensch), zelfs zoo onmiskenbaar vrouwelijke huisdieren als *de kip* en *de koe* heeten *hij*; ja, indien ik mij niet bedrieg, zeggen zelfs de boeren van eene koe dat *hij (i) moet kalven!* Alleen de *kat* of *poes* wordt wel eens liefkoozend *zij* genoemd. Kortom alleen het onzijdig geslacht wordt nog werkelijk onderscheiden, het *taalkundig* vrouwelijk geslacht van dieren en voorwerpen bestaat alleen nog in de

spraakkunst en de letterkunde: in twijfelachtige gevallen kan men niet meer met de *levende* taal te rade gaan, maar moet het geslacht van een woord bepalen naar *doode* taalregels, of naar het gebruik bij oude schrijvers.'

Uit *Spreektaal en Schrijftaal in het Nederlandsch* door J.W. Muller. Z. het Tijdblad *Taal en Letteren* van 1891, op bldz. 202.

DE lezers van Biekorf en hebben nog den taalstrijd niet verge ten van eerw. heer J. Craeynest met eenen medewerker van 't Belfort die D. (De Potter) teekende, over de woorden *gouwe* en *gouwgrave.*

Het laatste dat daarover geschreven wierd, verscheen in Belfort Aug. n° 8 en wierd overgedrukt in Biekorf van Oegstmaand n° 16: eene degelijke wederantwoorde van eerw. heer J. Craeynest. De stilzwijgendheid, waarmede heer D. sedert vier maanden aangehaalde besprekinge beantwoordt, laat ons vermoeden dat hij den strijd opgeeft en de woorden *gouwe* en *gouwgrave* erkent als gangbaar geld.

Biekorf teekent het ter oorkonden aan, en wenscht dat nog menige aanrandinge van dien aard tot nog menige beantwoordinge van zulken trant, in wederzijdscher vriendschepe, aanleidinge geve.

DE woorden van den eed dien Lodewijk de Duitscher en Karel de Kale elkander zwoeren te Strasburg in 842, de eerste in romaansche sprake, de andere in duitsche, zijn genoeg gekend. Hier volgen de woorden van den eed dien de twee volkeren, elk in zijne tale, ter zelver gelegenheid zwoeren. In het duitsch:

'Oba Karl then eid, then er sinemo bruodher Ludhuwige gesuor, geleistit, indi Ludhuwig, min herro, then er imo gesuor forbrihchit, ob ih inan es irwenden ne mag, noh ih noh thero nohhein then ih es irwenden mag, widhar Karle imo ce follusti ne wirdhit' d.i: 'Indien Karel den eed dien hy zijnen broeder Lodewijk gezworen heeft, houdt, ende Lodewijk, mijn heer, dezen dien hy hem gezworen heeft, verbreekt, indien ik hem daarvan niet afwenden kan, noch ik noch iemand dezer dien ik daartoe wenden kan, en wil hem tegen Karel daartoe hulpe verschaffen.'

In het romaansch, buiten dat de eigennamen verwisselen, luidt het als volgt:

'Si Lodhuvigs sagrament, quae son fradre Karlo jurat, et Karlus meos sendra de suo part non lo stanit, si io returnar non lint pois, ne io ne neuls cui eo returnar int pois, in nulla aiudha contra Lodhuwig nun li iver'-

HET '*Oratorio Franciscus*' van Edgard Tinel wordt in den loop des winters te Keulen, te Aken, te Dusseldorp, ten tweeden male te Frankfort a.d. Main, verder te Breslau, te Freiburg i. B., alsook te Koopenhagen, te Amsterdam en te 'S Gravenhage uitgevoerd.

Uit 'Dietsche Warande' n° 6, 1891.

OOK en toogt de Spanjaard tot den dag van heden maar kleine genegenheid voor alwie den Franschen name draagt. Iemand die in 't Schiereiland reizen gaat, en de gunste van 't volk, en leerrijke inlichtingen wilt verkrijgen, zal bijgevolge weldoen, zoo weinig mogelijk de Fransche tale te spreken, en hem nooit op geener wijze voor eenen Franschman uittegeven. Bij 't eerste opzien, neemt de Spanjaard allen vreemdeling voor eenen Franschman. *Es un Francese!* Maar een *Belg* en heeft niet te vreezen, bijzonderlijk als hij hem uitgeeft voor eenen VLAMING, *de la muy noble nacion de los Flamengos.....* (Dat staat op bl. 72 in: *Au delà des Monts* door D. Geerhard van Caloen O.S.B.)

LAATSMAAL nam ik een' panne vast, die wat te heet was voor menschen handen; en ook liet ik ze dadelijk vallen. ''t En is maar dat,' zei er iemand, 'dat de koning van zijn knechten niet en doet doen.'

'Wat?' zei ik.

'Laten vallen dat te heet is,' wierd er mij geantwoord.

Dat is eene uit honderd spreuken, waarbij de Vlaming laat zien welk gedacht hij heeft van 's konings hoogmogende weerdigheid.

'**I**NDACHTIG wordende 't gene ons de heilige oudvader Bernardus heeft nagelaten, daar hij zegt, dat de mensch is als een molen, die nimmermeer en kan stille staan en die daar maalt wat men daarop draagt; maar, als daar niet en wordt opgedragen zoo vermaalt hij hem zelven.'

Dit uit *Den wijzen Geck*,... *door I.D.G.* (Johan de Grieck) *Tot Gendt*, *Bij Cornilis Meyer*, *op d'Hoogpoorte in 't gekroont Sweirt.* Met goedkeuringe geteekend in 't jaar 1671.

[Nummer 24]

Wind- en Waterhozen.

HOE nu dat zeldzaam verschijnsel uitgeleid?

Ons vlaamsch visschervolk gaf van overouds aan de waterhozen den name van ‘waterpompen,’ omdat het meende dat de zeehozen het water oppompten.

Volgens die geloovenisse, die niet alleenlijk bij het vlaamsche volk maar bij al de volkeren der wereld te vinden is, en zouden de waterhozen niets anders zijn als een slag van machtige zuig- of trekbuizen, die al wat zij ontmoeten naar omhooge slorpen, gelijk eene zuigpompe het water van den put naar boven zuigt.

Meermalen had het zeevolk bemerkt dat eene zeehoze, - die in den grond het zelfste is als eene waterhoze, - het water der zee naar boven trekt. Immers wanneer eene waterhoze met haren steert tot dichte bij het water der zee daalt, schijnt het water als opgepompt te worden, het schijnt als uit eene machtige bronne te spruiten en zoo hooge te stijgen dat het in verband komt met den steert der wolke en, op 't zicht ten minste, maar ééne water-

zuile uit en maakt. De waterhoze schijnt dan de luchtledigheid boven het water te veroorzaken en het zeewater op te trekken.

Te lande was't het zelfste, vermits stof, bladeren, zelfs zware dingen, als 't ware door den snuit van de wolke opgezogen of opgeslorpt wierden.

Dat was de meeninge van het volk; tot over weinige jaren was het de meenige van omtrent al de geleerden, en nu nog is het dikwijls de eenige uitlegginge die in vele schoolboeken te vinden is. Bijna niemand trouwens en had er waterhozen gezien, bijna niemand en had ze onderzocht, niemand toch en had eene andere uitlegginge gevonden.

Maar sedert eenige jaren zijn de geleerden neerstig met de waterhozen bezig. Heeft eene waterhoze ievers verschenen, zij ondervragen het volk, zij ondervragen bezonderlijk de brake die de hoze achtergelaten heeft en men weet heden ten dage reeds genoeg om de oude volksuitlegginge geheel en gansch te mogen verwerpen.

Neen, de waterhozen en zijn geene zuigbuizen, en al wat men tot hiertoe ontdekt heeft spreekt die meeninge tegen.

Hebt gij nog belet hoe dat er in stroomende water dikwijls draaiputten ontstaan? Als de stroom redelijk geweldig is, gebeurt het dat de eene gente water tegen de andere wrijft, dat het water hier en daar op zijn zelven draait, en als een spijkelboor rondschijvert, ja zelfs zoo diepe boort dat het de modder van den grond naar boven maalt.

Neemt een wijd glazen vat van twee, drie voeten diepe, vult het met water en stelt in de bovenste lagen een slag van draaimolentje, dat gij doet rondschijveren, maar zoo voorzichtig mogelijk, om de onderste lagen niet aan te roeren.

Welhaast zult gij eenen draaiput te wege brengen die geheel en gansch de gedaante heeft eener waterhoze. Wordt de schijveringe geweldig, zoo zal de top van den draaiput loodrechte zinken en zelfs tot aan den grond raken; ligt er zand op den grond gestrooid, dat zand zal naar boven wellen.

Vertraagt gij het schijveren, de top van den draaiput zal boven den grond hangen; naar beliefte kunt gij hem doen dalen en rijzen; staakt gij de beweginge, hij zal hooger en hooger stijgen om langzamer hand effen te komen met de bovenvlakte.

't Is een uitmuntende fransche geleerde, de Heer Faye, die deze proefneminge uitgevonden heeft, en die ze te bate neemt om het zeggen te bewijzen dat hij voorenstelt als de eenige en ware uitlegginge der waterhozen.

In de Vereenigde Staten van America, waar de waterhozen uit der maten gemeene zijn, heeft 's Lands Bestier reeds over verschillige jaren, geleerde mannen belast met de waterhozen zoo nauwkeurig mogelijk gade te slaan en hunne uitwerksels ter plaatse zelve te gaan bezoeken.

Die geleerden hebben dan later, een breedvoerig verslag opgemaakt over al dat zij ontdekt hadden.

Dit verslag heeft de Heer Faye zorgvuldiglijk onderzocht, en hij heeft gemakkelijk kunnen bewijzen dat de oude uitlegginge overal te kort schiet en dat zij gestadig in strijd is met al wat dit verslag over de waterhozen kenbaar maakt.

Die wervels die zoovelen belet hebben, de gedaante der hoze, dat gestadig dansen van den steert en zijn hêenen weer slingeren,... bijna al dat de waterhozen eigen is, blijft zonder uitleg. Wat meer is, dat verslag beschrijft nauwkeurig de ligginge van de boomen en van de huizen, waar eene waterhoze voorbij getrokken heeft, en hier nog eens wordt de oude uitleg alle stappe tegengesproken.

Sommige dingen immers worden in de richtinge van den gang der hoze voortgerukt, andere in verkeerde richtinge, andere zaken nog worden slinks, andere rechts geworpen, en de oude geloovenisse en kan van niets de reden aanwijzen.

Daarop heeft de Heer Faye zijne eigene leeringe gegeven, die, wel is waar, nog niet teenemaal bewezen en is, maar die toch overeenkomt met al wat men over de hozen kent, die van alles rekeninge houdt en die van alles rekeninge geeft.

Volgens Faye dan en is eene waterhoze niets anders als

eene wolke daar eene hevige koude draaiwind in speelt, 't is een draaiwind, 't is een draaiput in de wolken, die op het water der wolke werkt gelijk het draaimolentje op het water van dat glazen vat.

Terwijl het oud gedacht iets geheel nieuws uitvindt, dat met niets te vergelijken en is van al wat men kent, te weten eene wolke die de luchtledigheid zou veroorzaken en die alles zou opslorpen gelijk eene pompe, begint Faye met eenen draaiwind die geheel en gansch gelijkt aan den draaiwind dien wij ‘de varende vrouwe’ heeten, maar die veel geweldiger is en veel hooger zit in de lucht; hij begint met eenen draaiwind die werkt gelijk die wervelwinden (*cyclones*) die ons regelmatig van uit America aangekondigd worden.

Alleenlijk, terwijl die wervelende rukwinden eenen kring beschrijven van 5 tot 600 uren doorsnede, en heeft de wervelwind der waterhozen maar ten hoogste ééne ure doorsnede en diensvolgens ook hebben zijne wervels eene macht die onzeggelijk geweldiger is.

Zulke draaiwinden kunnen in de bovenste ijskoude lagen van de lucht ontstaan zoowel als in de leegere. Ten anderen de wetenschap getuigt dat er daar winden waaien, die zoo geweldig zijn, dat de winden der onderste lagen er niet en kunnen mede vergeleken worden. Zulke hevige winden doen de lucht en het water der wolken schijveren, gelijk het molentje de onderliggende lagen van het water doet ronddraaien; zulke koude wind ten anderen moet noodzakelijk eene wolke te wege brengen, vermits hij de dampen die altijd in de lucht hangen verkoudt en tot water verdikt.

De wolke begint dan rond te schijveren en door 't geweld al onder uit te langen, gelijk het water der draaiputten; vermeedert het geweld van den draaiwind, zoo daalt de top; vermindert het geweld, de top rijst; hij danst gelijk het hooger beschreven wierd; zelfs kan hij tot op den grond dalen, gelijk in het vat onder de werkinge van het draaimolentje; in één woord, al de zonderlinge zeldzaamheden van de waterhoze, gelijk zij hooger beschreven wierden, vinden hunnen natuurlijken, eenvoudigen en ongedwongenen uitleg.

Ja, zelfs die koude, die onverdraaglijke koude die vele lieden in de waterhozen gevoeld hadden en die het oud zeggen niet en kon uitleggen, die koude ook is nu gemakkelijk te verstaan.

De wind der waterhozen komt van de bovenste lagen van den lucht, misschien van 5 of 6000 meters hoogte en de verhalen van die de sneeuwbergen beklommen, zoowel als de verhalen der luchtvaarders bewijzen ons genoeg dat er daar op die hoogte eene hevige koude heerscht.

Doch de beste, ja, de eenigste reden van het oud geloove was wel dat opslorpen van water, van zand en van allerhande dingen in den zoogezeiden *trachter* der hoze.

Hoe dat nu uitgeleid volgens M. Faye's beweren? 't Is dood eenvoudig. Iedereen weet genoeg dat een gewone wind dikwijls eene wolke zand, stof en andere lichte dingen redelijk hooge in de lucht voeren kan. Wat moet het dan zijn wanneer de dalende wervels van eene waterhoze, al met eens den grond aanvallen met een geweld; waar geen wind een enkel gedacht van en kan geven? De lucht begint te schijveren met de wolke en hij komt botsen tegen de omliggende luchtlagen, die niet zeere genoeg en kunnen schuiven, zoodat de lucht en al dat erin medeslingert achter eenen uitweg zoekt die omhooge alleene te vinden is: de zwaarste stoffen zelve moeten eenen oogenblik medezwierelen.

Zoo ook gaat het in de zee met het water, wanneer de schijverende top eener zeehoze tot in het water boort. Hij dwingt en zweept en slaat de waterlagen. Eene nevelachtige wolke stijgt omhooge rond den steert der hoze en geeft aan geheel dat verschijnsel een allerzonderlingst uitzicht. Die wolkgedaante is wel bekend en zij heeft den name gekregen van den *bosch* der hoze.

't Is waar, de schippers beweren dat het zeewater binnen in de wolke opgeslorpt wordt, maar allen bekennen dat er ten allen kante *rond* de zeehoze water opstijgt, en de zeevaarder, die dat spel van op zekeren afstand aanschouwt, zal zoo genoopt zijn om te zeggen dat hij het water heeft zien opstijgen *in* de zeehoze. Ten anderen de weinige zeelieden die in het water der hoze zelve gevaren hebben,

bekennen met eenparigheid dat dit water niet het minste spoor van zout en bevatte, hetgene genoegzaam bewijst dat er geen zeewater binnen in de hoze en kan opgeslorpt worden.

Eindelijk vinden wij in de eenvoudige draaiputten onzer watervlieten, een allerduidelijkste bewijs van die opwellende werkinge der hozen. 't Is immers van iedereen geweten hoe de draaiputten eerde, keien, enz. naar boven malen. Zoo ook werkt M. Faye's draaimolen op het zand en op de fijne keikes die, op den grond van het vat gestrooid worden.

't Is ook gemakkelijk te verstaan hoe die vooruitstormende waterhoze werken moet op de boomen die zij ontmoeten zal: zij en zal ze niet strooien zonder schik of zonder wet, maar volgens de wendinge van het deel der hoze dat tegen den boom botst. 't Zal genoeg zijn nauwkeurig de ligginge na te gaan van boomen en andere voorwerpen die de waterhoze rondzaait, om te weten in welken zin de hoze op haar zelven schijverde. Ook en vindt M. Faye geen sterker bewijs van zijne leeringe als de verslagen die het americaansch Landbestier zoo zorgvuldig heeft doen opteekenen.

Ja, dat groot geweld der waterhozen mag ons verwonderen; nochtans, als men inziet dat de lucht, zelfs wanneer hij wijde kringen beschrijft gelijk in de welgekende rukwenden, toch nog een geweld heeft dat hevig genoeg is om boomen en flauwe gebouwen omwerre te werpen, zoo en moet het ons niet al te vreemd voorkomen dat een wind die nauwe geslotene kringen beschrijft, een geweld hebben kan dat onvergelijkelijk veel grooter is.

't Is ten anderen geweten en van de geleerden aanveerd, dat er in de hoogere lagen van de lucht, van waar de wind der waterhozen herkomstig is, zulke geweldige draaiwinden woelen; en, als men daarbij weet dat de wervels der waterhozen, omtrent half zoo snel rondschijveren als de bal die versch uit den loop van een roer komt, zal men gemakkelijk verstaan dat alles voor zulk geweld wijken moet.

De hevigste rukwinden die onze gebouwen bestormen

vliegen met eene snelheid van 40 tot 50 meters ter seconde. De deskundigen hebben uitgerekend dat zulke stormen op de wanden der gebouwen eene drukkinge te wege brengen van 175 tot 200 kilo den vierkanten meter: geen wonder dan dat deze kraken en somwijlen begeven onder dien vreeslijken aanval. Nemen wij immers den gevel van een huis dat 10 meters lang is en 7 meters hooge: die gevel zal een gezamentlijk geweld te onderstaan hebben van 14000 kilo, en hij zal wel kloek moeten gemetst zijn om ongedeerd zulke botsinge te kunnen verdragen.

En toch, wat is dat geweld bij het geweld der waterhozen, die met eene snelheid van 150 tot 200 meters ter seconde vooruitstormen, en die boven de 1000 kilo drukkinge veroorzaken op elke vlakte van eenen meter vierkant? Voor zulk geweld wijkt alle bouwwerk gelijk eene enkele touwe die voor eenen opkomenden stoomwagen zou gespannen zijn.

Eene andere zeldzaamheid der waterhozen is, dat zij somwijlen in twee, drie... verschillige deelen spletten. Doch dat en gebeurt maar na dat de hoze haar meeste geweld uitgewrocht heeft. En nogmaals komt dit gansch overeen met Faye's opvattinge, want als eene wervelende lage lucht of water de macht niet meer en heeft om alle de deelen in eene gezamentlijke vaart mede te rukken, beginnen deze noodwendiglijk hier en daar rond afzonderlijke draaistippen om te schijveren.

En nogmaals geven de wervelende rukwinden ons daar een klaar bewijs van. Omtrent keer voor keer dat men zulken wervelwind op zijne loopbane vervolgt, vindt men dat hij aanleidinge geeft tot twee, drie of meer verschillige wervelwinden, die elk op hun eigen varen, maar die veel flauwer zijn als de rukwind waaruit zij spruiten.

Dikwijls hoort men dat het verschijnen eener waterhoze gepaard gaat met donder en bliksem, toch schijnt het dat er geen noodzakelijk verband tusschen beiden en bestaat, en dat er bij sommige waterhozen niet het minste spoor van donder te ontdekken en was.

Maar iets dat allermerkweerdigst is, 't is dat de waterhozen altijd eenen pijlrechten weg volgen en voor niets van hunne bane af en wijken.

Gelukkiglijk en is hun loop niet lang.

De wervelwinden kunnen 3, 4 en ja 5000 uren verre rollen, maar de loopbane der waterhozen en is dooreen maar 20 uren lang. Men kent er die 100 uren verre geloopen hebben, maar 't is uit der maten zelden dat zulks gebeurt.

Gelijk wij hooger zeiden, voor wat de windhozen aangaat, is Vlanderen geheel gunstig gelegen; bovendien en hebben de hozen bij ons het geweld niet dat zij elders toogen.

Gelijk de felste stormwinden in de landen der keerkringen te vinden zijn, vooral in de landen die hooge boven de zeevlakte liggen, zoo zijn de waterhozen daar ook talrijkst en geweldigst.

Bij ons is alles gematig. Groote koude en groote hitte, lange droogte, overvloedige regen en overstroomingen, vierbergen en aardbevingen, hevige ongeweerten, felle wind-en waterhozen, dat al en kennen wij niet, of dat en kennen wij maar als 't verflauwd, verzacht en bijna onschadelijk geworden is.

EDW. VAN ROBAYS

Aan E.V.
Student in de Hoogschole van Leuven.

IK heb, vol edelen trots, vernomen
dat, schaars uit 't oefenperk gekomen,
gij, met het zweerd van 't woord,
des vijands looze wapenknechten
tot in hun burcht zijt gaan bevechten,
zooals 't een Man behoort.

Dat gij hun schichten hebt gebroken,
als 't brooze riet, en stout gewroken
de aloude kerke Gods;
zoodat uw vijand, uitgelogen,
zijn galle alleen nog heeft gespogen,
laf, naar uw' mannentrots.

Heil u, mijn jongen! Vroom te moede
schudt af den zeever hunner woede
en beurt den vlaamschen kop!
Zoo stijgt de rotse, in 't schuim gedolven,
van uit de dolle watergolven
onwankelbaar weêr op.

Lijk oudtijds, die wou Ridder worden
met leeuwenmoed het zweerd moest gorden
en doen den heldenstap,
zoo hebt gij koen en fel gestreden,
en fier moogt ge in de schare treden
der nieuwe Ridderschap.

Die, beu van lust en beu van logen,
met penne en woord is opgetogen
en voor Gods kerke vecht:
die, Maged, schoone als een verloofde,
een kroone draagt al om den hoofde
van Waarheid en van Recht.

Men wijte u niet: te jong van jaren!
Zijn 't geelgerooste koorenaren
die om den autaar staan?
O neen 't, maar jonge lentebloesems,
met geurig blad, met blanke boezems,
met verschen dauw gelaân!

Vooruit! En moge 't jongeren lusten
voorzichtig nog wat voort te rusten,
toch, namens God en Land,
zoo zegt hun dat ze, als wakkere knapen,
geharnast *op hun' schild zoûn slapen*,
en houden 't zweerd in d'hand!

SERAPHYN DEQUIDT

Hij is om zeepe

'k **E**N zal noch dag noch stêe noemen, maar 't gene ik hier vertelle hebbe ik bij het vlaamsche volk gehoord.

Zeker Tisten hield herberge in '*de Kromme Krinkel*,' maar, 'k en wete niet aan wien of waaraan het loog, de verkoop was bitter kleene. - Menigmaal hadde Ciska, de bazinne, daarover haar beklag gemaakt aan de weinige kalanten die nog van tijd tot tijd in den Krommen Krinkel hunnen dorst kwamen lesschen; maar 't was al boter aan de galge, niets en baatte.

Eenen zaterdag avond dat Tisten en Ciska, moedermensche alleene, langs wederzijden van de stove zaten, begoste Ciska daarover nog een keer te klagen en te knoteren. - 'Indien het alzoo voortgaat, Tisten,' zei ze, en haar gemoed kwam vol, 'wij en zullen tenden 't jaar onzen pacht niet kunnen betalen; zijn dat geene schrikkelijke dingen, en alzoo klawieren en sparen?'.... Tisten versmeet zijne mutse, schartte in zijn haar, gaf eenen diepen verzucht, maar zweeg gelijk vermoord. - 'Hee, Tisten' vroeg Ciska nog eens, 'zijn dat geene schrikkelijke dingen?... Waarom en antwoordt gij niet, Tisten?...

'Hoort, vrouwe,' riep Tisten, trotsch rechtspringende van bachten den aardappelpot die op de stove stond, 'hoort vrouwe, 't zal veranderen, jandorie! Ja'et, 't zal veranderen, ik heb het gevonden! Ja, ja, Ciska, kijkt maar, 't is alzoo, of 'k en heete geen Tisten meer. Morgen is 't zondag, enwel, morgen avond is onze herberge opgepropt van volk; neemt maar uwe schikkingen, ja, opgepropt van volk, de straten naar den Krommen Krinkel zullen brobbelen van de menschen, jandorie! Waarom en heb ik daar niet eer aan gedacht?'

'Wat gaat gij uitsteken, Tisten, wat gaat gij doen?' vroeg Ciska, verwonderd omdat zij zag dat het meeninge was met Tisten.

'Zijt maar getroost, Ciska, gij zult zien dat Tisten nog zoo dom niet en is als dat zijne mutse staat.'

Daarop hertelijk geslapen en gedroomd van volk en ledige tonnen en van 't schof vol geld; bij zoo verre dat 't

Ciska deerde dat ze wakker wierd. Tisten was voor henne en voor hane opgestaan, had zeere zijn kruise geslegen en was naar den veldwachter geloopen. - Hij had dien braven man eene geheele reke in zijne oore gevezeld, eenen dikken stuiver in zijn hand gedouwen, en hij was naar de kerke.

Als de eerste messe gedaan was en dat de menschen uitkwamen, zagen zij den man der wet vol statigheid op zijnen steen staan. Iedereen was nieuwsgierig om te hooren wat hij te melden hadde. Als de veldwachter nu zag dat bijna al het volk rond hem stond, lekte hij twee- driemaal zijne zware knevels, wribbelde ze in twee scherpe pinnen, stak zijne borst vooruit, zijnen kop in de lucht, en sprak: ‘Burgers, van dezen avond, ten 8en stipt, zal in den Krommen Krinkel, bij baas Tisten, het grootste wonder te ziene zijn dat ooit een mensch heeft aanschouwd, eene doeninge die al deze der grootste wonderdoenders en kunstenaars van geheel de wereld zal overtreffen! Van dezen avond, ten 8en stipt, zal Tisten, de baas zelve uit den Krommen Krinkel, in levenden lijve door zijn levende peerd kruipen, al achter in en al vooren uit!... Elk zegge het voort!’

De laatste woorden en waren nog uit zijnen mond niet of het volk schoot in eenen geweldigen schaterlach; de veldwachter zelve, die hem zoo lange had kunnen inhouden, viel haast in onmacht op zijnen steen van 't louter lachen.

Na de hoogmesse ging het nog erger. Nu, iedereen trok naar huis, en daar en wierd van niets anders gesproken als van Tisten, den baas uit den Krommen Krinkel, die door zijn peerd zou kruipen. Alleman moeste er naartoe, al en ware 't maar voor de kluchte; het vrouwvolk zelve en wilde noch en zou niet te huis blijven.

's Namiddags, van ten twee'n al, was de Kromme Krinkel opgepropt van jonkheden die loegen en zongen dat het klonk, en in al de straten die naar den Krommen Krinkel leidden, zag men er geheele drommen naartoe trekken. Tisten en Ciska en nog drie vier mannen bedienden de menschen; zij hadden werk dat het zweet langs

hunne kaken liep. Omtrent den vieren moeste de brouwer, niettegenstaande den zondag, een voer bier brengen. - Daar wierd gedronken en geschonken dat Ciska's zakken scheurden van 't geld.

Ja maar, 't gerochte zeven, en men begoste van alle kanten te roepen: ‘Tisten, maakt u maar veerdig, 't is haast achte.’ - ‘Zijt maar gerust!’ antwoordde Tisten, al voortloopen met een schenkblad vol pinten.

Als het alzoo kwart voor den achten wierd, kroop Tisten voorzichtjes achter den toog, vezelde iets in Ciska's oore, liep den zolder op en dook hem onder een bedde; niemand en hadde 't bemerkt. - Zoo, 't wierd achte en 't was roepen en tieren van: ‘Waar is Tisten? Waar is 't peerd? Ciska, zal het haast beginnen?’ ‘Ja-ja'et’, zei ze, ‘een weinig geduld menschen, als 't u belieft, meent gij dat het niet en zal spannen de'? Hij is jandorie om zeepe’ - ‘Ach! ja, hij is om zeepe! hij is om zeepe!’

Ja maar, 't wierd negen, 't sloeg tiene, en Tisten was nog altijd om zeepe en hij bleef om zeepe.

't Volk loeg met de kluchte en trok met middernacht welgezind naar huis en sedert dien wierd de Kromme Krinkel een der meest bezochte herbergen van geheel de streke.

Maar verdween er iemand of vluchtte er iemand weg, men zei: ‘Hij is om zeepe.’ Was er iemand ziek of stierf er iemand, hij ging of hij was om zeepe. Was er iets vernietigd of ging er iets te kwiste, 't was wederom om zeepe. Op geheel de streke en hoorde men niets anders meer als: Hij is of 't is om zeepe, hij gaat om zeepe,’ en die spreuke waaide met der tijd over in al de gemeenten en is alzoo mondsgemeene geworden door geheel Vlanderland.

Is er iemand onder de lezers van Biekorf die nog niet en weet welk een ambacht hij zou aangaan, dezen raad ik aan zeepzieder te worden; want, gelijk het hedendaags al om zeepe gaat, zoo en kan hij niet missen van in korten tijd schatrijke te worden.

J. LEROY

Dichtveerdigheid bij de Zwarten

ALLE Vlamingen hebben reeds in de brieven van eerweerden Pater Vyncke zaliger, en van andere vlaamsche zendelingen, vele gelezen over de zwarten die de streken bewonen tusschen Zanzibar en Tanganyika. Het volk is er ten vollen onbeschaafd. Wie zou er daar de minste sprake van dichterlijkheid gaan zoeken?

En toch horkt naar het volgende stuk.

Het wierd gedicht door eenen wilden rondzwervenden zanger, die aanwezig geweest had toen een zendeling allerhande gewrochten van Europa aan den nieuwsgierigen koning getoogd had.

De wilde zanger had alles neerstig bezien, en hij zoude zoo geern het eene of het ander wonder dingen van den rijken (?) Europeaan gekregen hebben. Op staanden voet spant hij zijne snaren en begint onder begeleidinge van zijn speeltuig den volgenden bedelenden lofzang:

‘- O witman, gij zijt sterk, gij zijt groot
voor u beven en vluchten de Wangoni (vijandige geburen).
Verjaagt ze, die Wangoni, zij hebben het land verwoest,
zij hebben ons dorp geplunderd,
zij hebben al de inwoners uitgeroeid, 't en zijn maar zeven
menschen overgebleven.
- O Witman, gij zijt sterk, gij zijt rijke,
gij eet vleesch en rijs en ik ete mtama en springhanen;
gij, gij hebt uwen buik vol, en de mijne is ijdel:
geeft mij, geeft mij, dat ik ete, dat ik mij zat ete!
- O Witman, bij uw verschijnen, sluipt de Rouga-
Rouga in de donkere wouden,
hij duikt hem in zijn hol, gelijk de springhane onder het gers,
want gij hebt buskruid en kunt de geweren doen spreken.
Ik en hebbe maar pijlen en eene arme spies.
Witman, geeft mij, geeft mij veel buskruid;
Witman, geeft mij een schoon gewere.
- O Witman, gij hebt vele stoffen, uwe kisten zitten er vol van:
de vrouwen van uw land bewerken ze en zenden ze u;

gij hebt er zoo rood als ossebloed,
gij hebt er zoo groen als de veders van den papegaai,
gij hebt er zoo gestriept als een panthervel.
Stoffen, gij draagt er drie of viere op uw lijf.
Ik en hebbe niets anders als een kleen *lobugo.*
Witman, geeft mij, geeft mij eene *vitambala*;
Witman, geeft mij, geeft mij een *upande*!
- O Wit man, gij hebt in uwe kisten een lang koperen hol
dat de meren, de wouden en de dorpen vernadert;
men ziet van verre de menschen der naburige stammen,
die gaan, loopen of dansen.
- O Witman, gij hebt nog eene andere doze,
waar men door een glas zelfs dingen zien kan van uw land,
uwe groote tenten, uwe broeders die daar leven en deze
die daar boven wonen.
- O Witman, geeft mij die schoone dingen dat ik ze
aan mijne stamgenooten toogen kan,
opdat zij zeggen dat de Witmannen verstandig zijn,
ofte wel zegt aan uwe broeders van Ulaya (Europa) dat
zij er mij zulke zenden.
- O Witman, gij hebt eene doze die geheel alleene
spreekt en zingt;
gij zijt zoo machtig dat gij er den *mzimu* (geest) hebt
kunnen in verbergen
en hem doen spreken als gij wilt.
Zijne stemme klinkt schoonder als de stemme onzer zoetst-
gekeelde vogels.
- O Witman, geeft ze mij, dat ik hem doe spreken,
dat ik hem doe zingen en dat hij mijne *mzimus* ook leere
spreken en zingen gelijk hij.'

Mingelmaren

ZOU het 'Fragmenta' niet believen een woordeken uitleg te zenden naar 'Biekorf' over "*t Let van Ste Maertens*,' wanof sprake is in zijn n^{o} Januari-Februari, 1891, bl. 101? Wat bediedt dat *let?*

Het zij hier bij gelegentheid gezeid dat Fragmenta een ware schat is voor oude vlaamsche tale, en voor westvlaamsche oudheidskunde, over 't algemeen.

Biekorf wakkert al zijne inteekenaars aan om het verdienstelijk blad te lezen: zij zullen er hoogst belangrijke wetensweerdigheden in oprapen.

Te oorkonden.

UIT eenen brief dien onze stamgenoot, Hoogweerden Heer Bisschop Christiaens, den 6den in Pietmaand laatst aan Card. Simeoni geschreven heeft, vernemen wij dat de heidensche oproerlingen op zijne zendinge gevallen zijn en alles verbrand en vernietigd hebben; het bisdom, het seminarie, de handvesten, het kerkgewaad, de heilige vaten, alles is geplunderd en ontstolen, en daar en blijft aan onzen landgenoot en aan zijne priesters en kloosterlingen niets anders over als de kleederen die zij dragen.

De laatste woorden van den moedigen zendeling zijnen brief luiden aldus: *Gods wille geschiede! Hebt medelijden met ons!*

AL die eenig gezag kunnen doen gelden rakende de wijze op dewelke de moedertale geleeraard wordt in Vlanderen, zouden veel deugd hebben van het aandachtig overwegen der volgende mingelmare; de zulken vooral die het noodig achten dat de westvlaamsche kinderen hunne aangeborene uitsprake van *ij* als *ii*, van *ui* als *uu* laten varen, om eene andere te leeren die hun van de lippen niet en wilt en die, op verre na, zoo oud en zoo schoone niet en is noch zoo algemeene bij het dietsche volk als dat ze wel en denken.

J. CR.

‘Voor eenheid van schrijftaal, gelijk voor eenheid van staat, is opoffering en toenadering van alle zijden noodig. Maar is die eenheid van taal volstrekt onbestaanbaar met zekere mate van vrijheid en verscheidenheid? Inderdaad is de beschaafde spreektaal, hoewel over 't geheel en in hoofdzaak Hollandsch, nog ten huidigen dage niet overal dezelfde; niet alleen het “accent” de eigenlijke “tongval” of “tongslag”, maar ook de klanken en ten deele zelfs de woorden verschillen: ook beschaafde Friesen, Groningers, Zeeuwen, Brabanders spreken nog altijd in menig opzicht, anders dan de geboren Hollanders.’

‘Moet dit anders worden? Hebben wij Hollanders het recht,

een Fries uit te lachen, gelijk nog vaak geschiedt, om zijn *f* en *s* waar wij *v* en *z* zeggen, om zijne voor ons ongewone uitspraak der *g*? Klinkt het zoo leelijk, wanneer eene geboren Friesin ook in Holland van den “tuun” en het “huus” blijft spreken? Waarom zou een Zwollenaar niet de slot *-n* en het verschil tusschen *ou* en *au*, een Brabander dat tusschen de zacht- en de scherpheldere *e* en *o* laten hooren? Welk kwaad steekt er in deze verscheidenheid? Winkler's voorstelling der Hollandsche dwingelandij moge overdreven zijn, een “provinciaal accent” geldt inderdaad nog maar al te vaak als een teeken van mindere beschaving; en de niet-Hollanders, daaraan herkend en daarom bespot, beijveren zich, bevreesd voor achterlijk en boersch te zullen doorgaan, dan ook gewoonlijk om in hunne taal sporen van hun eigen tongval uit te wisschen en vooral den Hollanders gelijk te worden. En toch kan men zeer goed de historisch gewordene hegemonie van Holland erkennen als een feit, waaraan niets meer te veranderen valt, zonder daarom onze Hollandsche manier van spreken voor de beste en welluidendste, de eenige “beschaafde”, kortom de alleenzaligmakende te houden!’

‘Een Hollander kan zonder affectatie de slot *-n* achter eene *e* niet uitspreken; maar laten anderen er niet eene eer in stellen de Hollanders hierin en in andere opzichten na te volgen en zich hunne eigene uitspraak af te wennen, die dikwijls, absoluut genomen, duidelijker, welluidender is, en historisch beschouwd, meer in overeenstemming blijkt met den vroegeren toestand der taal, gelijk die zich nog in onze spelling, in onze schrijftaal afspiegelt: laat ieder vogeltje zingen zooals het gebekt is! De onmisbare eenheid van taal is voor goed gevestigd en wordt door allen gewaardeerd, zij zal door dergelijke nuanceering van uitspraak, of zelfs, tot op zekere hoogte, van woordenkeus, niet in gevaar gebracht worden.’

Uit *Spreektaal en Schrijftaal in het Nederlandsch*, door J.W. Muller. Z. *Taal en Letteren*, van 1891, *bl.* 227-28.

IN de stadsrekeningen van Kortrijk, over het jaar ons Heeren 1599, blad 8, *verso* (of op de keerzijde, in 't vlaamsch), lid 7, staat er als volgt:

‘An Jan Traetsaert, schailledecker over zijn debvoir in tmaken van tvier ende backen van wafelen, up tcruijs van den torre Sinte Maertins kercke, int publiceren van de pays van Vranckrijcke..... XXX ℔b paris.’

Zou ons niemand kunnen wijs maken welke *paays* (1599) dat was?

Bijblad van ‘Biekorf’, in Kerstmaand 1891

OVER eenige dagen wierden wij, door eenen dienstman uit het Gouwhuis van West-Vlanderen, naar eene vertalinge gevraagd van vijf bestierzaaklijke stukken die tot hiertoe, meenen wij, alleenlijk in het fransch opgesteld wierden.

Zulke stukken verdietschen gelijk het gemeenelijk gedaan wordt, 't is te zeggen goed kome 't uit, met omtrent zoovele fransche als dietsche woorden en wendingen, dat is uit der maten gemakkelijk, doch 't en dient maar om onze tale te bederven en belachensweerdig te maken.

Misschien zullen eenige lezers genegen zijn om sommige onzer bewoordingen, bij een eerste opzien, als nieuwe en wonderklinkende af te keuren. Dezen verzoeken wij vriendelijk, eer dat ze hun oordeel strijken, de reken te willen lezen die wij achter de vertalinge gevoegd hebben om dergelijke woorden bondiger wijze te veroorkonden en te wettigen.

't Zijnder vele die willen voor echte Vlamingen aanzien worden en die nochtans veel meer verfranscht zijn als dat ze wel en meenen. Een woord als *bestendige afgeveerdigde*, dat zullen zij gereedelijk aanveerden; want het is den franschen name *deputé permanent* zoo nauwkeurig mogelijk nagezeid. Maar het woord *gouwschepen*, dat veel beter en veel gebruikelijker is, daar en kunnen zij niet over.

Waarom? Omdat het woord gouwschepen, zooals alle vertalinge doen moet, de *zake* vertaalt en niet het *woord*; omdat het hun *fransch* gedacht niet uit en drukt.

Het doet altijd vreemde, den eersten keer dat men een woord hoort of ziet; maar, als het woord goed en

deugdelijk is, dat en is maar eenige dagen kwaad werk. Wij zijn ervan overtuigd, wilde het Gouwbestier de hieronder gebruikte bewoordingen in voegen brengen, welhaast zouden ze, in allerhande vlaamsche bladen en boeken, als gangbaar geld aanveerd worden en alle vreemdaardigheid verloren hebben.

PROVINCE	C A I S S E
DE LA	DE DOTATION ET DE SECOURS
Flandre Occidentale	EN FAVEUR DES
-	
Exercice 189.	OUVRIERS DÉCORÉS
-	
N°	-----

(Art. 14 des Statuts organiques du 12 Mars 1863.)

MANDAT DE PAYEMENT DE FR.

Le Secrétaire-Trésorier de la Caisse des ouvriers décorés payera à _____ *demeurant à* _____ *la somme de* _____, *pour le montant de la dotation qui lui a été allouée pour l'année* 189.

Le montant du présent mandat, *dûment acquitté*, *sera admis en dépense au compte du Comptable susdit.*

Bruges, *le* , 189.

LA DÉPUTATION PERMANENTE DU CONSEIL PROVINCIAL:

Le Greffier,
Le Président,
BARON RUZETTE.

POUR ACQUIT:

Dat verhopen wij van de welwillendheid des Gouwgraven van West-Vlanderen.
Intusschentijd zouden de Lezers van dit Bijblad ons dienst bewijzen, wilden zij ons de verbeteringen doen kennen die, na hunnen zin, aan de onderstaande vertalinge kunnen gedaan worden.

GOUWBESTIER	GELDSCHAP
VAN	TOT BEGIFTINGE EN BIJSTAND
W E S T - V L A N D E R E N	DER
-	
Dienstjaar 189.	VEREERMERKTE WERKLIEDEN
-	
T^{k}	

(14de Lid der Wetten van den 12sten in Lentemaand, 1863.)

BETAALBEVEL TOT _____ FR.

De Boekhouder en Geldwaarder van de Geldschap ten voordeele der vereermerkte werklieden zal aan _____ woonachtig te _____ _____ het bedrag betalen van _____, zijnde de hoegrootheid der begiftinge die voorzeiden werkman verleend wierd over het jaar 189.
Zoo haast dit ons tegenwoordig bevel naar behooren afgeteekend is, zal het bedrag daarvan bij de uitgaven mogen gerekend worden van bovengemelden Geldwaarder.

Te Brugge, den in , 189.

NAMENS HET GOUWSCHEPENDOM:
De Gouwboek-houder,
De Voorzitter,
VRIJHEER RUZETTE.

VOLDAAN:

PROVINCE	CAISSE DE RETRAITE
DE LA	DES
Flandre Occidentale	EMPLOYÉS DES COMMUNES
-	
N^{o}	ET DES
-	
Brevet N^{o}	ÉTABLISSEMENTS PUBLICS
-	-----

MANDAT DE PAYEMENT DE FR.

Le Trésorier de la Caisse provinciale de retraite des Fonctionnaires et Employés des Communes et des Établissements publics de la Flandre occidentale, *payera à* _____ *demeurant à* _____ *la somme de* _____, *pour le montant de sa pension du semestre* 189.

Le montant du présent mandat, *dûment acquitté*, *sera admis en dépense au compte du Comptable de la Caisse.*

Bruges, *le* , 189.

LA DÉPUTATION PERMANENTE:

Le Greffier,
Le Président,

POUR ACQUIT:

GOUWBESTIER	LIJFGELDSCHAP
VAN	VOOR HET
W E S T - V L A N D E R E N	DIENSTVOLK DER GEMEENTEN
-	
T[k]	EN
-	
Vergunschap onder T[k]	OPENBARE GESTICHTEN
-	-----

BETAALBEVEL TOT _____ FR.

De Geldwaarder van de Lijfgeldschap der gouwe voor de Zorg- en Dienstlieden der Gemeenten en openbare Gestichten, *van West-Vlanderen zal aan* _____ *woonachtig te* _____ *het bedrag betalen van* _____ *zijnde de hoegrootheid van dezes lijfgeld over het halfjaar* 189.

Zoo haast dit ons tegenwoordig bevel naar behooren afgeteekend is, *zal het bedrag daarvan bij de uitgaven mogen gerekend worden van den Geldwaarder der voorzeide Lijfgeldschap.*

Te Brugge, *den in* , 189.

NAMENS HET GOUWSCHEPENDOM:

De Gouwboek-houder,
De Voorzitter,

VOLDAAN:

PROVINCE	CAISSE DE PRÉVOYANCE
DE LA	DES
Flandre Occidentale	
---	SECRÉTAIRES COMMUNAUX
N°	-----

(Art. 19 du règlement organique.)

MANDAT DE PAYEMENT DE FR.

Le Trésorier de la Caisse de prévoyance des secrétaires communaux payera à _____ *demeurant à* _____ *la somme de* _____, *pour le montant de sa pension du semestre* 189.

Le présent mandat, *dûment acquitté*, *sera admis en dépense au compte du Trésorier susdit.*

Bruges, le , 189.

LA DÉPUTATION PERMANENTE DU CONSEIL PROVINCIAL:

Le Greffier,
Le Président,

POUR ACQUIT:

GOUWBESTIER	LIJFGELDSCHAP
VAN	VOOR DE
W E S T-V L A N D E R E N	GEMEENTEBOEK-HOUDERS

T^k	-----

(19_{de} Lid der Wetten)

BETAALBEVEL TOT ____ FR.

De Geldwaarder van de Lijfgeldschap voor Gemeenteboekhouders zal aan _____ woonachtig te _____ het bedrag betalen van _____, zijnde de hoegrootheid van dezes lijfgeld over het halfjaar 189.

Zoo haast dit ons tegenwoordig bevel naar behooren afgeteekend is, zal het bedrag daarvan bij de uitgaven mogen gerekend worden van bovengemelden Geldwaarder.

Te Brugge, den in , 189.

NAMENS HET GOUWSCHEPENDOM:

De Gouwboek-houder,
De Voorzitter,

VOLDAAN:

REÇU *de M*r *le Receveur communal de* _____ ____ *la somme de* _____ *pour le montant du prélèvement annuel opéré sur les deniers communaux*, *au profit de la caisse provinciale de retraite des Secrétaires communaux, pour l'exercice* 189.

Bruges, le , 189.

Le Secrétaire-Trésorier,

REÇU *de M*r *le Receveur communal de* _____ _____ *la somme de* _____ *versée au nom du Secrétaire de cette commune*, *au profit de la caisse provinciale de retraite des Secrétaires communaux*, *pour la redevance de l'année dix huit cent quatre vingt.*

Bruges, *le* , 189.

Le Secrétaire-Trésorier,

ONTVANGEN *van den Heer Gemeente-Ontvanger van* _____, *over het dienstjaar* 189, *het bedrag van* _____, *zijnde de hoegrootheid der lichtinge die jaarlijks gedaan wordt op de gemeentegelden, ten voordeele van de Lijfgeldschap der Gouwe*, *voor de Gemeenteboek-houders.*

Te Brugge, den in , 189.

De Boekhouder en Geldwaarder,

ONTVANGEN *van den Heer Gemeente-Ontvanger van* _____, *het bedrag van* _____, *dat hij betaald heeft namens den Boekhouder der voorzeide gemeente*, *als inleg*, *over het jaar achtien honderd en negentig*, *in de Lijfgeldschap der Gouwe*, *voor de Gemeenteboekhouders.*

Te Brugge, den in , 189.

De Boekhouder en Geldwaarder,

Uitleg:

1.) *Bedrag.* - Aldus verdietscht Kramers o.a. mitsgaders Sleeckx en Vandevelde het fransch-latijnsch woord *somme.*

2.) *Boekhouder.* - Zoo staat het latijnsche *scriba* vertaald in de woordenboeken van Verheyck, van Pitiscus, van Martinez, van Pomey, enz. Daar hebben wij den waren dietschen name voor *secretaris.* Het woord ‘schrijver’ is latijn; ‘geheimschrijver’ gedeeltelijk ook; en daarbij, 't en zijn hier geene ‘geheimen’ in 't spel. 't En belet niet dat het volk het woord ‘boekhouder’ in eenen beperkteren zin bezigt; dezen aan dewelke het dien name geeft, zijn toch ook ‘schrijvers’, doch zouden beter den name van *rekeninghouder*, van *rekenman* verdienen.

3.) *Dienstman.* - ‘Maar wij hebben ook *diener* of liever *diender* voor het belachelijke *bediende*’ zei de geleerde Bormans in zijnen tijd. Bormans hadde gelijk. 't Is waar wij zeggen ook: een ‘oudgediende’, een ‘gezworene’; die woorden, volgens den aard onzer tale, beteekenen eigentlijk ‘oudgediend *zijnde*’, ‘gezworen *zijnde*’, en nochtans, met het latijnsche *emeritus* en *juratus* in 't gedacht, heeft men daar met geweld den zin in gesteken van ‘gediend *hebbende*’ ‘gezworen *hebbende*’.

Zegge: met geweld. Want het verleden deelwoord, in onze tale, heeft altijd eene lijdende, nooit geene bedrijvende beteekenisse. Doch om het woord *bediende* zoovele als dienaar, diender, *employé*, te doen beteekenen, moet men niet alleenlijk den *lijdenden* zin veranderen in den *bedrijvenden*, maar daarenboven aan den *verleden* tijd de beteekenisse geven van den *tegenwoordigen.* Immers een ‘bediende’ is iemand die bediend wordt; de heer is dus de ‘bediende’, de knecht is zijn bedienende, zijn bediender, zijn dienaar, zijn diender, zijn dienstman.

Employé verdietschen wij daarom door: dienstman; *employée*, door: dienstwijf, dienstvrouwe; *employés*, door: het dienstvolk, de dienstlieden; de dienstmannen; de dienstmanschap. In *ambt* of *ambacht*, daar de name *beambte* af gemaakt is, zien de hedendaagsche taalgeleerden gemeenlijk een keltisch, een ongermaansch woord.

4.) *Geldschap.* - 't En is hier eigentlijk geen sprake van eene *kasse* (latijn *capsa*), maar van 't gene Kramers de *fondsen* (*les fonds*), de *gelden* heet. De verzamelinge der ridders is ‘de ridderschap’; de verzamelinge der mannen is ‘de manschap’; de verzamelinge dus der gelden is ‘de geldschap’.

5.) *Geldwaarder* zegt wel en duidelijk hetgene de Franschen verstaan door *trésorier.* ‘Schatbewaarder’ en is ook niet slecht; tot nu toe eventwel en kan de taalwetenschap niet bevestigen dat ‘schat’ een echt germaansch woord is. ‘Penningmeester’ is ten minsten voor den helft latijn: ‘meester’, even als het fransch *maître*, oudfransch *maistre*, is het latijnsch woord *magister.*

6.) *Gemeenteboek-houder.* - Z. hooger op *boekhouder.* De *secretaris* of boekhouder der gemeente houdt den gemeenteboek, en heet bijgevolge ‘gemeenteboek-houder’. Het woord en is niet langer noch moeilijker om zeggen als het tot hier toe gebruikte ‘gemeentesecretaris’.

7.) *Gouwboek-houder.* - Vgl. het voorgaande woord. Velen meenen, als ze het fransch-latijnsch-grieksche woord *greffier* veranderen in *griffier*, dat ze dan deugdelijk dietsch voor handen hebben. 't En is voor geen spelle dietsch omtrent!

8.) *Gouwe.* - Die oude, inlandsche name van hetgene men, met een latijnsch woord, *provincie* heet, is, sedert eenige jaren herwaard, al genoegzaam in tijd- en nieuwsbladen gebruikt geworden, om geene verantwoordinge meer te behoeven. Die eventwel dat woord van naderbij begeren te keuren, die verzenden wij naar ‘Het Belfort, 1891, n° 8’ oftewel naar *Biekorf* van dit loopende jaar, bldz. 252-256.

9.) *Gouwschependom.* - De deugendheid der woorden *gouwschepen* (bestendige afgeveerdigde), *gouwschependom* (bestendige afveerdiginge), staat bewezen in *Biekorf*, I, 301-303. Zoo hebben wij: Schepenen of Gemeenteschepenen, Gouwschepenen, en Landschepenen (= *ministers*).

10.) *Lijfgeldschap.* - Het woord *pension viagère* vertaalt Kramers door het half dietsche ‘lijfrente’ dat is, in zuiver dietsch, *lijfgeld.* De *pensioenkasse* ware dus *de lijfgeldschap.* Vgl. *geldschap* hooger op. Hetgene in het

3de fransche stuk hierboven, *caisse de prévoyance* genoemd wordt, heet in het 4de fransche stuk *caisse de retraite* en is dus ook *lijfgeldschap* te zeggen.

11.) *T*^{k} dat is *talmerk.* Z. den woordenboek van Sleeckx en Vandevelde op het woord *numéro.*

12.) *Vereermerkt.* - Eene *decoratie* is een *eermerk.* Iemand *decoreeren* is iemand *vereermerken.* Van het germaansch woord ‘merk’ hebben de Franschen *marque* en *marquer* gemaakt.

13.) *Vergunschap.* - Met dat woord willen wij het stuk bedieden daarbij de Gouwraad aan eenen dienstman der gemeenten of openbare gestichten het hooger vermelde lijfgeld *vergunt*; *eene vergunschap* is dus het stuk dat *eene vergunninge*, eenen *vergun* bevat. Of heeft het latijnsch-fransche *brevet* hier dien zin niet?

14.) *Vrijheer.* - Het woord *baron* of *baroen* is ons van Vrankrijk gekomen. Waar de Franschen het gehaald hebben en weten de taalkundigen tot nu toe niet te zeggen; toch heeft het in allen gevalle eenen vreemden uitgang. Dat woord vertalen alle woordenboeken, oude en nieuwe, door *Vrijheer.* De Duitschers ook zeggen *Freiherr.* Eene *Baronesse* heet bij Kramers eene *Vrijvrouwe.*

15.) *Wetten. - Règlement* vertaalt men dikwijls door ‘verordening’ dat al niet veel beter en is: *order*, *orde* zijn latijnsche woorden. ‘Standregel’ is half vreemde half germaansch. Het goede woord is *wetten* in 't meervoud. In de jaarboeken der Koninklijke Vlaamsche Taalvroedschap te Gent, staat er altijd: ‘*Wetten* der koninklijke Vlaamsche Academie’. Elders ook begint men dat woord te bezigen, b.v. bij de *Bibliophilen* van Antwerpen.

JAN CRAEYNEST

Bladwijzer van woorden en zaken

Boeken

	Bladz.
Baekelant	287
Conscience, zijne werken	288
Cracco, zijn leven en werken	270
Eewoud (St.)	288
Fragmenta	383
Vak- en Kunstwoordenboek, nieuwe	15
Verriest, zijne gedichten	270
Vyncke, zijne brieven	190
Woordenboek der Nederlandsche taal	47, 127

Dicht- en Spraakveerdigheid

Beeldspreuken	153
Doof als	234
Uiterste wille	240
Vastenavondliedtje	143

Eigennamen

Aloys	7
Anseghem	140
Athalwin	7
Blanchet	95
Bontepapesteeg	168
Coyghem	325, 352
Dadizeele	13
Donk in West-Vlanderen	111
Frankische namen in Brabant	210
- Hem, in oordnamen	213, 259
Hernesse	69
Hontenisse	70

- Ing, in eigennamen	326
Lampernisse	13, 69, 183
Nieuwland	91
Ossenesse	70
Schiermonnikoog	167
Skiermonts-each	86
Steênamen van Vlanderen in 't engelsch	240
Ter Streep	90

	Bladz.
Vlanderen	104
Vrije ('t)	210
Yper	208

Fransch Vlanderen

Belle in brand	347
Gewestsprake van Belle	94
Keuninksvlemsch	176
Klinkaard	144
Vlaamsch leven en tale	175
Vervot, Gratiaen	351

Friesland

Bontepapesteeg	168
Friesche nieuwjaarwensch	14
Holland niet hetzelfde als Nederland	312
In Frieslând frîsk	37
Schiere kraaien	165
Schiere monniken	167
Schiermonikoog	166
Verbroedering tusschen Hollanders en Vlamingen	312

Gedichten

Aan E.V.	376
Aan R.L.	55
Ach! en...	29
Ach! mijn blommeke	218
Alexis onder den zoldertrap	31

Bonte kraaie	42
Bruiloft	199
De eerde doomt	79
Doorenhage	149
Eerste-Communie	92
Hallelujah	102
Het sneeuwt	139
Kerkhofblomme	32
Klinkaard van *de Swaen*	144
Meezeken	12
Meie	63
Na den storm	362
Octobermaand	311
O mocht ik!	344
Requiem aeternam	324
Ten uitewaardsgange	107
Vijftigste verjaren, als priester	282
Winter	63

	Bladz.
Zieldichtje	233
Zijn eerste stap	76
Zonne rijst	23

Geplogentheden

Blutritt	121
Brallezondag	28
Inhaling van den nieuwen Herder	79
Kallemooi	88
Meiboomplanten	88
Peperwiszondag	27
Reuzen te Brugge	271
Vasten, eertijds	93
Walmen branden	27
Zwijntjepak	177

Geschiedenis

Belle in brand	347
Duinheeren, bezitters van scapeia	89
Franken in Brabant	209, 259
Gabytus, zijne marteldood	89
Gregorius V, Paus sprak frankisch	16
Heilig Bloed te Brugge (eerste)	113
Judith van Vlanderen	120
Judith van Vlanderen, begraven te Weingarten	123
Karel de Groote, belgische Germaan	193
Karel de Groote, zijne leergierigheid	96
Karlingen, germaansche aard	17
Karlingen, germaansche oorsprong	1
Liefdadigheidsgestichten te Nieupoort	215

Lollaarden	216
Namen der maanden volgens Karel den Groote	198
Schiere monniken in Noord-Nederland	167
Thomas Becket (St), verbrand	207
Vaderlandsliefde	192
Vlamingen eertijds in Engelland	205

Gods lieve Heiligen

Alexis (St)	31
Dositheus (St)	273, 289, 305
Eewoud (St)	249, 257, 288
Pieternelle (Ste), haar eeredienst in Zwitserland	272
Thomas Becket (St)	207

Kunst en Wetenschap

Hoekbekleedinge, gevonden	127
Levelingen	108, 131, 145, 161, 261, 294

	Bladz.
Microben, *ziet* Levelingen	
Muurschilderinge in de eerste eeuwen der Kerke	111
Netels	321
Netels, geneesmiddel	323
Oude kuste van Vlanderen	91
Over drie honderd jaar	57
Simon Steven	302
Springhanen	351
Voltrekkende verwen	345
Wind- en Waterhozen	356, 369

Liederen

Heilig Haar O.H.J.C.	171
Heilig Hertelied	181
Vastenavondliedje in Limburg	143

Oorkondschap

Aardbevinge te Poperinghe	207
Beker te Sint Jooris	352
Brugge aan zee	24
Coyghem	352
Eed der Duitschers in 842	367
Grafschrift te Damme	158
Grafschrift te Sysseele	94
Hoekbekleedinge, gevonden	127
Muurschilderinge in de eerste eeuwen der Kerke	111
Oude kuste van Vlanderen	320
Oud kloksken	48
Vlaamsch te Luik	33

Zeehaaitanden in den grond van Vlanderen 320

Oude Boeken

Boeck van den leven ons liefs heren ihesu cristi 191
Eerste grieksche spraakkunste 128
Eerste vlaamsche bijbel 110
Gerhard Zerbolt van Zutphen 112
Grooten ende eewigen Almanack voor de stad Brugge 58
Hofken der roosen ende het dal der lelien, door *Thomas van Campen* 270
Profitelycken middel om... de zeehaven van Oostende te verbeteren 335
Spiegel des menschen leven 34
Uurwerk van de Seven Weeën, door *P. Salomons* 159
Vlaamsche woordenboeken 318

Taalkunde

	Bladz
A, in 't Westvlaamsch Idioticon	201
Ai, germaansche tweeklank	124, 136, 150
terechtwijzinge	144
Aloys	7
Athal - Al, in eigennamen	8
Bijvoegelijke naamwoorden, hun misbruik	223
Coyghem	325
Dadizeele	13
E, scherplange, zware en korte, in 't Westvl. Idioticon	300
E, zachtlange, in 't Westvl. Idioticon	279
Each	87
Eiland	87
Geslachten der naamwoorden in Nederland	366
Hernisse	69
Kennen en kunnen	229
Kumputte	32
Kwaadkeuren	309
Lampernisse	69, 183
Lollaard	218
Nesse	70, 183, 185
O, in 't Westvl. Idioticon	364
Op zee, goed vlaamsch	129
Ouwe	87
Peperwisse	28
Potaetscotelen	303
Schiere kraaie	165
Schiermonk	87
Spreektaal en schrijftaal in Nederland	331, 337
Ter Streep	90
Uitsprake in 't dietsch	383
Vlaamsch en brabantsch in de schrijftaal van Nederland	332
Vlanderen	104
Zangeput	142

Verdietschingen

Academie - taalvroedschap	396
Accent - Tongslag	383
Administratif - bestierzaaklijk	385
Admiraal - zeehertog	54
Adres - terecht	55
Advocaat - taalman	309
Bacilli - stokkelingen	131
Brevet - vergunschap	396
Champagne wijn - bruischaard	9

	Bladz.
Caisse - geldschap	395
Cocci - korrellingen	131
Confectie - overkleed	54
Constateeren - waarkeuren	310
Decoratie - eermerk	396
Decoreeren - vereermerken	396
Druk*perse* - drukgetouwe	220
Druk*perse* - drukwezen	220
Ecoinçon - hoekbekleedinge	128
Geheimschrijver - boekhouder	394
Generatio spontanea - zelfteling	109
Goeste - gadinge	55
Gouverneur - gouwgrave	253
Greffier provincial - gouwboek-houder	395
Horizontal - kimrechte	124
Jetons - leggeld	54
Meunik - eenzater	86
Microben - levelingen	108
Mode - snuf, snof	239
Montant - hoegrootheid	391
Numéro - talmerk	396
Penningmeester - geldwaarder	395
Pensioenkasse - lijfgeldschap	395
Personeel der bedienden - dienstvolk, dienstlieden, dienstmanschap	394
Prêt - leute, verzet, vertij	55
Prins - jonkvorst	92
Princesse - jonkvorstinne	93
Province - gouwe	189, 252
Ptomaïne - reeuwsel	163
Réfraction - lichtbrake	133
Schimmelpilze - schimmellevelingen, zwammelingen	131
Schizomycètes - spoutlevelingen	131
Secretaris - boekhouder	394

Sik - geetenbaard 55

Sonnet - klinkaard 144

Spirilli - schroevelingen 131

Sprosspilze - spruitlevelingen, gistelingen 131

Streptococci - reesemkorrellingen 132

Streptococcus pyogenes - dracht- of etterkorreling 132

Taalkamer - taalvroedschap 396

Tête de veau en tortue - gestoofde kalfskop 46

Tijdschrift - tijdblad 353

Tissu - webbe 133

Trésorier - geldwaarder 395

Vrijpostigheid - stoutheid 55

Woordensmederij - woordensmeedsel 16

Verhalen

	Bladz.
Dositheus (St)	273, 289, 305
Hij is om zeepe	378
Hondsdeel, van 't - eten	77
Houtkappers, van twee	49, 65, 81, 97
Mutsemanneken	225, 241
O.L.V. ter Mote, te Deerlijk	135
Ontdekkinge van America	188
Tooveresseknok te Rumbeke	328
Turksche terwe, gaat open; turksche terwe, gaat toe	49, 65, 81, 97

Vlamingen

De Swaen, Michiel, dichter	144
Gerhard Zerbolt van Zutphen	112
Joannes Berchmans (St), sprak vlaamsch te Rome	288
Simon Steven	302
Salomons, Pater	159
Sweerts Jan, oude vlaamsche dichter	34
Van Bruhesen, Doctor	57
Van Langren	335
Vlamingen eertijds in Engelland	205
Vlamingen in Guatemala	192
Vlamingen in Spanjen	368

Overleden binst het jaar

Marichal, zendeling	64
Verriest, Adolf-Prosper	238

Zendelingen

Brondel, Hoogw. H.	336
Christiaens, Hoogw. H.	383
De Beerst	174
De Gryze	143, 174
In Engelland	354
Marques	174
Op St. Thomaseiland	284
Roelens	174
Vyncke	190
Wallays	335
Westvlaamsche	235, 354

Volkswetendheid

Mane, hare werkinge	57

Volkszeg

Droefheid verdrijven	208
Hondsdeel, van 't - eten	77

	Bladz.
Kortrijk, zijn naam	164, 224
's Konings hoogmogende weerdigheid	368
Terwauwe uitgeteekend in 't haar van een peerd	96
Wanneer zal 't zomer zijn?	37
Weêrvoorzeggingen	45, 61

Vragen en Antwoorden

Bragoenen	239
Breinaadweisens	239
Digne (Ste). Wie is zij?	272
Getouwe	204, 219
Hiltgheweere	304
Kelder, op 't schip	205
Let van St Maertens	382
Martin van Torhout, wie?	272
Paays van 1599, welke?	384
Perpetuane	239
Potaetscotelen	271, 303
Tabine	239
Taffenel	239
Vleeschcruyt	304

Vreemde Landen

Dichtveerdigheid bij de Zwarten	381
Fransch Vlanderen, *ziet hooger*	
Friesland, *ziet hooger*	
Kootenais, roohuiden	316
Mezzofante, cardinaal, sprak vlaamsch	80
Rekenen bij de Congolanders	30
Roumanilhe, overleden	174

Transwaal, godsdienstvrijheid in -	265
Vlaamsch in Duitschland en Oostenrijk	207
Vlaamsche kunste in 't vreemde	94
Volksgebruiken in Congoland	213

Wangeloove

Lood gieten in een zwijn zijnen poot	95
Netels, hun gebruik om duivels te verdrijven	324
Tooveresseknok te Rumbeke	328

Wansprekendheden

Kalfskop met schildpadsaus	46
Bediende voor dienstman	394

Wetensweerdigheden

Anseghem	172
Beêsnoer, van Catheline van Bragançe	232

	Bladz.
Caesar, spraakkunstmaker	96
Coeur et cerveau	79
Folkloristen	189
Fransche spellinge	16
Gouwe, taalstrijd	367
Hoe gedichten lezen?	319
Kracht der stoomschepen	62
Loon der werklieden	14
Loquela, taalkundig blad	16
Mary Stuart's beêsnoer	221
Oratorio Franciscus	368
Phonographe, toepassinge	128
Rochus (St), patroon der rookers	271
Six = Zes	48
Taalzuiveringe, volgens ‘The Tablet’	191
Verbroederinge tusschen Hollanders en Vlamingen	287, 312
Verken in Egypten	46
Vlaamsch te Luik	33
Welvoegelijkheid	304

Woorden en Wendingen

Haarbol	112
Haargetouw	204
Haarhamer	64
Haren	64, 112
Harjen	143
Hottergetouw	219
Skier = grau, grijs	166